

УНН

ურისტის ბიბლიოთეკა

გაკურ ლილუაშვილი

**უცხო ქვეყნის
სასამართლო
გადაწყვეტილებათა
ცნობა და აღსრულება
სამართლებოში**

თბილისი

347(075.8)

წ-61

იურისტის ბიბლიოთეკა

საქართველოს იურისტთა ასოციაციის
ბიბლიოთეკა
№ 1365

გაკურ ღილუაშვილი

უცხო ქვეყნის სასამართლო
გადაწყვეტილებათა ცნობა
და აღსრულება საქართველოში

თბილისი
2011

შესავალი.....5

თავი 1. სამართლებრივი დახმარების აღმოჩენა

§1. სამართლებრივი დაცვა და სამართლებრივი დახმარება.....9
§ 2. სამართლებრივი დახმარების განევა საქართველოს სასამართლოების მიერ ერთმანეთის მიმართ.....13
2.1. საპროცესო მოქმედებების შესრულება განსჯადი სასამართლოს მიერ.....13
2.2. სამართლებრივი დახმარების განევა საქართველოს სასამართლოების მიერ ერთმანეთის მიმართ.....14
§ 3. უცხო ქვეყნის სასამართლოებისათვის სამართლებრივი დახმარების შესახებ შუამდგომლობის გადაცემის გზები.....18
§ 4. სამართლებრივი დახმარების სახეები.....20
4.1. სასამართლო დოკუმენტების გადაცემა.....20
4.2. მტკიცებულებათა მოპოვება-გამოკვლევა და უზრუნველყოფა. მონმეთა დაკითხვა.....24
4.2.1. მტკიცებულებათა დაშვებადობა.....26
4.2.2. მტკიცების ტვირთის განაწილება.....28
4.2.3. მტკიცებულებათა განკუთვნადობა და შეფასება.....31
4.2.4. მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა.....33
4.2.5. მტკიცებულებათა მოპოვება და გამოკვლევა.....35
4.3. ინფორმაცია უცხო სახელმწიფოში მოქმედი სამართლის (ნორმის) შესახებ.....40
§ 5. სამართლის წყაროები.....48

თავი 2. უცხო სახელმწიფოთა სასამართლო გადაწყვეტილებების ცნობა (აღიარება)

§ 1. სასამართლო გადაწყვეტილებათა (აღიარების) ცნება და მნიშვნელობა.....67
1.1. სასამართლო გადაწყვეტილების ფაქტიურად არსებობის საფუძვლები.....68
1.2. აღიარების საგანი.....69
1.3. გადაწყვეტილებათა სახეები.....71
1.4. აღიარებას ქვეშდებარე სასამართლო აქტები.....77
§ 2. აღიარების საფუძვლები (პირობები).....85
2.1.1. გადაწყვეტილებები კერძო სამართლებრივ დავებზე.....87

ნიგზი გათვალისწინებულია უმაღლესი იურიდიული სასწავლებლების სტუდენტებისათვის, პრაქტიკოსი იურისტებისათვის, საერთაშორისო კერძო სამართლის, საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართლისა და საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართლის აკადემიური დაინტერესებულ პირთათვის.

ვამოცემელი: იურიდიული ფორმა "ბონა კაუნა"

თბილისი, 2011 წ

2.1.2. უცხო ქვეყნის სასამართლოს იურისდიქციის გავრცელება პროცესში მონაწილე მხარეზე.....	89
2.2. საერთაშორისო განსჯადობა.....	99
2.2.1. საერთაშორისო განსჯადობის ცნება და მნიშვნელობა.....	100
2.2.2. საქართველოს სასამართლოების განსაკუთრებული საერთაშორისო კომპეტენცია.....	113
2.2.3. უცხო ქვეყნის სასამართლოს საერთაშორისო განსჯადობის დადგენა.....	118
2.3. მხარისათვის უწყების ჩაბარების გზით სასამართლოში გამოძახების მნიშვნელობა.....	121
2.4. უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარების დაშვებადობა, მხარეებს შორის დაჯავზე კანონიერ ძალაში შესული სხვა გადაწყვეტილების არსებობის	
2.5. ნაცვალგების პრინციპი გადაწყვეტილების აღიარებისა და აღსრულებისას.....	129
2.6. უცხო ქვეყნის სასამართლოს გადაწყვეტილების ცნობა საქართველოში იმავე მხარეებსა და იმავე დავაზე სამართალწარმოებას მიმდინარეობისას.....	136
2.7. უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების საქართველოს ძირითად სამართლებრივ პრინციპებთან (საჯარო წესრიგთან) შეუთავსებლობა.....	148
§ 3. აღიარების პროცესი.....	160
თავი 3. უცხო სახელმწიფოს სასამართლოების გადაწყვეტილებათა იძულებითი აღსრულება	
§ 1. გადაწყვეტილებათა იძულებითი აღსრულების ცნება და მნიშვნელობა.....	174
§ 2. აღსასრულებელი გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის ფარგლები.....	184
§ 3. ეგზეკუტურა.....	208
§ 4. მოთხოვნა გადაწყვეტილების შეცვლის შესახებ და აღიარებაზე უარის თქმის შედეგები.....	231

საქართველოს „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ კანონის პირველი მუხლის თანახმად:

„ეს კანონი განსაზღვრავს, თუ რომელი სამართლებრივი წესრიგი გამოიყენება უცხო ქვეყნის სამართალთან დაკავშირებული ააღმის ფაქტობრივი გარემოებების არსებობისას, აგრეთვე საპროცესო სამართლის იმ ნორმებს, რომლებიც გამოიყენება ასეთი საქმის წარმოებისას.“

როგორც ვხედავთ, კანონი მოიცავს როგორც საკოლიზიო ნორმებს, რომელთა დახმარებით ირკვევა საკითხი, რომელი სახელმწიფოს სამართალი უნდა იქნას გამოყენებული პირებს შორის კერძო სამართლებრივი ურთიერთობის მოსაწესრიგებლად და ამავე დროს საპროცესო ნორმებს, რომლებიც მიუთითებენ ჩვენი ქვეყნის სასამართლოს, რა საფუძვლებზე არსებობისას და აღნიშნული ურთიერთობებით განპირობებული როგორი წესების დაცვით შეუძლიათ მათ გადაწყვიტონ უცხოური ელემენტით დატვირთული საქმეები.¹ როგორც ვხედავთ მათ არ ვააჩნიათ საკოლიზიო ნორმის ბუნება, ნისი მისაარსი. მათი მექანიზმით ხდება მხოლოდ ჩვენი ქვეყნის სასამართლოებისადმი მითითება. ამასთან ერთად, საყურადღებოა ისიც, რომ საქმეების განხილვის დროს საქართველო (ისევე როგორც სხვა ქვეყნები) მიმართავს შიდაეროვნულ საპროცესო წესებს—სამოქალაქო საპროცესო კოდექსს. მიუხედავად იმისა, რომ რიგ შემთხვევებში, ადგილი შეიძლება ჰქონდეს საზღვარგარეთის სახელმწიფოს საპროცესო ნორმების გამოყენებას, მაგ. სკს-ის შესახებ კახონის 63-ე მუხლის მეოთხე პუნქტის თანახმად, სასამართლებრივი დახმარების შესახებ „შუამდგომლობის აღძვრელი სასამართლოა თხოვნით, საპროცესო მოქმედებების შესრულებისას შეიძლება გამოყენებულ იქნეს უცხო ქვეყნის სამართლის საპროცესო ნორმები“, იმ პირობით, თუ ისინი არ ეწინააღმდეგებიან საქართველოს საჯარო წესრიგს. ასევე, უცხო სახელმწიფოს საპროცესო წესების გათვალისწინება ხდება მაგ. სარჩელის წარმოებაში მიღების საკითხის გასარკვევად, ადგილი რომ არ ჰქონდეს ერთ საქმეზე ერთდროულად ორ სხვადასხვა სამართალწარმოებას, ჩვენს ქვეყანაში გადაწყვეტილების აღი-

¹ იხ. თ. დოდუაშვილი. „საერთაშორისო კერძო სამართალი.“ გამ. „ჯიხია“ თბილისი 2001 წ. გვ. 18.

არებისას მისთვის ფორმალური კანონიერი ძალის არსებობის დადგენისას. აგრეთვე, დიდ მნიშვნელობა ენიჭება საქმის განხილვისას მტკიცებულებათა თეორიულ საკითხებს, როგორცაა მტკიცების ტვირთის განაწილება მხარეებზე, მტკიცებულებათა დაშვებადობა, განკუთვნიადობა, მოწმის უფლება უარი თქვას ჩვენების მიცემაზე და სხვ. რომლებსაც ჩვენ ამ ნაშრომში განვიხილავთ.

საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში, უცხოური ელემენტით დატვირთული საქმეების სასამართლო წესით რაც შეიძლება ობიექტურად და სრულყოფილად განხილვისათვის, ზმირად ადგილი აქვს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც აუცილებელია იმ მტკიცებულებათა მოპოვება და დადგენა, რომლებიც მდებარეობენ (იძყოფებიან) სხვა ქვეყანაში. ასეთ დროს, საქმის განხილველი სასამართლო მიმართავს სამართლებრივი დახმარების ინსტიტუტს. აქედან გამომდინარე, ნაშრომის პირველ თავში შევხებით ისეთ საკითხებს, როგორცაა სამართლებრივი დაცვა და სამართლებრივი დახმარება. აგრეთვე ის საშუალებები, რომელთა მეშვეობით ხდება სამართლებრივი დახმარების შესახებ შუამდგომლობის გადაცემა როგორც საქართველოს სასამართლოებთანათვის, ასევე ამ უკანასკნელთა მიერ საზღვარგარეთთა ქვეყნების მართლმსაჯულების ორგანოებისათვის. აღნიშნულთან დაკავშირებით განხილულია ისეთი საკითხები, როგორცაა: ა) მხარისათვის უწყების ჩაბარება და მისი მნიშვნელობა; ბ) მტკიცებულებათა მოპოვება – გამოკვლევა და უზრუნველყოფა. აგრეთვე რასაც ხშირად აქვს ადგილი საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში – გ) უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების დადგენის როგორც თეორიული, ასევე მასზე ინფორმაციის მიღებას პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხები.

ამასთან ერთად, უნდა აღვნიშნოთ, რომ საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრობლემას წარმოადგენს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობა და აღსრულება. დღევანდელ პირობებში, როდესაც ასე მზარდია საქართველოსა და სხვადასხვა სახელმწიფოს მენარმესუბიექტთა შორის კერძო ეკონიკური ურთიერთობების დამყარება, ფიზიკურ თუ აურიდიულ პირებს შორის სამართლებრივი ურთიერთობების წარმოქმნა, ასევე ხშირია, რომ მოხდეს რომელიმე მხარის უფლებების დარღვევა, რომელიც თავისი დარღვეული უფლებებისა და კანონით გათვალისწინებული ინტერესების დასაცავად მიმართავს სასამართლოს. სასამართლო გადაწყვეტილე-

ბებს (განჩინებებს), როგორც სახელმწიფოს სუვერენული, უზენაესი ხელისუფლების აქტებს, იურიდიული ძალა აქვს მხოლოდ ამ ქვეყნის საზღვრებში. ხოლო საერთაშორისო კერძო ურთიერთობების არსიდას გამომდინარე, ზოგჯერ აუცილებელია აღდგენილი უფლებები განხორციელდეს უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე, რაც შეუძლებელი იქნებოდა, თუ უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილებას არ მიეცემოდა ისეთივე იურიდიული ძალა საქართველოს სასამართლოს მიერ, როგორც გააჩნია მის ტერიტორიაზე გამოტანილ ჩვეულებრივ გადაწყვეტილებას. ამისათვის კი საჭიროა მისი აღიარება. ნაშრომის მეორე თავში შევეცადეთ განგვესაზღვრა რას ნიშნავს სამართლებრივად, სკს-ის 68-ე მუხლში მოცემული წესი, კერძოდ, „საერთაშორისო ცნობს უცხო ქვეყნის კანონიერ ძალაში შესულ სასამართლო გადაწყვეტილებებს.“ ამავე დროს, შეძლებისდაგვარად ფართოდ არის განხილული ის პირობები, რომელთა არსებობის შემთხვევაში, ჩვენი ქვეყნის სასამართლო უარს აშობს გადაწყვეტილებათა აღიარებაზე.

მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია აგრეთვე ისეთი საკითხი, როგორცაა უცხო სახელმწიფოს სასამართლოს აღიარებული გადაწყვეტილების აღსრულების წესი საქართველოში. რომელიც თავის მხრივ მოითხოვს დამატებით პროცესუალურ ქმედებებს, ვიდრე მხოლოდ აღიარება. გამომდინარე იქიდან, რომ რამდენადაც განსხვავებულ საპროცესო ინსტიტუტებთან გვაქვს საქმე, როდესაც გადაწყვეტილება მოითხოვს მხოლოდ ცნობას, თუ ამავე დროს აღსრულებასაც, ამასთან დაკავშირებით განხილული გვაქვს ისეთი სამართლებრივი საკითხები, როგორცაა: ა) სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების დანიშნულება, მიზნები; ბ) ეგზეკუტურა, ანუ ჩვენი ქვეყნის სასამართლოს მიერ მიღებული სამართლებრივი აქტი, (წევს შემთხვევაში – დადგენილება), უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების თაობაზე და რაც ასე მნიშვნელოვანია აღსრულებისას, უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის ობიექტური და სუბიექტური ფარგლები. ანუ გადაწყვეტილების რა ხანილის კანონიერი ძალა შეიძლება გავრცელდეს საქართველოში, ვისზე და რა ჩესით.

სამართლებრივი დახმარების აღმოჩენა

§1. სამართლებრივი დაცვა და სამართლებრივი დახმარება

დღევანდელ პირობებში, ქვეყნების აბსოლუტური უმრავლესობის კანონმდებლობაში, აგრეთვე საერთაშორისო თრეზორიე თუ მრავალმხრივ ხელშეკრულებებში გათვალისწინებულია სამართალსუბიექტის მიმართ სხვადასხვა უფლებები და მოვალეობანი. მათ რიცხვში დგას საქართველოც.

ყოველი ადამიანის სამართალსუბიექტობაზე უფლება, აგრეთვე კანონის წინაშე თანასწორობა და დარღვეული უფლებების სასამართლო წესით დაცვის შესაძლებლობა, პირველად დაფიქსირებული იქნა გაერო-ს 1948 წლის 10 დეკემბრის "ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციით".² ამასთან ერთად, აღნიშნული პრინციპი შემდგომში განმტკიცებული იქნა სხვა რეგიონალური საერთაშორისო მრავალმხრივი ხელშეკრულებებით, კერძოდ, "ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა" ევროპის 1950 წ. 4 ნოემბრის კონვენციით³. რომლის მე-8 მუხლში, რომელიც ეხება სამართლიანი სასამართლოს უფლებას, ნათქვამია: "1. სამოქალაქო უფლებათა და მოვალეობათა განსაზღვრისას ან წარდგენილი ნებისმიერი სისხლისსამართალსუბიექტი პრალდების საფუძვლიანობის გამორკვევისას ყველას აქვს გონივრულ ვადაში მიხი საქმის სამართლიანი და საქვეყნო განხილვის უფლება კანონის საფუძველზე შექმნილი დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ."

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ჩვენი ქვეყნის კანონმდებლობა უცხოელთათვის,⁴ თითქმის ისეთივე დონით უფლებების მინი-

² საქართველოში ძალაშია საქართველოს უზენაესი საბჭოს 1991 წლის 15 სექტემბრის დადგენილებით.

³ საქართველოში ძალაშია საქართველოს პარლამენტის 1999 წ. 12 მაისის №1940 დადგენილებით. კორექტირებული თარგმანი საქართველოს პარლამენტის 2006 წ. 9 ივნისის №3250-ის დადგენილებით.

⁴ ტერმინში უცხოელი — იგულისხმება პირი, რომელიც არ არის საქართველოს მოქალაქე ან იურიდიული პირი, აგრეთვე არ არის საქართველოში მუდმივად მცხოვრები მოქალაქეობის არმქონე პირი. აგრეთვე პირი, რომელსაც დოკუმენტურად არ უდასტურდება ისრა არ უდგინდება რომელიმე ქვეყნის მოქალაქეობისადმი კუთვნილება და მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი

ჭებას განსაზღვრავს, როგორისაც საქართველოს მოქალაქეებ-
ნისა. მაგ. კონსტიტუციის 47-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახ-
მად: "1. საქართველოში მცხოვრებ უცხოელებს და მოქალაქეო-
ბის არმქონე პირებს საქართველოს მოქალაქეთა თანაბარი უფლე-
ბები და მოვალეობები აქვთ, გარდა კონსტიტუციითა და კანონ-
ებით გათვალისწინებული გამონაკლისებისა." ¹⁵ უფრო და-
კონკრეტებულია მათი უფლება მოვალეობანი კანონში "უცხო-
ელთა სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ".

მაგრამ, თუ ასევე ქვეყნის შიგნით სამართლებრივი აქტე-
ბით არ იქნება განსაზღვრული მატერიალური სამართლით გათ-
ვალისწინებული უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების განზ-
ორციელების, ანუ მათი რეალიზაციის წესები და პირობები, მხო-
ლოდ უფლების მინიჭება, შეიძლება ითქვას აზრს დაკარგავდა.

ნებისმიერი მატერიალური სამართლის ნორმის გვერდით,
რომელიც ადგენს უცხოელი პირის უფლებებს და კანონიერ ინ-
ტერესებს, აუცილებელია არსებობდეს პროცესუალური ნორმე-
ბი, რომლებიც უზრუნველყოფს მათ დაცვას და შემდგომში აღდ-
გენას სასამართლოში საქმის წარმოების გზით.

აქედან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ უცხოელ-
თათვის მატერიალური თუ პროცესუალური სამართლით გარან-
ტირებული უფლებები, გასეკუთვნებიან საერთაშორისო ურთ-
იერთობებში კერძო სამართლის სუბიექტთა სამართლებრივი
დაცვის სფეროს, რომელიც თავის მხრივ მოიცავს: როგორც მ-
ატერიალური სამართლით გათვალისწინებულ უფლებებს, ასევე
პროცესუალურ სამართლებრივ უფლებებს, კერძოდ, სარჩელის
აღძვრას, საქმის მომზადებას მთავარი სხდომისთვის, სასამართ-
ლოს მთავარ სხდომას, სასამართლო გადაწყვეტილების მიღე-
ბას და ბოლოს გადაწყვეტილების გასაჩივრებას და მის აღ-
სრულებას.

სასამართლოში უცხოური ელემენტით დატვირთული სა-
მართალწარმოების გზით სამართლებრივი დაცვის ერთ-ერთ
მთავარ პრობლემას წარმოადგენს სახელმწიფოს სასამართლო

¹⁵ ასეთი გამონაკლისებია, მაგ. პარლამენტის წევრი შეიძლება იყოს საქართველოს მოქალაქე 25 წასაკიდან (კონსტიტუცია მუხ. 49); აქტუალი არ პასუხი საარჩევნო უფლება აქვს საქართველოს ყველა მოქალაქეს, რომელსაც არჩევნების დღეს შეუსრულდა 18 წელი. (საარჩევნო კოდექსი, მუხ.5) და სხვ.

¹⁶ მიღებულია 2005 წ. 27 დეკემბერს, ამოქმედდა 2006 წ. 1 ივლისიდან. გამ. "საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე" 16. 01. 06. №3

ხელისუფლების იურისდიქციის გავრცელება მხოლოდ მის
საზღვრებში. ანუ, ხელისუფლების აღნიშნული შტოს უფლებამ-
ოსილება ვრცელდება მხოლოდ მის ტერიტორიაზე. განსხვავე-
ბით კერძო სამართლებრივი ინტერესებისაგან, რომლების-
თვისაც, დღევანდელ პირობებში, შეიძლება ითქვას, სახელმწი-
ფოთა საზღვრებს შედარებით ნაკლები მნიშვნელობა ენიჭება.

ყოველი საქმის განხილვა აუცილებლად მოითხოვს სამო-
ქალაქო საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებული
მოქმედებების ჩატარებას. მაგ. მოხმეთა დაკითხვას, მტკიცე-
ბულებათა მოპოვებას და ა. შ. როდესაც სამართალწარმოება
მიმდინარეობს ერთი ქვეყნის ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს
შორის, პროცესუალური ღონისძიებების შესრულებისათვის,
სასამართლოს მიერ რაიმე სხვა მოქმედებების გატარება, გარ-
და საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესებისა, საჭირო არ არის.
პირიქით, ამან არა მარტო საქმის განხილვის გაჭიანურება შეი-
ძლება გამოიწვიოს, არამედ კანონმდებლობის სერიოზული დარ-
ღვევებიც.

ხშირ შემთხვევებში, იმისათვის, რომ უცხოური ელემენ-
ტით დატვირთული სამოქალაქო პროცესი განხორციელდეს სა-
მართლიანად, ეფექტურად, აუცილებელი ხდება გარკვეული
საპროცესო მოქმედებების ჩატარება არა მარტო ქვეყნის შიგ-
ნით სხვა სასამართლოს სამოქმედო ტერიტორიაზე, არამედ
ქვეყნის ფარგლებს გარეთაც. ეს კი, თავისუფლად შეიძლება
ითქვას, ინვეს არამარტო უცხო სახელმწიფოს სუვერენიტეტის
დარღვევას, არამედ მის სასამართლო ხელისუფლებაში ჩარევას.

საპროცესო მოქმედებების გატარება სასამართლოს (მო-
სამართლეს) სჭირდება, რათა საქმეზე რაც შეიძლება სწრაფად
და ობიექტურად იყოს გადაწყვეტილება გამოტანილი. ზოგიერთ
საპროცესო მოქმედების შეუსრულებლობამ, გარდა ზემოთ

¹⁷ ნაშრომში "სასამართლო-მოსამართლე", მოყვანილია რიგობრც
ფუნქციური, სხვა ხიჯვებით რომ ვთქვათ, საერთო ნების გამოხატველი
ერთიანობა. "სასამართლო-მოსამართლის ფუნქციური ერთიანობა
(იდენტურობა) ქმნის იმის საფუძველს, რომ მოსამართლის ნების
გამოუდინებლობა დაფინახოთ სასამართლოს ნება. არ არსებობს სხვა
პირი, გარდა მოსამართლისა, რომლის ნებაც კონკრეტული საქმის
განხილვისას შეიძლება აღუქვათ სასამართლოს ნებად." იხ. ბ. ხოძე,
"საკონსტიტუციო კონტროლი და დირექტულებათა წესრიგი
საქართველოში"; თბილისი 2007. გამომც. გერმანიის ტექნიკური
თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ). გვ. 190.

აღნიშნულია, შეიძლება გამოინვიოს არა მარტო მცდარი, არაობიექტური გადამწყვეტილების მიღება, არამედ იგი შეიძლება მონაცალმა გახდეს მისი გაუქმების საფუძველი, ან/და საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში შედეგად მივიღოთ გადამწყვეტილების აღიარებაზე უარის თქმა უცხო საბელმინიფონში. მაგალითის სახით შეიძლება მოვიყვანოთ საქართველოს სსკ-ის შესახებ კანონის 8მ-ე მუხლის მეორე პუნქტი, რომლის თანახმად გადამწყვეტილების ცნობა არ ხდება, თუ მხარე უწყების ჩაბარების გზით, სათანადოდ არ იყო გაფრთხილებული მის წინააღმდეგ საქმის წარმოების შესახებ.

აქედან გამომდინარე, უნდა აღვნიშნოთ, რომ საერთაშორისო სამართლებრივი დახმარება, პირის სამართლებრივი დაცვის ინტერესებიდან გამომდინარე მოიცავს ფართო წრეს. იგი წარმოადგენს სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლოსა თუ იუსტიციის სხვა ორგანოების მიერ გარკვეული საპროცესო მოქმედებების შესრულებაზე უცხო ქვეყნის ოფიციალური ორგანოების შუამდგომლობაზე დახმარების განხორციელებას. ანუ, ჩვენი სასამართლოების მეშვეობით ხდება საქმის უფრო სწრაფად და რაც მთავარია, ობიექტურად განხილვა უცხო ქვეყანაში, ან პირიქით, უცხო საბელმინიფონის სასამართლოს დახმარებით ხდება საქართველოს სასამართლოში უფრო სრულყოფილი მართლმსაჯულების განხორციელება.

საბოლოოდ კი შეიძლება ვთქვათ, რომ სამართლებრივი დახმარება, ეს არის სამართალსუბიექტისათვის სამართლებრივი დაცვის სრულყოფილად განხორციელების მიზნით უცხო საბელმინიფონის სასამართლოს შუამდგომლობის საფუძველზე პროცესუალური მოქმედებების განხორციელება საკუთარი ქვეყნის ტერიტორიაზე.

ამასთან დაკავშირებით შეიძლება გამოვეყოთ სამართლებრივი დახმარების შემდეგი ძირითადი მიმართულებები, კერძოდ: ა) შუამდგომლობა სასამართლო და არა სასამართლო დოკუმენტების გადაცემის თაობაზე; ბ) შუამდგომლობა მტკიცებულებების მოპოვება-გამოკვლევაზე და უზრუნველყოფაზე, აგრეთვე მონშეთა დაკითხვა; გ) გამოსაყენებელი უცხო ქვეყნის სამართლის შესახებ ინფორმაციის მიწოდების თაობაზე დახმარების განხორციელება.

§2. საპროცესო მოქმედებების შესრულება განსჯადი სასამართლოს მიერ

2.1. საპროცესო მოქმედებების შესრულება განსჯადი სასამართლოს მიერ.

სამოქალაქო საქმე შეიძლება განიხილოს იმ სასამართლოში, რომლის განსჯადია ეს საქმე. ესაა ზოგადი პრინციპი, რომელიც დამკვიდრებულია საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის (სსკ) მე-13—24-ე მუხლებით. კანონით დაშვებული გამონაკლისები მხოლოდ ადასტურებს ამ ზოგადი წესის განუხრელად შეარულების აუცილებლობას.

რას ნიშნავს “საქმე უნდა განიხილოს” გახსჯადმა სასამართლომ ანუ იმ სასამართლომ, რომელსაც გადაეცა ეს საქმე განსახილველად?

ეს იმას ნიშნავს, რომ ყველა საპროცესო მოქმედება, რომელიც გათვალისწინებულია საქართველოს სსკ-ით და შესრულება აუცილებელია სამოქალაქო საქმის სწორად გადამწყვეტისათვის, უნდა შეასრულოს იმ სასამართლოში, რომელმაც მიიღო საქმე წარმოებაში. კერძოდ, საქმის განხილველმა სასამართლომ ამ საქმის წინასწარი მომზადების მიზნით უნდა გადაუგზავნოს მოპასუხეს სარჩელისა და თანდართული დოკუმენტების ასლები, განოთხოვოს მოპასუხისაგან წერილობითი შესაგებელი (სსკ-ის 101-ე მუხლი), მისცეს წინადადება მხარეებს წარმოადგინონ აქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ნივთები და დოკუმენტები, გამოითხოვოს მხარეთა თხოვნით მტკიცებულებანი სხვადასხვა დაწესებულებებისაგან ან მოქალაქეებისაგან, რომელთა მიღება მხარეებმა ვერ შეძლეს, შეამოწოს მტკიცებულებები, ჩაატაროს ადგილზე დათვალიერება, მოახდინოს ადგილზე დათვალიერება, მოახდინოს სარჩელის უზრუნველყოფა და ა. შ. (სსკ-ის 203-ე მუხლი). საქმის წინასწარი მომზადების დამთავრების შემდეგ მოსამართლეს გამოაქვს განჩინება სასამართლოს მთავარი სხდომის დანიშვნის შესახებ (სსკ-ის 207-ე მუხლი).

სასამართლოს მთავარი სხდომა მიმდინარეობს სსკ-ით განსაზღვრული წესით და აქაც სასამართლო (მოსამართლე) მიწოდებულია შეასრულოს სრულიად გარკვეული საპროცესო მოქმედებები და გამოიტანოს საბოლოო გადამწყვეტილება საქმეზე. აღსანიშნავია ისიც, რომ გადამწყვეტილება საქმეზე შეი-

ილება გამოიტანოს მხოლოდ იმ მოსამართლემ, რომელმაც მიიღო საქმე წარმოებაში, მოამზადა და განიხილა იგი. გადაწყვეტილების გამოტანა იმ მოსამართლის მიერ, რომელიც არ მონაწილეობდა საქმის განხილვაში, წარმოადგენს ამ გადაწყვეტილების გაუქმების აბსოლუტურ საფუძველს (სსკ-ის 394 მუხლის "ვ" ქვეპუნქტი).

გფიქრობთ, ზემოაღნიშნული საკმარისია იმისათვის, რომ გავაკეთოთ დასკვნა: საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის აზრისა და შინაარსის მიხედვით ყველა საპროცესო მოქმედება, რომელიც გათვალისწინებულია კანონითა და რომელთა შესრულება აუცილებელია საქმეზე სწორი გადაწყვეტილების გამოსატანად, უნდა შეასრულოს იმ სასამართლომ, რომელსაც გადაეცა ეს საქმე განსახილველად და გადაწყვეტილების გამოსატანად.

2.2. სამართლებრივი დახმარების განევა საქართველოს სასამართლოების მიერ ერთმანეთის მიმართ.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა ითვალისწინებს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც ესა თუ ის საპროცესო მოქმედება, რომლის შესრულება აუცილებელია საქმის სწორად გადაწყვეტისათვის, შეიძლება შეასრულოს არა იმ სასამართლომ, რომლის წარმოებაშიც არის საქმე, არამედ საქართველოს რომელიმე სხვა სასამართლომ, რომელსაც არანაირი დამოკიდებულება განსახილველ საქმესთან არ აქვს.

ამასთან ერთად, საპროცესო კანონმდებლობა განსაზღვრავს პირობებს, რომელთა არსებობის შემთხვევაში ამ "სხვა სასამართლომ" შეუძლია აღმოუჩინოს დახმარება საქმის განხილველ სასამართლოს. ეს პირობები ძირითადად ჩამოალიბებულია სსკ-ის 107-ე მუხლში. ამ მუხლის თანახმად სამართლებრივი დახმარების განევა საქმის განხილველ სასამართლოსათვის დასაშვებია შემდეგი პირობების არსებობისას:

ა) თუ არსებობს სასამართლოს განჩინება დახმარების განევის შესახებ, რომელიც მიიღება სასამართლო დავალების სახით, ("განჩინება სასამართლო დავალების შესახებ").

ეს იმას ნიშნავს, რომ სხვა სასამართლო ვერც თავისი ინიციატივით და ვერც მხარის თხოვნით ვერ შეასრულებს რაიმე საპროცესო მოქმედებას, თუ არ არსებობს იმ სასამართლოს განჩინება დახმარების შესახებ, რომლის წარმოებაშიც არის საქმე.

ბ) თუ მტკიცებულებები, რომლებიც უნდა შეგროვდეს და შემოწმდეს სხვა ქალაქში ან რაიონში, ე. ი. იმყოფებიან საქმის განხილველი სასამართლოს ტერიტორიული განსჯადობის ფარგლებს გარეთ. კანონის ეს დანაწესი სავსებით გაააგები და გამართლებულია: საქმის განხილველი სასამართლო თვითონ ასრულებს ყველა საჭირო საპროცესო მოქმედებას, რომელიც მისი ტერიტორიის ფარგლებში უნდა განხორციელდეს. ამ სასამართლოს, ცხადია, შეუძლია "შეიჭრას: სხვა სასამართლოს ტერიტორიაზე, თუ საპროცესო მოქმედება ამას მოითხოვს. მაგრამ, გამორიცხულია, რომ "სხვა სასამართლოს" დაევალოს ისეთი საპროცესო მოქმედების შესრულება, რომელიც საქმის განხილველი სასამართლოს ტერიტორიაზე უნდა შესრულდეს."

გ) შესაგროვებელი და შესამოწმებელი მტკიცებულებების წარმოდგენა საქმის განხილველ სასამართლოში შეუძლებელია ან ძნელია.

მტკიცებულებათა წარმოდგენის "შეუძლებლობა" ან "სიმძნელე" გარკვეული თვალსაზრისით შეფასებითი კატეგორიებია. ზოგმა შეიძლება მიიჩნიოს, რომ მტკიცებულებათა უშუალოდ სასამართლოში წარმოდგენა "შეუძლებელი" ან "ძნელია", ხოლო სხვების თვალსაზრისით ეს ასე არაა. ამ შემთხვევაში საკითხს წყვეტს საქმის განხილველი სასამართლო: გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება მის შეხედულებას ანუ, თუ იგი თვლის რომ მტკიცებულებათა წარმოდგენა ან სასამართლოში ძნელი ან შეუძლებელია, მას გამოაქვს განჩინება სასამართლო დავალების შესახებ.

ამრიგად, იმისათვის, რომ სასამართლომ მოიღოს განჩინება სასამართლო დავალების შესახებ საჭიროა ერთდროულად არსებობდეს ორი პირობა: პირველი – გამოსათხოვი თუ შესამოწმებელი მტკიცებულება უნდა იყოს სხვა ქალაქში ან რაიონში, ე. ი. ამ სასამართლოს სამოქმედო ტერიტორიის ფარგლებს გარეთ და, მეორე – მათი წარმოდგენა (შემოწმება) ამ სასამართლოში ძნელია, დაკავშირებულია დიდ ხარჯებთან, ან სულაც შეუძლებელია.

განჩინება სასამართლო დავალების შესახებ უნდა პასუხობდეს გარკვეულ მოთხოვნებს. ეს მოთხოვნები ზოგადი სახით ჩამოყალიბებულია სსკ-ის 107-ე მუხლის მე-2 ნაწილში. ამ მუხლის თანახმად განჩინებაში სასამართლო დავალების შესახებ მოკლედ უნდა ჩამოყალიბდეს: 1. "განსახილველი საქმის შინაარსი". განსახილველი საქმის შინაარსს ქმნის ხარჩელის საგანი, ანუ

მოსარჩელის მოთხოვნა მომასუხისადმი და სარჩელის საფუძველი, ანუ ფაქტური გარემოებები, რომლებზეც მოსარჩელე ამყარებს თავის მოთხოვნას (მოთხოვნებს) მომასუხისადმი; 2. "დასადგენი გარემოება". დასადგენი გარემოება - ეს ისეთი გარემოებაა, რომელზეც მიუთითებს მოსარჩელე თავისი მოთხოვნის დასასაბუთებლად ან მომასუხე თავისი შესაგებლის დასასაბუთებლად და რომელსაც აქვს მნიშვნელობა ამ საქმის სწორად გადაწყვეტისათვის. როგორც ვხედავთ, სასამართლო დავალების შესახებ განჩინების განოტანისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს არა იმას, თუ რომელია მხარემ წამოაყენა ფაქტი, არამედ იმას, აქვს თუ არა ამ ფაქტს მნიშვნელობა გადაწყვეტილებისათვის და არსებობს თუ არა პირობები სასამართლო დავალების შესახებ განჩინების გამოსატანად; 3. მტკიცებულებანი, რომლებიც უნდა შეაგროვოს დავალების შემსრულებელმა სასამართლომ. მტკიცებულებათა სახეები, საშუალებები, რომლებიც შეიძლება გამოიყენოს სასამართლომ გადაწყვეტილებისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებების დასადგენად, განსაზღვრულია კანონით (სსკ-ის 102-ე მუხლის მე-2 ხაზილი). ესენია მხარეთა აპსხა-განმარტება, მონმეთა ჩვენება, წერილობითი მტკიცებულება, ნივთიერი მტკიცებულება და ექსპერტის დასკვნა. ნებისმიერი მტკიცებულების, გარდა ექსპერტის დასკვნისა, შეგროვება და შემოწმება შეიძლება დაევალოს სასამართლოს. რაც შეეხება ექსპერტის დასკვნას, თუ არსებობს ისეთი გარემოება, რომლის დადგენა სპეციალურ ცოდნას მოითხოვს, ექსპერტიზა და ექსპერტი უნდა დანიშნოს საქმის განხილველმა სასამართლომ.

ამრიგად, განჩინებაში სასამართლო დავალების შესახებ სხვა ზემოთ ჩამოთვლილ გარემოებებთან ერთად მითითებული უნდა იყოს იმ კონკრეტული სახის მტკიცებულებებზე, რომელიც უნდა შეაგროვოს (შეამოწმოს) დავალების შემსრულებელმა სასამართლომ. მაგალითად, განჩინებაში მითითებული უნდა იყოს იმ მონმის გვარი, სახელი და მისამართი, რომელიც უნდა დაიკითხოს, იმ დოკუმენტის ადგილმდებარეობა, რომელიც უნდა დაათვალიეროს, იმ ნივთიერი მტკიცებულებების მდებარეობა, რომლებსაც თავისი თვისებით თუ განსაზღვრებით შეუძლიათ დადასტურონ დასადგენი გარემოება და ა. შ.

გარდა ზემოთ აღნიშნულისა, განჩინებაში სასამართლო დავალების შესახებ, მითითებული უნდა იყოს დავალების შესრულების ვადა. ამ ვადას განსაზღვრავს დავალების მიმცემი

სასამართლო იჩის მიხედვით, თუ რა ხასიათის დავალებაა შესასრულებელი და დაახლოებით რა დროს მოითხოვს მისი შესრულება. სსკ-ის 107-ე მუხლის მე-3 ხაზილის თანახმად, "სასამართლო დავალების შესახებ განჩინების შესრულება სავალდებულოა და იგი უნდა შესრულდეს დანიშნულ ვადაში". კანონის ასეთი კატეგორიული მოთხოვნის მოქმედავად, დავალების შემსრულებელმა სასამართლომ შეიძლება ამა თუ იმ მიზეზის გამო ვერ შესრულოს დანიშნულ ვადაში დავალება. მაგალითად, მონმე, რომელიც უნდა დაიკითხოს ან მხარე, რომლისგანაც მიღებული უნდა იქნას ახსნა-განმარტება, იმყოფება ისეთ მძიმე ავადმყოფურ მდგომარეობაში, რომ მათგან რაიმე ჩვენების მიღება დაუშვებელია სამედიცინო თვალსაზრისით, ახ იმყოფება ქვეყნის საზღვრებს გარეთ და ა. შ.

ცხადია, რომ თუ სასამართლო დროულად ვერ ასრულებს დავალებას, მან ამის შესახებ დროულად უნდა აცნობოს დავალების მიმცემ სასამართლოს.

არ არის გამორიცხული ისიც, რომ სასამართლომ გარკვეული ობიექტური მიზეზების გამო საერთაოდ ვერ შესრულოს დავალება, (მონმის გარდაცვალება, ნივთიერი თუ წერილობითი მტკიცებულებების განადგურება და ა. შ.). დავალების მიმცემ სასამართლოს დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს ყოველივე ამის შესახებ, განსაკუთრებით კი იმ მიზეზის შესახებ, რომლებმაც გამოიწიეს დავალების შესრულებლობა.

სსკ-ის 108-ე მუხლი ითვალისწინებს სასამართლო დავალების შესრულების წესს. ჩვენ ამ წესზე აქ არ შევჩერდებით. საქმე ისაა, რომ საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ საქართველოს კანონის 63-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად უცხო ქვეყნების სასამართლოების შუამდგომლობა სამართლებრივი დახმარებისათვის ცალკეული სამროცესო მიქმედების შესრულების შესახებ ხორციელდება საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით. ამიტომ, ამ საკითხზე, რომელსაც არამართო თეორიული, არამედ უაღრესად დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, დანერღებით შევჩერდებით ქვემოთ.

ბოლოს, აუცილებლად უნდა აღენიშნოთ, რომ დახმარების განევა შეიძლება აუცილებელი გახდეს მხარისათვის უწყების ზაბარების მიზნით. კერძოდ, საქართველოს სამოქალაქო სამროცესო კოდექსში 28.12.2007 წ. შეტანილი ცვლილების თანახმად, რომლის შედეგად 73-ე მუხლს დავმატა 7¹ ნაწილი: 7¹. თუ სასამართლოში დასაბარებელი პირი სხვა მუნიციპალიტეტშია

1760 -

(რაციონშია, ქალაქშია) და მისთვის სასამართლო უწყების დროულად ჩაბარება ვერ ხერხდება, საქმის განმხილველ სასამართლოს შეუძლია ადრესატისათვის უწყების ჩაბარება დაავალოს შესაბამის სასამართლოს, რომლის ტერიტორიაზედაც იმყოფება დასაბარებელი პირი.⁸ ამავე ნორმის შინაარსიდან გამომდინარე, დავალების მიმღები სასამართლო უწყებას გამოწერს დავალების მიმცემი სასამართლოს სახელით. ამავე დროს, იგი ვალდებულია აცნობს ამ უკანასკნელს მხარისათვის უწყების ჩაბარების თაობაზე, ან მისი ჩაუბარებლობის მიზეზებზე და, აგრეთვე, უწყების ჩაბარებაზე უარის თქმის შესახებ შესაბამისი დოკუმენტით.

გვ. უცხო ქვეყნის სასამართლოებისათვის სამართლებრივი დახმარების შესახებ შუამდგომლობის გადაცემის გზები

როგორც წესი, საპროცესო მოქმედებების საზღვარგარეთ განხორციელებისათვის, აუცილებელია იმ სახელმწიფოს თანხმობა, რომლის ტერიტორიაზეც უნდა გატარდეს ეს ღონისძიებები. ეს კი საერთაშორისო ურთიერთობებში შესაძლებელია სასამართლოს ან სხვა ოფიციალური ორგანოების მიერ უცხო ქვეყნის სათანადო დანესებულებიდან შუამდგომლობის მიმართვის გზით. მაგ. საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონის 63-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად: „1. საქართველოს სასამართლოები აკმაყოფილებენ უცხო ქვეყნების სასამართლოების შუამდგომლობებს სამართლებრივი დახმარების შესახებ.“

საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონის ანალიზი, საშუალებას გვაძლევს დავაკვანთ, რომ სასამართლოს შუამდგომლობა უცხო ქვეყნის სასამართლოსადმი დახმარების აღმოჩენის თხოვნით, შეიძლება განხორციელდეს რამდენიმე გზით, რომლებიც საერთაშორისო პრაქტიკაშიც ფართოდაა გავრცელებული. ესენია:

1. შუამდგომლობის აღძვრა „უცხო ქვეყნის სათანადო დანესებულების მიმართ“. კანონით ზუსტად არ არის განსაზღვრული, თუ რომელი დანესებულება შეიძლება ჩაითვალოს „სათანადო“ დანესებულებად. ტრადიციულად, ასეთ დანესებულებად მიიჩნევა პროკურატურა, იუსტიციის სამინისტრო ან იუსტიციის სხვა ცენტრალური ორგანოები. მაგ. იუსტიციის ცენტრალური ორგანოების მიერ სამართლებრივი დახმარების განცხადებას ითვალისწინებს „სამოქალაქო, საოჯახო და აისხლის სა-

მართლის აკემეცზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივი ურთიერთობის შესახებ“ კონვენციის მე-4 მუხლი.⁹ გასათვალისწინებელია 1965 წ. 15 ნოემბრის პაგის კონვენცია „სამოქალაქო და საეაჭრო საქმეებზე სასამართლო და არასამართლო დოკუმენტები საზღვარგარეთ გადაცემის შესახებ“,¹⁰ რომლის თანახმად, სახელმწიფო ნიშნავს ცენტრალურ ორგანოს, რომელიც გალდებული იქნება მიიღოს უცხო ქვეყნის სასამართლოს შუამდგომლობები და შესაბამისი წესის დაცვით გადასცეს ისინი შემსრულებელ ორგანოს. ამავე კონვენციის მე-18 მუხლის თანახმად კი ხელშემკვერელ სახელმწიფოებს უფლება აქვთ დანიშნონ ზელისუფლების სხვა დამატებითი ორგანოებიც და განუსაზღვრონ მათ კომპეტენცია.

2. შუამდგომლობის გადაცემა შეიძლება განხორციელდეს დიპლომატიური მისიის ან საკონსულოს წარმომადგენლობის დახმარებით.

ამას ითვალისწინებს საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონის 62-ე მუხლის მე-2 პუნქტი: „2. თუ მოქმედება ხორციელდება საქართველოს დიპლომატიური მისიის ან საკონსულოს წარმომადგენლობის მეშვეობით, შუამდგომლობა უნდა აღიძრას მათ მიმართ.“

ამ წესის თანახმად, სასამართლო მიმართავს თავისი ქვეყნის საგარეო სამინისტროს შუამდგომლობით სამართლებრივი დახმარების შესახებ. ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ მიმართავს თავის საელჩოს ან საკონსულოს იმ ქვეყანაში, სადაც უნდა განხორციელდეს საპროცესო მოქმედებები. საელჩო (საკონსულო) კი მიმართავს ამ ქვეყნის საგარეო საქმეთა სამინისტროს, რომელიც გადაუგზავნის შუამდგომლობას თავისი ქვეყნის სასამართლოს.

3. მესამე გზა ეს არის დოკუმენტების გადაცემაზე უფლებამოსილი პირის დანიშვნა. ეს მექანიზმიც გათვალისწინებულია საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონით. კერძოდ, 66-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად: „თუ ერთ-ერთ მხარეს, რომელსაც საცხოვრებელი ადგილი ან რეზიდენცია საქართველოს ფარგლებს გარეთ აქვს და არ ჰყავს საქართველოში მცხოვრები წარ-

⁸ საქართველოში ძალაშია 1996 წ. 11 ივნისიდან, საქართველოს პარლამენტის 1996 წ. 24 იანვრის დადგენილებით.

⁹ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ჩვენი მიერ მოიხილებული დოკუმენტების თანახმად, საქართველო აღნიშნულ კონვენციაზე შეერთებული არ არის.

მომადგენელი, მას შეუძლია სასამართლოს განჩინების დაევა-
ლოს განსაზღვრულ ვადაში დანიშნოს საქართველოში მცხოვრე-
ბი დოკუმენტების გადაცემაზე უფლებამოსილი პირი.”

საინტერესო დანაწესს შეიცავს ამავე მუხლის მეორე პუნ-
ქტი, რომლის თანახმად, თუ მხარე სასამართლოს მიერ განსაზ-
ღვრულ ვადაში არ დანიშნავს დოკუმენტების გადაცემაზე უფლე-
ბამოსილ პირს, მაშინ დოკუმენტების გადაცემა განხორციელდ-
ება დაზღვეული წერილის მეშვეობით და იგი ჩაბარებულად ჩაი-
თვლება ფოსტისათვის გადაცემიდან ერთი თვის შემდეგ, მიუხე-
დავად იმისა, არსებობს თუ არა აღრესატიისათვის ამ წერილის
ჩაბარების დადასტურებული დოკუმენტი.

4. შუამდგომლობები სამართლებრივი დახმარების შესახ-
ებ შეიძლება გაცემული იქნას ერთი ქვეყნის სასამართლოს მიერ
უშუალოდ მეორე ქვეყნის სასამართლოსადმი.

საქართველოს სსს-ის შესახებ კანონით, შეიძლება ითქვას,
რომ შუამდგომლობების ამ გზით გადაცემა პარდაპირ არ არის
გათვალისწინებული. თუმცა, ვფიქრობთ, 62-ე მუხლის პირველი
პუნქტის თანახმად, „უცხო ქვეყნის სათანადო დაწესებულებებ-
ში” შეგვიძლია მოვიაზროთ ამ ქვეყნის სასამართლოებიც.

§4. სამართლებრივი დახმარების სახეები

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, თანამედროვე პირობებ-
ში საერთაშორისო ურთიერთობებში სასამართლოებს შორის
სამართლებრივი დახმარების აღმოჩენა რამდენიმე მიმართუ-
ლებით შეიძლება გახდეს აუცილებელი. კერძოდ, ა) სასამართ-
ლო დოკუმენტების გადაცემა, ბ) მტკიცებულებათა მოპოვება-
გამოკვლევა და მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა, ნონშესა
დაკითხვა და გ) ინფორმაციის მოპოვება უცხო საბელმწიფოში
მოქმედი სამართლის (ნორმის) არსის (შინაარსის) შესახებ.

4.1 სასამართლო დოკუმენტების გადაცემა.

სასამართლო უწყება წარმოადგენს იმ ძირითად სასამართ-
ლო დოკუმენტს, რომლის დახმარებითაც ეცნობება მხარეებს და
მათ წარმოადგენლებს სხვადასხვა საპროცესო მოქმედებების
შესახებ.

ისეთი ძირითადი პროცესუალური მოქმედებები როგორი-
ცაა მოპასუხისათვის სამართალწარმოების თაობაზე ინფორმა-
ცია, ასუ სარჩელისა და თანდართული დოკუმენტების გადაგზა-

ენა, (მუხ. 184; 201), თანამომანილიისათვის უწყების ჩაბარება, თუ
მას სხვა თანამომანილებთან მინდობილი აქვს საქმის წარმოე-
ბა (მუხ. 77), მონმეთა გამოიხება, მტკიცებულებათა გამოთხო-
ვა, (მუხ 178), დამოუკიდებელი მოთხოვნის გარეშე მესამე პირე-
ბზე შეტყობინება, (მუხ. 90), მოსარჩელისათვის მოპასუხის
შესაგებლის გადაგზავნა (მუხ. 202); სასამართლო ხდომის
დანიშვნა, (მუხ. 207); გადანყვეტილების, ნათ შორის დაუსწრე-
ბელის გამოცხადება, მოითხოვს უწყების ჩაბარებას ოფიციალ-
ური დადასტურებით. ყველა აღნიშნულ მოქმედებებზე უწყების
ჩაბარება სასამართლოს (მოსამართლის) არა უფლებას, არამედ
ვალდებულებას წარმოადგენს. სასამართლო დოკუმენტის
ჩაბარებია ოფიციალური დადასტურება განსაკუთრებულ მნიშ-
ენელობას იძებს, როდესაც მართლმსჯულების განხორციელე-
ბა დამოკიდებულია კანონისმიერ საპროცესო ვადებზე. კერძოდ,
სსსკ-ის 63-ე მუხლის თანახმად, როდესაც მხარე არ ასრულებს
საპროცესო მოქმედებას კანონით ან სასამართლოს მიერ დად-
გენილ ვადაში, იგი კარგავს ამ მოქმედების შესრულების უფლე-
ბას. მაგ. სარჩელში ხარვეზის გამოსწორება, გადანყვეტილების
გასაჩიურება და სხვ. ასევე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იმ დროს
და საფუძვლებზე, რომლის დროსაც ითვლება უწყება ჩაბარებუ-
ლად. ანუ რა დროიდანაც იწყება საპროცესო ვადის ათვლა.
აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ უწყების
ჩაბარების მთავარი მიზანია, უზრუნველყოს პირის უფლება იყოს
მოსმენილი სასამართლო პროცესზე, ანუ იყოს გარანტირებუ-
ლი სამართლიან სასამართლო საქმის განხილვაზე. თუ უფრო
ფართოდ განვმარტავთ, სასამართლო დოკუმენტების ჩაბარება
უზრუნველყოფს მხარეს, გამოიყენოს მისთვის საპროცესო სა-
მართლით განმტკიცებული ყველა უფლება.

აღნიშნული მიზნის განხორციელება შედარებით ადვილია,
როდესაც სასამართლო დოკუმენტების ჩაბარება ხდება უშუა-
ლოდ მხარისათვის. მაგრამ ნშირ შემთხვევებში ადგილი შეიძლე-
ბა შქონდეს იაეთ ვითარებას, როდესაც პირი ფაქტობრივად არ
ცხოვრობს მითითებულ მისამართზე, ან გასულია მოკლე ვადით
საცხოვრებელი ან სამუშაო ადგილიდან. ქვეყნის შიგნით სამარ-
თალწარმოებისას აღნიშნული პრობლემა შედარებით მარტივად
შეიძლება გადაიჭრას. მაგ. თუ პირი ფაქტობრივად არ ცხოვრობს
მხარის მიერ მითითებულ ძირითად მისამართზე (ფაქტობრივ
ადგილსამყოფელზე), სასამართლო უწყებას აგზავნის აღტერ-
ნატიული მისამართის, სამუშაო ადგილის, ან სასამართლო-

სათვის ცნობილი სხვა მისამართის მიხედვით (მუხ 71. ნაწ. 1). ხოლო დროებით არყოფნის შემთხვევაში, უწყება ბარდება ოჯახის სრულწლოვან წევრს, ან სამუშაო ადგილის ადმინისტრაციას (მუხ 74). სსსკ-ი ითვალისწინებს აგრეთვე საჯარო შეტყობინებას პუბლიკაციის მეშვეობით, როდესაც მოპასუხის ადგილსამყოფელი უცნობია. ასეთ შემთხვევაში, უწყება ჩაბარებულად ითვლება პუბლიკაციიდან მე-7 დღეს (მუხ. 78).

ქვეყნის შიგნით სამოქალაქო პროცესის მიმდინარეობისას უწყების ჩაბარების აღნიშნულმა ნებსებმა, შეიძლება ზოგჯერ გარკვეული პრობლემები შექმნას მოპასუხესთან მიმართებით. ასე, მან ვერ მიიღოს ინფორმაცია გარკვეული ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზების გამო, (მაგ. უწყების მიმღებ პირს დაავიწყდა ან ვერ მოახერხა მოპასუხისათვის გადაეცა, პირი არ იმყოფება ქვეყნის ტერიტორიაზე და სხვ.) ასეთ შემთხვევაში მას რჩება უფლება დაიცვას თავი მხოლოდ იმ საფუძველით, (დაუმტკიცოს სასამართლოს) რომ მას უწყება არ ჩაბარებია მისგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო.

კიდევ უფრო პრობლემატურია აღნიშნული საკითხი, როდესაც ადრესატია ცხოვრობს სხვა ქვეყანაში და უცნობია მისი საცხოვრებელი ადგილი ანუ საერთოდ ადგილსამყოფელი. თუ გავითვალისწინებთ პრინციპს, რომლის თანახმად, სამართლებრივი დახმარებია განევა ხდება იმ სახელმწიფოს საპროცესო ნორმების გამოყენებით, სადაც იგი უნდა განხორციელდეს, საქართველოს სასამართლოს რჩება ერთი გზა, კერძოდ, საჯარო შეტყობინება პუბლიკაციის მეშვეობით (მუხ. 78).

ასევე პრობლემურია შემთხვევა, როდესაც მართალია ცნობილია მოპასუხის საცხოვრებელი თუ ადგილსამყოფელი, იგი ცხოვრობს საზღვარგარეთ, მაგრამ არ ჰყავს წარმომადგენელი და ამავე დროს არ ჰყავს დანიშნული სასამართლოს დავალების მიუხედავად დოკუმენტების გადაცემაზე უფლებამოსილი პირი. მსგავს ვითარებაში, საერთაშორისო პრაქტიკა, ასევე საქართველოც, ითვალისწინებს უწყების გაგზავნას ფოსტით, კერძოდ დაზღვეული წერილით. (საქართველოს სკს-ის კანონი მუხ. 65). რომელიც ადრესატმა შეიძლება მიიღოს მას შემდეგ, როცა იქნება მის მიმართ გამოტანილი დაუსწრებელი გადაწყვეტილება. შეუძლია თუ არა მოპასუხეს მიუთითოს უწყების მიუღებლობის შესახებ, გამოდინარე იქიდან, რომ სასამართლო დოკუმენტი ჩაბარებულად ითვლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იქნება ადრესატია ან იმ სხვა უფლებამოსილი პირის ხელმოწერა, რომ-

ლებსაც ითვალისწინებს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი.

ყოველივე ამასთან დაკავშირებით უნდა აღვნიშნოთ ის, რომ თუ მოპასუხემ თავისი ნებით არ შეასრულა სასამართლო დავალება, ანუ არ დამტკიცა უფლებამოსილი პირი, შემდგომში მას უფლება აღარ უნდა ჰქონდეს მიუთითოს ზემოთ აღნიშნულ საფუძველზე. მართალია მოპასუხეს გააჩნია უფლება, სათანადოდ იქნეს გაფრთხილებული მის წინააღმდეგ საქმის წარმოებისა თუ რაიმე საპროცესო მოქმედებების შესახებ, მაგრამ ამ უფლებამ არ უნდა გადაიხონოს მოსარჩელის უფლება დაიცვას თავის კანონიერი ინტერესები სასამართლოს გზით და ამასთან ერთად, რაც ასევე გასათვალისწინებელია, გონივრულ ვადებში.

დიდი მნიშვნელობა გააჩნია სასამართლო დოკუმენტების ქართულ ენაზე თარგმნას. საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონის 63-ე მუხლის შესამე პუნქტის თანახმად: "3. თუ შუამდგომლობა სამართლებრივი დახმარების შესახებ ქართულ ენაზე არ არის შედგენილი ან არ ერთვის დამონებულ ქართული თარგმანი, მისი დაკმყოფილება დამოკიდებული იქნება იმაზე, გაიღებს თუ არა დაინტერესებული მხარე შესაბამის ავანსს ქართულ ენაზე თარგმანის შესასრულებლად და დასამონებლად." ვფიქრობთ, კანონის ეს დანახეი არ უნდა იყოს გაგებული, როგორც იმპერატიული მოთხოვნა. ასეთ ვითარებაში მიმღები პირის გადანყვეტილება იჭერს ნამყვან ადგილს. თუ იგი გადაწყვეტს, რომ სასამართლო დოკუმენტი, რომელიც შედგენილია უცხო ენაზე, თავისი ნებით ჩაიბაროს (მაგ. მოანეროს ხელი ჩაბარების აქტს), მაშინ გადაცემა სათანადოდ განხორცილებულად ჩაითვლება. რთა შედეგიც იქნება ის, რომ შემდგომში მას აღარ ექნება უფლება, გააპროტესტოს უწყებისა თუ სხვა დოკუმენტების გადაცემის ნამდვილობა, იმ საფუძველით, რომ არ ფლობს უცხო ენას. ხოლო, თუ იგი აღნიშნული საფუძველით თავიდანვე უარს აცხადებს წერილობითი დოკუმენტების მიღებაზე, უკვე გამოშვზავს მხარეზე გადადის მათი თარგმნის საკითხის გადაწყვეტა. ანუ, თუ სხვა რამ არ არის განსაზღვრული საერთაშორისო ხელშეკრულებით¹⁰, შუა-

¹⁰ მაგ. მისის „სამოქალაქო, საოჯახო და სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივ ურთიერთობათა შესახებ“ კონვენციის მე-17 მუხლის თანახმად: „წინამდებარე ხელშეკრულების შესასრულებლად, მისაწილე მხარეების იუსტიციის დაწესებულებები, სარგებლობენ სახელმწიფო ენით ან რუსული ენით.“

მდგომლობის აღმძვრელი მხარე ვალდებული იქნება ას თარგმნოს აღნიშნული შუამდგომლობა, ან გაიღოს ავანსი ქართულ ენაზე მისი თარგმნისათვის. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მოპასუხეს რჩება უფლება, განაცხადოს, რომ მას უწყება არ ჰაბარებია კანონის სრული დაცვისა.

4.2 მტკიცებულებათა მოპოვება—გამოკვლევა და უზრუნველყოფა. მონშეთა დაკითხვა.

საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში, მტკიცებულებათა შესახებ სამართლებრივ ნორმები, შემდეგი საკითხების განხილვისას იძენს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას. კერძოდ: 1. მტკიცებულებათა დაშვებადობა; 2. მტკიცების ტვირთის განაწილება მხარეებზე; 3. მტკიცებულებათა განკუთვნიადობა და შეფასება.

საქართველოს სასამართლოების მიერ მტკიცებულებათა შესახებ სამართლებრივი დახმარების აღმოჩენის ნუსების განხილვამდე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია განვიხილოთ თითოეული მათგანი, თავისი თეორიული მნიშვნელობიდან გამომდინარე. კერძოდ, შეიძლება თუ არა და რა შემთხვევაში, ადგილი ჰქონდეს ისეთ ვითარებას, როდესაც სასამართლომ უნდა მიმართოს უცხო ქვეყნის სამართალს.

სამოქალაქო პროცესში არსებობენ ფაქტები, რომლებიც არ საქირთბენ მტკიცებას. მაგ. როგორცაა ა) უდავო ფაქტები, ბ) პრეიუდიციალურად დადგენილი ფაქტები, და გ) საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტები.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ მტკიცების საგანში შედიან ისეთი ფაქტები, რომლებზე დავობენ მხარეები.¹ ხოლო რაც შეეხება უდავო ფაქტებს, მათზე მხარეები არ დავობენ. მაგ. ერთ-ერთი მხარე არ დავობს (არ უარყოფს) მონინაალმდევე მხარის მიერ მითითებული ფაქტის არსებობასა თუ არარსებობაზე. ანუ, იგი აღიარებას აღნიშნულ ფაქტს. სსსკ-ის 131-ე მუხლი ეხება ერთი მხარის მიერ ფაქტის აღიარებას და მის შედეგს, რომლის თანახმად, თუ ერთი მხარე აღიარებას ფაქტს, რომლის დადასტურებასაც ცდილობს მონინაალმდევე მხარე, სასამართლოს შეუძლია ჩათვალის იგი საქმარის მტკიცებულებად და საფუძვლად დაუდოს გადაწყვეტილებას.

¹ მტკიცების საგნის შესახებ იხ. 1) Rosenberg / Schwab / Gottwald. Zivilprozessrecht. München. 1993. s. 645-649 აგრეთვე Rosenberg / Schwab / Gottwald. Zivilprozessrecht. München. 2009. 2) Othmar Jauernig. Zivilprozessrecht. Verlag C.H.Beck. München 1993. s. 179-186. 3) Luke. Zivilprozessrecht. Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung. Verlag C.H.Beck. München 1999. s. 209-210.

ფაქტების მითითებისა და მტკიცების პროცესსა, შეჯიბრობითობის პრინციპის გამოვლინებაა წარმოადგენს, რომლის დროსაც, მხარეები სარგებლობენ აახაბარი უფლებებითა და შესაძლებლობებით, დაასაბუთონ თავიანთი მოთხოვნები, უარყონ ან გააქარწყლონ შეორე მხარის მიერ წამოყენებული მოთხოვნები თუ მტკიცებულებები. ახუ, მხარეები თყაათს განსაზღვრავენ მტკიცების საგანს და ამავე დროს მთლიანად მათ ეკისრებათ ფაქტების დამტკიცების ტვირთიც. ამავე დროს, ისინი თყაათს განსაზღვრავენ, თუ რომელი ფაქტები უნდა დაუდოს საფუძვლად მათ მოთხოვნებს და რომელი მტკიცებულებებით უნდა დადასტურდეს ეს ფაქტები. (სსსკ-ის მუხ. 4).

ისევე როგორც ფაქტების მითითების ვალდებულება¹², ასევე მათი დამტკიცებაც, ეკისრება მხარეს. როდესაც მას სურს დაამტკიცოს ფაქტი, იგი ცდილობს სასამართლოში წარადგინოს მისი დამადასტურებელი მტკიცებულებანი, რომლებსაც სასამართლო შემდგომში აფასებს თავისი შინაგანი რწმენით.

როგორც წესი, ამოქალაქო პროცესში განასხვავენ სამი სახის ფაქტებს. ესენია:

ა) ფაქტები, რომლებთანაც დაკავშირებულია მხოლოდ საპროცესო სამართლებრივი შედეგი;

მაგ. სარჩელის აღძვრის წინაპირობები, სარჩელის წილებაზე უარის თქმის საფუძვლები და სხვ. ამიტომ, ასეთი სახის ფაქტებია საზღვარგარეთ მოძიების არანაირი აღცილებლობა არ არსებობს უცხო ქვეყნის სასამართლოსათვის, (ისევე როგორც საქართველოს სასამართლოსათვის) გამომდინარე იქიდან, რომ ისინი დადგენილია და განსაზღვრულია საქმის განმხილველი სასამართლოს საპროცესო კანონმდებლობით, (lex fori)¹³.

¹² კუთახშებით იურიდიულ მეცხიერებაში გამოიქმულ მოსაზრებას, რომ ამ შემთხვევაში ვალდებულება არ უნდა იყოს გაგებული თავისი კლასიკური მნიშვნელობით. მითითების ვალდებულება შეიძლება გამოიხატოს მხოლოდ იმით, რომ მხარესათვის შესაძლებელია დადგეს არახელსაყრელი შედეგი. ახუ გამოტანილი იქნეს მის წინააღმდეგ გადაწყვეტილება. სწორედ ასეთი გადაწყვეტილების მოხალისეობა აიძულებს მხარეებს მტკიცებულებათა მოპოვებისა და წარდგენისა, უნ. იხ. შინ ბოელინი, დადო ჯანტურია. „სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდიკა“. გამ. „ჯისიაი“, თბილისი 2003 წ. გვ. 29-37.

¹³ Lex fori – საკალიწით პრინციპის სახერობლის თანახმად, სასამართლო, როდესაც იგი ვახიხლავს უცხოური ელემენტით დაკავრთულ საქმეს, სულმჯავანელობს მხოლოდ თავისი ქვეყნის საპროცესო კანონმდებლობით.

ბ) სადავო ფაქტები, რომელთა საფუძველზეც შეუძლიათ, მოსარჩელეს – მიაღწიოს თავის მოთხოვნის, ხოლო მოპასუხეს – თავისა პროტესტის დაქაყოფილებას. ანუ ის ფაქტები, რომლებსაც მატერიალური სამართალი უკავშირებს გარკვეულ შედეგს. ამასთან, საგანს განსაზღვრავს ის ფაქტები, რომლებზეც მიუხაზივნე პროცესში მონაწილე მხარეები.

გ) ის მთავარი, ანუ საძიებელი ფაქტები, რომლებითაც თავის მხრივ დასტურდება გადაწყვეტილებისათვის მნიშვნელობის მქონე ფაქტები.

4.2.1. მტკიცებულებათა დაშვებადობა.

ზემოთ მოყვანილი ბოლო ორი სახის ფაქტების შესახებ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ისინი საკმაოდ ბჭიდროდ არიან დაკავშირებული მატერიალურ სამართალთან. აქედან გამომდინარე კი, მტკიცებულებათა დაშვებადობის საკითხის განსაზღვრისათვის შეიძლება აუცილებელი გახდეს მივმართოთ უცხო სახელმწიფოს სამართალს, (Lex causae)¹⁴. მაგ. საქართველოს სსკ-ის შესახებ კანონის 29-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად: „1. გარიგების ფორმა განისაზღვრება იმ ქვეყნის სამართლით, სადაც დაიდო ეს გარიგება ან იმ ქვეყნის სამართლით, რომელიც გამოიყენება გარიგების საგნის მიმართ. გარიგების ფორმა დაცულად ითვლება, თუ ხელშეკრულება დაიდო სხვადასხვა ქვეყანაში მყოფ პირებს შორის და იგი შეესებაძება ერთ-ერთი ქვეყნის სამართლის მოთხოვნებს გარიგების ფორმის შესახებ.“ შეიძლება დაგასკვნათ, რომ გარიგების ფორმის ასეთი განსაზღვრა, თავის მხრივ მიგვიითითებს მისი დამტკიცების საშუალებაზე, მტკიცებულების დაშვებადობაზე. ანუ, რომელი ქვეყნის სამართლით გათვალისწინებული ნესით უნდა დადასტურდეს გარიგება, როგორც ფაქტი. მტკიცებულებათა დაშვებადობა საშუალება პროცესში არის ფაქტების დადასტურება კანონით გათვალისწინებული ნორმების თანახმად, რომლებიც არ შეიძლება დადასტურდეს სხვა მტკიცებულებებით. მაგ. საქართველოს სსკ-ის თანახმად, იპოთეკის ხელშეკრულება უნდა დაიდოს ნერილობითი ფორმით, რომელიც იურიდიულ ძალას იძენს მისი

საჯარო რეესტრში რეგისტრაციის მომენტიდან, (სკ-ის მუხ. 288; 311); საკუთრების მიხლობის ხელშეკრულება იდება ნერილობითი ფორმით (სკ-ის მუხ. 727); ე. ი. აღნიშნული ფაქტები შეიძლება დადასტურდეს მხოლოდ ნერილობითი დაკუმენტებით.

საქართველოში მიმდინარე სამართალმართლობისას, თუ გარიგების ფორმის განსაზღვრისათვის გამოყენებული უნდა იქნეს უცხო სახელმწიფოს მატერიალური სამართლით მკაცრად გათვალისწინებული ფორმა, სასამართლო მტკიცებულების დასამუშავებისათვის მიმართავს აღნიშნულ ფორმას. რადგან იგი კვალიფიცირდება მატერიალური სამართლით და არა საპროცესო სამართლით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მტკიცებულებათა დასამუშავობა განისაზღვრება იმ ქვეყნის სამართლით, რომელსაც მიუთითებს საკოლიზიო ნორმა.

გარკვეულად განსხვავებულად რეგულირდება მონაწილეს ჩვენების მიღების საკითხი. განსაკუთრებით, როდესაც პირი იყენებს ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლებას. ამ უფლებას სხვადასხვა ეფენები სხვადასხვა საფუძველზე და მოცულობით განსაზღვრავენ. მაგ. საქართველოს სსკ-ის 142-ე მუხლის თანახმად, ჩვენების მიცემაზე უარი შეუძლიათ განაცხადონ ა) მხარეთა შეუღლებებს; ბ) ახლო ნათესაებს და გ) პირებს, რომლებიც თავიანთი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამო ვალდებული არიან დაიცვან საიდუმლოება, თუ ისინი გახთავისუფლებულნი არ არიან ამ მოვალეობისაგან. გერმანიის სსკ-ის 383-ე მუხლის თანახმად, ასეთივე უფლება გააჩნია მკულღეს, თუნდაც მათ შორის ქორწინება შეწყვეტილი იყოს. ასევე განსხვავებულად შეიძლება რეგულირდებოდეს ის საფუძველები, რომელთა არსებობის შემთხვევაში, მოწმეს უფლება აქვს უარი თქვას ჩვენების მიცემაზე, თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობიდან გამომდინარე. პირი, რომელიც მოწმის სახით მონაწილეობს სასამართლო პროცესში, მასზე ავტომატურად ურცელდება ამ სასამართლოს იურისდიქცია. მასზე, როგორც პროცესის მონაწილეზე, ურცელდება საქმის განმხილველი სასამართლოს საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი უფლებები (მუხლ 45; 142; 146) და მოვალეობები (მუხ. 145). ამიტომ, ჩვენებაზე უარის თქმის უფლებაც, მისი საფუძველები და საბეობებიც ექვემდებარება საქმის განმხილველი სასამართლოს კანონს. აქედან გამომდინარე, მათ უფლება ავთ უარი თქვან ჩვენების მიცემაზე მხოლოდ მაშინ, თუ შეიძლება შემდგომში ადგილი ჰქონდეს 142-ე მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევას. კერძოდ, „2. ჩვენებ-

¹⁴ Lex causae – საკოლიზიო პრინციპი, რომლის თანახმად გამოიყენება სამართალი, რომელიც გარიგებაში მონაწილე მხარეთა სამართლებრივ ურთიერთობას არეგულირებს არსობრივად. მაგ. სსკ-ის შესახებ კანონის 35-ე მუხლი. იგი განსხვავდება გარიგების დადების ადგილის კანონისაგან (lex loci contractus), რომელიც აწესრიგებს მხოლოდ გარიგების ფორმას. მაგ. საქართველოს სსკ-ის შესახებ კანონის 29-ე მუხლი.

ის მიცემა გამოიწვევს მონმის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებას, ან მიაყენებს მათ ქონებრივ ზიანს.¹⁵ ასევე მონმისგან ჩვენების მიღების, როგორც მტკიცებულების დაშვებადობის საკითხის გადანყვეტა, ექვემდებარება Lex fori-ის პრინციპს.¹⁶ აღნიშნულ პრინციპს განეკუთვნება აგრეთვე ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლების მიუსუდავად, ჩვენების მიცემაზე ვალდებულება (მუხ. 143) და მოწმეთა დაკითხვის წესი, იქნება ეს მონმის მის ადგილსამყოფელზე დაკითხვა (მუხ. 147), განმყოფებით დაკითხვა თუ მონმეთა დაპირისპირება (მუხ. 149). რდაგან ისინი განსაზღვრულია ჩვენი ქვეყნის საპროცესო სამართლით.

4.2.2. მტკიცების ტვირთის განაწილება.

სამოქალაქო პროცესში უცხო ელემენტის მონაწილეობისას, მტკიცებულებებთან დაკავშირებით, შეიძლება წარმოიშვას ისეთი სამართლებრივი საკითხი, როგორცაა დამტკიცების ტვირთის განაწილება მხარეებზე.

ფაქტების დამტკიცების ტვირთი, ესაა საქმისათვის მნიშვნელოვანი გარემოებების, ფაქტების დამტკიცების მოვალეობის დაკისრება მხარეებზე.¹⁶

პირველ რიგში აღენიშნავთ, რომ დამტკიცების ტვირთი ეკისრება იმ პირებს (სუბიექტებს), რომლებზეც შეიძლება გავრცელდეს გადანყვეტილების კანონიერი ძალა. იქნება ეს მხარეები, თანამონაწილეები, თუ მესამე პირი, დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით, აგრეთვე კანონიერი წარმომადგენლები. ასევე მტკიცების ტვირთის სუბიექტს წარმოადგენს მესამე პირი, დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე. თუ იგი ვერ დაასტურებს ფაქტებს, ანუ ვერ დაეხმარება მხარეს, რომლის სასარგებლოდაც გამოდის პროცესში, რომ გამოიტანოს სასა-

მართლომ ამ მხარისათვის ხელსაყრელი გადაწყვეტილება, შემდგომში მას აღარ ექნება უფლება რეგრესული სარჩელის შემთხვევაში კვლავ ამტკიცოს აღნიშნული ფაქტები. იქედან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ დამტკიცების ტვირთის სუბიექტთა პროცესში მონაწილე ის პირები, რომელთა უფლებებსა და მოვალეობებზე გავლენას ახდენს სასამართლო გადაწყვეტილება.

მტკიცების ტვირთის სწორად განაწილებას ძალზედ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სამოქალაქო სამართალწარმოებაში. რაც გამოიხატება შემდეგში, კერძოდ, რომელ მხარეს რა ფაქტების დამტკიცება ევალება და იქედან გამომდინარე რა ფაქტების დადასტურების მოვალეობისაგან თავისუფლდება იგი. ეს კი თავის მხრივ უკავშირდება პროცესის საბოლოო შედეგს, ანუ, თუ მხარეს დაევალება იმ ფაქტების დამტკიცება, რომლებიც წესით და კანონით მან არ უნდა დასაბუთოს, შეიძლება ამას მოყვეს არასწორი გადაწყვეტილების გამოტანა. ასეთია მტკიცების ტვირთის განაწილების მატერიალურ-სამართლებრივი მნიშვნელობა.

მტკიცების ტვირთის განაწილების პრინციპები ძირითადად ჩამოყალიბებულია მატერიალურ-სამართლებრივ აქტებში. ზოგ შემთხვევაში პრინციპი შეიძლება გარკვეულად იმპერატიული ფორმით იყოს გამოხატული. მაგ. საქართველოს სკ-ის 113-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად: „1. თუ პირი, რომელიც დებს ხელშეკრულებას, როგორც წარმომადგენელი, თავის წარმომადგენლობით უფლებამოსილებას ვერ დაადასტურებს, ვალდებულია მეორე მხარის სურვილით ან შესარულოს ნაკისრი ვალდებულება, ან ანააზღაუროს ზიანი, თუკი წარმომადგენელი პირი ხელშეკრულებაზე თანხმობის მიცემას უარყოფს.“ ანავე კოდექსის 687-ე მუხლიდან გამომდინარე, რომელსაც ეწოდება „მტკიცების ტვირთი“, გადამზიდეველს ეკისრება იმის მტკიცების ვალდებულება, რომ „ტვირთის დაკარგვა, დაზიანება ან მიტანის ვადის გადაცილება უფლებამოსილი პირის ბრალით ანდა ამავე პირის ისეთი მითითებით მოხდა, რომელზედაც ვადამზიდეველი პასუხს არ აგებს; აგრეთვე, თუ ტვირთის ნაკლი ისეთი გარემოებებითაა გამოწვეული, რომელთა თავიდან აცილებაც ვადამზიდეველს არ შეუძლია და არც მათი შედეგები შეიძლებაოდა თავიდან აეცილებინა.“ როგორც აღნიშნული მუხლებიდან ირკვევა, მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმით დგინდება, პროცესის რომელ მხარეს რა ფაქტების დადასტურება ევალება სამართალწარმოებაში. ახუ, განსაზღვრულია ტვირთისა განაწილების

¹⁵ იმ პირებს, რომლებსაც გააჩნიათ უცხო სახელმწიფოს სასამართლოს იურისდიქციისადმი იმუნიტეტი, ზეენ შეუძლებელი ქვემოთ.

¹⁶ იგი განსხვავდება ფაქტების მითითების ტვირთისაგან, რომლის თანახმად, მხარეები თავისუფალნი არიან მიუთითონ იმ ფაქტებზე, რომლებზეც ისინი ამყარებენ თავიანთ მოთხოვნასა თუ შესაბამის ფაქტების მითითების ტვირთი და მტკიცების ტვირთი შეიძლება არც დაემთხვას ერთმანეთს. სასამართლო მტკიცებულებების შესახებ იხ. თ. ლილეაშვილი, "სამოქალაქო საპროცესო სამართალი" გამ. "ჯისისი" 2005 წ. გვ. 204-269. აგრეთვე, D. Othmar Jauernig, Zivilprozessrecht, Verlag C.H.Beck, München 1993. s. 179-210. 2) Rosenberg / Schwab / Gottwald. Zivilprozessrecht, München, 2009. s. 638-735.

პრინციპი. აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ მტკიცების ტვირთის დაკისრების საკითხი ექვევს Lex causae-ს პრინციპის მოქმედების სფეროში.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ მტკიცების ტვირთის განაწილების საფუძვლებს წარმოადგენს აგრეთვე სამოქალაქო სამართალში გათვალისწინებული პრეზუმციები (ვარაუდები). მაგ. საქართველოს სკ-ის 506-ე მუხლით, განსაზღვრულია განვადებით ნასცილობის ხელშეკრულების ფორმა, კერძოდ იგი უნდა დაიდოს წერილობით. მაგრამ ამავე კოდექსის 507-ე მუხლის თანახმად, თუ გარიგების ფორმა დარღვეულია, „მაშინ ხელშეკრულება დადებულიად ჩაითვლება ნივთის გადაცემის მომენტიდან. ამ შემთხვევაში მყიდველი ვალდებულია გადაიხადოს მხოლოდ სიკეთის ფასი პროცენტების გარეშე.“ 677-ე მუხლიდან გამომდინარე, ხანამ არ დამტკიცდება საპირისპირო, ივარაუდება, რომ ზედნადები (კონოსამენტი) არის იმის მტკიცებულება, რომ დადებულია გადაზიდვის ხელშეკრულება, განსაზღვრულია მისი შინაარსი და ტვირთი გადამზიდველს მიღებული აქვს. ასევე საპირისპიროს დადასტურებამდე, არაებობს იმის პრეზუმცია, რომ, თუ ზედნადებში არ არის აღნიშნული გადაზიდვის პირობები, „გადამზიდველის მიერ ტვირთი მიღებისას, ტვირთი და მისი შეფუთვა გარეგნულად კარგ მდგომარეობაში იყო და რომ ტვირთის ცალობრივი რაოდენობა, მისი აღნიშვნები და სიძრები ემთხვევა ზედნადებში ჩანერილ მონაცემებს.“ მოყვანილი ნორმების შინაარსიდან, შეიძლება გამოვიყვანოთ პრეზუმფციის დანიშნულება, კერძოდ, ივარაუდება ფაქტი X (გადაზიდვის ხელშეკრულების არსებობა), რომელიც იწვევს გარკვეულ იურიდიულ შედეგს, ანუ მეორე მხარის პასუხისმგებლობას, თუ დამტკიცდება ფაქტი Y (ზედნადები, კონოსამენტი). მიუხედავად ამისა, პრეზუმფციები არ წარმოადგენს მტკიცებისაგან მხარის გათავისუფლებას. სამართალწარმოებაში პრეზუმფციების გზით ხდება ერთი სახის მტკიცების საგნის შეცვლა სხვა სახის მტკიცებულებით. ამასთან, თუ მხარე შესძლებს მოიყვანოს ფაქტები, რომელთა საფუძველზე სასამართლო მივა დასკვნამდე, რომ არსებობს გადანყვეტილებისათვის მნიშვნელოვანი სხვა ფაქტები, მაშინ მეორე მხარეზე გადადის მტკიცების ტვირთი – გააქარწყლოს მოამართლის ვარაუდი. ეს კი სხვა არაფერია, თუ არა მტკიცების ტვირთის განაწილება. გამომდინარე იქიდან, რომ პრეზუმფციები (ვარაუდები) გამომდინარეობენ მატერიალური სამართლის ნორმებიდან და ამასთან ერთად წარმოადგენს მტკიცების

ტვირთის განაწილების საფუძვლებს, შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ მათზე ვრცელდება Lex causae-ს პრინციპის მოქმედება.

4.2.3. განკუთვნილობა და შეფასება.

აქვე გვინდა შევეხოთ მტკიცებულებათა განკუთვნილობისა და შეფასებებზე საკითხს.

როგორც ცნობილია მტკიცებულებათა განკუთვნილობის მთავარი მიზანია, საემის წარმოების გართულების თავიდან აცილება ისეთი მტკიცებულებებით, რომლებსაც არანაირი შეხება არა აქვს საქმეზე სწორი, სამართლიანი გადაწყვეტილების გამოტანასთან. აღნიშნულ პრინციპს ითვალისწინებს საქართველოს სსკ-ის 104-ე მუხლის პირველი ნაწილი, კერძოდ: „1. სასამართლო არ მიიღებს, არ გამოითხოვს ან საქმიდან ამოიღებს მტკიცებულებებს, რომლებსაც საქმისათვის მნიშვნელობა არა აქვთ.“

პირველ რიგში უნდა აღვნიშნოთ, დასამუშებობა და განკუთვნილობა პროცესუალური სამართლის თვალსაზრისით ერთმანეთისგან განსხვავდება იმ საფუძველით, რომ დასამუშებობა, როგორც უკვე აღვნიშნეთ განისაზღვრება მატერიალური სამართლით, ხოლო განკუთვნილობის სფეროს ქვეშ მყოფი მტკიცებულებები მის მიღმა დარჩენილი მტკიცების საშუალებებია, რომელსაც მოსამართლე თავისი შეხედულებით გადაწყვიტავს აღნიშნულ საკითხს. სასამართლოს გადასაწყვეტია, წარმოადგენს თუ არა, ესა თუ ის მტკიცებულება საემისათვის მნიშვნელობის მქონეს. ამაა ემატება კანონის მოთხოვნა, როდესაც მხარე შუამდგომლობით ითხოვს წერილობით ან ნივთიერა (შესაბ. სსკ-ის 133; 154 მუხ.) მტკიცებულებების სასამართლოს წესით გამოთხოვას, ან/და მოწმის დაკითხვას (მუხ. 140). იგი ვალდებულია მიუთითოს სასამართლოს, თუ საქმისათვის მნიშვნელობის რა გარემოებების დადასტურება შეიძლება. თუ საქართველოს სასამართლო ჩათვლის საჭიროდ, იგი მიმართავს შუამდგომლობით უცხო ქვეყნის სასამართლოს სამართლებრივი დახმარების გახვევის თაობაზე, (მტკიცებულება გამოკვლევა, მოწმეთა დაკითხვა და სხვ.). აქედან გამომდინარე, შეიძლება ვთქვათ, რომ მტკიცებულებათა განკუთვნილობის საკითხი უნდა გადაწყდეს Lex fori-ის წესის თანახმად.

ექვს არ უნდა იწვევდეს ის, რომ სასამართლოს კანონის (lex fori) სფეროს განეკუთვნება მტკიცებულებათა შეფასება. საქართველოს სსკ-ით გათვალისწინებულია მტკიცებულებათა თავისუფალი შეფასების პრინციპი. კერძოდ, 105-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად: „1. სასამართლოსათვის არავითარ

მტკიცებულებას არა აქვს წინასწარ დადგენილი ძალა." ხოლო მეორე წაწილიდან გამომდინარე, მოსამართლე თავისი შინაგანი რწმენით აფასებს მტკიცებულებებს და ეს შეფასება ემყარება მათ ყოველმხრივ, სრულ და ობიექტურ განხილვას და გამოკვლევას. ამასთან, იგი ვალდებულია, მოსაზრებები, რომლებიც საფუძვლად დაუდო თავის შინაგან რწმენას, ასახოს გადანაცვლებებში. ჩვენი ქვეყნის საპროცესო სამართლით დამკვიდრებული პრინციპის თანახმად, არცერთ მტკიცებულებას ახვა მტკიცებულებებთან შედარებით არ გააჩნია რაიმე უპირატესობა.

მტკიცებულებებს საბოლოოდ აფასებს შხოლოდ სასამართლო, ანუ ის არის მტკიცებულებათა შეფასების ერთადერთი სუბიექტი.

როდესაც ვამბობთ, რომ მოსამართლე მტკიცებულებებს აფასებს შინაგანი რწმენით, პირველ რიგში ნიშნავს, რომ ეს რწმენა დამყარებული იყოს განსაზღვრულ ობიექტურ მონაცემებზე. შეფასებისას თავისუფლება გულისხმობს, სასამართლოს თავისუფლებას რაიმე სახის შეზღუდვებისგან, იქნება ეს კანონი თუ სხვა გარე ფაქტორები.

გამომდინარე იქიდან, რომ სასამართლოა მტკიცებულებათა შეფასების ერთადერთი სუბიექტი, შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ მათი შეფასება შის ერთ-ერთ უმთავრეს ფუნქციას წარმოადგენს. იგი ვალდებულია დაასაბუთოს, რის საფუძველზე ჩამოუყალიბდა მას შინაგანი რწმენა. ანუ იგი ვალდებულია დაასაბუთოს არა მარტო ის, თუ რატომ მიიჩნია ესა თუ ის მტკიცებულებები დადგენილად, არამედ რატომ უარყო სხვა მტკიცებულებები, ან რის საფუძველზე მიანიჭა ერთ მტკიცებულებას უპირატესობა სხვასთან შედარებით. ეს უკანასკნელი არ ეწინააღმდეგება ზემოთ აღნიშნულ პრინციპს, სადაც აღნიშნულია, რომ მხოლოდ წინასწარ არა აქვს არცერთ მტკიცების საშუალებას უპირატესობა სრვა საშუალებებთან შედარებით.

სასამართლო ყოველ მტკიცებულებას განიხილავს სასამართლო სხდომაზე. იქნება მტკიცების საშუალებები წერილობითი (მათ შორის ექსპერტის დასკვნა) თუ ზეპირი ფორმით არსებული, გარკვეულ გამოსაკლის წარმოადგენს ადგილზე დათვალიერება, რის შესახებაც დგება დათვალიერების ოქმი. ამ შემთხვევაში აუცილებელია მისი განხილვა (გამოქვეყნება) მოხდეს სასამართლო სხდომაზე. ამ წესის მთავარი დანიშნულებაა, შეეცეს მხარეებს საშუალება გამოთქვან თავიანთი მოსაზრებები, მისცენ შეკითხვები ექსპერტებს, სპეციალისტებს და მონმეებს. რაც

თავის მხრივ მხარეთა ერთ-ერთ ძირითად საპროცესო უფლებას – თანასწორუფლებიანობას – წამოადგენს, (შუხ. 83).

როდესაც შეგროვილია ყველა მტკიცებულება, სასამართლო მათ აფასებს ერთობლიობაში ყოველმხრივ და ობიექტურად რაც არ გამოორიცხავს ცალკეული საშუალების სხვებისგან დამოუკიდებლად შეფასებას. თუ აღმოჩნდება მტკიცებულებებს შორის წინააღმდეგობა, მოსამართლე ვალდებულია ახსნას რა მიზეზებითაა გამოწვეული აღნიშნული დაპირისპირება.

ამასთან დაკავშირებით უნდა აღვნიშნოთ, პირველი – საქართველოს საკით მკაცრად დადგენილია მტკიცებულებათა თავისუფალი შეფასების პრინციპი. მეორე – გამომდინარე იქიდან, რომ მოსამართლეა შეფასების ერთადერთი სუბიექტი, რომელიც თავისი შემეცნების, ლოგიკური აზროვნებისა თუ გამოცდილების საფუძველზე, საკუთარი პასუხისმგებლობით ადგენს მტკიცებულებათა უტყუარობასა თუ სიყალბეს, მიუღებელია მასზე რაიმე გავლენის მოხდენა, როგორც შიდა კანონმდებლობით, ასევე, და შით უშეტეს უცხო ქვეყნის სამართლით. ანუ შიეთითის სასამართლოს კატეგორიულად, მტკიცების რა საშუალება და რა ფორმით გამოხატული მიიჩნოს ქეშმარიტად. აქედან გამომდინარე, მტკიცებულებათა შეფასება მკაცრად სასამართლოს კანონის (Lex fori) პრინციპს, შის სფეროს უნდა მივაკუთვნოთ.

ყოველივე ზემოთაქმულიდან, შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა, საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში მტკიცებულებების მარეგულირებელ ნორმებს გააჩნიათ როგორც მატერიალური, ასევე პროცესუალური სამართლის ნიშან-თვისებები. ის რაც რეგულირდება საპროცესო სამართლით, ერთმნიშვნელოვნად განეკუთვნება საქმის განხილველი სასამართლოს კანონს, ხოლო რიგ შემთხვევებში, როდესაც ადგილი აქვს მატერიალური ნორმების გამოყენას, საქმე შეიძლება გექონდეს Lex causae-ეს პრინციპთან. რაც არ ნიშნავს საპროცესო სამართლის კოლიზიას. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ქვეყნის შიგნით მიმდინარე საქმის განხილვისას, ანუ როდესაც სამართალწარმოებაში არ მონაწილეობს უცხოური ელემენტი, მატერიალური სამართლით მონესრიგებული საკითხი, შეიძლება მივაკუთვნოთ საპროცესო სამართლით დარეგულირებულ სფეროს, რაც არ მიგვაჩნია გამართლებულად.

4.2.4. მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა.

საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში იმ მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა, რომელიც მდებარეობს სხვა ქვეყანაში,

შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ სამართლებრივი დახმარებას ფარგლებში. იგი განსხვავდება სარჩელის უზრუნველყოფისაგან, რომლის ძირითადი დანიშნულებაა მომავალი გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფა. მისი მიზანი შეიძლება გამოიყვანოს სსკ-ის 109-ე მუხლის შინაარსიდან, კერძოდ, თუ იარსებებს იმის საშიშროება, რომ სასამართლოში მტკიცებულებების წარდგენა შეუძლებელი ან საკამოდ რთული იქნება, დაინტერესებულ პირს უფლება აქვს იშუამდგომლოს სასამართლოს წინაშე, მათი უზრუნველყოფისათვის. ანუ უზრუნველყოფილი უნდა იქნას მოსამართლის მიერ საქმისათვის მნიშვნელოვანი ფაქტის (ფაქტების) დადგენა. ამის მიზეზი შეიძლება იყოს სხვადასხვა ფაქტორები, მაგ. მოწმის ქვეყნიდან დიდი დროით გასვლა, ხივითერ მტკიცებულებათა მცირე ვადით ვარგისიანობა (მალფუჭებადობა) და სხვ.

მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა – ესაა საპროცესო მოქმედება, რომელსაც ასრულებს სასამართლო ან ერთპიროვნულად მოსამართლე იმ მიზნით, რათა კანონით დადგენილი წესით დაამაგროს მტკიცებულებები სამოქალაქო საქმის არსებითად განხილვის დროს მათი გამოყენებისათვის.¹⁷

ერთმნიშვნელოვნად შეიძლება ითქვას, რომ მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის აუცილებლობა განისაზღვრება საქმის განხილველი მოსამართლის მიერ, ხოლო მისი განხორციელება უკვე უნდა მოხდეს იმ ქვეყნის სასამართლოს დახმარებით, სადაც იმყოფება აღნიშნული მტკიცების საშუალება. ანუ აუცილებელი ხდება მივმართოთ სამართლებრივი დახმარების ინსტიტუტს.

თუ გავითვალისწინებთ მტკიცებულებათა მნიშვნელობას დავის ობიექტურად გადაწყვეტისათვის, შეგვიძლია თავისუფლად აღვნიშნოთ უზრუნველყოფის დიდ მნიშვნელობაზე სამოქალაქო პროცესში. მიიღებს რა უცხო ქვეყნის სასამართლოს შუამდგომლობას, საქართველოს სასამართლო ხელმძღვანელობს ჩვენი ქვეყნის საპროცესო სამართლით დადგენილი წესებით. კერძოდ მას განიარსებს განწინება (მუხ. 113), სადაც მითითება საპროცესო მოქმედების ჩატარების წესსა და საშუალებებზე, იქნება ეს მოწმის დაკითხვა, ნივთიერ მტკიცებულებათა დათვალიერება და სხვ. თუ საჭიროდ ჩათვლის, მას უფლე-

¹⁷ იხ. თ. დიდუაშვილი, სამოქალაქო საპროცესო სამართალი. გაი. ღიბია. 2005. გვ. 266.

ბა აქვს მოიწვიოს სპეციალისტიც (მუხ. 114). აუცილებლად მიგვაჩნია აღვნიშნოთ, რომ იმ შემთხვევაში, თუ მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა საჭიროა განხორციელდეს სხვა რაიონში ან ქალაქში, ჩვენი ქვეყნის სასამართლოს, 107-ე მუხლის ანალოგიით, უფლება აქვს მიმართოს სასამართლო დავალების ინსტიტუტს. ე. ი. დაეალოს იმ სასამართლოს, რომლისთვისაც ეს უფრო მოსახერხებელია ტერიტორიულად.

4.2.5. მტკიცებულებათა მოპოვება და გამოკვლევა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სამოქალაქო სამართალწარმოებაში მტკიცებულებების გამოყენებას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საქმეზე ქმნიარიტების დააადგენად. მხოლოდ მათი გამოყენებით შეუძლია სასამართლოს მიიღოს დავაზე სწორი და სამართლიანი გადაწყვეტილება.

როდესაც საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში სამართალწარმოება მიმდინარეობს ერთ ქვეყანაში, ხშირად საქმე შეიძლება გვექნდეს ისეთ შემთხვევასთან, როდესაც მტკიცებულებანი არსებობენ სხვა სახელმწიფოში. მაგ. ზიანის მიყენება მოხდა ჩვენს ქვეყანაში, სანარმო, რომელსაც რეგისტრირებულია საქართველოში, განიცადა რეორგანიზაცია, ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიაზე იმყოფება ნივთიერი თუ ნერილობითი მტკიცებულებანი და ა. შ.

რა თქმა უნდა, როდესაც პროცესიც და მტკიცებულებათა მოპოვება და გამოკვლევა ერთ ქვეყანაში უნდა განხორციელდეს, სასამართლოსათვის პრობლემას არ წარმოადგენს, რასაც ზემოთ უკვე შევეხეთ. მაგრამ მნიშვნელოვანი პრობლემაა წამოიჭრება, როდესაც ისინი მდებარეობენ სხვა სახელმწიფოში.

თუ ქვეყნის შიგნით სამოქალაქო სამართალწარმოებისას, საპროცესო მოქმედებების ჩატარების, მოწმეთა დაკითხვის და სხვ. მიზნით დამკვებულია საქმის განმხილველი სასამართლოს მიერ იმავე ქვეყნის სხვა სასამართლოს ტერიტორიაზე "შეჭრა", იგივეს ვერ გავაგრძელებთ, როდესაც აუცილებელი ხდება უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე მტკიცებულებათა მოპოვება ან სხვა სახის პროცესუალური ღონისძიებების ჩატარება. მაგ. საქართველოს სსკ-ის 120-ე მუხლით გათვალისწინებულია სასამართლოს მიერ ნივთიერი ან ნერილობითი მტკიცებულებების ადგილზე დათვალიერება, თუ მათი სასამართლოში წარდგენა გარკვეული მიზეზების გამო შეუძლებელია. რა თქმა უნდა, როდესაც ასეთი მტკიცებულება იმყოფება საზღვარგარეთ, ჩვე-

ნი ქვეყნის სასამართლო ვერ განახორციელებს მათ გამოკვლე-
ვას აღნიშნული წესით. არა მარტო იმ მიზეზის გამო, რომ ეს საკ-
მაოდ დიდ ხარჯებთან იქნება დაკავშირებული, არამედ და პირვე-
ლ რიგში, ეს იქნებოდა როგორც უცხო სახელმწიფოს ტერიტო-
რიული სუვერენიტეტის დარღვევა, აგრეთვე მიხი სასამართლო
ხელისუფლების ხელყოფა. იგივე წესი ვრცელდება, როდესაც
აუცილებელი ხდება უცხო ქვეყნის სასამართლოს მიერ, მტკი-
ცებულებათა ადგილზე დათვალიერება საქართველოში. ასეთ
შემთხვევაში მიმართავენ სასამართლოები სამართლებრივი
დახმარების შესახებ შუამდგომლობას. მიიღებს რა საქართვე-
ლოს სასამართლო აღნიშნულ თხოვნას, მიმართავს სსსკ-ით
დადგენილ წესებს. ვალდებულია თუ არა სასამართლო შეატყ-
ობინოს მხარეებს ამის შესახებ? ყველაზე, სასამართლო ვალ-
დებულია განუხრულად დაიცვას საპროცესო კანონმდებლობით
დადგენილი წესები და აცნობოს მხარეებს ან მათ წარმომად-
გენელს საპროცესო მოქმედების ჩატარების დრო და ადგილი,
მიუხედავად იმისა, საზღვარგარეთ იმყოფებიან ისინი თუ არა.
პროცესში მონაწილე პირის ქვეყნის მიგნით არყოფნა, არ უნდა
მიაცვა მოსამართლეს უფლება, გვერდი აუაროს აღნიშნულ ერთ-
ერთ უმთავრეს საპროცესო ინსტიტუტს. ამას განამტკიცებს
საქართველოს სსსკ-ის შესახებ კანონის 63-ე მუხლის მეორე პუნ-
ქტით გათვალისწინებული დანაწესიც, (lex fori). კარდა ამისა,
როგორც ცნობილია მათ შეუძლიათ გარკვეული დახმარებაც
გაუწიონ სასამართლოს იმ მხრივ, რომ მან ყურადღება გაამახ-
ვილოს მტკიცებულების გარკვეულ თვისებებზე თუ მახასი-
ათებელ ნიშნებზე. რა თქმა უნდა შეტყობინება უნდა გახსორ-
ცილდეს 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით.

სასამართლოს გამოაქვს განჩინება ადგილზე დათვა-
ლიერების შესახებ, სადაც აღნიშნული იქნება დათვალიერებისა
და გამოკვლევის საგანი, აგრეთვე დრო და ადგილი. (მუხ. 121).
ამასთან, მხარეების ან მათი წარმომადგენლების გამოუცხადე-
ბლობა ვერ დააბრკოლებს დათვალიერების ჩატარებას. ასეთ
შემთხვევებში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება იმას,
რომ უცხო ქვეყნის სასამართლოს შუამდგომლობაში ზუსტად
იყოს განსაზღვრული, გამოსაკვლევი მტკიცებულების სახე, ად-
გილი თუ სხვა ნიშან-თვისებები.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სასამართლო საპროცესო მო-
ქმედებების განსახორციელებლად იყენებს შიდაეროვნულ
კანონმდებლობას. იქედან გამომდინარე შეგვიძლია დავასკვნათ,

რომ, თუ დათვალიერებისა და საქმის გახილვა მოწმეთა გამოძახ-
ება, სასამართლო ვალდებული იქნება გამოიძახონ ისინი (სსსკ-ის
მუხ. 121). მთავარ პირობას ამ შემთხვევაში წარმოადგენს ის, რომ
მათი სახელი, გვარი და მისამართი ზუსტად იყოს მითითებული
შუამდგომლობაში. ამის საწინააღმდეგოდ, საქართველოს სასა-
მართლოს სრული უფლება აქვს, თუ იგი ამას საჭიროდ ჩათვლის
მოიხვიოს სპეციალისტი, რომელიც დახმარებას გაუწევს მოსა-
მართლეს მტკიცებულებათა სრულყოფილად გამოკვლევაში.

ადგილზე მტკიცებულებათა დათვალიერებისა და გამოკვ-
ლევის შესახებ საქართველოს სასამართლო ადგენს დათვალიერე-
ბის ოქმს. სადაც ყველაფერთან ერთად, (დათვალიერების ადგ-
ილი, დრო, მონაწილე პირები), აღნიშნება სპეციალისტის, მოწ-
მისა თუ სხვა მონაწილე პირების მოსაზრებები და შენიშვნები.
უნდა აღვნიშნოთ, რომ ქვეყნის მიგნით დათვალიერების ოქმი წარ-
მოადგენს მტკიცების საშუალებას, ანუ მტკიცებულებას.

გარკვეულ პირობებში წარმოადგენს საკითხი საპროცესო
ხარჯებთან დაკავშირებით. როდესაც ქვეყნის მიგნით მიმ-
დინარე პროცესის დროს წამოიჭრება ადგილზე დათვალიერების
აუცილებლობა, ხარჯებს ფარავს ის მხარე, რომელიც იშუამდგო-
მლებს ამის თაობაზე სასამართლოს წინაშე, ხოლო, თუ დათვა-
ლიერება ხორციელდება უშუალოდ სასამართლოს ინიციატივით,
ხარჯებს ფარავს ორივე მხარე, (სსსკ-ის მუხ. 126). მაგრამ, ჩვენი
ქვეყნის სასამართლო აღნიშნულ წესს ვერ გაავრცელებს სა-
მართლებრივი დახმარების აღმოჩენისას, იმ მიზეზით, რომ მას
არა მხარეები მიმართავენ ამისათვის, არამედ უცხო ქვეყნის
სასამართლო, სხვა სიტყვებით: რომ ვთქვათ სასამართლო ხე-
ლისუფლება. მიუხედავად ამისა, თუ ადგილზე დათვალიერება
დაკავშირებულია მნიშვნელოვან ხარჯებთან, მაგ. სპეციალის-
ტიათვის, თარჯიმნისათვის განეული საძუქროსათვის ანაზღაურ-
ების გაცემა, ან მტკიცებულების გამოკვლევა დაკავშირებუ-
ლი განსაკუთრებულ პროცედურებთან, და აქედან გამომდინარე
ხარჯებთან, მას შეუძლია მოთხოვოს ანაზღაურება შუამდგომ-
ლობის აღმწერელ სახელმწიფოს, (სასამართლოს).

გარკვეული თავისებურებებით ჩასიაოდება წერილობითი
მტკიცებულებანი.

როგორც წესი, მტკიცების ტვირთი მხარეებს ეკისრებათ.
აქედან გამომდინარე და საქართველო სსსკ-ის 134-ე მუხლის
თანახმად, წერილობით მტკიცებულებებს სასამართლოს წა-
რუდგენენ მხარეები.

საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში, სასამართლოს მიერ მხარის დაჯალღებულება, წარადგინოს წერილობითი მტკიცებულებები, რომლებიც იმყოფება სხვა ქვეყანაში და რომელთა მოპოვებაც მხარისათვის არ წარმოადგენს სიძნელეს, არ შეუძლება განვიხილოთ, როგორც სახელმწიფოს უზენაესი ხელისუფლების განხორციელების უფლებამოსილებაში წარევად. გამოძინარე იქიდან, რომ ადგილი არა აქვს სასამართლოს მიერ უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე არანაირი საპროცესო მოქმედებების გატარებას.

მაგრამ, საწინააღმდეგოდ ამისა, ადგილი შეიძლება ჰქონდეს ისეთ შემთხვევას, როდესაც მხარემ ვერ შესძლო მიეღო აღნიშნული წერილობითი მასალები. ასეთ ვითარებაში, საქართველოს შიგნით პროცესი მიმდინარეობისაა, მას უფლება აქვს აღძვრას შუამდგომლობა და მოითხოვოს სასამართლოს ძალით მტკიცებულებების წარდგენა. (მუხ. 134). მაგრამ იგი ამ უფლებას ვერ განახორციელებს, როდესაც წერილობითი საბუთები წარდგენილ უნდა იქნეს უცხო სახელმწიფოს სამართალწარმოებაში. იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ საქართველოს სასამართლო არ წარმოადგენს საქმის განმხილველ სასამართლოს. მხარეს რჩება უფლება, იშუამდგომლოს უცხო ქვეყნის სასამართლოს წინაშე, რომელიც თავის მხრივ მიმართავს სამართლებრივი დახმარებისთვის ჩვენი ქვეყნის სასამართლოს. ექვს არ ინვეს ის, რომ მას ამის განხორციელება შეუძლია საკუთარი ინიციატივითაც.

წერილობით მტკიცებულებებს ყოფენ სხვადასხვა სახეობად, იმის მიხედვით, თუ რა უფლებს საფუძვლად ამ დაყოფას. მაგ. შინაარის მიხედვით განასხვავებენ განმკარგულეულ და შემატყობინებელ წერილობით საბუთებს. ფორმის მიხედვით, უბრალო და კვალიფიციურ წერილობით მტკიცებულებებს, წარმოსიშობის წყაროს მიხედვით დედანსა და დოკუმენტის ასლებს, ხოლო სუბსექტების მიხედვით ოფიციალურ და არაოფიციალურ მტკიცებულებებს.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ქვეყნების აბსოლუტური უმრავლესობა განასხვავებს ოფიციალურ და არაოფიციალურ, ანუ კერძო ხასიათის წერილობით მტკიცებულებებს. რომელთა გამოთხოვა, საქართველოს სასამართლოს, საკ-ის მე-10 მუხლის საფუძველზე შეუძლია ყველა საჯარო, საზოგადოებრივი თუ კერძო დანესებულებისგან, რომელთა გადაცემა, თავის მხრივ მათ ვალდებულებას წარმოადგენს.

წერილობითი მტკიცებულებანი, როგორც წესი წარდგენილი უნდა იქნეს დედნის სახით. თუმცა, სსსკ-ი უშვებს დოკუმენტის ასლის მტკიცებულებად გამოყენების შეაძლებლობას. ისევე როგორც შიდასახელმწიფოებრივი საქმის განხილვისას, სამართლებრივი დახმარების განხორციელების შემთხვევაშიც, სასამართლო ვალდებულია მიუთითოს იმ საფუძვლებზე, რომელთა დაყრდნობითაც აძლევს დოკუმენტის ასლს მტკიცებულებით მნიშვნელობას.

რაც შეეხება ოფიციალურ დოკუმენტებს, მათ სხვა საბუთებთან შედარებით, შეიძლება ითქვას უფრო მეტი მტკიცებულებათა ძალა გააჩნიათ.

საერთაშორისო ურთიერთობებში, იმის მტკიცებულებად, რომ საჯარო დოკუმენტი გაცემულია ნამდვილად უფლებამოსილი პირის მიერ, წარმოადგენს მისი ლეგალიზაცია¹⁸. იგი საკმარისი პირობაა ოფიციალური საბუთის ნამდვილობისათვის. მაგრამ, გავრცელებული მოსაზრებას თანახმად, აღნიშნული პროცედურა მოითხოვს დიდ დროს, ამიტომ ქვეყნები, რომლებიც არ არიან მიერთებულნი შააგის 1961 წლის 5 ოქტომბრის კონვენციას¹⁹, რომლის თანახმად წევრი სახელმწიფოები აღარ მოითხოვენ ურთიერთობებში ლეგალიზაციას, ცდილობენ ორმხრივ ხელშეკრულებებში გაამარტივონ აღნიშნული საკითხი. კერძოდ, აპოსტილის²⁰ მეშვეობით. ამ უკანასკნელის გამოყენებას ითვალისწინებს ზემოთ ნახსენები კონვენციაც. ყველაფერ ამას კი, რა თქმა უნდა დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, როდესაც უცხო ქვეყნის სასამართლო აღნიშნულ დოკუმენტებს ეცნობა, როგორც წერილობით მტკიცებულებებს.

¹⁸ ლეგალიზაცია – სპეციალური პროცედურა, რომლის თანახმად დოკუმენტის ნამდვილობას ადასტურებს იუსტიციის სამინისტრო. შემდეგ საჯარო საქმეთა სამინისტრო, ბოლოს კი იმ ქვეყნის საკონსულარო სადაც უნდა გაიგზავნოს საბუთი ამის შემდეგ ეჩიჭება დოკუმენტს იურიდიული ძალა.

¹⁹ „კონვენცია, რომელიც აუქმებს უცხოეთის ოფიციალური დოკუმენტების ლეგალიზაციის მოთხოვნას“ საქართველოსთვის ძალაშია პარლამენტის 2006 წ. 11 აპრილის №2844-IX დადგენილებით.

²⁰ apostille – სახელმწიფოს ოფიციალური დანესებულებების მიერ გაცემულ დოკუმენტზე გაცემული სპეციალური აღნიშვნა, რომლითაც დასტურდება ამ დოკუმენტზე უფლებამოსილი პირის ხელმოწერის ნამდვილობა. ასეთ სახის საბუთი შემდგომში აღარ მოითხოვს ლეგალიზაციას.

სამართლებრივი დახმარების აღმოჩენისას ასევე საქართველოს სამოქალაქო ნორმებით უნდა განხორციელდეს მონმისგან ჩვენებების მიღება. როგორც ცნობილია მონმისგან ჩვენება ფართოდ გავრცელებული მტკიცებულებაა. ხშირად, მხოლოდ მისი დახმარებით ხდება გარკვეული ფაქტებისა თუ გარემოებების დადგენა. ამიტომ ენიჭება მისი დაკითხვის წესის დაცვას, დიდი მნიშვნელობა.

4.3 ინფორმაცია უცხო სახელმწიფოში მოქმედი სამართლის (ნორმის) შესახებ.

სასამართლოებში საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ურთიერთობიდან წარმოშობილი საქმეების (დავების) განხილვისას, ხშირად შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც საკოლიზიო ნორმის ნითითების საუფუძვლით, აუცილებელია უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენება. მაგ. ფიზიკური პირის უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა განისაზღვრება იმ ქვეყნის სამართლით, რომელსაც იგი განეკუთვნება. (სსკს-ის კანონი მუხ. 23). გარიგების ფორმა განისაზღვრება იმ ქვეყნის სამართლით, სადაც დაიდო ეს გარიგება ან იმ ქვეყნის სამართლით, რომელიც გამოიყენება გარიგების საგნის მიმართ. (სსკს-ის კანონი მუხ. 29). მოწილეთა საზიარო უფლებები წესრიგდება იმ ქვეყნის სამართლით, სადაც ეს უფლებები არსებობს, (სსკს-ის კანონი მუხ. 39), ამავე კანონის 35-ე მუხლიდან გამომდინარე, მხარეებს შეუძლიათ სახელმეკრულებო ურთიერთობებიდან გამომდინარე უფლება-მოვალეობები დაუქვემდებარონ რომელიმე ქვეყნის სამართალს და ა. შ.

როგორც საქართველოში, ასევე საზღვარგარეთ გაბატონებული პრინციპის თანახმად, მოსამართლემ იცის სამართალი, (*iura novit curia* - სასამართლომ იცის სამართალი). რომელიც თავის მხრივ გულისხმობს თავისი ქვეყნის სამართალს. ანუ მოსამართლეს არ მოუთხოვება და ვერც მოუთხოვო, იცოდეს უცხო სახელმწიფოს სამართლის ნორმები, მათი არსი. განსხვავებით ამისგან, ქვეყნების უმრავლესობა კანონმდებლობით ითვალისწინებს მოსამართლის ვალდებულებას, აუცილებლობის შემთხვევაში მიიღოს ინფორმაცია საზღვარგარეთში მოქმედი კანონმდებლობის შესახებ. მაგ. საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად: „1. უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენებისას საქართველოს სასამართლო იღებს საჭირო ზომებს მისი ნორმების არსის დასადგენად, შესაბამის ქვეყანაში მათი ოფიციალური განმარტების, გამოყენებ-

ის პრაქტიკისა და დოქტრინის გათვალისწინებით.“ გერმანიის სამოქალაქო სამოქალაქო კოდექსის 293-ე მუხლიდან გამომდინარე, უცხო სახელმწიფოს სამართალი, უნდა დამტკიცდეს იმდენად, რამდენადაც იგი სასამართლოსთვის ცნობილი არ არის. ამასთან, აღნიშნული ნორმების დადგენისას სასამართლო არ არის შეზღუდული იმ მტკიცებულებებით, რომლებსაც წარადგენენ მხარეები. სასამართლო უფლებამოსილია გამოიყენოს ინფორმაციის სხვა წყაროებიც და ამისათვის მიმართოს შესაბამის ღონისძიებებს.²¹ შვეიცარიის საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ კანონის მე-16 მუხლის თანახმად, უცხო ქვეყნის სამართლის (ნორმის) შინაარსს ადგენს სასამართლო. ამავე დროს მას უფლება აქვს მიმართოს მხარეებს დახმარებისთვის. ხოლო ქონებრივი დავების განხილვისას, ნორმის არსის მტკიცების ტვირთი შეიძლება დაეკისროს მხარეებს. თუ შეუძლებელია ნორმის შინაარსის დადგენა-განსაზღვრა, გამოიყენება შვეიცარიის სამართალი.²²

შეიძლება დავსვათ კითხვა, რა წესით შეიძლება დაადგინოს სასამართლომ უცხო სახელმწიფოს სამართლის ნორმის არსი? აღნიშნულ საკითხზე ორი სხვადასხვა, ერთმანეთისგან განსხვავებული შეხედულება არსებობს, რომლებიც შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოვაყალიბოთ, პირველი – უცხოური სამართალი ეს არის „ფაქტი“; მეორე – იგი არის „სამართალი“.

სასამართლოსათვის უცხო სახელმწიფოს სამართალი, როგორც ფაქტის საკითხი, ძირითადად გავრცელებულია საერთო სამართლის ქვეყნებში, (ინგლისი, აშშ). მაგ. ინგლისურ იურიდულ ლიტერატურაში მიუთითებენ:

“1. უცხოური სამართალი – ეს არის ფაქტი და არა სამართალი (კანონი).

2. როგორც ფაქტი, იგი უნდა დადასტურდეს (დამტკიცდეს), რამდენადაც იგი უცნობია სასამართლოსათვის. ამასთან უნდა დამტკიცდეს სპეციალისტის მიერ.

3. როგორც ფაქტი, იგი ცნობილი უნდა გახდეს სასამართლოსათვის იმ წესით, რომლებიც გათვალისწინებულია სამოქალაქო ნორმებით სხვა ფაქტების მიმართ.

4. თუ უცხო ქვეყნის სამართალზე არ უთითებს მხარე ან არ შეუძლია მისი დამტკიცება, მოსამართლეს შეუძლია გამოიყენოს

²¹ Zivilprozessordnung Deutschlands, verlag Wolters Kluver 2006. s. 293

²² Международное частное право. Иностранное законодательство. изд. СТАТУГ. Москва 2001. с. 651.

ინგლისური სამართალი, გამომდინარე პრეზუმციითა და, რომ უცხო
ოური სამართალი იგივეა, როგორც ინგლისური სამართალი.²³

აქედან გამომდინარე, უცხო ქვეყნის სამართლის, როგორც
ფაქტის დამტკიცების ტვირთი ეკისრებათ მხარეებს სპეციალ-
ისტის მეშვეობით. ანუ, მოსამართლე ვერ გამოიყენებს მას, თუნ-
დაც რომ გააჩნდეს ცოდნა სამართლის ნორმის შესახებ. იგივე
შეიძლება ითქვას აშშ-ის შესახებაც. უცხო ქვეყნის სამართალი
განხილვება როგორც ფაქტი და იგი უნდა დამტკიცდეს ზოგადად
მტკიცებულებების შესახებ წესების თანახმად. თუმცა უნდა
აღვნიშნოთ, რომ ბოლო დროს დოქტრინამ გარკვეული ცვლილე-
ბები განიცადა. კერძოდ, უცხო ქვეყნის სამართალი განხილული
უნდა იქნეს როგორც ფაქტი, რომელსაც სამართლებრივი საკ-
ითნი უდევს საფუძვლად²⁴ ამასთან ერთად, აშშ-ის სამოქალაქო
სამართალწარმოების ფედერალური წესების 44.1 მუხლიდან გა-
მომდინარე, სასამართლოს, უცხო სახელმწიფოს სამართლის
შინაარსის დადგენიას, უფლება აქვს მიმართოს მნიშვნელობის
მქონე ნებისმიერ წყაროს, მათ შორის ფიცის დადებას, მიუხედა-
ვად იმისა, დაშვებულია თუ არა ისინი მტკიცებულებების შესახ-
ებ ფედერალური წესების თანახმად.

განსხვავებით საერთო სამართლის ქვეყნებისაგან, კონტი-
ნენტური სამართლის ქვეყნები (გერმანია, შვეიცარია, გან-
საკუთრებით იტალია²⁵), უცხო სახელმწიფოს სამართალს განიხ-
ილავენ, როგორც სამართლის საკითხს.

სასამართლო, თანამდებობრივი მდგომარეობიდან გამომ-
დინარე იკვლევს თავისი ქვეყნის საკოლიზიო სამართალს.
რისთვისაც მას არ სჭირდება სპეციალისტისა თუ ექსპერტის
დასკვნა. ამასთან, რაც მთავარია, იგი ვალდებულია, გამოიყენოს

²³ Fentiman R. Foreign Law in English Courts. Oxford, 1998. p. 286, 287. იხ. Ю. А. Тимохов. Иностранное право в судебной практике. Изд. WoltersKluwer. 2004. ст. 57.

²⁴ North P.M. Fawcett J.J. Cheshire and North's Private International Law. 13th ed. London; Edinburgh; Dublin, 1999. P.107. იხ. Ю. А. Тимохов. Иностранное право в судебной практике. Изд. Wolters Kluwer. 2004. ст. 61

²⁵ იტალიის კერძო სამართლის შენახებ კანონის მე-14 მუხლიდან გამომდინარე, სასამართლო ვალდებულია დაადგინოს უცხო ქვეყნის სამართლის არსი ამ მიზნით სასამართლო უწყებამოსხვილი გამოიყენოს იუსტიციის სამინისტროსაგან მიღებული ინფორმაცია, აგრეთვე ის საშუალებები, რომლებსაც ითავლისწინებს საერთაშორისო კონვენციები, სასამართლოს უფლება აქვს მიმართოს ექსპერტებს, სპეციალიზირებულ დაწესებულებებს და აგრეთვე მხარეებს. თუ ვერ დადგინდება ნორმის შინაარსი, გამოიყენება იტალიის სამართალი.

იგი, თუნდაც ამაზე არ მიუთითებდნენ მხარეები. გამომდინარე
იქიდან, რომ ზშირად, სწორედ საკოლიზიო ნორმები გან-
საზღვრავენ საქმის განხილვის შედეგს, უთითებენ რა გამოსაყ-
ენებელ სამართალს. ანუ, სასამართლო ეყრდნობა რა შიდაეროვ-
ნულ საკოლიზიო ნორმას, ვალდებულია გამოიყენოს ის სამარ-
თალი, რომელზეც მიუთითებს შიდასახელმწიფოებრივი სამარ-
ლებრივი ნორმა.

ამავე დროს, სასამართლო ზოგ შემთხვევებში, ვალდებუ-
ლია თავისი ინიციატივით დაადგინოს ის ფაქტები, რომლებიც
საკოლიზიო ნორმის საბაზს უდევს საფუძვლად.²⁶ მაგ. საქართვე-
ლოს სსკ-ის 354-ე მუხლის თანახმად: „1. სასამართლოს შეუძლია
თავისი ინიციატივით განსაზღვროს დასადგენ გარემოებათა წრე
და მხარეთა ახსნა-განმარტების შემდეგ თვითონ გამოითხოვოს
მტკიცებულებები, რომლებზედაც მხარეებს არ მიუთითებიათ.“
ასეთ შემთხვევაში, მას შეიძლება წარმოადგენდეს მხარის მო-
ქალაქეობა ან საცხოვრებელი ადგილი, ჩვეულებრივი ადგილ-
სამყოფელი და სხვ. სასამართლოს მართალია არ მოეთხოვება
იცოდეს უცხო ქვეყნის სამართალი, მაგრამ იგი ვალდებულია
გარკვეულ ვითარებაში თავისი თანამდებობრივი მდგომარეო-
ბიდან გამომდინარე, საკუთარი ინიციატივით დაადგინოს, გამ-
ოიკვლიოს ის გარემოებები, რომლებიდანაც გამომდინარეობს
უცხო სამართლის გამოყენების აუცილებლობა.

გარდა ამისა, უნდა აღვნიშნოთ შემდეგიც, თუ სამართლის
ნორმის დადგენა წარმოადგენს მხოლოდ ფაქტის საკითხს, ნა-
შინ დაუმტკიცებლობამ უნდა გამოინივოს ის შედეგი, რაც წარ-
მოიშობა საერთოდ ჩვეულებრივ ფაქტის დაუმტკიცებლობის
შემთხვევაში. კერძოდ, სასამართლო უარს ეტყვის მხარეს თავი-
სი მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე. ეს კი ასე არ არის. რადგან
სასამართლო ვალდებულია დაუდასტურებლობის შემთხვევაში
მიმართოს თავისი, შიდაეროვნულ კანონმდებლობას.

მაგრამ, უნდა ითქვას, რომ უცხო ქვეყნის სამართალს
როგორც სამართლის საკითხს, გარკვეულ დონეზე ახასიათებს
ფაქტის ნიშნებიც. კერძოდ, საქართველოს სსკ-ის შესახებ კანო-
ნის მე-3 მუხლის მეორე პუნქტის თანახმად, თუ: „პროცესის არც
ერთ მხარეს არ შეუძლია ნორმების არსის დადგენა და მათი

²⁶ საერთაშორისო კერძო სამართალში საკოლიზიო ნორმის საბაზს
წარმოადგენს ფაქტობრივი, კონკრეტული ურთიერთობის შიდაგრაფა ან
თუ ის ქვეყნის სამართალზე რომელიმე უნდა დაარტყვილივით ეს
ურთიერთობა.

გამოყენების დასაბუთება, სასამართლო იყენებს საქართველოს სამართალს." ნათლად სჩანს, რომ მხოლოდ სასამართლო არ არის უფლებამოსილი გამოიკვლიოს უცხო ქვეყნის სამართალი. ამაში მონაწილეობა შეიძლება მიიღოს მხარეებმაც. მათ მონაწილეობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება, როდესაც სასამართლო გარკვეული ობიექტური თუ სუბიექტური მისჯების გამო ვერ აღგენს ნორმის არსს. ასეთ შემთხვევაში მხარეთა აქტიურობა გამოადის წინა პლანზე. ამის თქმის საფუძველს გვაძლევს ზემოთ მოყვანილი ხორმის დახანსი. სამართლის დადგენა-გამოკვლევაში მათი მონაწილეობის ძირითადი მიზანია, მიაწოდოს სასამართლოს ნორმის არსი. ეს შეიძლება განხორციელდეს რა თქმა უნდა, არა მარტო კანონის ტექსტის თარგმნით, არამედ ექსპერტების, სპეციალისტების დასკვნებით, საერთაშორისო სამართლის კვლევითი დაწესებულებებიდან ინფორმაციის მიღებით ანუ სხვ. ასეთ შემთხვევაში მხარეთა ქმედებები, სხვა არაფერია თუ არა მტკიცებულებათა მოპოვება, რომელთა დახმარებით ისინი ასაბუთებენ თავიანთ მოთხოვნას. თუ სასამართლო დარწმუნდება კანონის, ნორმის შინაარსში, მით უმეტეს თუ მას გარკვეულ დონეზე გააჩნია მის მიმართ ცოდნა, იგი მას გამოიყენებს სამართალწარმოებაში.

უცხოეთის კანონმდებლობაზე ინფორმაციის მიღების თაობაზე საზღვარგარეთის მართლმსაჯულების ორგანიზაციისგან სამართლებრივი დახმარების შუამდგომლობის არსებობისას, მნიშვნელობა არა აქვს, თუ რომელ კატეგორიას განეკუთვნება იგი – ფაქტს თუ სამართალს.

ის, თუ რომელ გზას აირჩევს სასამართლო, დამოკიდებულია მის გადაწყვეტილებაზე. ჩვენ ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, სამართლებრივი დახმარების განევის რა გზებია გავრცელებული საერთაშორისო ურთიერთობებში.

თუ სასამართლო თვლის, რომ მას გააჩნია საკმარისი ცოდნა უცხო ქვეყნის სამართლის შესახებ, იგი აცნობებს მხარეებს ამის თაობაზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში მას შეუძლია დახმარებისთვის მიმართოს მოსარჩელეს ან მოპასუხეს. მაგ. საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონის მე-3 მუხლის მეორე პუნქტის საფუძველზე.

ჩვენი ქვეყნის მიერ, უცხო სახელმწიფოს სასამართლოსათვის კანონმდებლობის თაობაზე ინფორმაციის მიწოდების რამდენიმე გზა შეიძლება გამოვყოთ. ერთ-ერთია იმ ქვეყნის დიპლომატიური წარმომადგენლობის დახმარება ნორმის შინაარსის დადგენაში, რომლის სამართალიც უნდა გამოიყენოს სასამართლომ. ამის თქმის საფუძველს გვაძლევს ვენის დიპლომატიურ ურთიერთობათა შესახებ 1961 წლის 18 აპრილის კონვენცია, რომლის მე-3 მუხლიდან

გამომდინარე, დიპლომატიური წარმომადგენლობის ერთ-ერთ ფუნქციას წარმოადგენს: "შაკრედიტებულ სახელმწიფოს და ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს მეგობრული ურთიერთობის წახალისება და ეკონომიკის, კულტურისა და მეცნიერების დარგში მათი ურთიერთობის განვითარება." ვფიქრობთ, კანონმდებლობის შესახებ ინფორმაციის მოპოვება ალბიძიული გზით, გამართლებულია, მაგრამ არა არუღლოფილი. როგორც საერთაშორისო პრაქტიკიდან ირკვევა, ასეთ შემთხვევაში ძირითადად პასუხი გაიცემა ისეთ კონკრეტულ საკითხებზე, როგორცაა სრულწლოვანების ასაკი, საქონლისა ასაკი და სხვ.²⁷ მაგრამ რთულია ისეთი საკითხების გარკვევა, როგორცაა ვალდებულების შესრულების პირობები, ხელშეკრულების დარღვევის შედეგები და ა. შ.

მეორე გზა, ეს არის სასამართლო გადაწყვეტილებებში მოცემული ნორმათა განმარტებანი. ამ მხრივ, განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს, როგორც საკასაციო სასამართლოს, ასევე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის გადაწყვეტილებები²⁸

²⁷ იხ. H. Schack. Internationales Zivilverfahrensrecht. Verlag Beck, 2001. s. 303-321.

²⁸ არ შეიძლება არ დავვიანხმობთ, როგორც ქართულ, ასევე უცხოურ თურთიულ დიტერატურაში გავრცელებულ შისაზრებას, რომ „სასაციის აქვს ორგანი მიზანი, ინდივიდუალური (კერძო), რაც გამოიხატება მხარეთა (კასაციის) ინტერესების დაცვაში, – და საჯარო, რაც გამოიხატება ერთიანი მართლმსაჯულების სისტემის დაცვაში, კანონების ერთგვაროვნად გაგების გზით და სამართლის განვითარებაში, რომელიც მიიღწევა არამარტო კანონების ტექშირით აზრისა და შინაარსის განსაზღვრით, არამედ კანონმდებლობაში ხარვეხის გამოფენისა და შემდგომ ამ ხარვეხის საკახისმდებლო წესით შეცების საშუალებით." იხ. ე. ხრუსტალი „სასაცია სამოქალაქო სამართალწარმოებაში". სადისერტაციო ნაშრომი 2004 წ. გვ. 27.

აგრეთვე იხ. დიდეაშვილი „სამოქალაქო საქეთა წარმოება სასამართლოში". პრაქტიკული სახელმძღვანელო II გამოცემა. გამ. „ჯიხია" 2003 წ. 2) ე. ქორია „სამოქალაქო საქებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა გასაზრების თვისებურებანი". ჟურნალი „სამართალი", 1997. სასლვარგარო გავრცელებული შისაზრებების შესახებ. 3) Jurisdiktionsnorm und Zivilprozessordnung, Herausgegeben von Dr. Rudolf Stohanzl. 15. Auflage. Wien 2002. s. 1390-1416 (ავტორია). 4) Zivilprozessordnung, Kommentar von Prof. Dr. Heinz Thomas, dr. Klaus Reichold, Prof. Dr. Hans putzo, Dr. Rainer Husstge, 24 neubearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2002. s. 895-896. 5) Die Revision in den zivil- und verwaltungsgerichtlichen Verfahren, Eine Systematische Darstellung unter besonderer Berücksichtigung der hochstrichterlichen Rechtsprechung von Artur Mey, 2 überarbeitete und erweiterte Auflage, Carl heyman's verlag, keln, Berlin, Bonn, Munchen, 1997, s. 20-22. (გერმანია).

“საქართველოს უზენაესი სასამართლოს შესახებ” ორგანული კანონის მე-9 მუხლის მესამე პუნქტიდან გამომდინარე, დიდი პალატა საკასაციო სასამართლო მიერ გადაცემულ საქმეს განიხილა, თუ:

ა) საქმე თავისი შინაარსით წარმოადგენს იშვიათ სამართლებრივ პრობლემას;

ბ) საკასაციო პალატა არ იზიარებს სხვა საკასაციო პალატის მიერ ადრე ჩამოყალიბებულ სამართლებრივ შეფასებას (ნორმის განმარტებას);

გ) საკასაციო პალატა არ იზიარებს დიდი პალატის მიერ ადრე ჩამოყალიბებულ სამართლებრივ შეფასებას (ნორმის განმარტებას);”

ექვსე არ იხვევს, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი პირობების საფუძველს შეიძლება წარმოადგენდეს როგორც მატერიალურ-სამართლებრივი, ასევე საპროცესო-სამართლებრივი საკითხები.

სამართლებრივი დიხარების განხილვის მნიშვნელოვან სამართლებრივ წყაროს წარმოადგენს 1968 წ. 7 ივნისის ევროპული კონვენცია „უცხოეთის კანონმდებლობაზე ინფორმაციის შესახებ“²⁷.

პირველ რიგში აღვნიშნავთ, რომ საერთაშორისო ხელშეკრულებებს, როგორც ქვეყანაში მოქმედ სამართლის წყაროებს, მომდევნო თავში შევხებით. თუმცა, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია აღნიშნული კონვენცია ამ თავშივე განვიხილოთ მოკლედ.

კონვენციის პირველსავე მუხლში მოცემულია მისი რეგულირების სფერო. კერძოდ, „ხელშეკრული მხარეები იღებენ პასუხისმგებლობას, მიანოდონ ერთმანეთს ინფორმაცია სამოქალაქო და კომერციულ სფეროებზე არსებულ მათ კანონმდებლობასა და პროცედურებზე, ისევე როგორც მართლმსაჯულებების ორგანიზაციაზე“.

კონვენციით დადგენილი წესის თანახმად, თითოეული მონაწილე სახელმწიფო, ნიშნავს ერთ უწყებას („მიმღებ სააგენტოს“), რათა მიიღოს სხვა ხელშეკრული ქვეყნისგან ინფორმაციაზე მოთხოვნა და მოახდინოს მასზე რეაგირება. ასევე ნიშ-

ნავს ერთ ან რამდენიმე უწყებას („მიმწოდებელ სააგენტოს“), რათა მიიღოს თავისი სასამართლო ორგანოებისაგან მოთხოვნა და გადაუგზავნოს იგი უცხოეთის მიმღებ სააგენტოს (მუხ. 2)

მნიშვნელოვან წესს ადგენს ხელშეკრულების მე-4 მუხლი, რომლის შინაარსიდან გამომდინარე, მოთხოვნაში აუცილებელია მითითებული იყოს: ა) მართლმსაჯულებითა ორგანო, რომლისგანაც ის გამომდინარეობს; ბ) საქმის შინაარსი, რომელიც შეძლებისდაგვარად ზუსტად განსაზღვრავს იმ საკითხებს, რომელთა დაკავშირებითაც ესაჭიროება ინფორმაცია შეამდგომლობის აღმძვრელ სახელმწიფოს და აგრეთვე გ) ფაქტები, რომლებიც აუცილებელია, როგორც მოთხოვნის სწორი გაგებისათვის, ასევე ზუსტი და დანერვილებითი პასუხისათვის. ამასთან, თუ საჭიროება არსებობს, შეიძლება თანდართული იყოს დოკუმენტების ასლები (მუხ. 4).

საინტერესოა, რომ კონვენცია პასუხის გაცემაზე უფლებამოსილ პირად უშვებს როგორც მიმღებ სააგენტოს ან სხვა სახელმწიფო ან ოფიციალურ უწყებას, ასევე, რაც საყურადღებოა კერძო პირსაც და კვალიფიციურ იურისტსაც (მუხ. 6).

მიუხედავად ყოველივე ამისა, არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ, რომ ხელშეკრულების მე-8 მუხლის თანახმად, მოთხოვნის აღმძვრელი მართლმსაჯულების ორგანოებისათვის, მიღებულ პასუხს არა აქვს სავალდებულო ხასიათი. ანუ, სასამართლოს მიხედულებაა, გამოიყენოს თუ არა გადაცემული ინფორმაცია. ასეთ შემთხვევაში, ალბათ ვერ გავიქვივით იმ ფაქტს, რომ მოქმედებას იწყებს თავისუფალი შეფასების პრინციპი, რომელიც, თავის მხრივ უშუალოდ მტკიცებულებათა მიმართ არის დადგენილი. ეს კი, კიდევ ერთხელ ადასტურებს უცხო ქვეყნის კანონმდებლობის ორბუნებრიობაზე – „სამართალი“, რომელიც მოიცავს „ფაქტის“ საკითხსაც. ამას განამტკიცებს ისიც, რომ, თუ მიუხედავად გატარებული ღონისძიებებისა, ვერ იქნება დადგენილი უცხო სახელმწიფოს სამართლის ნორმის შინაარსი, სასამართლო ვერც სარჩელის განხილვაზე იტყვის უარს და დაუდგენლობის საფუძველზე ვერც მხარის წინააღმდეგ გამოიტანს გადანყვავტილებას. იგი ვალდებულია მიმართოს თავისი ქვეყნის კანონმდებლობას. ასეთ წესს ითვალისწინებს როგორც საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონი (მუხ. 3), ასევე საზღვარგარეთი ქვეყნების აბსოლუტური უმრავლესობა.

²⁷ „ევროპული კონვენცია უცხოეთის კანონმდებლობაზე ინფორმაციის შესახებ“. ლონდონი 1968 წ. 7 ივნისი. საქართველოს შეუერთდა საქართველოს პარლამენტის 1999 წ. 2 მარტის №1819 დადგენილებით.

აგრეთვე „უცხოეთის კანონმდებლობაზე ინფორმაციის შესახებ ევროპული კონვენციის დამატებითი ოქმი“ საქართველო შეუერთდა საქართველოს პარლამენტის 2000 წ. 16 მაისის №310 დადგენილებით.

საქართველოს საერთაშორისო კერძო სამართლის წყაროს წარმოადგენს როგორც შიდასახელმწიფოებრივი ნორმატიული აქტები, ასევე სხვადასხვა ორმხრივი თუ მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებები და კონვენციები.

როგორც წესი განასხვავებენ სამართლის წყაროს შემდეგ სახეებს: ა) ჩვეულებითი სამართალი; ბ) სამოსამართლო სამართალი; გ) ნორმატიული აქტი (კანონი), და დ) საერთაშორისო ხელშეკრულება.

ა) ჩვეულება – ეს არის წესი (პრინციპი), რომელიც ყალიბდება დიდი ხნის განმავლობაში, გამოიყენებოდა სისტემატიურად, თუმცა არსად არ არის დაფიქსირებული წერილობითი ფორმით.²⁰ ამით განსხვავდება იგი კანონისაგან, სამართლის ნორმისაგან. ჩვეულებითი სამართალი არის არა სამართალშემოქმედების აქტი, არამედ განვითარების შედეგი.²¹ იგი იმ შემთხვევაში იძენს სამართლის წყაროს დანიშნულებას, როდესაც ისინი გარკვეული ფორმით აღიარებულნი არიან სახელმწიფოს მიერ. აქედან გამომდინარე, იგი შეიძლება იმ შემთხვევაში წარმოადგენდეს საქართველოს საერთაშორისო კერძო სამართლის წყაროს, თუ აღიარებულნი იქნებიან ჩვენი ქვეყნის მიერ. აღიარება შეიძლება გამოიხატოს როგორც პრაქტიკაში გამოყენებით, ასევე კანონში განწერილი ფორმით ან დიპლომატიური აქტით.

ბ) სამოსამართლო სამართალი, როგორც სამართლის წყარო, როგორც ცნობილია, გავრცელებულია საერთო სამართლის ქვეყნებში. გარკვეულ სამართლებრივ საკითხზე, სასამართლო გადაწყვეტილებაში ჩამოყალიბებულ მოსამართლის აზრს, შეხედულებას, შეიძლება ითქვას სახელმძღვანელო მნიშვნელობა გააზნია მომავალში ანუ მოსამართლისათვის ახლოგეოგრაფიული საკითხის გადაწყვეტისას. გამომდინარე იქიდან, რომ common law-ს ქვეყნებში არ არსებობს კოდიფიცირებული სამართალი, სამოსამართლო სამართალს, როგორც წყაროს ძალზედ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება.²²

²⁰ М. М. Богуславский: Международное частное право, Москва, изд. международные отношения, 1994, ст. 72.

²¹ R. Haase, R. Keller, Grundlagen und Grundformen des Rechts, Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, Kohlhammer, 1971, S.35. იხ. გ. ხუბუა: სამართლის თეორია გაშ. "შერიდიანი", თბილისი 2004 წ. გვ. 131.

²² უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ მხარე გარკვეული ცვლილებები შეინიშნება, განსაკუთრებით აშშ-ში. სადაც, შიდალური კანონებით ხდება გარკვეული სფეროების დარეგულირება. იხ. გ. ხუბუა: დასახლებული წარწერები გვ. 133.

საქართველო გახეყუთვება კონტინენტური ევროპის სამართლის სისტემას. ამიტომ, სამოსამართლო სამართალი არ წარმოადგენს სამართლის წყაროს. აქედან გამომდინარე, იგი ვერ იქნება ასევე საერთაშორისო კერძო სამართლის წყაროც. მისი მნიშვნელობა შეიძლება გამოიხატოს როგორც კანონმდებლობაში არსებული ხარვეზის გამოსწორებისათვის, ასევე კანონის გამოყენების სრულყოფისათვის.

ყოველივე ზემოთქმულიდან შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა, რომ საქართველოს საერთაშორისო კერძო სამართლის წყაროებს წარმოადგენს გ) შიდასახელმწიფოებრივი ნორმატიული აქტები და დ) საერთაშორისო ხელშეკრულებები. ორივე მათგანი შეიძლება მოიცავდეს როგორც საერთაშორისო საკოლიზო მატერიალურ სამართლებრივ საკითხებს, ასევე საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართლის სფეროსაც.

უმნიშვნელოვანეს სამართლებრივ წყაროს წარმოადგენს საქართველოს კანონი "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ", რომლის პირველი მუხლის თანახმად, განისაზღვრება „თუ რომელი სამართლებრივი წესრიგი გამოიყენება უცხო ქვეყნის სამართალთან დაკავშირებული საქმის ფაქტობრივი გარემოებების არსებობისას, აგრეთვე საპროცესო სამართლის იმ ნორმებს, რომლებიც გამოიყენება ასეთი საქმის წარმოებისას.“ ანუ იგი მოიცავს იმ საკოლიზო ნორმებს, რომელთა მუშაობით: შეგვიძლია დავადგინოთ, კერძო სამართლებრივი ურთიერთობის მოსაწესრიგებლად რომელი ქვეყნის სამართალი უნდა იქნას გამოყენებული და ამასთან ერთად, იმ საპროცესო ნორმებს, რომლებითაც დადგენილია აღნიშნული ურთიერთობიდან წარმოქმნილი დავების სასამართლოში განხილვის წესი.

ასევე მნიშვნელოვან სამართლებრივ წყაროს წარმოადგენს საქართველოს კანონი „უცხოელთა სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ“. რომლის მე-5 თავის ნორმები მთლიანად უცხოელთა უფლებებსა და მოვალეობებს ეხება. აღნიშნული მუხლების თანახმად, მათ ისეთივე სამართლებრივი რეჟიმი გააჩნიათ, როგორც საქართველოს მოქალაქეებს, გარკვეული გამონაკლისების გარდა.

ამის გარდა, სამართლებრივ წყაროს განეკუთვნება სხვადასხვა ნორმატიული აქტები, როგორცაა სამოქალაქო კოდექსი (მუხ. 30, 1118); კანონი „საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობისა და გარანტიების შესახებ“,²³ რომლითაც განისაზღვრულია,

²³ საქართველოს კანონი „საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობისა და გარანტიების შესახებ.“ გაი. „საქართველოს პარლამენტის უწყებაში“. 1997 წ. №29-30/5.

გნელოვან კონვენციას, რომლის მიზანი იყო არის საქართველო, წარმოადგენს მინსკის კონვენცია "სამოქალაქო, საოჯახო და სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივი ურთიერთობის შესახებ" (შემდგომში მინსკის კონვენცია). იგი მოიცავს ფიზიკურ და იურიდიულ პირთა როგორც სამართლებრივი დაცვის და სანაროლებრივი დახმარების პროცესუალურ საკითხებთან დაკავშირებულ ნორმებს, ასევე გადაწყვეტილებათა ცნობასა და აღიარებასთან დაკავშირებულ წესებს.³⁷ გარდა ამისა, მასში მოცემულია საკოლიზიო ნორმები, რომლებიც არეგულირებენ მხარეთა შორის არა ურთიერთობას, არამედ მიუთითებენ, რომელი ქვეყნის სამართალი უნდა იქნეს გამოყენებული ამ ურთიერთობის მოსაწესრიგებლად. კერძოდ, ისინი ეხებიან: ა) პირის სტატუსს, მაგ. ქმედუნარიანობა და უფლებაუზარიაანობა გახისაზღვრება იმ ქვეყნის სამართალით, რომელსაც ეს პირი განეკუთვნება (მუხლ 23); ბ) საოჯახო სამართალს – შობილებსა და შვილებს შორის ურთიერთობა რეგულირდება იმ ხელშემკერული სახელმწიფოს კანონით, რომლის ტერიტორიაზეც მუდმივად ცხოვრობენ შვილები (მუხ. 32). გ) სანიკიო სამართალს (თავი IV) და სამემკვიდრეო სამართალს (თავი V).

ყურადღებას იმსახურებს კონვენციის ის ნორმებიც, რომლებიც სახელმწიფოებს შორის სამართლებრივი დახმარების საკითხებს არეგულირებს. განსაკუთრებით მე-7 მუხლი, რომელიც განსაზღვრავს იმ რეკვიზიტებს, რომლებსაც უნდა შეიცავდეს შუამდგომლობა, კერძოდ, მასში მოცემული უნდა იყოს:

- ა) შუამდგომლობის მიმღები დანესებულების დასახელება;
- ბ) შუამდგომლობის აღძვრელი დანესებულების დასახელება;
- გ) საქმის დასახელება;
- დ) მხარეთა, მონებითა, ეჭვმიტახილთა და დაზარალებულთა სახელი, გვარი, საცხოვრებელი ადგილი ან ადგილსამყოფელი, მოქალაქეობა, საქმიანობა; სისხლის სამართლის საქმეებზე მათი დაბადების თარიღი და ადგილი; ხოლო შესაძლებლობის მიხედვით მათი მშობლების სახელი და გვარი; იურიდიული პირების დასახელება და ადგილსამყოფელი;

ე) თუ აღნიშნულ პირებს შვავთ წარმომადგენელი, მისი სახელი, გვარი და მისამართი;

³⁷ კონვენცია ეხება ასევე სისხლის სამართლის საქმეებთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს, რომლებსაც ზღვან ამ ნაშრომში არ შევხებით.

ვ) შუამდგომლობის შინაარსი, აგრეთვე სხვა მონაცემები, რომლებიც აუცილებელია შუამდგომლობის შესრულებისათვის. უნდა აღვნიშნოთ, რომ „ვ“ ქვეპუნქტი ზოგადი ხაიათის სიორმას წარმოადგენს. იმისათვის, რომ გავარკვიოთ, რას შეიძლება მოიცავდეს ეს დანანესი, დავვებმარება შაავის 1970 წლის კონვენცია „სამოქალაქო და სავაჭრო საქმეებზე საზღვარგარეთ მტკიცებულებათა მოპოვების შესახებ“. კერძოდ, აღნიშნულ რეკვიზიტებს ითვალისწინებს კონვენციის მეასამე მუხლიც, მაგრამ დამატებით აღნიშნული შემდეგი: „იქ, სადაც აუცილებელია, სასამართლო შუამდგომლობაში მითითებული უნდა იქნას შემდეგი:

ე) იმ პირთა სახელი გვარი, რომლებიც უნდა იქნას დაკითხული;

ვ) კითხვები, რომლებიც დასმული უნდა იქნას ამ პირთა მიმართ, ან ფაქტები, რომელთა შესახებ უნდა დაიკითხონ ისინი;

ზ) დოკუმენტები, ან სხვა უძრავი თუ სხვა პირადი ქონება, რომელთა დათვალისწინება აუცილებელია;

აღნიშნული მუხლი უშვებს შუამდგომლობის აღმზრელი ქვეყნის მიერ თხოვნას, შესრულებისათვის სპეციალური მეთოდებისა თუ საპროცესო ქმედებების ჩატარების შესახებ. თუმცა მისი განხორციელების საკითხს წყვეტს შემსრულებელი სახელმწიფო თავისი კანონმდებლობის, გამოყენებული პრაქტიკისა თუ პრაქტიკული სირთულეებიდან გამომდინარე, (კონვენციის მუხ. 9).

აქვე აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველო არ არის შაავის 1970 წ. კონვენციის მონაწილე. თუ გავითვალისწინებთ მასში მონაწილე სახელმწიფოებსა და მათ რიცხვს, ეს გარემოება ჩვენი ქვეყნისთვის ძალზედ არასახარბიელოდ, თუ დაუშვებლად არა, შეიძლება მივიჩნიოთ.

მინსკის კონვენციაც ითვალისწინებს შუამდგომლობის შესრულების წესს. კერძოდ, საპროცესო მოქმედებები ხორციელდება იმ სახელმწიფოს საპროცესო კანონმდებლობის თანახმად, სადაც ისინი უნდა შესრულდეს. ხელშეკრულება უშვებს ისეთი საპროცესო მოქმედებების გამოყენებას, რომელსაც არ ითვალისწინებს სამართლებრივი დახმარების გამწევი ქვეყანა, მხოლოდ იმ პირობით, თუ ისინი არ ეწინააღმდეგება შემსრულებელი სახელმწიფოს კანონმდებლობას, (მუხ. 8). ვფიქრობთ, ისეთ შემთხვევაში, როდესაც კონვენცია იყენებს ტერმინს „კანონმდებლობა“, უნდა მოვიზნოთ სახელმწიფოს ძირითადი სამართლებრივი პრინციპები, ანუ საჯარო წესრიგი და არა კონკრეტული მემონ-

სასამართლოში მიღებული ცნობა, თუ არსებობს შემდეგი პირობები ერთდროულად:

ა) დოკუმენტი გადაცემული იქნა კონვენციით განსაზღვრული ერთ-ერთი საშუალებით;

ბ) დოკუმენტის გადაცემის მომენტიდან გასული იქნა ვადა, რომელიც სასამართლოს მიერ მოცემული საქმისათვის განისაზღვრა როგორც საკმარისი ვადა და იგი არ უნდა იყოს ექვს თვეზე ნაკლები;

გ) სასამართლოში არ იქნა მიღებული ცნობა დოკუმენტის შინაარსისათვის ჩაბარების თაობაზე, მიუხედავად იმისა, რომ გატარებული იქნა ყველა შესაძლებელი ქმედება შემსრულებელი სახელმწიფოს კომპეტენტური ორგანოებისაგან მისი მიღებისა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ეს სამი პირობა უნდა არსებობდეს ერთდროულად.

რაც შეეხება დოკუმენტების გადაცემის საშუალებებს, მათ ზეენ შემოთ უკვე შევხებით. ვიტყვით მხოლოდ, რომ კონვენცია ნებისმიერი მათგანის გამოყენების საშუალებას იძლევა, იქნება ეს სასამართლო თუ არასასამართლო დოკუმენტების გადაგზავნა.

საყურადღებოა შემდეგი გარემოებაც. კერძოდ, კონვენცია ითვალისწინებს სპეციალურ ფორმულიარებას, რომლებიც თან ერთვის უწყებისა თუ სხვა სახის დოკუმენტების გადაცემის შესახებ განჩინებებს. და რაც მთავარია, ასეთი ფორმულარები ათავისუფლებს სასამართლო, აგრეთვე არასასამართლო დოკუმენტებს ლეგალიზაციისაგან თუ სხვა მსგავსი ფორმულობებისაგან.

ფორმულარების სამი სახე არსებობს, პირველი მოიცავს უშუალოდ მოთხოვნას გადაცემის შესახებ და გადასაცემ დოკუმენტთა ჩამონათვალს, მეორე გვერდი კი შემსრულებელი დანესებულებისგან დადასტურებას, რომ ადრესატს ჩაბარდა დოკუმენტი (დოკუმენტები). ხოლო მესამე სახე – დოკუმენტთა ძირითად შინაარსს, მაგ. მხარეთა დასახელებას, დაგის საგანს, თუ აუცილებელია დავის საგნის ფასს და ა. შ.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამგვარ ფორმულარებს არ შეიცავს არცერთი სხვა ორმხრივი თუ მრავალმხრივი ხელშეკრულებები. მიუხედავად ამისა, არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ მათი დადებითი პრაქტიკული მნიშვნელობა. მათ, როგორც ოფიციალურ საბუთებს, შეიძლება გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდეს საკითხის გარკვევისას, ჩაბარდა თუ არა და როდის, რა რიცხვში, სასამართლო დოკუმენტები მხარეს. შუამდგომლობის შემსრულებელი სახელმწიფოს სათანადო დანესებულება ადგენს

განაცხადს აღნიშნული ფორმულარის თანახმად, სადაც ადასტურებს მხარისათვის დოკუმენტების გადაცემის ფაქტს, აგრეთვე ადგილს და დროს (რიცხვს). ხოლო თუ გადაცემა ვერ განხორციელდა, მან უნდა მიუთითოს მიზეზები, რომლებმაც ხელი შეუშალეს შუამდგომლობის დაკმაყოფილებას (ჩაბარებას).

რაც შეეხება შუამდგომლობის ენას, რომელზედაც უნდა იყოს იგი შედგენილი, მას ითვალისწინებს როგორც მინსკის, ასევე ჰააგის კონვენციებიც. მაგ. მინსკის კონვენციის მე-10 მუხლიდან გამომდინარე, შუამდგომლობის შემსრულებელი იუსტიციის დანესებულება დოკუმენტების გადაცემას ახორციელებს თავისი ქვეყნის კანონმდებლობით დადგენილი წესების თანახმად, თუ ისინი შედგენილია სახელმწიფო ენაზე ან რუსულ ენაზე, ან/და თარგმნილია ერთ-ერთ მათგანზე. საყურადღებოა, რომ წინააღმდეგ შემთხვევაში მას შეუძლია გადასცეს ადრესატს საბუთები, თუ იგი ამის წინააღმდეგი არ არის, ანუ თუ იგი თანახმაა თავისი ნებით ჩაიბაროს აღნიშნული დოკუმენტები.

მოთხოვნა, რომ დოკუმენტები შედგენილი იყოს ან ახლდეს თარგმანი შუამდგომლობის შემსრულებელი სახელმწიფოს ენაზე, გათვალისწინებულია ჰააგის 1970 წლის კონვენციით „სამოქალაქო და სავაჭრო საქმეებზე საზღვარგარეთ მტკიცებულებათა მოპოვების შესახებ“. (მუხ. 4). თუმცა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამავე მუხლის მეორე პუნქტი უშვებს შესაძლებლობას, რომ ხელშეკრულმა სახელმწიფომ, მიიღოს შუამდგომლობა ინგლისურ ან ფრანგულ ენაზე, თუ იგი არ გააკეთებს სპეციალურ დათქმას კონვენციის ხელმოწერის, რატიფიკაციის ან მიერთებისას. (მუხ. 33).

დოკუმენტების ნამდვილობის საკითხს ენება ნიხსკის კონვენციის მე-13-ე მუხლი. რომლის თანახმად საკმარისია იგი გამოცემული იყოს მისთვის დადგენილი ფორმით, ხელმოწერილი უფლებამოსილი პირის მიერ და დასმული ჰქონდეს გერბიანი ბეჭედი. ასეთ დოკუმენტს, რომელიც მიღებულია ხელშეკრული ქვეყნის ტერიტორიაზე და განიხილება როგორც ოფიციალური, სხვა ხელშეკრული სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, როგორც საჯარო დოკუმენტს, გააჩნია მტკიცებულებითი ძალა. ნორმის შინაარსი გვაძლევს იმის თქმის უფლებას, რომ მსგავსი საბუთები არ მოითხოვს არც ლეგალიზაციას და არც აპოსტილით დამაინტეგრებს.

რამდენადაც განსხვავებულად არეგულირებს აღნიშნულ საკითხს ჰააგის 1961 წლის 5 ოქტომბრის კონვენცია „უცხოეთ-

ის ოფიციალური დოკუმენტების ლეგალიზაციის მოთხოვნის გაუქმების" შესახებ, რომელსაც ჩვენ ზემოთ უკვე შევხებით.

ნამრომის შემდგომი ორი თავი ეხება უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღიარებას და აღსრულებას. დასაშვებად მიგვანჩნია აქვე განვიხილოთ აღნიშნული სამართლებრივი საკითხის შესახებ არსებული სამართლის წყაროები, რომლებიც მოქმედებენ საქართველოში.

არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ, რომ ერთადერთ მრავალმხრივ საერთაშორისო ხელშეკრულებას (კონვენციას), როგორც სამართლის წყაროს, წარმოადგენს უკვე ნახსენები მინსკის კონვენცია. კერძოდ, მისი მეხამე ნაწილი, მთლიანად აღიარებისა და აღსრულების საკითხის დარეგულირებას ეძღვნება.

განვიხილავთ ზოგადად იმ საფუძვლებს, რომელთა არსებობის შემთხვევაში, კონვენციიდან გამომდინარე, უარი უნდა ითქვას გადაწყვეტილების აღიარებაზე.

კონვენციის 51-ე მუხლიდან გამომდინარე, ხელშემკვერელი მხარეები, ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საფუძვლებით, ცნობს და აღიარებს სხვა ხელშემკვერელი ქვეყნის ტერიტორიაზე გამოტანილ შემდეგ გადაწყვეტილებებს:

ა) სამოქალაქო და სავაჭრო საქმეებზე იუსტიციის დანებებულებების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს, მათ შორის სასამართლოს წესით დანტკიცებულ მხარეთა შორის შორიგებას და ფულადი ვალდებულებების თაობაზე სანოტარო აქტებს (შემდგომში გადაწყვეტილება)

ბ) სისხლის სამართლის საქმეებთან დაკავშირებით ზიანის ანაზღაურების თაობაზე გამოტანილი გადაწყვეტილებები.

ცნობისა და აღსრულებისათვის აუცილებელ პირობებს, რომლებსაც უნდა პასუხობდეს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილება, განვიხილავთ შემდგომ თავში.

კონვენციაში ცალკე მუხლადაა განსაზღვრული იმ გადაწყვეტილებების აღიარების წესი, რომლებიც არ მოითხოვენ იძულებით აღსრულებას. ანუ გადაწყვეტილებები, გამოტანილი აღიარებით სარჩელებზე (მუხ. 52). აღნიშნული მუხლით დადგენილია სპეციალური წარმოების გარეშე ასეთი გადაწყვეტილებების ცნობა, თუ არსებობს ორიდან ერთ-ერთი პირობა:

ა) ამლიარბელ სახელმწიფოში უფრო ადრე არ უნდა იყოს გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილება, რომელიც შესულია კანონიერ ძალაში;

ბ) დავის განხილვა არ უნდა გახეკუთვნებოდეს ამლიარბელი ქვეყნის სასამართლოს განსაკუთრებულ საერთაშორისო განსჯადობის სფეროს.

ამლიარბის ასეთივე წესი ვრცელდება ქორწინების შეწყვეტის შესახებ გადაწყვეტილებებზე, რომლებიც მიღებული იქნა ხელშემკვერელი ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად უფლებამოსილი დანესებულების მიერ. ამ შემთხვევაში უნდა ვიგულისხმოთ ის საჯარო ხასიათის დოკუმენტები, რომლებსაც ითვალისწინებს საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონის 72-ე მუხლის პირველი პუნქტი.

კონვენციის 55-ე მუხლში მოცემულია გადაწყვეტილების ცნობასა და აღიარებაზე უარის თქმის საფუძვლები. კერძოდ, უარი შეიძლება ითქვას, თუ:

ა) გადაწყვეტილების გამოტანილ ქვეყნის კანონმდებლობის თანახმად, იგი არ არის შესული კანონიერ ძალაში და არ ექვემდებარება აღსრულებას, გარდა დაუყოვნებლივ აღსასრულებელი გადაწყვეტილებებისა.

ბ) მოპასუხემ ვერ მიიღო სამართალწარმოებაში მონაწილეობა, იმის შედეგად, რომ იგი ან მისი წარმომადგენელი უწყების ჩაბარების გზით, არ იყო დროულად და სათანადოდ გაფრთხილებული სასამართლოში გამოძახების თაობაზე.

გ) იმავე მხარეებს შორის დავაზე, იმავე დავის საგანსა და ერთი და იმავე საფუძვლით, არსებობს იმ ხელშემკვერელი სახელმწიფოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება, სადაც იგი უნდა აღსრულდეს, ან არსებობს მესამე ქვეყნის აღიარებული სასამართლო გადაწყვეტილება, ან საქმე წარმოებაში მიღებულ იქნა უფრო ადრე.

დ) საქმის განხილვა განეკუთვნება ამლიარბელი სახელმწიფოს სასამართლოს განსაკუთრებულ საერთაშორისო განსჯადობას.

ე) არ არსებობს დოკუმენტი, რომელიც დაადასტურებდა მხარეთა შეთანხმებას საერთაშორისო განსჯადობის თაობაზე.

ვ) იმ ხელშემკვერელი ქვეყნის კანონმდებლობით, სადაც უნდა აღსრულდეს გადაწყვეტილება, გასულია იძულებითი აღსრულების ხანდაზმულობის ვადა.

როგორც ნორმიდან ჩანს, კონვენცია უშვებს ერთადერთ გამონაკლისს ისეთი გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულებისა, რომელიც არ არის კანონიერ ძალაში შესული. ესაა, დაუყოვნებლივ აღსასრულებელი გადაწყვეტილება. ასეთ გადაწყ-

ყვეტილებებს იცხობს როგორც საქართველოს (მუხ. 268), ასევე სხვა ქვეყნების სამოქალაქო საპროცესო სამართალი.³⁸ აღეზიშნავთ მხოლოდ, რომ გარდა კანონით ზუსტად განსაზღვრული საქმეებისა, ასევე კანონმდებლობით დაშვებულია დაუყოვნებლივ აღსასრულელები გადანყვეტილებების გამოტანა ყველა სხვა საქმეებზე, თუ განსაკუთრებულ გარემოებათა გამო, აღსრულების დაყოვნებამ შეიძლება გადამხდევინებელს მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენოს, ან სულაც შეუძლებელი აღმოჩნდეს მისი აღსრულება.

ნორმაში მოცემული უარის თქმის საფუძვლებიდან პირველი ოთხი პუნქტით განსაზღვრულ საფუძვლებს, რომლებიც შეიძლება ითქვას იდენტურია საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონის 86-ე მუხლით განსაზღვრული პირობებისა, შემდგომ თავში შევხებით. ამ თავში შევცადებით განვსაზღვროთ ბოლო ორი პუნქტით („ე“ და „ვ“) დადგენილი პრინციპების შინაარსი.

კონვენციის 21-ე მუხლით დადგენილია ხელშეშემკერელი სახელმწიფოს სასამართლოს განსჯადობა, მხარეთა შეთანხმების საფუძველზე. აღნიშნული შეთანხმებისათვის განსაზღვრულია წერილობითი ფორმა. მაგრამ ამავე მუხლის მეორე აბზაცის თანახმად, არ შეიძლება შეთანხმებით შეიცვალოს: 1) ამავე კონვენციით გათვალისწინებული განსაკუთრებული საერთაშორისო განსჯადობა, რომელიც არცგუღირებს უძრავ ქონებასთან დაკავშირებულ საკუთრებითი და სხვა სახის უფლებების განსჯადობის საკითხს (მუხ. 20.3); 2) მეორე და მესამე თავებით დადგენილი განსჯადობა, რომლებითაც თავის მხრივ რეგულირდება შესაბამისად ა) პირის სტატუსი; ბ) საოჯახო საქმეები; გ) ქონებრივ ურთიერთობები და დ) სამემკვიდრეო სამართლის საკითხები, 3) აგრეთვე მონაწილე ქვეყნის შიდა კანონმდებლობით დადგენილი განსაკუთრებული საერთაშორისო განსჯადობა. სხვა შემთხვევებში მხარეებს უფლება აქვთ შეთანხმდნენ და მათ შორის შემდგომში წარმოქმნილი დავა დაუქვემდებარონ ხელშეკრულების ნონაწილე ქვეყნიდან ერთ-ერთის სასამართლოს განსჯადობას. ხელშეკრულების სამართლებრივ საკითხებთან დაკავშირებულ საკითხებს ჩვენ განვიხილავთ შემდგომ თავში. აქ გვინდა შევხებით მხოლოდ შემდეგ საკითხს, კერძოდ, ითვალისწინებს თუ არა კონვენცია როგორც პროროგაციულ, ასევე დეროგაციულ შეთ-

³⁸ მაგ. რუსეთი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 211-ე და 212-ე მუხლები. Е. П. Давылов „Гражданский процессуальный кодекс“. Правотическое пособие. М. Изд. „Право и закон“. 2000 г. Ст. 472-473.

ანხმებას.³⁹ ნორმის შინაარსიდან გამომდინარე, განსაკუთრებით მისი ბოლო წინადადებად, რომელიც კრძალავს ქვეყნის შიდა კანონმდებლობით დადგენილი განსჯადობის შეცვლას, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ კონვენცია ითვალისწინებს მხოლოდ პროროგაციულ შეთანხმებას. არ შეთანხმებას, რომლის საფუძველზეც ქვეყნის სასამართლოს საერთაშორისო განსჯადობის სფერო ფართოდება – იგი, როგორც არაგანსჯადი სასამართლო ხდება განსჯადი.

აქედან გამომდინარე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქართველოში თუ დადება იმ ხელშეშემკერელი სახელმწიფოს სასამართლოს გადანყვეტილების აღიარების საკითხი, რომელსაც არ გააჩნდა საქმის განხილვაზე საერთაშორისო განსჯადობა და ამასთან, არ არსებობს მხარეთა შორის არსებული დოკუმენტი, ხელშეკრულება, რომელიც მას ამის უფლებას მიაჩნებდა, ჩვენი ქვეყნის სასამართლო უარს იტყვის ამ გადანყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე.

უარის თქმის ბოლო საფუძველს კონვენციის თანახმად წარმოადგენს ხანდაზმულობის ვადის გასვლა იმ ქვეყნის კანონმდებლობის თანახმად, სადაც უნდა მოხდეს იძულებითი აღსრულება. რა თქმა უნდა ამ შემთხვევაში ვადის ათვლა იწყება გადანყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლიდან მომენტიდან იმ სახელმწიფოში, სადაც იგი იქნა გამოტანილი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ნებისმიერ დროს გამოტანილი გადანყვეტილების იძულებითი აღსრულება იქნება დაშვებული.

ამ მხრივ საყურადღებოა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2005 წ. 8 სექტემბრის № ა-2464-შ-81-05 განჩინება.⁴⁰ რომლითაც აღიარებული და აქედან გამომდინარე აღსასრულებელი გახდა რუსეთის სასამართლოს 1992 წ. 20 მარტის გადანყვეტილება მოპასუხისათვის აღიშენების დაკისრების თაობაზე. თუ გავითვალისწინებთ კონვენციის აღნიშნულ უარის თქმის საფუძველს, უნდა ვთქვათ, რომ ამ გადანყვეტილების აღიარება

³⁹ პროროგაციულად შეთანხმება, როდესაც არაგანსჯადი სასამართლო შეთანხმების საფუძველზე ხდება განსჯადი დეროგაციულია შეთანხმება, როდესაც განსჯადი სასამართლო მხარეთა შეთანხმებით ხდება არაგანსჯადი უფრო დაწვრილებით მხარეთა შორის განსჯადობის თაობაზე დადებულ ხელშეკრულებათა აღნიშნულ სახეებს განვიხილავთ ქვემოთ (ქვეთავი 2.6)

⁴⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადანყვეტილებიან სამოქალაქო, სამწარსო და გაკატრების საქმეებზე, №6 2005 წ. ივ. 99.

დაუმეცხველი იყო. ჩვენი ქვეყნის კანონმდებლობით, სასამართლოს გადაწყვეტილებით დადასტურებული შოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადას შეაღვენს ათი ხელი, იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც ეს მოთხოვნა ექვემდებარება უფრო ნაკლებ ხანდაზმულობას. (სკ-ის მუხ. 142). ამ შემთხვევას ქვემოთ ჩვენ კიდევ ერთხელ შევხებით.

კონვენციის 55-ე მუხლში არაფერია ნათქვამი გადაწყვეტილების ცნობით ამლიარებული ქვეყნის ააჯარო წესრიგთან შეუსაბამობაზე, როგორც გადაწყვეტილების აღიარებაზე უარის თქმის საფუძველზე. მიუხედავად ამისა, უნდა ვთქვათ, რომ აღნიშნული პირობა წარმოადგენს აღიარებისა და აღსრულების უარყოფით საფუძველს. ამის საფუძველს გვაძლევს მე-19 მუხლი, რომლის თანახმად: „სამართლებრივ დახმარებაზე შეამდგომლობა შეიძლება არ დაკმაყოფილდეს, თუ ასეთი დახმარების განეუამ შეიძლება საფრთხე შეუქმნას შემსრულებელი სახელმწიფოს სუვერენიტეტს ან უსაფრთხოებას ანდა იგი ეწინააღმდეგება მის შიდა კანონმდებლობას“. ჩვენ ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, რომ „კახონმდებლობა“-ში უნდა ვიგულისხმოთ ქვეყნის ძირითადი სამართლებრივი პრინციპები, ანუ საჯარო წესრიგი. რაც შეეხება საკითხს, მოიცავს თუ არა „სამართლებრივი დახმარება“ გადაწყვეტილებათა ცნობასა და აღსრულებას, ამაზე მასუსხ გვცემს კონვენციის მეექვსე მუხლი, რომელიც განსაზღვრავს ასეთი დახმარების მოცულობას, მის შინაარსს. კერძოდ, იგი მოიცავს სასამართლო დოკუმენტების შედგენას და გადაგზავნას, ნივთიერი მტკიცებულებების ამოღებას და გაგზავნას, ექსპერტიზის ჩატარებას, მოწმეთა, ექსპერტთა და მხარეთა დაკითხვას, აგრეთვე სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობასა და აღსრულებას და სხვ. შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მიუხედავად 55-ე მუხლში მოცემული პირობებისა, თუ გადაწყვეტილების ცნობა ახვევს ამლიარებული ქვეყნის საჯარო წესრიგთან შეუსაბამობას, წინააღმდეგობრიობას, საქართველოს სასამართლოს შეუძლია უარი თქვას მის აღიარებაზე.

რაც შეეხება ევროპის ქვეყნებს, უნდა აღვნიშნოთ, რომ უმთავრეს სამართლებრივ წყაროს, ამ სახელმწიფოებისათვის წარმოადგენს ბრიუსელის „სასამართლო განსჯადობასა და სამოქალაქო და სამეურნეო დავებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღსრულების შესახებ“ 27. 09. 1968 წ. კონვენცია⁴¹, თავისი

⁴¹ ბრიუსელის „სასამართლო განსჯადობასა და სამოქალაქო და სამეურნეო დავებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღსრულების შესახებ“ 27. 09. 1968 წ. კონვენცია

დამატებითი ოქმებით, აგრეთვე სხვადასხვა წლებში ევროსაბჭოს მიერ მიღებული დადგენილებები⁴². ყველა ისინი წარმოადგენენ მხოლოდ ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოთა შორის დადებულ საერთაშორისო ხელშეკრულებებს, ანუ არეგულირებენ აღნიშნულ ქვეყნებს შორის სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულების საკითხს. გამომდინარე აქედან, მათ განხილვას ამ ნაშრომში არ შევეცდებით.

მაგრამ, ვსიქრობთ, საქართველოსთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა გააჩნია ბრიუსელის კონვენციის მსგავსი, შეიძლება ითქვას იდეენტური ლუგანოს 16. 09. 1988 წ. კონვენციას „სასამართლო განსჯადობისა და სამოქალაქო და სამეურნეო დავებზე მიღებულ სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღსრულების შესახებ“⁴³, რომელიც შეიქმნა ევროკავშირის ფარგლებს გარეთ ქვეყნებთან საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში საერთაშორისო განსჯადობისა და გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღიარების საკითხის მონქსარიკებისათვის. მას ხშირად პარალელურ კონვენციასაც უწოდებენ ბრიუსელის კონვენციასთან მიმართებით.

კონვენციის მე-61 მუხლის თანახმად, მონანილე შეიძლება იყვნენ: ა) ევროკავშირის სახელმწიფოები, ბ) ევროპის თავისუფალი სავაჭრო ზონის ქვეყნები და გ) სახელმწიფოები რომლებიც მიწვეულნი იქნებიან ხელშეკრულებასთან მიერთების მიზნით. ეს უკანასკნელნი, თუ გამოთქვამენ სურვილს, 62-ე მუხლის შესაბამისად მიწვეულ უნდა იქნან ერთ-ერთი ნევრი ქვეყნის მიერ. ამასთან, აუცილებელია, როგორც ევროკავშირის, ასევე თავისუფალი სავაჭრო ზონის (EFTA) საბელმწიფოთა თანხმობა.

⁴² აღნიშნული კონვენცია ხაბოლიდ გადამუწავდა 2001 წ. რის საუქმველზე მან შეიძინა ახალი სამართლებრივი ფორმა – არა ევროპეთანხმება, არამედ როგორც ევროსაბჭოს დადგენილება სახელწოდებით „სასამართლო განსჯადობისა და სამოქალაქო და სამეურნეო (სავაჭრო) საქმეებზე გამოსტანილ სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულების შესახებ“. ძალაშია 2002 წ. 1 მარტიდან.

იხ. როდუკი ქიპერი. „საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართალი: სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობა (აღიარება) და აღსრულება ევროკავშირის სამართალთან შესაბამისობაში“. გამოქვეყნებული: „თენგიზ ლილეაშვილი, სიუბიდეო კრებული“, გამომცემი: „იკი“ გვ. 33.

⁴³ ლუგანოს 16. 09. 1988 წ. კონვენცია „სასამართლო განსჯადობისა და სამოქალაქო და სამეურნეო დავებზე მიღებულ სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღსრულების შესახებ“.

პირველ რიგში უნდა აღვნიშნოთ, რომ კონვენცია გამოიყენება სამოქალაქო და კომერციულ საქმეებთან დაკავშირებით და არ ვრცელდება საგადასახადო, საბაჟო და ადმინისტრაციულ დავებზე.

კონვენციის მეორე თავი მთლიანად საერთაშორისო განსჯადობის დარეგულირებას ეძღვნება. აღნიშულ ნორმებს უფრო დანერვილებით ჩვენ ნაშრომში შევხებით საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონით განსაზღვრულ განსჯადობასთან შედარების მიზნით. ზოგადად აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ ძირითად პრინციპს წარმოადგენს მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით (Domicile)⁴⁴ სარჩელის აღძვრა.

კონვენციით გათვალისწინებულია აგრეთვე სადაზღვევო საქმიანობასთან დაკავშირებული დავების განსჯადობის საკითხი. კერძოდ, მე-8 მუხლიდან გამომდინარე, მზღვევლი, რომელსაც გააჩნია დომიცილია (Domicile) ხელშეკვრულ სახელმწიფოში, შეიძლება წარსდგეს სასამართლოს წინაშე როგორც მოპასუხე:

ა) იმ ქვეყნის სასამართლოში, სადაც მას გააჩნია ადგილსამყოფელი (იურიდიული მისამართი), ან

ბ) ან სხვა მონაწილე სახელმწიფოს იმ სასამართლოში, რომლის სამოქმედო ტერიტორიაზეც აქვს საცხოვრებელი ადგილი სადაზღვევო პოლისის მფლობელს.

ამავე დროს, მზღვეველს, რომელსაც არ აქვს Domicile-ია ხელშეკვრულ ქვეყანაში, მაგრამ გააჩნია კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოში ფილიალი, სააგენტო ან სხვა დანესებულება, ითვლება, რომ მას გააჩნია დომიცილია ამ სახელმწიფოში, თუ დავა დაკავშირებული აღნიშნული ფილიალის, სააგენტოს ან სხვა დანესებულების საქმიანობასთან.

კონვენციის მე-16 მუხლით დადგენილია განსაკუთრებული განსჯადობის საფუძვლები. ისინი ძირითადად იდენტურია ჩვენი ქვეყნის სასამართლოებისათვის სკს-ის შესახებ კანონით განსაზღვრული განსაკუთრებული საერთაშორისო განსჯადობისა. მხოლოდ ერთი გამონაკლისის გათვალისწინებით. კერძოდ, ერთ-ერთ საფუძველს წარმოადგენს დავა, როდესაც იგი ეხება სახელმწიფო რეესტრში ჩანაწერის კანონიერებას. ასეთ

⁴⁴ Domicile – ტერმინი გულისხმობს როგორც ფიზიკური პირის საცხოვრებელ ადგილს, ასევე იურიდიულ ადგილსაქოფელს. იურიდიული პირის შემთხვევაში, მის იურიდიულ მისამართს.

შემთხვევაში, იმ სახელმწიფოს სასამართლოს განსაკუთრებულ განსჯადობის სფეროს განეკუთვნება საქმის განხილვა, რომელიც აწარმოებს აღნიშნულ რეესტრს.

კონვენცია ითვალისწინებს ისეთი საკითხების დარეგულირებას, როგორცაა ა) მხარეთა შეთანხმება საერთაშორისო განსჯადობის თაობაზე, ბ) განსჯადობისა და სამართალწარმოების დაშვებადობის შემონიშნება, გ) იურისდიქციის კონფლიქტი, დ) სარჩელის უზრუნველყოფა და ე) სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობა და აღსრულება. აღნიშნულ საკითხებსაც ჩვენ შესაბამისად ნაშრომში განვიხილავთ. თუმცა აქვე შეგვიძლია თავისუფლად ეთქვას, და ეს შემდგომ თავებშიც გამოჩნდება, რომ საქართველოს კანონმდებლობა საერთაშორისო კერძო სამართალში და განსაკუთრებით საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში, სრულ შესაბამისობაშია წყნოთნახსენებ ლუგანოს კონვენციასთან.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ კონვენციის (როგორც ბრიუსელის, ასევე ლუგანოს) ძირითადი მიზანია ხელშეკვრულ სახელმწიფოთა შორის სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობა და აღსრულება რაიმე სპეციალური გადამონიშნებითი პროცედურების გარეშე, რაც თავის მხრივ დიდ ხარჯებთან არის დაკავშირებული. ამასთან, შეთანხმების არსებობა, გამოირიცხავს საერთაშორისო ურთიერთობებში ასე აუცილებელ ნაცვალგების პრინციპის საჭიროებას. აქედან გამომდინარე მიგვაჩნია, რომ საქართველო უნდა იყოს იმ ქვეყნების რიცხში, რომლებიც მიერთებულნი არიან კონვენციას. მისი მეშვეობით, უფრო სრულყოფილი გახდებოდა სასამართლო გადაწყვეტილებათა „თავისუფალი მიმოქცევა“ ევროპის ქვეყნებთან.

როგორც ცნობილია, საერთაშორისო ხელშეკრულების მხარეს შეიძლება წარმოადგენდეს სახელმწიფო.⁴⁵ აქედან გამომდინარე, იგი, იქნება ეს ორმხრივი თუ მრავალმხრივი, უფლებებსა და მოვალეობებს აკისრებს მხოლოდ მასში მონაწილე სუბიექტებს. ეს უკანასკნელნი კი, თავის მხრივ ვალდებულნი არიან ისინი აღასრულონ კეთილსინდისიერად. საერთაშორისო ხელშეკრულებით დადგენილი უფლება-მოვალეობანი არ ვრცელდება მესამე სახელმწიფოებზე, ანუ იმ ქვეყნებზე, რომ-

⁴⁵ საერთაშორისო ხელშეკრულებებს სუბიექტებზე უფრო დაწვრილებით ის. დ. აღექსიძე, დარჩეული ნაშრომი, გვ. 74.

აგრეთვე კ. კორკელია. „საერთაშორისო ხელშეკრულება საერთაშორისო და შიდა სახელმწიფოებრივ სამართალში“, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. 1998 წ. გვ. 12-18.

ლებიც არ არიან მიერთებული აღნიშნულ შეთანხმებაზე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, საერთაშორისო ხელშეკრულებაზე, ჩვენს შემთხვევაში კონვენციაზე, მითითება შეიძლება იმ შემთხვევაში, როდესაც საქირო ხდება ან კონვენციით გათავალისწინებული რაიმე სახის ვალდებულების შესრულება სხვა მონაწილე ქვეყნის მიმართ. ამასთან დაკავშირებით საინტერესო მაგალითის მოყვანა შეიძლება უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკიდან. კერძოდ, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სანოქალაქო სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა საკასაციო პალატამ 2004 წ. 21 დეკემბრის №ა-2560-შ-88-04 განჩინებით* დააკმაყოფილა მხარის შუამდგომლობა გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ფიურტის საოლქო სასამართლოს 2004 წ. 7 აპრილის გადაწყვეტილების საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობის შესახებ. შუამდგომლობის დაკმაყოფილების ერთ-ერთ საფუძვლად მიჩნეულ იქნა „სამოქალაქო, საოჯახო და სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივ ურთიერთობათა შესახებ“ კონვენცია. გერმანია არ არის ზემოთნახსენები კონვენციის მონაწილე ქვეყანა, ამიტომ ნასა და საქართველოს შორის აღნიშნული შეთანხმება არასაირ უფლება-მოვალეობებს არ განსაზღვრავს. გამომდინარე აქედან, მისი სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარების საფუძვლად მინსკის ხელშეკრულების დასახელება, გაუმართლებლად მიგვაჩნია.

საქართველოს საერთაშორისო სამოქალაქო სამპროცესო სამართლის სამართლებრივ წყაროს წარმოადგენს აგრეთვე ორმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებები, რომლებიც ჩვენს ქვეყანას დადებული აქვს სხვა სახელმწიფოებთან. აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ სამართლებრივი დახმარების განევისა და გადაწყვეტილებათა ცნობის და აღსრულების საფუძვლები იდენტურია ზემოთ განხილული პირობებისა.

* იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაში სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეებზე, 2005 წ. №6 გვ. 68.

უცხო სახელმწიფოთა სასამართლო გადაწყვეტილებების ცნობა (აღიარება)

§1. სასამართლო გადაწყვეტილებათა (აღიარების) ცნობა და მნიშვნელობა

საქართველოს კონსტიტუციის 82-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად: "სასამართლოს აქტები სავალდებულოა ყველა სახელმწიფო ორგანოსა და პირისათვის ქვეყნის მიერ ტერიტორიაზე." კონსტიტუციის ამ დებულებიდან გამომდინარე, სასამართლო გადაწყვეტილება, მისი აღსრულებადობა, კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ სავალდებულოა ქვეყნის მიერ ტერიტორიაზე ნებისმიერი სახელმწიფო, საზოგადოებრივი თუ კერძო ორგანიზაციისათვის, იურიდიული თუ კერძო პირისათვის.

ნებისმიერი ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა, მისი სავალდებულობა, ვრცელდება მხოლოდ ამ ქვეყნის ტერიტორიაზე.

დღევანდელ პირობებში, როდესაც ასე მზარდია სხვადასხვა ქვეყნის მენარმესუბიექტთა შორის კერძო ეკონიკური ურთიერთობების დამყარება, ფიზიკურ თუ იურიდიულ პირებს შორის სამართლებრივი ურთიერთობების წარმოშობა, ასევე ხშირია, რომ მოხდეს რომელიმე მხარის უფლებების დარღვევა, რომელიც თავისი დარღვეული უფლებისა და კანონით გათვალისწინებული ინტერესების დასაცავად მიმართავს სასამართლოს. სასამართლოს გადაწყვეტილებებს (განჩინებებს), როგორც სახელმწიფოს სუვენერული, უზენაესი ხელისუფლების აქტებს, იურიდიული ძალა აქვს მხოლოდ ამ ქვეყნის საზღვრებში. ხოლო საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ურთიერთობების არსიდან გამომდინარე, ზოგჯერ აუცილებელია აღდგენილი უფლებები განხორციელდეს უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე. რაც შეუძლებელი იქნებოდა, თუ უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილებას არ მიეცემოდა ისეთივე იურიდიული ძალა საქართველოს სასამართლოს მიერ, როგორც გააჩნია მის ტერიტორიაზე გამოტანილ ჩვეულებრივ გადაწყვეტილებას. ამისათვის კი საქიროა მისი აღიარება. ჩვენი ქვეყნის „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ კანონის 68-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად: „... საქართველო ცნობს უცხო ქვეყნის კანონიერ ძალაში შესულ სასამართლო გადაწყვეტილებებს“.

რას ნიშნავს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებების ცნობა (ალიარება)? სანამ კითხვაზე პასუხს გავცემდეთ, აუცილებლად მიგვაჩნია, განვსაზღვროთ: ა) პირობები, რომლებიც წარმოადგენენ სასამართლო გადაწყვეტილების ფაქტიურად (მატერიალურად) არსებობის საფუძვლებს, ბ) რა წარმოადგენს გადაწყვეტილების აღიარების საგანს და გ) გადაწყვეტილებაზე სახეები, რომლებიც ექვემდებარება აღიარებას.

1.1 სასამართლო გადაწყვეტილების ფაქტიურად არსებობის საფუძვლები.

უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილებას აღიარებისას პირველ რიგში მნიშვნელობა ენიჭება ისეთი საკითხის გარკვევას, როგორცაა, ერთი – პირობები, რომლებიც საჭიროა სასამართლო გადაწყვეტილების ფაქტიური არსებობისათვის და მეორე – გადაწყვეტილებას უნდა გააჩნდეს კანონიერი ძალა.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მაგალითზე თუ განვიხილავთ, შეიძლება ითქვას რომ, სამართლებრივი თვალსაზრისით გადაწყვეტილების ფაქტიური არსებობისათვის მინიმუმ სამი პირობა უნდა არსებობდეს. ესაა: ა) გამოტანილი უნდა იყოს სასამართლო ხელისუფლების ორგანოს – სასამართლოს მიერ; ბ) დაცული უნდა იყოს წერილობითი ფორმა და გ) ხელმოწერილი უნდა იყოს მოსამართლის (კოლეგიის შემთხვევაში მოსამართლეთა) მიერ. აღსანიშნავია, რომ ამ პირობების არსებობას ითვალისწინებს საზღვარგარეთის ქვეყნების აბსოლიტური უმრავლესობა.

იმისათვის, რომ გადაწყვეტილებას გააჩნდეს კანონიერი ძალა, რომლის საფუძველზეც იგი ღებულობს საბოლოობის, საჯალდებულობის და აღსრულებადობის თვისებას, საჭიროა დამატებითი პირობა, კერძოდ ფორმალური კანონიერი ძალა, რომელსაც ჩვენ ქვემოთ შევხებით.

ორივე ეს საკითხი, საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში უნდა გადაწყდეს გადაწყვეტილების გამომტანის სასამართლოს ქვეყნის კანონმდებლობის (სამოქალაქო საპროცესო სამართლის) თანახმად (*Lex fori*).

აუცილებლად მიგვაჩნია აქვე აღვნიშნოთ, რომ ანალოგიური პრინციპი ვრცელდება საარბიტრაჟო სასამართლოს გადაწყვეტილებებზე⁴⁷ და "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ"

ებ" კანონის 72-ე მუხლის თანახმად უცხო ქვეყნის საჯარო ხასიათის ისეთ დოკუმენტებზე, რომლებიც ექვემდებარება აღსრულებას.

1.2 აღიარების საგანი.

გადაწყვეტილების აღიარების საგანს წარმოადგენს არა ზოგადად კონკრეტული სასამართლო გადაწყვეტილება, როგორც მართლმსაჯულების აქტი, არამედ მისი გარკვეული სამართლებრივი თვისების მოქმედების გავრცელება ქვეყნის ტერიტორიაზე.

შეიძლება დავსვათ კითხვა, გადაწყვეტილების რომელი სამართლებრივი თვისების მოქმედების გავრცელებას შეიძლება მიენიჭოს მნიშვნელობა აღიარების მომენტში. ისეთი თვისებებს, როგორცაა მაგ. საბოლოობა, საჯალდებულობა, გადაწყვეტილება იძენს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მას გააჩნია კანონიერი ძალა.

*გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა – ესაა განყვეტილების თვისება, რომელსაც იგი იძენს გარკვეული, კანონით ზუსტად განსაზღვრული პირობების საფუძველზე და რომლის ძალით ეს გადაწყვეტილება აღარ შეიძლება გახაჩივრდეს.⁴⁸ საქართველოს საპროცესო სამართალი განასხვავებს გადაწყვეტილების ფორმალურ და მატერიალურ კანონიერ ძალას.

გადაწყვეტილების ფორმალური კანონიერი ძალა, როგორც გადაწყვეტილების თვისების საფუძველზე: ა) მხარეთა შორის არსებული დავა ითვლება საბოლოოდ გადაჭრილად და ბ) აღარ შეიძლება ამ გადაწყვეტილების გასაჩივრება. მაგ. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 264-ე მუხლით განსაზღვრულია ჩვენი ქვეყნის სასამართლოების მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილებების ფორმალური კანონიერი ძალა. ანუ პირველი, ააპელაციო და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოების გადაწყვეტილებების კანონიერ ძალაში შესვლის პირობები და წესი. რა თქმა უნდა განსხვავებულ წესს შეიძლება ითვალისწინებდეს უცხო ქვეყნის საპროცესო კანონმდებლობა, რაც იმას ნიშნავს, რომ გადაწყვეტილების აღიარებისას გათვალისწინებული უნდა იქნეს ამ სახელმწიფოს საპროცესო სამართლით დადგენილი წესი. გადაწყვეტილების აღიარებისას, მისი ფორმალური კანონიერი ძალა წარმოადგენს არა აღიარების საგანს, არამედ მის ერთ-ერთ საფუძველს. "საერთაშორისო

⁴⁷ო. ლილეაშვილი "სამოქალაქო საპროცესო სამართალი". გამ. "ჯიხია". თბილისი 2015 გვ. 376.

კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 68-ე მუხლის პირველი პუნქტში გადანყვეტილების სწორედ ამ თვისებაზეა ლაპარაკი, სადაც აღნიშნულია, რომ "1. საქართველო ცნობს უცხო ქვეყნის კანონიერ ძალაში შესულ სასამართლო გადანყვეტილებებს." ე. ი. გადანყვეტილების აღიარებისას, აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ნისთვის ამ სახელმწიფოს კანონმდებლობით დადგენილი ფორმალური კანონიერი ძალის არსებობა. ეს უკახასკენელი კი გააჩნია გადანყვეტილებას, თუ მისი გასაჩივრება დაშვებულია, მაგრამ ამონიურულია გასაჩივრების კანონით დადგენილი ყველა შესაძლებლობა და პირობები, ან/და გადანყვეტილება არ ექვემდებარება ზემდგომ ინსტანციაში გასაჩივრებას.

ფორმალური კანონიერი ძალა წარმოადგენს გადანყვეტილების მეორე თვისების – მატერიალური კანონიერი ძალის – საფუძველს, რომელსაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება აღიარების პროცესში.

გადაწყვეტილების მატერიალური კანონიერი ძალას საფუძველზე შემდგომში არც სასამართლოს და არც მხარეებს აღარ შეუძლიათ სადავო გახადონ სხვა სასამართლო პროცესში ეს გადანყვეტილება. იგი იძენს წინასწარგადამწყვეტ, პრეიუდიციალურ მნიშვნელობას. მაგალითის სახით შეიძლება მოვიყვანოთ, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 266-ე მუხლი, რომლის თანახმად გადანყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ მხარეებს, მესამე პირებს დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით და მათ უფლებამონაცვლეებს, არ შეუძლიათ ხელახლა განაცხადონ სასამართლოში იგივე სასარჩელო მოთხოვნები იმავე საფუძველით (აღძრან იგივე საჩივრი), აგრეთვე სადავო გახადონ სხვა პროცესში გადანყვეტილებით დადგენილი ფაქტები და სამართლებრივი ურთიერთობები. მატერიალური ძალა გადანყვეტილებას იცავს შემდგომში სხვა სასამართლო პროცესისაგან.

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ფორმალური კანონიერი ძალა იცავს სასამართლო გადანყვეტილების გადახედვას და შეცვლას გასაჩივრების შედეგად იმ სამართალწარმოებისას, როდესაც იგი იქნა გამოტანილი, ხოლო მატერიალური კანონიერი ძალა იცავს მას ზოგადად ნებისმიერ სხვა სასამართლო პროცესისაგან.

გადაწყვეტილება მატერიალურ კანონიერ ძალას იძენს იმ მომენტიდან, როდესაც იგი შევიდა ფორმალურ კანონიერ ძალაში. ანუ, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ეს უკახასკენელი წარმოადგენს მატერიალური კანონიერი ძალის საფუძველს.

იცავს რა მატერიალური კანონიერი ძალა სასამართლო გადანყვეტილებას მომავალში სხვა სასამართლო პროცესისაგან, შეიძლება ვთქვათ, რომ საქართველოში აღიარებისას ხდება მისი მატერიალური ძალის აღიარება. ანუ, ცნობა იმისა, რომ იგი ვერ გახდება საექვო ან/და სადავო.

აქედან გამომდინარე, შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადანყვეტილებათა აღიარების საგანს ქვეყნის ტერიტორიაზე მისი სწორედ მატერიალური კანონიერი ძალა წარმოადგენს.

1.3 ყურადღებას იმსახურებს შემდეგი საკითხიც – რა სახის გადანყვეტილებების აღიარებასთან შეიძლება ჰქონდეს საქმე საქართველოს სასამართლოს.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნის (სარჩელის საგანი) კრიტერიუმზე⁴⁹ დაყრდნობით იცნობს 1. მიკუთვნებით გადანყვეტილებებს; ე. ი. როდესაც საჭირო ხდება გარკვეული ვალდებულებების აღსრულება. 2. აღიარებით გადანყვეტილებებს; როდესაც ხდება სამართლებრივი ურთიერთობების დადგენა, აღიარება და 3. გარდაქმნით გადანყვეტილებებს; რომლის საფუძველზეც ხდება სამართლებრივი ურთიერთობის გარდაქმნა. რაც შეეხება მათ აღსრულებას, საკითხს განვიხილავთ მესამე თავში.

ექვს არ ინვეს ის ფაქტი, რომ ყველა ეს გადანყვეტილებები შეიძლება ცნობილ იქნეს საქართველოში, თუ ისინი შესული იქნებიან კანონიერ ძალაში. ანუ, უნდა გააჩნდეთ ფორმალური კანონიერი ძალა.

⁴⁹ კერძო სამართლის სამოქალაქო საპროცესო სამართლის თეორიაში მიღებულია სასამართლო გადაწყვეტილებების დაყოფა სხვადასხვა კრიტერიუმების საფუძველზე: მგ. ა) რა სახის სასარჩელო მოთხოვნაზეა გამოტანილი; (Die Sachurteile). ბ) გადაწყვეტილება გამოტანილია პროცესში, რომელშიც მოხალწევობდა ორივე მხარე (კონტრადიქტორული), ან გამოტანილია პროცესში, სადაც გამოცხადდა ერთი მხარე (უღაგო) ან არ გამოცხადდა არცერთი მხარე; გ) რა მოცულობითაა გადაწყვეტილი სასარჩელო მოთხოვნა.

დაწერილებით იხ. აგრეთვე:
1) Rosenberg / Schwab / Gottwald. Zivilprozessrecht. München, Verlag C.H. Beck 1993. s. 306-338.

2) W. Luke. Zivilprozessrecht. München, Verlag C.H. Beck 1999. s. 252-258.

3) А. Г. ДАВТЯН. Гражданские процессуальные право германии. изд. городеи 2000 г. с. 164-166

განსხვავებულად რეგულირდება ალიარების საკითხი, გამომდინარე იგიდან, თუ რა მოცულობითაა გადანყვეტილი სასარჩელო მოთხოვნა: აღნიშნული საფუძვლით, გადანყვეტილებები იყოფა: ა) საბოლოო გადანყვეტილებად; ბ) ხანილობრივ გადანყვეტილებად და გ) წინასწარ გადანყვეტილებად;

ა) საქმე არსებითად წყდება საბოლოო გადანყვეტილებით, რომლის საფუძველზეც სასამართლო მთლიანად და ამომწურავად სცემს პასუხს მოსარჩელეს სასარჩელო მოთხოვნაზე. მაგ. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 243-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად: "1. პირველი ინსტანციის სასამართლოს დადგენილება, რომლითაც საქმე წყდება არსებითად, სასამართლოს გამოაქვს გადანყვეტილების სახით." მნიშვნელობა არა აქვს მთლიანად დაკმაყოფილდა სარჩელი თუ ხანილობრივ, ანუ გარკვეული მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე უარი ეთქვა, თუ სასამართლომ საერთოდ უარი თქვა სარჩელის დაკმაყოფილებაზე.⁵¹ თუმცა აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ მისი გასაჩივრების კანონით დადგენილი პირობები შეიძლება ჯერ კიდევ არსებობდეს, ანუ მას შეიძლება არ გააჩნდეს ფორმალური კანონიერი ძალა, რაც ასე აუცილებელია უცხო ქვეყნის სასამართლო გადანყვეტილების ალიარებისას.

ბ) ხანილობრივი გადანყვეტილებით ხდება მოსარჩელის სასარჩელო მოთხოვნაზე ხანილობრივ პასუხის გაცემა. ხანილობრივი გადანყვეტილების გამოტანა შესაძლებელია, როდესაც ერთ სარჩელში გაერთიანებული რამდენიმე მოთხოვნიდან, ერთ ან რამდენიმე მოთხოვნაზე შეიძლება საბოლოო გადანყვეტილება გამოტანა, ან შეგებებული სარჩელის არსებობის შემთხვევაში შეიძლება ძირითად სარჩელზე ან შეგებებულ სარჩელზე გადანყვეტილების გამოტანა. რა შემთხვევაში შეიძლება ასეთ ვითარებას სკონდეს ადგილი?

საქართველოს, ისევე როგორც საზღვარგარეთის საპროცესო სამართალი იცნობს სარჩელების ობიექტური და სუბიექტური გაერთიანების, აგრეთვე შეგებებული სარჩელის ინსტიტუტებს. მაგ. გერმანიის სსკ-ის 59-ე მუხლის თანახმად, რამდენიმე პირს ერთობლივად შეუძლია აღძრას სარჩელი ან პასუხი ავონ სარჩელზე, როგორც საპროცესო თანამონაწილეებმა (Streitgenossenschaft) "თუ დავის საგნის მიმართ ისინი ქმნიან სამართლებრივ

ერთიანობას ან მათი უფლებები და მოვალეობები ეფუძნება ერთსა და იმავე ფაქტიურ და იურიდიულ საფუძველზე". ამავე კოდექსის მე-60 მუხლი დასაძებად მიიჩნევს თანამონაწილეობას იმ შემთხვევაშიც, როდესაც "დავის საგნის შეადგენს ერთგვაროვანი მოთხოვნები ან ვალდებულებები და რომლებიც ეფუძნება საყვისი არაერთ ერთგვაროვან ფაქტიურ და სამართლებრივ საფუძველზე".⁵¹

ინალოგიურ საფუძველზე შეიცავს ავსტრიის სსკ-სი, რომლის მე-2 განყოფილება, რომელსაც ეწოდება "ამხანაგობა სარჩელის მიხედვით", (მუხლები 11-15), საკმაოდ დეტალურად აწესრიგებს თანამონაწილეობას პროცესში. ამ კოდექსის მე-14 მუხლის თანახმად სარჩელი შეიძლება აღძრას რამდენიმე მოსარჩელემ ან რამდენიმე მოპასუხის წინააღმდეგ, თუ მოსარჩელეები და მოპასუხეები ქმნიან სამართლებრივ ერთიანობას ან მოპასუხის უფლება ან მოვალეობა გამომდინარეობს ერთი და იგივე ფაქტობრივი და სამართლებრივი საფუძველებიდან.

ამავე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად კი თანამონაწილეობა დასაძებია აგრეთვე "თუ თითოეული მოსარჩელის ან მოპასუხის უფლებები და მოვალეობები გამომდინარეობს ერთგვაროვანი ფაქტობრივი და სამართლებრივი საფუძველებიდან".

როგორც ვხედავთ, ავსტრიის სსკ-ის მიხედვით თანამონაწილეობისათვის აუცილებელია, რომ მათი უფლებები და მოვალეობები ეფუძნებოდეს ან ერთსა და იმავე ფაქტობრივ და სამართლებრივ საფუძველზე, ან ერთგვაროვან ფაქტობრივ და სამართლებრივ საფუძველზე.

თანამონაწილეობის ინსტიტუტს იცნობს აგრეთვე საფრანგეთის ახალი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი. თანამონაწილეობა (Participation) განხილულია ამ კოდექსის იმ ნაწილში, რომელსაც ეწოდება "მხარეთა სიმრავლე" (La pluralité des parties) (მუხლები: 323-324).⁵²

აშშ-ის სამართალწარმოების ფედერალური წესების მე-20 მუხლის თანახმად ერთ სარჩელში შეიძლება გაერთიანდნენ მოსარჩელები, რომლებსაც შეუძლიათ დაადისტურონ თავიანთი უფლება მიიღონ სასამართლო დაცვა ერთობლივად. ასევე ერთ სარჩელში შეიძლება გაერთიანონ მოპასუხეებად ყველა პირი, რომელსაც წინააღმდეგ მიმართული იქნება სარჩელი.⁵³

⁵¹ Thomas/putzo. ZPO. 20 Auflage. Verlag C.H.Beck. München 1997. s. 129-130

⁵² Nour code de procedure civile. Editions Dalloz, 1995 s.100

⁵³ Federal rules of civil procedure. West Publishing co. 1994. s.88

⁵⁴ იხ. თ. ლილეუაშვილი დასახელებული ნაშრომი. გამ. „ჯისიი“. თბილისი 2005 წ. გვ. 361.

საქართველოს საპროცესო სამართალიც ითვალისწინებს აღნიშნულ ინსტიტუტებს, კერძოდ მნ-ე მუხლით განსაზღვრულია სარჩელების სუბიექტური გაერთიანება, ხოლო 132-ე მუხლით სარჩელების ობიექტური გაერთიანება.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ სარჩელების ობიექტური გაერთიანება განსხვავდება სარჩელების სუბიექტური გაერთიანებისაგან იმით, რომ ერთ შემთხვევაში გვაქვს მოთხოვნების ანუ სარჩელების ობიექტების სიმრავლე, ხოლო მეორე შემთხვევაში სუბიექტების ანუ მოსარჩელების და მოპასუხეების სიმრავლე.⁵⁴

თუ რამდენიმე მოსარჩელის მოთხოვნიდან ერთ-ერთი მოსარჩელის მოთხოვნა მზადაა საბოლოო გადაწყვეტილების გამოსატანად, სასამართლოს, მხარის შუამდგომლობით, შეუძლია გამოიტანოს გადაწყვეტილება. ხოლო, თუ მოსარჩელის რამდენიმე მოთხოვნიდან ერთ-ერთზე, ან რამდენიმე მათგანზე შეიძლება საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანა, სასამართლო დაინტერესებული მხარის შუამდგომლობით გამოიტანს გადაწყვეტილებას.⁵⁵ (სსკ-ის 245-ე მუხლი).

შეგვებულები სარჩელი მოპასუხის მოსარჩელისაგან თავდაცვის ერთ-ერთი საშუალებაა. იგი აღიძვრის ძირითადი სარჩელის აღიძვრის შემდეგ. იგი ჩვეულებრივი სარჩელია. ამიტომ მას ნაყენება ყველა ის მოთხოვნა, რაც სხვა სარჩელებს, (სსკ-ის 189-ე მუხ.). ამასთან ერთად კანონით მისთვის დადგენილია სხვა დამატებითი პირობების არსებობა. მას მოპასუხე აღძრავს იმ შემთხვევაში, თუ მისი მიზანია არა მარტო მოსარჩელის მოთხოვნების უარყოფა, არამედ თავისი დამოუკიდებელი უფლებების დაცვა. სასამართლო, როგორც წესი, ერთად განიხილავს ორივე სარჩელს და შემდგომში გამოაქვს ერთობლივი გადაწყვეტილება. მაგრამ პრაქტიკაში ხშირად ადგილი აქვს ისეთ ვითარებას, როდესაც ერთ-ერთი სარჩელის მიმართ გარკვეულია ყველაფერი და იგი მზადაა გადაწყვეტილების გამოსატანად. ასეთ შემთხვევაში სასამართლოს უფლება აქვს მის მიმართ გამოიტანოს საბოლოო, დასაბუთებული გადაწყვეტილება, იქნება ეს თავდაპირველი სარჩელი თუ შეგვებულები სარჩელი. ამიტომ ენოდება ასეთ გადაწყვეტილებას ნაწილობრივი გადაწყვეტილება.

⁵⁴ თანამონაწილეობის ინსტიტუტს ჩვენ ვაღვსოვთ შემთხვევით, კერძოდ, გადაწყვეტილებებს კანონიერი ძალის ფარგლების საკითხის გარკვევისას.

⁵⁵ ანალოგიურ წესს ითვალისწინებს გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 301-ე მუხლი. «*Процессуальное уложение Германии*». Москва. изд-во «Волтерс-Клувер», 2006.

აქედან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ საქართველოში უცხო ქვეყნის სასამართლოს კანონიერი ძალაში შესული ნაწილობრივი გადაწყვეტილებების აღიარებისათვის, "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 68-ე მუხლის მეორე ნაწილით დადგენილი პირობების გარდა, სხვა რაიმე დამატებები არ არსებობს.

გ) ასევე წინასწარი (შუალედური) გადაწყვეტილების ინსტიტუტს იცნობს საზღვარგარეთის ქვეყნების აბსოლუტური უმრავლესობის საპროცესო სამართალი. მათ შორისაა საქართველოც, (სსკ-ის 246 მუხ.).⁵⁶

წინასწარი გადაწყვეტილების გამოტანა ხდება სარჩელის მხოლოდ ერთ-ერთი ელემენტის – მისი საფუძვლის მიმართ. როგორც ცნობილია სარჩელი ორი ელემენტისგან შედგება; ესაა სარჩელის საფუძველი და სარჩელის საგანი. სარჩელის საგანს შეადგენს მოსარჩელის მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნა; ხოლო საფუძველს, ის ფაქტური გარემოებები, იურიდიული ფაქტები, რომლებსაც ემყარება სარჩელის საგანი. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ის გარემოებები, რომლებიც ამართლებენ მოსარჩელის მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნას.

იმ შემთხვევაში, როდესაც მოთხოვნის ფაქტობრივი საფუძვლები გარკვეულია და საბოლოოდ დადგენილი, ხოლო თვითონ მოთხოვნის მოცულობა ეჭვს იწვევს, მაგ. მოითხოვს დამატებით მასალებს, გაანგარიშებებს, სასამართლოს შეუძლია გამოიტანოს წინასწარი გადაწყვეტილება მხოლოდ საფუძვლის მიმართ.⁵⁷ ასეთი გადაწყვეტილების გასაჩივრება დაშვებულია როგორც სააპელაციო, ასევე საკასაციო წესით, ხოლო კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ იგი იქნეს პრიუდიციულ ძალას, კერძოდ, მოთხოვნის მოცულობის განმსაზღვრელი გადაწყვეტილების მიმართ.

როგორც ვხედავთ, შუალედური გადაწყვეტილებით არ ხდება მხარეებს შორის დავის საბოლოოდ გადაჭრა. რადგან პასუხგაუცემელია სარჩელის მეორე ელემენტი – მისი საგანი, ანუ მოსარჩელის მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნა. მაგრამ,

⁵⁶ მაგ. გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 303-304 მუხ.

⁵⁷ შეადარ. გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 304-ე მუხ: "1. თუ საფუძველი და მოთხოვნის მოცულობა სადაა, მაშის სასამართლოს შეუძლია გამოიტანოს გადაწყვეტილება მხოლოდ საფუძვლის მიმართ 2. ასეთი გადაწყვეტილება გასაჩივრების შემთხვევაში განიხილება, როგორც საბოლოო გადაწყვეტილება. . . ."

განომდინარე იქიდან, რომ აღიარებული შეიძლება იყოს უცხო ქვეყნის ისეთი გადაწყვეტილებები, რომლებიც შესული არიან კანონიერ ძალაში, იმ ქვეყნის საპროცესო კანონმდებლობის თანახმად, სადაც იგი იქნა გამოტანილი, ასეთი სახის გადაწყვეტილებები ასევე შეიძლება ცნობად იქნას საქართველოში. რა თქმა უნდა იმის გათვალისწინებით, რომ შეუძლებელია მისი აღსრულება. მას ექნება მხოლოდ პრიუდიციული ძალა სხვა გადაწყვეტილებისათვის.

უცხო სახელმწიფოს სასამართლოთა გადაწყვეტილებების ცნობისას ყურადღებას იმსახურებს შემდეგი საკითხი, კერძოდ, როდესაც ლაპარაკია ქვეყნის შიგნით გადაწყვეტილების ცნობაზე, გათვალისწინებული უნდა იყოს ისიც რომ, ზოგიერთი გადაწყვეტილებისათვის საკმარისია მხოლოდ აღიარება, ხოლო ზოგიერთი მოითხოვს იძულებით აღსრულებასაც. მაგ. არაქონებრივ-სამართლებრივ დავებზე (აღიარებით და გარდაქმნით სარჩელებზე) გამოტანილი გადაწყვეტილებებისათვის საკმარისია ჩვენი ქვეყნის სასამართლოს მიერ მხოლოდ ცნობა (აღიარება); ხოლო ქონებრივ-სამართლებრივ დავებზე (მიკუთვნებით სარჩელებზე) გადაწყვეტილებებისათვის შეიძლება საჭირო გახდეს აღსრულების პროცედურაც. აღიარება წარმოადგენს აუცილებელ წინაპირობას შემდგომში იძულებითი აღსრულებისათვის, მაგრამ იძულებითი აღსრულება მოითხოვს დამატებით პირობებს, ვიდრე გათვალისწინებულია გადაწყვეტილების მხოლოდ ცნობისათვის. ამავ დროს, განსაკუთრებულ ადგილს იჭერს გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის ობიექტური და სუბიექტური ფარგლები, გამომდინარე იქიდან, რომ ზოგიერთი ქვეყნის საპროცესო სამართალი შეიძლება ანეხებდეს კანონიერი ძალის განახვავებულ ფარგლებს, ვიდრე საქართველოს კანონმდებლობა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, აღიარებისას - ა) მთლიანი გადაწყვეტილების თუ მისი რომელიმე ნაწილის კანონიერი ძალა ვრცელდება ქვეყნის ტერიტორიაზე და ბ) პირთა რა წრეზე შეიძლება გავრცელდეს კანონიერი ძალა. პრობლემა წამოიჭრება იმ შემთხვევაში, როდესაც გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა უფრო ფართო წრეს მოიცავს, ვიდრე განსაზღვრულია ჩვენი ქვეყნის საპროცესო კანონმდებლობით. ამიტომ საქართველოა პროცესუალური პრინციპების დარღვევა იქნებოდა გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის გავრცელება იმ პირებზე, რომლებსაც ჩვენი კანონმდებლობით არ შეიძლება შეეხოს გადაწყვეტილება, მითუმეტეს თუ ისინი არ მონაწილეობდნენ სამართალწარმოებაში.

აღნიშნულ საკითხს, როგორც თეორიულად, ასევე პრაქტიკულად, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება გადაწყვეტილებების აღსრულების დროს. ამიტომ მას უფრო დანერგებით შევხებით მომდევნო თავში.

ყოველივე ზემოთთქმულთან დაკავშირებით, უნდა აღნიშნოთ შემდეგი: გამომდინარე იქიდან, რომ უორმაღლური კანონიერი ძალა აუცილებელია შემდგომში უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარების საგნის, კერძოდ, მატერი-ალური კანონიერი ძალის ცნობისათვის, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ გადაწყვეტილების აღიარება ნიშნავს მისი კანონიერი ძალის გავრცელებას საქართველოს ტერიტორიაზე. მაგრამ ერთმნიშვნელოვნად ასეთი მოსაზრების მიღება დაუშვებლად მიგვაჩნია. ადგილი შეიძლება ჰქონდეს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილება ვრცელდება პირთა ისეთ ფართო წრეზე, რომელსაც არ ცნობს ჩვენი ქვეყნის საპროცესო სამართალი. ან/და ობიექტურ თუ სუბიექტურ გავრთიანებულ სარჩელებზე გამოტანილი გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის ცალსახად გავრცელება გარკვეულ მოთხოვნებთან მიმართებით, არღვევს საქართველოს საჯარო წესრიგს. აქედან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ უცხო სახელმწიფო სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარება (ცნობა) წარმოადგენს მისი კანონიერი ძალის იმ მოცულობით გავრცელებას საქართველოს ტერიტორიაზე, მისთვის იმ დონით იურიდიული ძალის მინიჭებას, რა მოცულობასაც მოიცავს აღიარების თაობაზე ჩვენი ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილება.

1.4 აღიარებას ქვემდებარე სასამართლო აქტები.

ჩვენ ზემოთ უკვე შევხებით გადაწყვეტილების ახეგებად დაყოფას იმის მიხედვით, თუ რა მოცულობითაა სასარჩელო მოთხოვნა გადაჭრილი. მათი შინაარსიდან გამომდინარე, ვავაკეთებთ დასკვნა, რომ საქართველოში აღიარებული შეიძლება იყოს როგორც საბოლოო, აგრეთვე ნაწილობრივი და წინასწარი გადაწყვეტილებები. ასევე, იქვს არ იხვევს, რომ მათ რიცხვა განეკუთვნება კანონიერ ძალაში შესული დაუსწრებელი გადაწყვეტილება.

სასამართლოს, როგორც წესი გამოაქვს სხვადასხვა საბის დადგენილებები.¹⁴ ეს შეიძლება იყოს როგორც უშუალოდ გადაწ-

¹⁴ მაგ. გერმანიაში ასეთი დადგენილებებს განეკუთვნება: გააწყვეტილება (Das Urteil, შუხ. 300), განჩინება (Der beschluss, შუხ. 922) და განკარგულება (Die Verfügung, შუხ. 227. ნაწ. 3, პუნქტი 1), გადახდის ბრძანება შუხ. 688

შვიტობა, ასევე განჩინება (სსსკ-ის 284-286 მუხ.), განკარგულება სასამართლო სხდომაზე წესრიგის დარღვევის შემთხვევაში (მუხ. 212); აგრეთვე დროებითი განკარგულება (მუხ. 355), რომელიც ასევე განჩინების სახით მიიღება და გადახდის ბრძანება, (სსკ-ის 302-309 მუხ.); საქართველოს მაგალითზე, აგრეთვე ბრძანება ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ, (მუხ. 309⁵⁹). განჩინება სასამართლოს ისეთი დადგენილებაა, რომლითაც საქმე არსებითად არ წყდება. იგი სასამართლოს გამოაქვს „საქმის განხილვის დროს ნამოჭრილი ცალკეული საკითხების გადაწყვეტისას.“⁶⁰ აქედან გამომდინარე უცხო ქვეყნის სასამართლო განჩინებებს, ისევე როგორც საქართველოში, არ გააჩნიათ ის თვისება, რაც აუცილებელია აღიარების მიზნებისათვის. ზოგიერთი მათგანი შეიძლება განხილულ იქნას როგორც საერთაშორისო სამართლებრივი დახმარების სფეროში შემავალი სასამართლო დადგენილებები, სასამართლო დაეღებები, რაზედაც ნინა თავში გვქონდა ლაბარაკი. რაც შეეხება გადახდის ბრძანებას, იგი თავისი არსით წარმოადგენს გადაწყვეტილებას. სხვა სიტყვებით რომ ეთქვას, გადაწყვეტილება დაეღიანების შესახებ სასამართლოს განარტიკებული წარმოების წესით საქმის განხილვისას გამოაქვს გადახდის ბრძანების ფორმით. თავისუფლად შეიძლება ითქვას, რომ ასეთი სახის გადაწყვეტილება, ექვემდებარება საქართველოს სასამართლოს მიერ აღიარებას, რაც რა თქმა უნდა შემდგომში ითვალისწინებს მის აუცილებელ აღსრულებასაც.

საქმისწარმოების დამთავრებას მხარეთა მორიგებით ითვალისწინებს საზღვარგარეთის ქვეყნების აბსოლუტური უმრავლესობა. „მხარეთა მორიგება – ესაა ურთიერთდათმობის გზით მხარეთა შორის დადებული გარიგება, რომელიც ახლებურად განსაზღვრავს მათ უფლებებსა და მოვალეობებს.“⁶¹ საქმეზე გადაწყვეტილების გამოტანას და პროცესის დამთავრებას მორიგებით, თავისუფლად შეიძლება ითქვას, რომ თანაბარი მნიშვნელობა გააჩნია. თუ რა თქმა უნდა მორიგების მიზანს წარმოადგენს მხარეთა შორის არსებული დავის სამართლიანად გადაჭრა, გადაწყვეტა. ამიტომ, იგი რიც შემთხვევაში უკეთესი საშუალებაა, ვიდრე საქმის განხილვა და გადაწყვეტილების გამო-

⁵⁹ დაწერილებით ის. თ. ლილეაშვილი ე. სრუსტაძე, „საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი“, თბ. 2005 წ. გამ. „სანი“ გვ. 497-499.

⁶⁰ თ. ლილეაშვილი, ე. სრუსტაძე და ა. კ. ნაშრომი გვ. 373-374.

ტანა, რაც თავის მხრივ დაკავშირებულია პროცესის ხარვეზობის, მტკიცებულებათა შეგროვებასთან და ა. შ.⁶¹

საქართველოს მაგალითზე თუ განვიხილავთ, მორიგების შემთხვევაში სასამართლოს გამოაქვს განჩინება მორიგების შესახებ, სადაც ზუსტად არის განსაზღვრული მხარეთა შორის უფლება-მოვალეობანი, რომლებზეც ისინი შეთანხმდნენ და რომლებსაც ისინი აღიარებენ.

მაგ. ერთ-ერთ განჩინებაში საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების პალატამ დაადგინა:

“1. სააქციო საზოგადოება „საქრუსენერგო“ თანახმაა, მიიღოს სააქციო საზოგადოება „ელექტროგადაცემისაგან“ დავალანება 747000 ლარის ოდენობით 8 კალენდარული თვის განმავლობაში, ყოველთვიურად 93375 ლარის ოდენობით.

2. სააქციო საზოგადოება „ელექტროგადაცემა“ თანახმაა, გადაუხადოს სააქციო საზოგადოება „საქრუსენერგოს“ დავალიანება 747000 ლარის ოდენობით 8 კალენდარული თვის განმავლობაში, ყოველთვიურად 93375 ლარის ოდენობით.

წინამდებარე შეთანხმების აღსრულება დაიწყოს მორიგების სასამართლო წესით დამტკიცების დღიდან 14 დღის შემდეგ. განემარტოს მხარეებს, რომ სასამართლოსათვის ხელშეორერდ მიმართვა დავაზე იმავე მხარეებს შორის იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით არ შეიძლება.“⁶²

(ეს განჩინება საინტერესოა იმიტაც, რომ მხარეებმა შეთანხმება ნიაღვიეს საკასაციო სასამართლოში საქმის წარმოებისას).

ასეთ შემთხვევაში სასამართლო გარკვეული თვალსაზრისით ადგენს მხარეთა შორის მორიგების საფუძველზე წარმოქმნილ ახალ პირობებს (უფლება-მოვალეობებს), რომლებიც შეიძლება ექვემდებარებოდეს აღსრულებას. თუ ისინი ექვემდებარებიან აღსრულებას საქართველოში, იგი აღსრულებული უნდა

⁶¹ მხარეთა შორის მორიგებით დამთავრებულ საქმეზე გასოტანად სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარებას ითვალისწინებს მინსკის „სამოქალაქო, საოჯახო და სხსხდის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივი ურთიერთობების შესახებ“ კონვენციის 51-ე მუხლის „ა“ პუნქტი.

⁶² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაში სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეებზე. 2001 წ. 11 ნოემბერი გვ. 1193.

იქნას საქართველოში. ამის საფუძველს გვაძლევს, "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 72-ე მუხლის პირველი პუნქტი,⁶³ რომლის თანახმად:

"1. სასამართლოს მიერ მხარეთა მორიგება და უცხო ქვეყნის საჯარო ნასიათის დოკუმენტები, რომლებიც ექვემდებარებიან აღსრულებას, შუამდგომლობის საფუძველზე ამ კანონის 70-ე და 71-ე მუხლების შესაბამისად აღსრულდება."

მაგალითი 1;

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარშეო და გაკოტრების საქმეთა საკასაციო პალატამ:

"საქმის ზემოთი განხილვის გარეშე განიხილა ზაქარია აზალაძის განცხადება უცხო ქვეყნის სასამართლოს გადაწყვეტილების საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობისა და აღსასრულებლად მიქცევის შესახებ და

გ ა მ ო ა რ კ ვ ი ა :

2003 წლის 13 მაისს ბერინგენის კანტონის მომრიგებელმა სასამართლომ დააკმაყოფილა მოსარჩელე ანა მარია აგნეს იშელ-და დენისი ბეკერის სარჩელი მოპასუხე ზაქარია აზალაძის წინააღმდეგ და მოსარჩელეს მისცა განცალკავებული ცხოვრების უფლება 1945 წელს, ათაბასბანის ქუჩა №122-ში.

მხარეებს აეკრძალათ ერთმანეთის საცხოვრებელში თანხმობის გარეშე შესვლა და ორივე მხარე აღტყურა უფლებით, რომ იმ შემთხვევაში თუ რომელიმე მათგანი არ დაიცავდა აკრძალვას, გააგდოს ან საჭიროების შემთხვევაში გარეშე ძალის ჩარევით გაათევოს წესის დამრღვევი.

ორივე მხარეს დაეკისრა სასამართლო პროცესის ხარჯების ნახევარ-ნახევარის გადახდა."

პალატამ იხელმძღვანელა საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ საქართველოს კანონის 68-ე და 70-ე მუხლებით და

⁶³ ეურავლებას იმსახურებს "სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ" საქართველოს კანონის მე-2 მუხლი – აღსრულებას ქვემდებარე აქტები, რომლის თანახმად აღსრულებას ექვემდებარება "ა) კერძო სამართლის საქმეზე კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილება, განჩინება და დადგენილება" და ამავე მუხლის "ბ" პუნქტი: "ბ) სხვა სახელმწიფოს სასამართლოს, აგრეთვე სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს ის გადაწყვეტილებები, რომელთა აღსრულებაც გათვალისწინებულია საქართველოს კანონმდებლობით."

დაადგინა: "ბერინგენის კანტონის მომრიგებელი სასამართლოს 2003 წლის 13 მაისის გადაწყვეტილება . . . . ცნობილ იქნეს და აღსასრულებლად მიექცეს საქართველოს ტერიტორიაზე."⁶⁴

მაგალითი 2;

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარშეო და გაკოტრების საქმეთა საკასაციო პალატამ:

"საქმის ზემოთი მოსმენის გარეშე განიხილა რუსეთის ფედერაციის კრასნოიარსკის ოლქის ქ. სოსნოვობორსკის №123 სასამართლო უბნის მომრიგებელი მოსამართლე ე. ასტრახანცევასა და ო. მელნიჩენკოს შუამდგომლობები რუსეთის ფედერაციის კრასნოიარსკის ოლქის ქ. სოსნოვობორსკის №123 სასამართლო უბნის მომრიგებელი სასამართლოს 2005 წ. 8 აგვისტოს გადაწყვეტილების საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობისა და აღსრულების შესახებ მოქალაქე მ. შონიას მიმართ აღიშენებისა და სახელმწიფო ბაჟის დაკისრების თაობაზე."

"პალატამ იხელმძღვანელა "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 68-ე მუხლით, სსკ-ის 284-ე მუხლით და

დაადგინა:

რუსეთის ფედერაციის კრასნოიარსკის ოლქის ქ. სოსნოვობორსკის №123 სასამართლო უბნის მომრიგებელი მოსამართლე ე. ასტრახანცევასა და ო. მელნიჩენკოს შუამდგომლობები დაკმაყოფილდეს.

რუსეთის ფედერაციის კრასნოიარსკის ოლქის ქ. სოსნოვობორსკის №123 სასამართლო უბნის მომრიგებელი სასამართლოს 2005 წ. 8 აგვისტოს გადაწყვეტილება, რომლის თანახმად, 2004 წ. 16 დეკემბრიდან მ. შონიას დაუკისრა აღიშენების სახის მთელი მისი ყოველთვიური ხელფასის 1/4-ისა და სახელმწიფო ბაჟის – 100 რუბლის გადახდა, საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობილ იქნეს და დაექვემდებაროს აღსრულებას.

საკასაციო პალატის განჩინება საბოლოოა და არ გასაჩივრდება."⁶⁵

⁶⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლო განჩინება №ა-1805-04, 29 ივლისი, 2004 წელი, ქ. თბილისი.

⁶⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაში სამოქალაქო, სამენარშეო და გაკოტრების საქმეებზე №6 2005 წ. გვ. 115 განჩინება №ა-1959-შ-80-05, 12 დეკემბერი, 2005 წ. ქ. თბილისი.

აღსრულების პროცესს, როგორც ამ განჩინებებიდან ჩანს, წინ უსწრებს აღიარების პროცესი.

მოპასუხისა და მოსარჩელის მორიგების სხვა შექმნილ ვაშლი, ეს უკანასკნელი უარს ამბობს სარჩელზე. ანუ როდესაც მოსარჩელე უარს ამბობს სარჩელზე, საქმის წარმოება წყდება და მას აღარ აქვს უფლება მომავალში კვლავ აღძრას იგივე სარჩელი. (სსსკ-ის მუხ. 273). რა თქმა უნდა ასეთი სახის მორიგება არ წარმოადგენს ისეთ სასამართლო აქტს, რომელიც შეიძლება ექვემდებარებოდეს აღიარებას.

ყურადღებას იმსახურებს მხარეთა შორის ისეთი მორიგება, სადაც მოპასუხე, დისპოზიციურობის პრინციპიდან გამომდინარე, ცნობს სარჩელს. მოხდება ეს მოსამზადებელ სხდომაზე თუ მთავარ სხდომაზე, მოსამართლე აღარ ამოწმებს მტკიცებულებებს და მას გამოაქვს ჩვეულებრივი გადაწყვეტილება სარჩელის დაკმაყოფილების შესახებ, ეყრდნობა რა მოპასუხის მიერ სარჩელის ცნობას. ასეთი გადაწყვეტილება საბოლოოა, ე. ი. მხარეებს შორის ნამოჭრილი დავა ითვლება გადაჭრილად და იგი კანონიერ ძალაში შედის კანონით დადგენილი წესის შესაბამისად. გამომდინარე აქედან, მორიგების შესახებ სასამართლოს ეს გადაწყვეტილება, თუ იგი არ ეწინააღმდეგება "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონით დადგენილ საფუძვლებს, შეიძლება აღიარებულ (ცნობილ) იქნას საქართველოში. (სსსკ-ის კანონის 72-ე მუხლი, პ. 1).

კანონის სრული დაცვით გამოტანილი დაუსწრებელი გადაწყვეტილებაც წარმოადგენს ისეთ სასამართლო აქტს, რომელიც აღიარებულ და აღსრულებული შეიძლება იქნას ჩვენს ქვეყანაში. ერთ-ერთ მთავარ პირობად აქ რჩება მხარისათვის უწყებლის დროულად ჩაბარება იმის შესახებ, რომ მის წინააღმდეგ სასამართლოში აღძრულია საქმე.

მაგალითი:

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარშო და გაკოტრების საქმეთა საკასაციო პალატამ:

"განიხილა კომპანია "სკანსიდოს" შუამდგომლობა შვედეთის ქ. მალმოს საქალაქო სასამართლოს 2003 წ. 28 აპრილის დაუსწრებელი გადაწყვეტილების საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობისა და აღსასრულებლად მიქცევის შესახებ.

პალატამ იხელმძღვანელა "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 68-ე მუხლის პირველი ნაწილით და

დაადგინა:

ცნობილ იქნეს და საქართველოს ტერიტორიაზე მიექცეს აღსასრულებლად შვედეთის ქ. მალმოს საქალაქო სასამართლოს 2003 წ. 28 აპრილის დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, რომლითაც მას "ნეშინილ მეტალს" (National Metal co LTD) შვედური ფორმა "სკანსიდოს" (Scansido AB) სასარგებლოდ დაეკიაროს:

1) 501989 აშშ დოლარისა და 24 ცენტის გადახდა, რომელიც დაემატება სარგებელი "პროცენტებისა და დარიცხვების შესახებ" კანონის მე-4 და მე-6 მუხლების თანახმად (1975.635), 2002 წ. 18 ნოემბრიდან გადახდის განხორციელებამდე.

2) "სკანსიდოსათვის" სასამართლო ხარჯების ანაზრაურება 31250 კრონის ოდენობით, იურისკონსულტის გადასახდელი, "პროცენტებისა და დარიცხვების შესახებ" კანონის მე-6 მუხლის თანახმად, წინამდებარე გადაწყვეტილების მიღების დრიდან გადახდის განხორციელებამდე.

განჩინება საბოლოოა და არ გასაჩივრდება."⁶⁶

აღნიშნული საქმე იმისაც არის საინტერესო, რომ მოპასუხემ - შპს "ნეშინილ მეტალმა" იშუამდგომლა პალატის წინაშე საქმის ზეპირი განხილვის თაობაზე და ამასთან ერთად "მოუთხოვა, რომ შვედეთის საქალაქო სასამართლომ მას არ მისცა მის წინააღმდეგ მიღებული დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლება, საერთოდ არ გადმოეზავნა გადაწყვეტილების ასლი."

თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ საკასაციო პალატამ არ გაიზიარა მოპასუხის მოსაზრება, გამომდინარე იქიდან, რომ "საქმეში წარმოდგენილი დოკუმენტებით დადგენილია, რომ გადაწყვეტილების ასლი შპს "ნეშინილ მეტალს" მალმოს საქალაქო სასამართლოს მიერ შვედეთის კანონმდებლობის დაცვით დროულად გადაეგზავნა, რომელშიც მითითებული იყო მისი გასაჩივრების წესისა და პირობების შესახებ, შპს "ნეშინილ მეტალმა" სასამართლო პროცესზე ვერ წარმოადგინა რაიმე მტკიცება იმის თაობაზე, რომ მას მალმოს საქალაქო სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების ასლი არ გადაეგზავნია და არ მიუღია."

⁶⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო, სამენარშო და გაკოტრების საქმეებზე №10 2003 წ. გვ. 2676. განჩინება №ა-543-7-51-03. იუსტიციის. 2003 წ. ქ. თბილისი.

მხარის გაფრთხილებას სასამართლოში გამოძახების შესახებ, როგორც გადაწყვეტილების აღიარებაზე უარის თქმის ერთ-ერთ საფუძველს, ჩვენ ქვემოთ შევყვებით.

პრობლემატურია საკითხი – უცხო ქვეყნის რომელი დანესებულების გადანაცვტილების აღიარება და აღსრულება ექვემდებარება საქართველოს სასამართლოს.

პირველ რიგში უნდა აღვნიშნოთ, რომ გადაწყვეტილება გამოტანილი უნდა იყოს სახელმწიფო სასამართლო ხელისუფლების ორგანოს – სასამართლოს მიერ. მიუხედავად იმისა, რა ფორმით გამოდის იგი, გადაწყვეტილებას, დადგენილების სახით თუ სხვ. მთავარია მხარეებს შორის დაუა ითვლებოდეს ა) გადაჭრილად და გარკვეული იყოს მათი უფლებები და მოვალეობანი და ბ) გააჩნდეს კანონიერი ძალა.

ჩვენ უკვე შევჩხეთ საარბიტრაჟო სასამართლოს გადანიწყვეტილებების აღიარებისა და აღსრულების საკითხს. შეგვიძლია დავისკვნათ, რომ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს შესაბამისი პალატა, თუ არსებობს ქვეყნის შიდა კანონმდებლობითა და საერთაშორისო ხელშეკრულებებით გათვალისწინებული პირობები, აღიარებს და აღასრულებს უცხო სახელმწიფოს საარბიტრაჟო სასამართლო გადაწყვეტილებებს. როგორც საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2004 წლის 10 ნოემბრის განჩინებიდან ჩანს: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2004 წლის 2 აპრილის განჩინებით დაკმაყოფილდა კომპანია "რონლი პოლდინგ ლიმიტედის" შუამდგომლობა, ცნობილ იქნა ლონდონის საარბიტრაჟო ტრიბუნალის 2003 წლის 25 აპრილის გადაწყვეტილება და დაექვემდებარა საქართველოს ტერიტორიაზე აღსრულებას. აღნიშნულ გადაწყვეტილებაზე გაიცა სააღსრულებო ფურცელი.⁶⁷

საქართველო "უცხოეთის საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულების შესახებ" კონვენციის თანახმად აღიარებს და აღასრულებს არა მარტო ცალკეული საქმის გამო დასიშნული არბიტრების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს, არამედ მუდმივი საარბიტრაჟო ორგანოების მიერ მიღებულ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებებსაც, რომლებსაც მხარეებმა მიმართეს ხელშეკრულების საფუძველზე, (მოხ. 1)⁶⁸. აღნიშნული წესი განმტკიცებულია

⁶⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინება №ა-2585-აღ-9-04

⁶⁸ "უცხოეთის საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულების შესახებ" კონვენცია: საქართველოსთვის ძალაშია საქართველოს პარლამენტის 1994 წლის 3 თებერვლის დადგინილებით

საქართველოს შიდა კანონმდებლობით, კერძოდ "სააღსრულებო ნარმოებათა შესახებ" კანონის მე-2 მუხლით, რომლითაც განსაზღვრულია აღსრულების ქვემდებარე აქტები. ამავე მოხლის "თ" პუნქტით: "თ) იმ არბიტრაჟის გადაწყვეტილება, რომლის აღსრულებაც გათვალისწინებულია საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებით."

უნდა აღვნიშნოთ, რომ აღიარებას ექვემდებარება ასევე უცხო სახელმწიფოს ისეთი ოფიციალური, საჯარო დოკუმენტებიც, რომელთა აღსრულებაც შეიძლება ჩვენს ქვეყანაში. მაგ, როგორც უზენაესი სასამართლომ ერთ-ერთ განჩინებაში მიუიათა, "ქ. მოსკოვის არბიტრის რაიონის შინაგან საქმეთა განყოფილების 2003 წ. 4 დეკემბრის დადგენილებით, რომლითაც მ. ტლამაძეს დაეისრა ადმინისტრაციული სასჯელი ჯარიმის სახით 500 რუბლის ოდენობით, ცნობილ იქნეს საქართველოს ტერიტორიაზე და დაექვემდებაროს აღსრულებას."⁶⁹

§2. აღიარების საფუძველი (პირობები)

2.1. საერთაშორისო პრაქტიკაში დამკვიდრებული დოქტრინის თანახმად, რომელსაც იზიარებს საქართველოც, უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებების აღიარებისას არ ხდება ამლიარებული სასამართლოს მიერ მათი არსებითად ხელშეორედ გადახედვა. ეს პრინციპი განმტკიცებულია როგორც სახელმწიფოს შიდა კანონმდებლობით, ასევე სხვადასხვა ორმხრივი თუ მრავალმხრივი ხელშეკრულებებით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, საქართველოს სასამართლო უშვებს იმის პრეზუმციას, რომ გადაწყვეტილება გამოტანილია სამართლიანად, ობიექტურად და კანონის სრული დაცვით. მიუხედავად ამისა, ქვეყნების აბსოლუტური უმრავლესობა ითვალისწინებს (როგორც შიდა კანონმდებლობით, აგრეთვე საერთაშორისო ხელშეკრულებებით) ცნობასა და აღსრულებაზე უარის თქმის საფუძველებს.⁷⁰ მათ

⁶⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეებზე 2005 წ. №6. გვ. 78.

⁷⁰ არ შეიძლება არ დავეთანხმეთ მოსაზრებას, რომლის თანახმად ამდენადვე მიზანშეწონილადია საერთოდ უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებების აღიარებაზე უარის თქმა, რამდენადაც შეუძლებელია ყოველგვარი გამოსაკლბი შეთხვევების გარეშე მათ ცნობაზე თანხმობის განცხადება." იხ. L. Raape. Internationales Privatrecht. 4. neubearbeitete Auflage. 1955. перевод А. М. Гурвича. ЛЛ. Рянц. Международное частное право. Изд. иностранной литературы. 1960. ст. 145.

შორის არის საქართველოც. "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" საქართველოს კანონის 68-ე მუხლის მეორე პუნქტში ანომალურადაა არის ჩამოთვლილი ის საფუძვლები (პირობები), რომელთა არსებობის შემთხვევაში არ შეიძლება უცხო სახელმწიფოს სასამართლოს გადაწყვეტილების აღიარება და აღსრულება ჩვენი ქვეყნის სასამართლოს, (უზენაესი სასამართლოს შესაბამისი პალატის) მიერ.

კერძოდ, სკს-ის შესახებ კანონის 68-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად:

*2. გადაწყვეტილების ცნობა არ ხდება, თუ

ა) საქმე საქართველოს განსაკუთრებულ კომპეტენციას განეკუთვნება;

ბ) გადაწყვეტილების გამომტანი ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად მხარე უწყების ჩაბარების გზით, არ იქნა გაფრთხილებული სასამართლოში გამოძახების თაობაზე ან მოსდა სხვა საპროცესო დარღვევები;

გ) ერთსა და იმავე მხარეებს შორის ერთსა და იმავე სამართლებრივ დავაზე არსებობს საქართველოს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება ან მესამე ქვეყნის სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება, რომელიც ცნობილ იქნა საქართველოში;

დ) უცხო ქვეყნის სასამართლო, რომელმაც გამოიტანა გადაწყვეტილება, საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად კომპეტენტურად არ ითვლება;

ე) უცხო ქვეყანა არ ცნობს საქართველოს სასამართლო გადაწყვეტილებებს;

ვ) ერთსა და იმავე მხარეებს შორის ერთსა და იმავე საკითხზე და ერთსა და იმავე საფუძვლით საქართველოში მიმდინარეობს სასამართლო პროცესი;

ზ) გადაწყვეტილება ეწინააღმდეგება საქართველოს ძირითად სამართლებრივ პრინციპებს."

უნდა აღვნიშნოთ, რომ სხვადასხვა ქვეყნები, გადაწყვეტილების აღიარებასა და აღსრულებაზე უარის თქმის განსხვავებულ საფუძვლებს შეიძლება ითვალისწინებდეს. თითოეული მათგანი, შეიძლება ითქვას, რომ განსხვავებულ მიზანს ისახავს. ამის მიხედვით ყველა ისინი ორ ძირითად ჯგუფად შეიძლება დავყოთ. ესენია: 1. საფუძვლები, რომლებიც უშუალოდ კერძო შორის ინტერესების დაცვას ემსახურება; მაგ აღნიშნული მუხლის "ბ", "გ"; და "ვ" პუნქტები და 2. პირობები, რომელთა მიზანია

სახელმწიფოს ინტერესების, საჯარო ინტერესების დაცვა; მუხლის "ა"; "დ"; "ე" და "ზ" პუნქტები. თუმცა უნდა ვთქვათ, რომ მათ შორის მკვეთრი ზღვრის გავლება საკმაოდ ძნელია. ამასთან ერთად, არსებობს პირობები, რომლებიც ყველა შემოთავაზებული საფუძვლების ნინაპირობას წარმოადგენს. ისინი სხვადასხვა სფეროს მოიცავენ, კერძოდ: ა) საქმე უნდა გამომდინარეობდეს კერძო (სამოქალაქო, საკორპორაციო, საოჯახო და სხვ) სამართლით დარღვეული ურთიერთობებიდან და ბ) შეიძლება თუ არა პროცესში მონაწილე მხარის მიმართ გადაწყვეტილების გამოტანა, ანუ ხომ არ გააჩნდა შორის სახელმწიფოს სასამართლო იურისდიქციისადმი იმპუნიტეტი. გამომდინარე მათი მნიშვნელობიდან, მიზანმიმართულად მიგვიჩნია პირველ რიგში შევეჩვიოთ აღნიშნულ საკითხებს.

2.1.1. გადაწყვეტილებები გამომტანილი უნდა იყოს კერძო სამართლებრივ დავებზე.

საკითხი – მხარეებს შორის დავა მიეკუთვნება კერძო თუ საჯარო სამართლებრივ ურთიერთობებს, სხვადასხვა ქვეყნის მიერ შეიძლება განსხვავებულად დარღვეულიდეს.

როგორც ცნობილია, კერძო და საჯარო სამართალი არ შეიძლება ერთმანეთისგან სრულიად დამოუკიდებლად, ზუსტად გამოიყოს სფეროდ წარმოვიდგინოთ. თუმცა რა თქმა უნდა მათ შორის არსებობს განსხვავებაც. ამ განსხვავების აუცილებლობა განსაკუთრებით ელინდება სასამართლო ხელისუფლების განხორციელების დროს. კერძო და საჯარო სამართალს შორის გამოიჯვრის მნიშვნელობა, პირველ რიგში შემდეგი ორი საკითხის გადაწყვეტისას წარმოჩნდება: ა) კონკრეტულ შემთხვევაში სამართლის რომელი სფეროს ნორმა უნდა იქნას გამოყენებული და ბ) რომელნა სასამართლომ (მოსამართლემ, კოლეგიამ, პალატამ) უნდა განიხილოს და გადაწყვიტოს დავა.⁷¹ მაგ. "საერთო სასამართლოების შესახებ" საქართველოს ორგანული კანონის მე-15¹ მუხლის (მოსამართლეთა სპეციალიზაცია) პირველი ნაწილის იანაჩმად: "1. რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოში, სადაც ორი მოსამართლეა, ერთი განიხილავს სისხლის სამართლის საქმეებს, მეორე – სამოქალაქო და სხვა კატეგორიის საქმეებს, გარდა საქართველოს საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი შემთხვევებისა."⁷² ამავე მუხლი მეორე ნაწილიდან გამოიმ-

⁷¹ Brox, Hans. Allgemeiner Teil des BGB. 15. Aufl. Köln, Berlin, Bonn, München 1991. s. 8-9

⁷² საქართველო ორგანული კანონი "საერთო სასამართლოების შესახებ", გამოქვ. საქართველო პარლამენტის უწყებათა №33 1997.

დინარე, საქმეთა წარმოების გახსაკუთრებული ინტენსიურობის მქონე რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოში, თუ ორზე მეტი მოსამართლეთა რაოდენობა, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით შეიძლება განხორციელდეს მოსამართლეთა უფრო ვიწრო სპეციალიზაცია. ავსტრიაში საერთო სასამართლოების გვერდით არსებობენ სპეციალური – ვერძო სამართლის და საჯარო სამართლის – სასამართლოები (Sondergerichte), საჯარო სამართლის სასამართლოებში შედის ადმინისტრაციულ საქმეთა სასამართლო (Der Verwaltungsgerichtshof), რომელიც უზრუნველყოფს სახელმწიფო მმართველობის სფეროში კანონიერების დაცვას.⁷³ თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ მათ სააღსრულებო წარმოების ფუნქციები არ გააჩნიათ.⁷⁴ გერმანიაში, საერთო სასამართლოების სისტემაში შემავალი მიწის სასამართლოში (Landgerichte), არსებობენ კოლეგიები, რომლებიც განიხილავენ სამოქალაქო და სისხლის საქმეებს. ხოლო სახელმწიფოს მმართველობის სფეროში საჯარო-სამართლებრივ დავებს განიხილავს სპეციალურ სასამართლოებში შემავალი ადმინისტრაციულ საქმეთა სასამართლო (Verwaltungsgerichte).

გავრცელებული მოსაზრების თანახმად, საჯარო სამართლებრივი ურთიერთობების კლასიკურ მაგალითს წარმოადგენს ურთიერთობები, რომლებიც მიეკუთვნება სიახლის, საგადასახადო, საბაჟო და ადმინისტრაციულ სფეროს. სხვა აიტყვებით რომ ვთქვათ, სადაც სახელმწიფო თავისი ორგანოების (სამინისტროების, დეპარტამენტების და ა. შ.) მეშვეობით ახორციელებს მის უფლებამოსილებებს.

გადაწყვეტილების აღიარებისას პრობლემა წარმოიქმნება საკითხზე, თუ გადაწყვეტილების გამომტანი სასამართლოს ქვეყნის კანონმდებლობით დავა მიეკუთვნება სამოქალაქო, ვერძო სამართლებრივს, ხოლო საქართველოს სამართლის მიხედვით, იგი წარმოადგენს საჯარო სამართლებრივ ურთიერთობას, უნდა მოხდეს ანუ არა ასეთი გადაწყვეტილების აღიარება. ანუ რომელი ქვეყნის სამართლით უნდა მიეცეს კვალიფიკაცია სადავო ურთიერთობას – გადაწყვეტილების გამომტანი, ან ამ გადაწყვეტილების ამლიარებელი ქვეყნის სამართლით, თუ იმ შემთხვევაში, როდესაც ორივე სახელმწიფო მას ერთდროულად აკუთვნებს სამოქალაქო სამართლის სფეროს.

⁷³ Н. Г. Елисеев. "Гражданское процессуальное право зарубежных стран." 2-е издание, изд. "проспект". Москва 2004 г. ст. 144

⁷⁴ Fasching H. W. Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts. 2. Aufl. Wien. Manz. 1990. S.64.

კვალიფიკაციის მინიჭება მხოლოდ გადაწყვეტილების გამომტანი ქვეყნის სამართლის მიხედვით, სხვებთან შედარებით მარტივია. მაგრამ, მან შეიძლება ცნობისა და აღსრულებისას ჩვენს ქვეყანაში საკმაოდ რთული პრობლემა წარმოქმნას. გამომდინარე იქიდან, რომ რე შემთხვევებში, შეიძლება დავა, რომლის შესახებაც გამოტანილი გადაწყვეტილება უნდა იქნას აღიარებული, ამკარად არ განეკუთვნება საქართველოს სამოქალაქო საქმეთა სასამართლოს უწყებრივად. ამიტომ, ამგვარი პრინციპის გამოყენება, გიზანშენონილად მიგვაჩნია მხოლოდ ორძხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებებით იყოს განსაზღვრული. ანუ როდესაც ქვეყნებს შორის, საკითხის მიმართ შეთანხმების იქნება უზრუნველყოფილი ნაცვალგება.

ერთდროულად ორივე სახელმწიფოს მიერ სადავო ურთიერთობის მიკუთვნება სამოქალაქო სამართლის (ვერძო) სფეროსათვის, შეიძლება ითქვას იდეალურ შემთხვევას წარმოადგენს. ანუ როდესაც ერთი და მეორე ქვეყანაც კვალიფიკაციას ანიჭებს ერთნაირად. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ მსგავს შემთხვევებს შეიძლება იშვიათად მქონდეს ადგილი, მით უმეტეს, თუ არ არსებობს სახელმწიფოთაშორისი ხელშეკრულება. ხოლო ყველა ქვეყანასთან ხელშეკრულების გაფორმება რთულია, თუ შეუძლებელი არა.

გამომდინარე აქედან, ჩვენი აზრით გამართლებული უნდა იყოს კვალიფიკაციის მინიჭება იმ ქვეყნის მიერ, სადაც უნდა მოხდეს ამ გადაწყვეტილების აღიარება და აღსრულება,⁷⁵ თუკი საერთაშორისო ხელშეკრულებით სხვა წესი არ არის გათვალისწინებული.

2.1.2. გადაწყვეტილების ცნობისას მნიშვნელოვან პირობას წარმოადგენს უცხო ქვეყნის სასამართლოს იურისდიქციის გავრცელება პროცესში მონაწილე მხარეზე, იქნება ეს ფიზიკური პირი თუ სახელმწიფო. ანუ ნიარეს, რომლის მიმართაც აღიარებული და აღსრულებული უნდა იქნას გადაწყვეტილება საქართველოში, ზომ არ გააჩნდა გადაწყვეტილების გამომტანი ქვეყანაში იმუნიტეტი.

საერთაშორისო სამართალში გავრცელებული პრინციპის თანახმად ყველა სახელმწიფო თანახმობია და ყველა სახელმწიფოს გააჩნია სუვერენიტეტი, რაც გამოხატულია გამოთქმაში

⁷⁵ აღნიშნულ პრობლემასთან დაკავშირებით იხ. შაკო დახაჯელაძის ნაშრომი გვ. 47–50 და 399–400.

„თანასწორს არა აქვს ძალაუფლება თანასწორზე“ („Par in parem non habet imperium“).

უცხო ქვეყნის აუქვერნიტეტისა და თანასწორობის პრინციპთან ერთად სამართალწარმოებაში უცხო სახელმწიფოსათვის იმუნიტეტის არსებობა განპირობებულია იმითაც, რომ, როგორც წესი, არ შეიძლება ერთი ქვეყანა თავისი იურისდიქციით ჩაერიოს მეორე ქვეყნის სახელმწიფოებრივ ქმედებებში. ანუ უცხო სახელმწიფო თავისუფალია (სარგებლობს იმუნიტეტით) სხვა სახელმწიფოს სასამართლო ან/და სხვა ორგანოების მხრიდან იძულებითი ღონისძიებების გამოყენებისაგან. თუმცა ეს არ უნდა აიხსნას ისე, რომ, თუ უცხო ქვეყანა რაიმე სახით მონაწილეობს კერძო სამართლებრივ ურთიერთობებში, მას გააჩნია რაიმე უპირატესობა მსგავს სამოქალაქო ურთიერთობებში მონაწილე სხვა პირებთან შედარებით.

მაგ. საქართველოს სკ-ის 24-ე მუხლის მე-4 ნაწილის თანახმად, „სახელმწიფო სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილეობს ისევე, როგორც კერძო სამართლის იურიდიული პირი. სახელმწიფოს უფლებამოსილებებს ამ დროს ახორციელებენ მისი ორგანოები (სამინისტროები, სახელმწიფო დეპარტამენტები და ა.შ.) ისე, რომ ისინი არ წარმოადგენენ იურიდიულ პირებს“.

ე.ი. სახელმწიფო კერძო-სამართლებრივ ურთიერთობებში გამოდის სამინისტროების, სახელმწიფო დეპარტამენტების და სხვა არაიურიდიული პირების მეშვეობით. რა თქმა უნდა, ასეთ ურთიერთობაში მხარედ ითვლება არა ვთქვათ სამინისტრო ან დეპარტამენტი, არამედ სახელმწიფო. ეს უკანასკნელი შეიძლება წარმოდგენილი იყოს სხვა იურიდიული პირების სახითაც, რომლებიც მას შეუძლია შექმნას კანონის შესაბამისად და იმის მიხედვით, თუ რა ამოცახების განხორციელება უნდა დაეკისროს მათ. ასეთ დროს არა აქვს მნიშვნელობა, კერძო თუ საჯარო სამართლის იურიდიული პირი იქნება აკი, რადგან გავრცელებული პრინციპის თანახმად საჯარო სამართლის იურიდიული პირები სამოქალაქო სამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილეობენ ისევე, როგორც კერძო სამართლის იურიდიული პირები.

როგორც აღვნიშნეთ, იმუნიტეტი ვრცელდება უცხო სახელმწიფოს მხოლოდ იმ ქმედებებზე, რომლებიც ხორციელდება საჯარო-სამართლებრივი უფლებამოსილების ფარგლებში. აქედან გამომდინარე, ხშირ შემთხვევაში შეიძლება საჭირო გახდეს გაირკვას საკითხი, სახელმწიფო ახორციელებს თავის

საჯარო-სამართლებრივ უფლებამოსილებას, თუ გამოდის როგორც კერძო პირი, ანუ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ქმედების შინაარსს.

როდესაც უცხო სახელმწიფო (მაგ. საქართველო) მონაწილეობს საერთაშორისო კერძო სამართლებრივ ურთიერთობებში, მაგ. მის მიერ შექმნილი იურიდიული პირების მეშვეობით, ითვლება, რომ იგი მონაწილეობს როგორც კერძო სამართლის პირი. ასეთ შემთხვევაში კი მისი მიმართ არ შეიძლება იმუნიტეტის გავრცელება. ხოლო, თუ სახელმწიფო საერთაშორისო სამართლებრივ ურთიერთობებში ახორციელებს უშუალოდ სახელმწიფოს უფლებამოსილებას, თუ შეიძლება ითქვას თავის საჯარო-სამართლებრივ უფლებამოსილებას, მას ასეთ შემთხვევაში გააჩნია იმუნიტეტი. ისევე და ისევე გამომდინარე იქიდან, რომ „თანასწორს არა აქვს ძალაუფლება თანასწორზე“, რაც თავის მხრივ გულისხმობს, რომ „თანასწორს არა აქვს იურისდიქცია თანასწორზე“. ამ შემთხვევაში „იურისდიქცია“ ნიშნავს ძალაუფლებას, კერძოდ სახელმწიფოს სასამართლოს ძალაუფლებას.⁷⁶

არსებობს ერთი გამოწვევა, როდესაც იმუნიტეტი არ მოქმედებს. ესაა შემთხვევა, როდესაც სახელმწიფო უარს ამბობს ექსტერიტორიალობის ამ პრინციპზე და იგი თანახმაა მონაწილეობა მიიღოს უცხო ქვეყნის სასამართლო წარმოებაში. სხვა შემთხვევებში სარჩელის აღძვრა უცხო სახელმწიფოს წინააღმდეგ დაუშვებელია.

რა თქმა უნდა, იგივე წესები მოქმედებს საქართველოს, როგორც სახელმწიფოს მიმართ საზღვარგარეთის ქვეყნების სასამართლოში სარჩელის აღძვრის დროს.

ყოველივე ზემოთაღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ:

1. საქართველოს, ისევე როგორც უცხო სახელმწიფოს, შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს საერთაშორისო კერძო სამართლებრივ ურთიერთობებში.

2. უცხო სახელმწიფოს წინააღმდეგ არ შეიძლება აღიძვას სარჩელი საქართველოს სასამართლოებში, თუ არ იქნება მისი წინასწარი თანხმობა.

3. უცხო სახელმწიფოში არ შეიძლება აღიძვას სარჩელი საქართველოს სახელმწიფოს წინააღმდეგ, თუ არ იქნება მისი თანხმობა.

⁷⁶ Л.А. Луни. „Международный гражданский процесс“. Изд-во „Юридическая литература“, М. 1966. стр. 61

4. უცხო სახელმწიფოს, როგორც საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ურთიერთობის მოხაზილეს, შეუძლია აღძრას სარჩელი ჩვენი ქვეყნის სასამართლოში საქართველოს იურიდიული თუ ფიზიკური პირების წინააღმდეგ.

5. საქართველოს, როგორც საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ურთიერთობის მოხაზილეს, შეუძლია აღძრას სარჩელი უცხო სახელმწიფოს სასამართლოში ამ ურთიერთობის მოხაზილე მკორე მხარის წინააღმდეგ, საერთაშორისო კანონით დადგენილი წესების დაცვით.

ბ.1. პირები, რომლებიც სარგებლობენ იმუნიტეტით.

უცხო ქვეყნის სასამართლოების იურისდიქციის მიმართ იმუნიტეტი გააჩნია არა მარტო საქართველოს სახელმწიფოსა და სამსახურებრივი მიწვევით მყოფ მის წარმომადგენლებს და მათ თანხმლებ პირებს. „დიპლომატიურ ურთიერთობათა შესახებ“ და „საკონსულარო ურთიერთობათა შესახებ“ ვენის საერთაშორისო კონვენციების დებულებებით⁷⁷, რომლებსაც საქართველო შეუერთდა 1999 წელს, დადგენილია მისიის წევრების მიმართ იმუნიტეტი. იგი ვრცელდება აგრეთვე მათი ოჯახის წევრებსა (თუ ისინი არ არიან ადგილსამყოფელი ქვეყნის მოქალაქეები) და მომსახურე პერსონალზე.

მაგ. საქართველოს სკა-ის შესახებ კანონის 59-ე მუხლის თანახმად: „საქართველოში მოქმედი დიპლომატიური მისიის წარმომადგენლები და მათი ოჯახის წევრები, აგრეთვე მისიის მომსახურე პერსონალი თავისუფლდებიან საქართველოს სასამართლოების განსჯადობისაგან „დიპლომატიურ ურთიერთობათა შესახებ“ ვენის 1961 წლის 18 აპრილის კონვენციის მიხედვით. ეს წესი მოქმედებს იმ შემთხვევაშიც, თუ მომკლინებელი ქვეყანა ამ კონვენციის მოხაზილე მხარე არ არის“. იგივე წესს იმეორებს სკს-ის შესახებ კანონის მე-60 მუხლი საკონსულარო წარმომადგენლობის წევრების მიმართ.

როგორც ვხედავთ კანონი იმუნიტეტს აღნიშნული პირების მიმართ ადგენს კონვენციებით განსაზღვრული პრინციპების შესაბამისად. ამ პრინციპებიდან გამომდინარე კი, შეიძლება გახევასხვაგვით იმუნიტეტის ორი სახე: ა) პერსონალური (პირადი), ბ) სამსახურებრივი.

პერსონალური იმუნიტეტი სისხლის, ასევე სამოქალაქო და ადმინისტრაციული იურისდიქციის მიმართ გააჩნია დიპლომატი-

ურ აგენტს. იგი, ვენის კონვენციის თანახმად, შეიძლება წარმოადგენდეს როგორც წარმომადგენლობის მეთაურს, ასევე წარმომადგენლობის დიპლომატიური პერსონალის წევრს, რომელსაც აქვს დიპლომატიის რანგი. ასეთივე იმუნიტეტით სარგებლობენ მისი ოჯახის წევრები, თუ ისინი ადგილსამყოფელი ქვეყნის მოქალაქეები არ არიან.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ დიპლომატიური იმუნიტეტი, კერძოდ პერსონალური იმუნიტეტი ყოველთვის არ გამოიყენება. კონვენციის 37-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის თანახმად, იმუნიტეტი არ გამოიყენება როცა:

ა) აღძრულია სანივთო სარჩელი კერძო უძრავ ქონებაზე, რომელიც იმყოფება ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე და დიპლომატიური აგენტი არ ფლობს ამ ქონებას წარმომადგენლობის მიზნებისათვის.

ბ) აღძრული სარჩელი ეხება მემკვიდრეობას, რომლის მიმართ დიპლომატიური აგენტი გვევლინება როგორც ანდერძის აღმსრულებლად, სამემკვიდრეო ქონების მზრუნველად ან საანდერძო დანაკისრის მიმღებლად და იგი გამოდის როგორც კერძო პირი და არა მკრედიტებული სახელმწიფოს წარმომადგენელი.

გ) აღძრულია სარჩელი, რომელიც შეეხება ყოველგვარ პროფესიულ და კომერციულ საქმიანობას, რომელსაც ეხება დიპლომატიური აგენტი თავისი ოფიციალური ფუნქციების ფარგლებს გარეთ ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში.

თავისუფლად შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ ამ სამი შემთხვევის გარდა, იმუნიტეტს, რომლითაც სარგებლობს დიპლომატიური აგენტი, გააჩნია ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს იურისდიქციისგან გათავისუფლების აბსოლუტური ხასიათი.⁷⁸ ეს ეხება ისეთ შემთხვევას, როდესაც დიპლომატიური აგენტი ადგილსამყოფელი ქვეყნის მოქალაქე არ არის. წინააღმდეგ შემთხვევაში ხელშეუხებლობის პრინციპი მოქმედებს იურისდიქციისა და იმ ოფიციალური მოქმედებების მიმართ, რომლებსაც იგი ჩაიდენს მხოლოდ თავის ფუნქციებშია შესრულებისათ.

რაც შეეხება სამსახურებრივ იმუნიტეტს, მისით სარგებლობენ დიპლომატიური წარმომადგენლობის მომსახურე პერსონალის წევრები (მუხლი 37. მე-3 პუნქტი) და საკონსულარო თანამდებობის პირები და (მუხ. 83.1) საკონსულარო მოსამსახურეები.

⁷⁷ М. Иссад. "Международное частное право", изд-ва "Прогресс". Москва 1989. стр. 243

⁷⁸ საქართველო აღნიშნულ კონვენციებს შეუერთდა 1999 წელს.

სამსახურებრივი იმუნიტეტი გულისხმობს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს იურისდიქციისაგან ხელშეუხებლობას იმ შემთხვევაში, როდესაც უშუალოდ დიპლომატიური მისიის თუ საკონსულოს მომსახურე პერსონალი ან საკონსულოს თანამდებობის პირები განახორციელებენ ისეთ ქმედებებს, რომლებიც აუცილებელია მხოლოდ თავიანთი მოვალეობების შესასრულებლად ასეთ დროს განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა აღნიშნული ქმედებების სამართლებრივ შეფასებას, ანუ მოქმედებდა თუ არა მომსახურე პერსონალის წევრი ან საკონსულოს თანამდებობის პირი მთავრადიტიბელი სახელმწიფოს დავალებითა თუ მოქმედებდა როგორც კერძო პირი.

რაც შეეხება საკონსულოს თანამდებობის პირების და საკონსულოს მომსახურების მიმართ იმუნიტეტის გამოყენების არკაღვას, კონვენცია ითვალისწინებს ორ შემთხვევას; კერძოდ, თუ სამოქალაქო სარჩელი:

ა) გამომდინარეობს საკონსულოს თანამდებობის პირის ან საკონსულოს მომსახურის მიერ დადებული ხელშეკრულებიდან, რომლის თანახმად მათ პირდაპირ ან ირიბად არ აკისრიათ ვალდებულება, როგორც წარმდგენის სახელმწიფოს აგენტებს. ან

ბ) იგი აღიარა მესამე მხარემ, ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში საგზაო-სატრანსპორტო საშუალების, გემის და თვითმფრინავის უბედური შემთხვევით გამოწვეული მიზნებისათვის" (მუხლი 49).

გოველივე ზემოთაღნიშნულიდან, შეიძლება დაეასკვნათ, რომ იმუნიტეტის მოქმედება წყდება, თუ დიპლომატიური და საკონსულო მისიის წარმომადგენლები ურთიერთობებში გამოდიან არა როგორც სახელმწიფოს წარმომადგენლები, სახელმწიფოს დავალებით მოქმედი პირები, არამედ როგორც კერძო სამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილე კერძო პირები.

აუცილებელია აღინიშნოს, რომ იმუნიტეტი, და როგორც წესი იგი ეხება პერსონალურ (პირად) იმუნიტეტს, „დიპლომატიური ურთიერთობათა შესახებ“ ვენის კონვენციის თანახმად, ათავისუფლებს დიპლომატიურ აგენტს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს იურისდიქციისაგან და არა მთავრადიტიბელი სახელმწიფოს იურისდიქციისაგან. ამაზე პირდაპირ მიუთითებს კონვენციის 31-ე მუხლის მე-4 პუნქტი: „ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს იურისდიქციის მიმართ დიპლომატიური აგენტის იმუნიტეტი არ ათავისუფლებს მას მთავრადიტიბელი სახელმწიფოს იურისდიქციისაგან“; როგორც კი მთავრდება სამსახურებრივი

უფლებამოსილების ვადა, შეწყდება აგრეთვე პერსონალური იმუნიტეტი. ამას ითვალისწინებს ამავე კონვენციის 39-ე მუხლის მე-2 პუნქტის 1-ლი წინადადება.

რაც შეეხება სამსახურებრივ იმუნიტეტს — სამსახურებრივი მოვალეობების დროს განხორციელებული ქმედებებს — შეიძლება ითქვას, რომ მათ მიმართ იმუნიტეტი გრძელდება განუსაზღვრელი ვადით. უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული პრინციპი განმტკიცებულია ორივე კონვენციით.

აქედან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ იმუნიტეტი იცავს არა წარმომადგენლობის წევრებს, როგორც ფიზიკურ პირებს, არამედ მათ მიერ სახელმწიფო-საჯარო-სამართლებრივ-დუნეციების განხორციელებას.

ბ.2. იმუნიტეტის გაქარწყლება.

იმუნიტეტის მქონე პირი თანახმაა მონაწილეობა მძილოს პროცესში.

როდესაც ვლადპარაკობთ იმუნიტეტზე, ამ შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, პირველ რიგში იგულისხმება, რომ არ შეიძლება იმუნიტეტის მქონე პირის მიმართ სასამართლო პროცესის წარმართვა. ე.ი. არ შეიძლება მისი მხარედ დაბარება სამართალწარმოებაში, მის მიმართ სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანა და აღსრულება. ანუ ისინი ხელშეუხებელი არიან სასამართლო ხელისუფლებისაგან, სასამართლო განსჯადობისაგან. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სასამართლო გადაწყვეტილება წაითვლება კანონის დარღვევით გამოტანილად და მას არანაირი კანონიერი ძალა არ ექნება.

არ არის გამორიცხული, რომ სარჩელი აღიძრას იმუნიტეტის მქონე პირის მიმართ და იგი თანდართულ საბუთებთან ერთად გადაეცემა მას უცხო ქვეყნის კანონმდებლობით დადგენილი წესით. როგორ გადაწყდება ასეთ შემთხვევაში საკითხი? პირველი რაც უნდა გაირკვას, ეს არის — მართლა გააჩნია თუ არა პირს იმუნიტეტი (პერსონალური თუ სამსახურებრივი). საკითხის დადებითად გადაწყვეტის შემთხვევაში, სასამართლო (მოსამართლე) ვალდებული იქნება შეწყვიტოს მის მიმართ ნებისმიერი საპროცესო მოქმედებები და უარი თქვას სარჩელის მიღებაზე. ხოლო, მტკიცების ტვირთი, რომ პირს გააჩნია იმუნიტეტი, მასვე ეკისრება.

რა პირობა უნდა არსებობდეს იმისათვის, რომ უცხო სახელმწიფოს სასამართლოს განსჯადობა გავრცელდეს იმუნიტეტის მქონე პირებზე? ამის ერთ-ერთი და უმთავრესი პირობაა,

რომ იურისდიქციის ხელშეუხებლობაზე უარი თქვას უშუალოდ მაკრედიტებელმა სახელმწიფომ – საქართველომ; კერძოდ, „დიპლომატიური ურთიერთობათა შესახებ“ კონვენციის 32-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის თანახმად: 1. იურისდიქციის მიმართ დიპლომატიური აგენტებისა და იმ პირების იმუნიტეტზე, რომლებსაც იმუნიტეტი მიიჩნევა აქეთ 37-ე მუხლის თანახმად, შეუძლია უარი თქვას მაკრედიტებელმა სახელმწიფომ. ამავე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად კი, აუცილებელია, რომ „უარი ყოველთვის გარკვეულად იყოს გამოხატული“. იგივე წესია განმტკიცებული „საკონსულო ურთიერთობათა შესახებ“ ვენის კონვენციის 45-ე მუხლით: 1. წარმდგენ სახელმწიფოა შეუძლია უარი თქვას საკონსულო დანესებულებების მუშაკთა ნებისმიერ პრივილეგიებსა და იმუნიტეტზე, რომლებიც გათვალისწინებულია 41-ე, 43-ე და 44-ე მუხლებით“. როგორც ვხედავთ, მხოლოდ დიპლომატიური აგენტის ან საკონსულო წარმომადგენლობის უარი საქმარისი არ არის, მთავარია სახელმწიფომ განაცხადოს უარი იმუნიტეტზე.

აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ ამავე კონვენციებით გარკვეული გამოიკლეს და დამცველი. კერძოდ, როდესაც დიპლომატიური აგენტი ან საკონსულოს თანამდებობის პირი, მათ შორის საკონსულოს მოსამსახურეც, თვითონ აღძრავს სარჩელს სასამართლოში. ამ შემთხვევაში მათ ერთმევათ უფლება გამოიყენონ იმუნიტეტი შემხვედრი სარჩელის მიმართ – 3. თუ დიპლომატიური აგენტი ან პირი, რომელსაც იურისდიქციის მიმართ იმუნიტეტი აქვს მიიჩნევა 37-ე მუხლის თანახმად, საქმეს აღძრავს, — მას უფლება აღარა აქვს დაიმონშოს იურისდიქციის იმუნიტეტი შემხვედრი სარჩელის მიმართ, რომელიც უშუალოდ არის დაკავშირებული ძირითად სარჩულთან“ (მუხლი 32.3). იგივე პრინციპი მოქმედებს საკონსულო წარმომადგენლობის წევრების მიმართ — მუხლი 45,3.

როდესაც ლაპარაკია შემხვედრ სარჩელზე, იგულისხმება რა თქმა უნდა, შეგებებული სარჩელი. იგი როგორც ცნობილია, მოპასუხის სარჩელისაგან თავდაცვის ერთ-ერთ საშუალებას წარმოადგენს. ამავე დროს მოპასუხე არა მარტო იცავს თავს მოსარჩელისაგან, არამედ იგი იცავს თავის პირად უფლებასაც. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგ შემთხვევაში შეგებებული სარჩელი პირდაპირ ან არაპირდაპირ ძირითადი სარჩელის აღიარებასაც ნიშნავს.

როგორც წესი, იმუნიტეტის მქონე პირის მიმართ შეგებებული სარჩელის აღძვრის შემთხვევაში, სასამართლო მიმართავს

თავისი ქვეყნის კანონმდებლობით დადგენილ წესს. იგი შეიძლება ეხებოდეს შეგებებული სარჩელის აღძვრის ვადებს. ან იმ პირობებს, რომელთა არსებობა აუცილებელია ასეთი სარჩელის აღძვრისათვის. მაგ. საქართველოა სსკ-ის 188-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად: 1. მრპასუხეს უფლება აქვს მისთვის სარჩელის ასლის ჩაბარების დღიდან აქმის ზეპირი განხილვისათვის წინასწარი მომზადების დამთავრებამდე აღძრას სარჩელის მიმართ შეგებებული სარჩელი პირვანდელ სარჩელთან ერთად განსახილველად“. ხოლო რაც შეეხება პირობებს, სსკ-ის 188-ე მუხლია 1-ლი ნაწილიდან გამომდინარე:

„მოსამართლე მიიღებს შეგებებულ სარჩელს. თუ:

ა) შეგებებული სარჩელის მოთხოვნა მიმართულია პირვანდელი მოთხოვნის ჩასათვლელად;

ბ) შეგებებული სარჩელის დაკმაყოფილება მთლიანად ან ნაწილობრივ გამორიცხავს პირვანდელი სარჩელის დაკმაყოფილებას შესაძლებლობას;

გ) შეგებებული სარჩელსა და პირვანდელ სარჩელს შორის არის ურთიერთკავშირი და მათი ერთად განხილვის შედეგად აღძრული დავა უფრო სწრაფად და სწორად გადაწყდება“.

იმუნიტეტის მქონე პირის მიერ სარჩელის აღძვრის შემთხვევაში იმუნიტეტის გაქარწყლება, გარკვეულად წინააღმდეგობაში შოდის კონვენციის იმ ნორმასთან, რომლის მიხედვითაც იურისდიქციისაგან ხელშეუხებლობაზე აუცილებელია მაკრედიტებელი სახელმწიფოსაგან გარკვეულად გამოხატული უარი. მაგრამ, ასეთ შემთხვევაში, ალბათ გამართლებული იქნება, დავასკვნათ, რომ საქმარისია უშუალოდ დიპლომატიური აგენტის ან საკონსულოს წარმომადგენლის მიერ იმუნიტეტზე უარის თქმა. ორივე შემთხვევაში სასამართლო პროცესი წარიმართება იმ წესების დაცვით, რომლებსაც ითვალისწინებს სახელმწიფოს საპროცესო კანონმდებლობა.

აუცილებლად უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ იმუნიტეტზე უარის თქმა, ავტომატურად არ ნიშნავს გადაწყვეტილების აღსრულებაზე უარის თქმას. კონვენციებიდან გამომდინარე, ამისათვის საჭიროა სახელმწიფოს (საქართველოს) მხრიდან საგანგებო უარი.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა: იმუნიტეტი გაქარწყლება და იმუნიტეტის მქონე პირმა მონაწილეობა უნდა მიიღოს საქმის განხილვაში ყოველთვის, როდესაც:

1. თვითონ იმუნიტეტის მქონე პირი უარს ამბობს თავის იმუნიტეტზე და არაა წინააღმდეგობა საქმე განიხილოს ამ ქვეყნის სასამართლომ;

2. ხელშეკრულებით, რომელიც დაიდო იმუნიტეტის მქონე პირთან, წინასწარ იქნა გათვალისწინებული, რომ თავის შემთხვევაში, ეს დავა განიხილოს იმ ქვეყნის სასამართლომ, რომელ ქვეყანაშიაც პირი სარგებლობს იმუნიტეტით.

3. მაკრედიტირებელი სახელმწიფო უარს აცხადებს, უფრო ზუსტად იმუნიტეტს მოუხსნის პირს, რომელიც ამ იმუნიტეტით სარგებლობს.⁷⁹

ბ.3. იმუნიტეტი არ ნიშნავს მართლმსაჯულებაზე უარის თქმას.

იურიდიულ ლიტერატურაში, როდესაც ლაბორაცია იმუნიტეტზე, საუბარი ყოველთვის მთავრდება იმით, რომ თუ პირი სარგებლობს იმუნიტეტით, მის წინააღმდეგ არ შეიძლება აღიძრას სარჩელი (საქმე) — იგი ხელშეუხებლობით სარგებლობს.

ნიშნავს თუ არა ეს იმას, რომ იმუნიტეტის მქონე პირის მიმართ მართლმსაჯულება დუმს და არ მოქმედებს? შეუძლია თუ არა იმუნიტეტის მქონე პირმა ჩაიძინოს ნებისმიერი სამართალდარღვევა და მას ვერ დაეკისრება რაიმე პასუხისმგებლობა?

უნდა აღინიშნოს, რომ პირი სარგებლობს იმუნიტეტით იმ უცხო ქვეყანაში, სადაც იგია აკრედიტირებული, მაგრამ იგი არ სარგებლობს იმუნიტეტით თავის ქვეყანაში. ეს იმას ნიშნავს, რომ იმუნიტეტის მქონე პირის წინააღმდეგ შეიძლება აღიძრას სარჩელი (საქმე) მის საკუთარ ქვეყანაში, უფრო ზუსტად მისი საკუთარი ქვეყნის სასამართლოში.

⁷⁹ საქართველოს "დიპლომატიური სამსახურის შესახებ კანონის" 41-ე მუხლის თანახმად:

"1. როგორც წესით საქუთარ მთელინებაში წარუ ზაყილი პირი და მისი უჯახის წევრები საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებსა და შეთანხმებების შესაბამისად ხარგებლობენ დიპლომატიური და საკონსულარო იმუნიტეტით.

2. პირისა და მისი უჯახის წევრებისათვის გარდა დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელისა და მისი უჯახის წევრებისა, დიპლომატიურ და საკონსულარო იმუნიტეტზე უარის თქმის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს მინისტრი." გამ. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე 21. 12. 2007 წ. №45.

2.2. საერთაშორისო განსჯადობა.

ზემოთ ჩამოთვლილი საფუძვლების დადებითად გადანწყვტის შემთხვევაში, გადანწყვტილების ამლიარტული ქვეყნის სასამართლოს წინაშე წამოიჭრება საერთაშორისო განსჯადობის საკითხი. მას საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში საწარმოალწარმოებისათვის აუცილებელ სხვადასხვა წინაპირობე-ბიდან⁸⁰, ცენტრალური ადგილი უჭირავს. ნაგ. გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 328-ე მუხლი: პირველი ნაწილის "ა" პუნქტის თანახმად, უცხო ქვეყნის სასამართლოს გადანწყვტილების ცნობა არ ხდება, თუ:

ა) უცხო ქვეყნის სასამართლოს, გერმანული კანონმდებლობის თანახმად არ გააჩნია კომპეტენცია. (განსჯადობა).⁸¹

შვეიცარიის "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" უფერალური კანონის 25-ე მუხლის თანახმად, შვეიცარია აღიარებს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადანწყვტილებას:

ა) თუ უცხო სახელმწიფოს სასამართლოს ან ადმინისტრაციული ორგანოს კომპეტენცია, სადაც იქნა გადანწყვტილება გამოტანილი, ეჭვს არ იწვევს.⁸²

იგივე პრინციპია გავრცელებული ავსტრიაში, იტალიაში და სხვ.

საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 88-ე მუხლის მეორე ნაწილში ცალსახად არის განსაზღვრული განსჯადობის ის შემთხვევები, როდესაც ჩვენი ქვეყნის სასამართლო უარს ამბობს უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადანწყვტილების აღიარებაზე:

2. გადანწყვტილების ცნობა არ ხდება, თუ, პირველი:

"ა) საქმე საქართველოს განსაკუთრებულ კომპეტენციას განეკუთვნება;"
და მეორე:

⁸⁰ ასეთ პირობებს განეკუთვნება სასამართლოსადმი უწყებრივი ქვემდებარეობა, ტერიტორიული გარეობითი განსჯადობა, ფიზიკური პირების საპროცესო უფლება- და ქმედუნარაობა და სხვ.

⁸¹ «Гражданское процессуальное уложение Германии». Москва, изд-во «Волтерс Клувер». 2006. ст. 328.

⁸² Международное частное право. Иностранное законодательство, изд. СТАГУТ. Москва 2001. с. 633.

გერეთვე ინტერნეტში, მისამართზე: <http://www.admin.ch/>.

“დ) უცხო ქვეყნის სასამართლო, რომელმაც გამოიტანა გადაწყვეტილება, საქართველოს კახონმდებლობის შესაბამისად კომპეტენტურად არ ითვლება;”

საერთაშორისო განსჯადობის მნიშვნელობაზე მიუყიბება ის ფაქტიც, რომ პროცესში მონაწილე მხარის შუამდგომლობის შედეგად, შეიძლება დადგეს საკითხი უცხო ქვეყანაში სამართალწარმოების შეწყვეტის თაობაზე, საქართველოში დავის იმავე საგანზე და იმავე მხარეებს შორის უკვე მიმდინარე პროცესის საფუძველზე, რაც თავის მხრივ გამოწვეულია კონკურირებადი საერთაშორისო განსჯადობების არსებობით. ეს კი შემდგომში შეიძლება საზღვარგარეთ გამოტანილი გადაწყვეტილებისათვის იურიდიული ძალის მინიჭების, ანუ აღიარებაზე უარის თქმის საფუძველი აღმოჩნდეს.

2.2.1. საერთაშორისო განსჯადობის ცნება და მნიშვნელობა.

სანამ საერთაშორისო კომპეტენციას, მის არსს და იმ კრიტერიუმებს განვიხილავდეთ, რომლებიც წარმოადგენენ საქართველოში და საზღვარგარეთის ქვეყნებში საერთაშორისო განსჯადობის განსაზღვრის საფუძველებს, აუცილებლად მიგვაჩინია, მოკლედ შევეხეთ საქართველოს სასამართლოების შიდასახელმწიფოებრივ (შიდაეროვნულ) განსჯადობას. რათა უფრო ნათლად დაეინახოთ მათ შორის განსხვავება.

ა) შიდასახელმწიფოებრივი განსჯადობა.

იმისათვის, რომ სასამართლომ მხარეთა შორის არსებული დავა განიხილოს და გადაწყვიტოს, პირველ რიგში აუცილებელია, იგი შედიოდეს მის უწყებრივ დაქვემდებარებაში. საქართველოს სსკ-ის მე-11 მუხლი, სწორედ აღნიშნული საკითხის გადაჭრას ეხება, რომელიც საკმაოდ ფართო წრეს მოიცავს, მაგრამ უნდა აღვნიშნოთ, რომ არ არის ამომწურავი. აღნიშნული ნორმით განსაზღვრულია სასამართლოს იმ უფლებამოსილებათა სფერო, რომლის ფარგლებში შეუძლია მიიღოს და განიხილოს საქმე. ანუ, „სასამართლოს უწყებრივი ქვემდებარება კახონით განსაზღვრულ იმ უფლებამოსილებათა ვრთაობლიობაა, რომელთა ფარგლებში სასამართლოს შეუძლია მიიღოს და განიხილოს საქმეები.“⁸²

⁸² თ. ლილეუაშვილი, ვ. ხრუსტალი. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი. გამ. „სამართალი“, თბილისი 2007 წ. გვ. 23.

როდესაც საქართველოს სასამართლო დადებითად გადაწყვეტავს უწყებრივი ქვემდებარების საკითხს, ნამოიჭრება მეორე პრობლემა: რომელმა სასამართლომ უნდა განიხილოს კონკრეტულად ესა თუ ის საქმე. ამ საკითხის გადასაჭრელად სამოქალაქო საპროცესო სამართალში არსებობს ინსტიტუტი, რომელსაც განსჯადობა⁸³ ეწოდება.

სხვადასხვა ქვეყნებში სასამართლოთა განსჯადობის მარეგულირებელი ნორმები მეტწილად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, თუმცა ისინი შეიძლება ითქვას, ერთგვაროვნად გამოხატავენ განსჯადობის არსს, კერძოდ სასამართლოებს შორის საქმეთა განაწილების წესს.

განსჯადობის მიზანია გარკვეოს, სარჩელი რომელმა სასამართლომ უნდა მიიღოს განსახილველად და გადაწყვეტილების გამოსატანად. მისი განსაზღვრისას მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული სასამართლოთა ისეთი კომპეტენცია, როდესაც ისინი საქმეს განიხილავენ როგორც პირველი ინსტანციის სასამართლოები. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის III-ე თავი (მუხლ 13-24) მოლიანად განსჯადობის ინსტიტუტს ეხება. იმ კრიტერიუმების საფუძველზე, რომლებიც საფუძველად უდევს საქმის განხილვის მიუთვნებას კონკრეტულად ამა თუ იმ სასამართლოსადმი, განასხვავებენ ა) გვარეობით⁸⁴ და ბ) ტერიტორიალურ⁸⁵ განსჯადობას.

ა) გვარეობითი განსჯადობა ანაწილებს საქმეების განხილვაზე კომპეტენციას სხვადასხვა დონის (რგოლის) სასამართლოებს შორის.

ისევე როგორც ჩვენი, ასევე საზღვარგარეთის ქვეყნებში, გვარეობით განსჯადობას ორი კრიტერიუმი უდევს საფუძველად: 1) დავის საგანი და 2) დავის საგნის ღირებულება; მაგალითის სახით შეიძლება მოვყავანოთ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-14 მუხლი, რომლითაც დადგენილია მაგისტრატ მოსამართლეთა განსჯადი სამოქალაქო საქმეები, რომლებიც პირველი ინსტანციით განიხილავენ “ა) ქონებრივ დავებს, თუ სარჩელის ფასი არ აღემატება 2000 ლარს, ბ) უდავო და გამარტივებული წარმოების საქმეებს, გარდა შეილად აყვანის, აგრეთვე გამარტივებული წესით გადახდის და ქონების უპა-

⁸³ Zuständigkeit — გერმან. jurisdiction — ინგლის.

⁸⁴ Sachliche Zuständigkeit — გერმან. subject matter jurisdiction — ინგლის.

⁸⁵ ortliche Zuständigkeit — გერმან. venue — ინგლის.

ტრონოდ ცნობის საქმეებისა, თუ მოთხოვნის ან ქორების ღირებულება არ აღემატება 2000 ლარს," აგრეთვე საოჯახო-სამართლებრივი ურთიერთობებიდან გამომდინარე დავების გარკვეულ კატეგორიას.

ბ) ტერიტორიულ განსჯადობას ორი მხიშენელოვანი ფუნქცია გააჩნია:

1. იგი ანაწილებს საქმეების განხილვაზე სასამართლოებს შორის კომპეტენციას ერთი დონის (რგოლის) სასამართლოებს შორის, (ქვეყნის შიგნით განსჯადობა). საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-13 მუხლის 1-ლი ნაწილიდან გამომდინარე, საქმეებს პირველი ინსტანციით განიხილავენ რაიონული (საქალაქო) სასამართლოები. თითოეული რაიონული სასამართლოს სამოქმედო ტერიტორია განისაზღვრება საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით, რომელიც ძირითადად ქვეყნის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ დაყოფას შეესაბამება. აქედან გამომდინარე ტერიტორიული განსჯადობა ანესრიგებს საქმეთა განაწილებას ერთი დონის (რაიონულ ან საქალაქო) სასამართლოებს შორის იმ ტერიტორიის მიხედვით, რომელზეც ვრცელდება ამ სასამართლოს საქმიანობა (კომპეტენცია).

ტერიტორიული განსჯადობის ძირითადი მიზანია საქმეთა თანაბარი განაწილება ერთი დონის სასამართლოებს შორის, მართლმსაჯულების რაც შეიძლება ობიექტურად, სწრაფად და ეკონომიურად განხორციელება.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი განასხვავებს ტერიტორიული განსჯადობის სხვადასხვა სახეებს. ესენია: 1. საერთო განსჯადობა; 2. განსაკუთრებული განსჯადობა; 3. ხელშეკრულებითი განსჯადობა; 4. ურთიერთდაკავშირებული რამდენიმე საქმის განსჯადობა; 5. ნივთობრივი განსჯადობა და 6. ოჯახური დავების განსჯადობა.

2. ტერიტორიული განსჯადობის მეორე მხიშენელოვანი ფუნქციის გამოვლინება ხდება სასამართლოების საერთაშორისო განსჯადობის განსაზღვრისას, მისი დადგენისას. ანუ კონკრეტული სახელმწიფოს ზოგადად სასამართლოს ხელისუფლების იურისდიქციისათვის ისეთი საქმის მიკუთვნებას, რომელიც დატვირთულია უცხოური ელემენტით.⁸⁷ განიხილვინარე

იქიდან, რომ თუ ტერიტორიული განსჯადობის ნორმების თანახმად საქმის განსილვა არ შედის საერთოდ რომელიმე კონკრეტული სასამართლოს კომპეტენციაში, მაშინ იგი არ განეკუთვნება ამ სახელმწიფოს სასამართლოს ხელისუფლების სფეროს.

უნდა აღვნიშავოთ, რომ გვარეობითი და ტერიტორიული განსჯადობა, ნებისმიერი სამართლებრივი სისტემის მქონე ქვეყნებში წარმოადგენენ მთავარ საპროცესო ინსტიტუტებს, რომლებითაც განისაზღვრება კონკრეტულ სასამართლოთა კომპეტენცია და სამოქმედო ტერიტორია.

ბ. საერთაშორისო განსჯადობა

საქართველოს სასამართლოების უწყებრივ ქვემდებარეობაში, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-11 მუხლის მეოთხე ნაწილის თანახმად, შედის საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ურთიერთობებიდან წარმოშობილი დავების განხილვა. მაგრამ ამ ურთიერთობების თავისებურებიდან გამომდინარე დგება საკითხი, რომელი ქვეყნის სასამართლომ უნდა განიხილოს დავა. ეს კი თავის მხრივ უკავშირდება ამა თუ იმ სახელმწიფოს სასამართლოების საერთაშორისო განსჯადობას, როგორც დამოუკიდებელ საპროცესო ინსტიტუტს.

ყოველი სახელმწიფოს სასამართლო ხელისუფლება ვრცელდება ამ სახელმწიფო ტერიტორიაზე, ნებისმიერ ფიზიკურ და იურადიულ პირზე და სახელმწიფო ორგანოებზე. საქართველოს კონსტიტუციის 82-ე მუხლი მე-2 პუნქტის თანახმად: "2. სასამართლოს აქტები სავალდებულოა ყველა სახელმწიფო ორგანოსა და პირისათვის ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე."

მართლმსაჯულების განხორციელება თავის ტერიტორიაზე, სახელმწიფოს სუვერენიტეტის ერთ-ერთ ნიშან-თვისებას წარმოადგენს. სასამართლო აქტების განხორციელებისათვის კანონმდებლობით დადგენილი პირობების გარდა რაიმე სხვა პირობების არსებობა საჭირო არ არის. მაგრამ განსხვავებულ ვითარებასთან გვაქვს საქმე, როდესაც ჩვენი ქვეყნის სასამართლოები განიხილავენ საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ურთიერთობებიდან წარმოშობილ დავებს. ასეთ ვითარებაში უპირველეს ყოვლისა ნამოიჭრება საკითხი, მხარეებს შორის არსებული რა ურთიერთობა შეიძლება მივაკუთვნოთ საერთაშორისო კერძო სამართლებრივ ურთიერთობებს. ამისათვის აუცილებელია ორი პირობის ერთდროულად არსებობა: პირველი — ურთიერთობაში უნდა მონაწილეობდეს უცხოური ელემენ-

⁸⁷ Geimer: Internationales Zivilprozessrecht. 3. Aufl. Köln: O. Schmidt, 1997 S. 268, 237.

ტი; უცხოური ელემენტი ურთიერთობაში მონაწილეობს, თუ: ა) ურთიერთობის ერთ-ერთი მონაწილე უცხო ქვეყნის მოქალაქე ან იურიდიული პირია; ბ) ასეთი ურთიერთობის ობიექტი არის ნიუთი, რომელიც უცხოეთში იმყოფება; გ) იურადიულ ფაქტს, რომელიც იწვევს სამოქალაქო ურთიერთობის წარმოშობას, შევკვლას ან შეწყვეტას, ადგილი ჰქონდა უცხოეთში. მეორე ურთიერთობის დარეგულირება უნდა ხორციელდებოდეს კერძო სამართლით, (სამოქალაქო სამართლით, საკორპორაციო სამართლით და სხვ.)⁸⁸

სამოცესო სამართლის რა ინსტიტუტთან გვაქვს საქმე, როდესაც ელაპარაკობთ სასამართლოების საერთაშორისო განსჯადობაზე?

უცხოური ელემენტი დატვირთული დავა, პირველ რიგში მოითხოვს პასუხს, გააჩნია თუ არა საქართველოს სასამართლოებს აღნიშნული საქმის სამართალწარმოებაზე განსჯადობა (კომპეტენცია), მიუხედავად მისი უწყებრივი დაქვემდებარებისა. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღვნიშნოთ, რომ ყოველი სახელმწიფო თვითონ განსაზღვრავს იმ საქმეთა კატეგორიას, რომელიცაა მიმართაც მას გააჩნია საერთაშორისო კომპეტენცია. ასეთი ერთარებაა საქართველოშიც. "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" საქართველოს კანონის II თავი (მუხლები 8-20) მთლიანად ეხება ჩვენი ქვეყნის სასამართლოების საერთაშორისო განსჯადობას. ეს ნორმები წარმოადგენს ცალმხრივ ნორმებს. ისინი ცალსახად, ერთმნიშვნელოვნად განსაზღვრავს საქართველოს სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციას, ანუ ელაპარაკება არა სახელმწიფოთა სასამართლოებს შორის კომპეტენციის განაწილებაზე, არამედ ერთი ქვეყნის სასამართლოების კომპეტენციაზე. ისინი განსხვავდებიან სხვა ორიხრივი საკოლიზით ნორმებისაგან, რომლებიც მსუთითებენ, რომელი ქვეყნის მატერიალური ნორმები უნდა იქნას გამოყენებული ამა თუ იმ სამართლებრივი ურთიერთობების დროს. საერთაშორისო განსჯადობის ხორმებით მიითვლება ხდება ქვეყნის არა კონკრეტულად რომელიმე სასამართლოსადმი, რომელიც შემდგომში უკვე მიდასახელმწიფოებრივი (ეროვნული) კანონმდებლობით განისაზღვრება, არამედ მთლიანად ქვეყნის სასამართლო სისტემისადმი, რომელიც მოქმედებს მთლიანად ამ ქვეყნის ტერიტორიაზე. სახელმწიფოს სუვერენიტეტიდან გა-

⁸⁸ ი. დელაშვილი. "საერთაშორისო კერძო სამართალი". გამომც. ჯსიპიპი" თბილისი 2001 წ. გვ. 13.

მომდინარე, ჩვენი ქვეყნის კანონმდებლობა ვერ მიუთითებს უცხო სახელმწიფოს სასამართლოებს, თუ როდის გააჩნია მათ საერთაშორისო კომპეტენცია და როდის არა, ისევე, როგორც უცხო სახელმწიფო ვერ განსაზღვრავს საქართველოს სასამართლოებს საერთაშორისო კომპეტენციას.

საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში საერთაშორისო კომპეტენცია ქვეყნის შიგნით სასამართლო განსჯადობისგან იმით განსხვავდება, რომ იგი უპირველეს ყოვლისა განსაზღვრავს, რომელმა ქვეყნის სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს მხარეებს შორის წარმოშობილი დავა⁸⁹. საერთაშორისო განსჯადობა ემსახურება ერთი სახელმწიფოს სასამართლო იურისდიქციის სფეროს განსაზღვრას სხვა სახელმწიფოს სასამართლო იურისდიქციისაგან.

ყოველსევე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა, რომ საერთაშორისო განსჯადობა (კომპეტენცია), როგორც საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესის ინსტიტუტი, განსაზღვრავს სასამართლოსადმი უწყებრივად ქვემდებარე, საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ურთიერთობიდან წარმოქმნილი რომელი დავები უნდა მიიღოს განსახილველად ქვეყნის სასამართლომ (სასამართლო სისტემამ). ხოლო აღნიშნული საკითხის გადაჭრის შემდეგ, უკვე ეროვნული (მიდასახელმწიფოებრივი) სამოქალაქო სამოცესო კანონმდებლობით დგინდება, ქვეყნის კონკრეტულად რომელი სასამართლო უფლებამოსილი საქმის წარმოებაზე.

საერთაშორისო განსჯადობასთან დაკავშირებით ყურადღებას იმსახურებს ისეთი პროცესუალური ინსტიტუტი, რომელსაც განსჯადობის წესების დაცვით მიღებული საქმის შემდგომში სხვა სასამართლოსადმი გადაცემის დაუშვებლობა ეწოდება. (Perpetuatio fori).

მსგავს ინსტიტუტს ითვალისწინებს საქართველოს სამოქალაქო სამოცესო კოდექსის 22-ე მუხლი, რომლის თანახმად, სასამართლომ განსჯადობის წესების დაცვით თავის წარმოებაში მიღებული საქმე უნდა განიხილოს და გადაწყვიტოს, თუნდაც ეს საქმე შემდგომში სხვა სასამართლოს განსჯადი გახდეს. ე. ი.

⁸⁹ „საერთაშორისო კერძო სამართალი ადგენს, თუ რომელი ქვეყნის სამართალი უნდა იქნას გამოყენებული საერთაშორისო განსჯადობის შესახებ წესები ადგენს, თუ რომელი ქვეყნის სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს დავა.“ იხ. Kegel Gerhard. Internationales Privatrecht. 6 Auflage. Verlag C. H. Beck. München 1987. s. 684.

მოავარია სარჩელის წარმოებაში მიღებისას დაცული იქნას განსჯადობის კანონით დადგენილი წესი. ხოლო მომავალში იმ საფუძვლების შეცვლა, რომლებსაც ემყარებოდა კოხკრეტული სასამართლოს განსჯადობა, არ უნდა წარმოადგენდეს სხვა სასამართლოაათვის საქმის გადაცემის პირობას. საქმისწარმოება შეიძლება ძალიან გაგრძელდეს, გამომდინარე იქიდან, თუ რამდენჯერ შეიცვლება განსჯადობის საფუძვლები, იქნება ეს მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის შეცვლა თუ სხვა.

იგივე პრინციპი ვრცელდება საერთაშორისო განსჯადობის შემთხვევაშიც. ანუ, თუ დავა განსჯადობის წესების დაცვით მიღებულია ერთი რომელიმე ქვეყნის სასამართლოს მიერ, შემდგომში განსჯადობის პირობების შეცვლის გამო დაუშვებელია მისი გადაცემა სხვა სახელმწიფოს სასამართლოსადმი.

გ) საერთაშორისო კომპეტენციის განსაზღვრის პრინციპები

არსებობს სხვადასხვა კრიტერიუმი, რომელთა საფუძველზე, ეროვნული კანონმდებლობით ხდება სახელმწიფოს მიერ თავიანთი სასამართლოებისათვის საერთაშორისო კომპეტენციის დადგენა, მისი საზღვრებისა და სფეროს განსაზღვრა. აღნიშნული კრიტერიუმებზე დაყრდნობით დღეისათვის ჩამოყალიბებულია საერთაშორისო განსჯადობის სამი სისტემა: ა) რომანული, იგივე ლათინური; იგი დაკავშირებულია მხარეთა მოქალაქეობასთან; (საფრანგეთი, ალჟირი.)⁹⁰ ბ) გერმანული-განსჯადობა მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით (გერმანია, ავსტრია, საქართველო) და გ) საერთო სამართლის-ესაა მოპასუხის ფაქტიური ყოფნა; იგი არ გულისხმობს საცხოვრებელ ადგილს ან ჩვეულებრივ ადგილსამყოფელს, საკმარისია მოკლე ვადითაც კი ქვეყნის ტერიტორიაზე ყოფნა, მთავარია შესაძლებელი იყოს მისთვის სარჩელის გადაცემა. (ანგლო-ამერიკული სისტემის მქონე ქვეყნები, ინგლისი, ამერიკა).

ა) რომანული სისტემისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მხარის მოქალაქეობას. ე. ი. თუ დავა ეხება საკუთარი ქვეყნის ფიზიკურ პირს (მოქალაქეს) ან იურიდიულ პირს, მაშინ საქმე უნდა განიხილოს ამ სახელმწიფოს სასამართლოებში. მაგ. საფრანგეთის სასამართლოს გააჩნია საერთაშორისო განსჯადობა, თუ ერთ-ერთ მხარეს წარმოადგენს საფრანგეთის მოქალაქე და გარიგება მის მიერ დადებული იქნა საზღვარგარეთ უცხ-

ოელთან. (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსი მუხ. 15.) "მოქალაქეობის" კანონის მოქმედება კიდეც უფრო ფართოვდება ასევე კოდექსის მე-14 მუხლით, რომლის თანახმად უცხოელი, რომელიც არ ცხოვრობს საფრანგეთში, შეიძლება გამოძახებული იქნას საფრანგეთის სასამართლოში ა) იმ გარიგებასთან დაკავშირებით, რომელიც მან დადო საფრანგეთის მოქალაქესთან საფრანგეთში; ბ) ამასთან ერთად განსჯადობა ვრცელდება აგრეთვე იმ გარიგებებზე, რომლებიც დადებული იყო მის მიერ საფრანგეთის მოქალაქესთან სხვა ქვეყნის ტერიტორიაზეც.⁹¹

აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონი საქართველოს სასამართლოების საერთაშორისო განსჯადობის განსაზღვრის ერთ-ერთ პრინციპად მიმართავს განსჯადობის ლათინურ (რომანულ) სისტემასაც, რომელიც პირის მოქალაქეობაზეა დაფუძნებული, კერძოდ, ეს არის მე-11-მე-17 მუხლებით დადგენილი სამართლებრივი ურთიერთობები. აღნიშნული მუხლები ეხება ისეთი სახის საქმეებს, როგორცაა პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარება და გარდაცვლილად გამოცხადება, ქორწინებასთან დაკავშირებული საქმეები, მშობლებსა და შვილებს შორის ურთიერთობები, მკვლად აღიარება, ქმედუნარიანობის შეზღუდვა, მემკვიდრეობა და მხრუნველობა და უცხო ქვეყანაში მცხოვრები საქართველოს მოქალაქეების მიმართ საქმის წარმოების შესაძლებლობა ჩვენს ქვეყანაში.

გ) საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის მე-8 მუხლში ჩამოყალიბებულია ჩვენი ქვეყნის სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციის დადგენის ძირითადი პრინციპი, ესაა მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილი⁹². ანუ გაზიარებული იქნა გერმანული სისტემა. ამ მუხლის თანახმად: "საქართველოს სასამართლოებს აქვთ საერთაშორისო კომპეტენცია, თუ მოპასუხეს საქართველოში აქვს საცხოვრებე-

⁹⁰ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ბრიუსელის და ლუგანოს კონვენციების საფუძველზე განსჯადობის განსაზღვრის ეს წესი არ მოქმედებს ამ კონვენციების სახელმწიფოების მიმართ, მაგრამ სხვა ქვეყნებთან მიმართებაში იგი ჩვეულებრივ შეიძლება განხორციელდეს.

⁹² ლუგანოს კონვენციის პირველი მუხლის თანახმად: "ამ პირების მიმართ, რომლებსაც გააჩნიათ domicilia (საცხოვრებელი ადგილი) კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოში, დამოუკიდებლად მათი მოქალაქეობისა, სარჩელი შეიძლება აღიძრას ამ სახელმწიფოში."

⁹⁰ М. Иссад. Международное частное право. изд. Москва прогресс 1989 г. стр. 229.

ლი ადგილი, რეზიდენცია ან ჩვეულებრივი ადგილსამყოფელი." იგივე წესი მოემყვება იურიდიული პირების მიმართაც. თუ იურიდიულ პირის რეზიდენციის ადგილი საქართველოშია, მაშინ დავის განხილვა შედის ჩვენი ქვეყნის სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციაში.

საცხოვრებელი ადგილი, რეზიდენცია, ჩვეულებრივი ადგილსამყოფელი როგორც ნორმის "საბამი" (მიმაგრების ფორმულა)⁹³, სხვადასხვა ქვეყნის სამართლის მიერ შეიძლება განსხვავებულად იყოს დაკვალიფიცირებული; საერთაშორისო განსჯადობის საკითხის გარკვევისას აღნიშნული ცნებების მნიშვნელობას ჩვენ შევხებით ქვემოთ, როდესაც ლაპარაკი გვქმნება საერთაშორისო კომპეტენციის ცალკეულ სახეებზე, კერძოდ საერთო განსჯადობაზე.

გ) მესამე სისტემა, ესაა საერთო სამართლის ქვეყნებში გავრცელებული პრინციპი – საბელმნიფოში მოპასუხის ფაქტიური ყოფნა.

მოპასუხის ფიზიკური ყოფნა (თუნდაც მოკლევადიანი) და მისთვის სასამართლო უწყების პირადად ჩაბარება საკმარისი პირობაა იმისა, რომ საქმეზე ინგლისის სასამართლოს გააჩნდეს საერთაშორისო კომპეტენცია. თუ მხარისათვის უწყების ჩაბარება ვერ განხორციელდება იქიდან გამომდინარე, რომ იგი იმყოფება საზღვარგარეთ, მის წინააღმდეგ სასამართლოში არანაირი საქმის წარმოება დაწყება არ შეიძლება. ამასთან ერთად, სანიუთო-სამართლებრივი ურთიერთობებიდან გამომდინარე სარჩელების შემთხვევაში "ფაქტიურ ყოფნაში" მოიაზრება მოპასუხისა ქონების არსებობა ქვეყნის ტერიტორიაზე.

აუცილებელია აღვნიშნოთ ისიც, რომ ინგლისის სასამართლოებს გააჩნიათ საერთაშორისო განსჯადობა ისეთ საქმეებზე, როდესაც ერთ-ერთ მხარეს წარმოადგენს უცხოელი ფიზიკური ან იურიდიული პირი, მიუხედავად იმისა იმყოფებიან ისინი ინგლისის ტერიტორიაზე და გააჩნიათ თუ არა მათ ელენება ამ ქვეყანაში. ასეთი საქმეებზე საერთაშორისო განსჯადობის არსებობისათვის აუცილებელია ერთ-ერთი მოთხოვნა მაინც არსებობდეს სახეზე, კერძოდ, დავის საგანს უნდა წარმოადგენდეს ხელშეკრულების (კონტრაქტის) შესრულება, შეწყვეტა, ძალადაკარგულად აღიარება ან ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა, ან და ხელშეკრულების დარღვევით გამომწვეული კომპენსაციის მიღების სხვა საშუალებები, თუ ა) გარიგების ნამდვილობა გან-

ისაზღვრება ინგლისის სამართლით; ბ) გარეგნა დადებულია წარმომადგენლის მიერ, რომლის საქმიანობის ადგილი ან ჩვეულებრივი ადგილსამყოფელი ინგლისშია და რომელზეც ვრცელდება ამ ქვეყნის სამართალი;⁹⁴ გ) სახელშეკრულებო (საკონტრაქტო) ურთიერთობებიდან გამომდინარე უფლება-მოვალეობების განსაზღვრა ექვემდებარება ინგლისის სამართლის იურისდიქციას;⁹⁵ დ) ხელშეკრულებით (კონტრაქტით) განსაზღვრულია მხარეთა შეთანხმება იმის თაობაზე, რომ ინგლისის უმაღლეს სასამართლოს გააჩნია საერთაშორისო კომპეტენცია საქმის განხილვაზე და გადაწყვეტილების გამოტანაზე.⁹⁶

აღნიშნული წესები საერთო სამართლის სისტემის მრავალ ქვეყანაშია გავრცელებული და მათ რიცხვს მიეკუთვნება აშშ-იც. მათ საფუძველზე, სასამართლო (მოსამართლე) იღებს გადაწყვეტილებას სასამართლო დოკუმენტების მოპასუხისათვის გადაცემის თაობაზე, რის გამოც ნიშნავს უფლებამოსილ პირს, რომელსაც უნიშნავს გარკვეულ ვადას.

გამომდინარე საერთაშორისო განსჯადობის განსაზღვრის განსხვავებული კრიტერიუმებისა, რომლებსაც სხვადასხვა ქვეყნები მიმართავენ, საერთაშორისო კერძო-სამართლებრივი ურთიერთობების პრაქტიკაში ხშირად შეიძლება ადგილი შექონდეს ისეთ ვითარებას, როდესაც დავის განხილვა შედის ორი ან მეტი სახელმწიფოს საერთაშორისო კომპეტენციაში. მსგავს სიტუაციას საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში "იურისდიქციის კონფლიქტი" ეწოდება.

დ) შეთანხმებები საერთაშორისო კომპეტენციაზე.

საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის მე-18 მუხლი განსაზღვრავს ისეთ შემთხვევას, როდესაც მხარეები თანხმდებიან, რომ მათ შორის წამოვრდილი დავა განიხილოს და გადაწყვიტოს საქართველოს (1-ლი და მე-2 პუნქტები) ან სხვა ქვეყნის სასამართლომ, (მე-3 და მე-4 პუნქტი). კერძოდ:

"3. მხარეებს შეუძლიათ შეთანხმდნენ უცხო ქვეყნის სასამართლოს საერთაშორისო კომპეტენციაზე, თუ ერთ-ერთ მათგანს საცხოვრებელი ადგილი, რეზიდენცია ან ჩვეულებრივი ადგილსამყოფელი უცხო ქვეყანაში აქვს. ასეთ შეთანხმებაზე შესაბამისად ვრცელდება ამ მუხლის მე-2 პუნქტი.

⁹³ შეადარ. საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 28-ე მუხ.

⁹⁴ შეადარ. ამავე კანონის 35-ე მუხ.

⁹⁵ შეადარ. ამავე კანონის 18-ე მუხ.

⁹³ გერმან. Anknüpfungsmoment

4. შეთანხმებები ამ კანონის მე-10-16 მუხლებით გათვალისწინებული კომპეტენციის თაობაზე ბათილია. ასეთ შემთხვევაში ამ მუხლის მე-2 პუნქტი არ განოიყენება."

მხარეთა შორის ასეთი სახის შეთანხმება, იმის მიხედვით თუ რა შედეგი დგება, ორი სახის არსებობს: ა) პროროგაციული და ბ) დეროგაციული.

პროროგაციულია შეთანხმება როდესაც მხარეები თანხმდებიან რამდენიმე ქვეყნის განსჯადი სასამართლოდან აირჩიონ კონკრეტული ქვეყნის სასამართლო, მათ შორის წარმოქმნილი ან მომავალში წარმოშობილი დავის გადასაწყვეტად. მაგ. ზემოთ აღნიშნულ მუხლის 1-ლი პუნქტის თანახმად, მხარეებს შეუძლიათ შეთანხმდნენ საქართველოს სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციაზე.

სასამართლოს განსჯადობაზე შეთანხმებას ითვალისწინებს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 21-ე მუხლიც, რომლის თანახმად, თუ არ არის ერთმანაშენილოვნად დადგენილი განსჯადი სასამართლო, მაშინ მხარეებს შეუძლიათ შეთანხმების გზით დაადგინონ სასამართლოს განსჯადობა. შეთანხმება კი მხოლოდ წერილობით უნდა იყოს შედგენილი. აღნიშნული მუხლი ითვალისწინებს მხოლოდ ქვეყნის შიგნით სასამართლოს არჩევას, მაშინ როდესაც პროროგაციული შეთანხმების დროს ხდება მთლიანად სახელმწიფოს, ქვეყნის სასამართლო სისტემის არჩევა.

საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონით მხარეებს ეძლევათ ფართო შესაძლებლობა პროროგაციული შეთანხმებით ჩვენს ქვეყნის სასამართლოების განსჯადობას დაუქვემდებარონ ისეთი დავების განხილვაც, რომლებიც კანონმდებლობის თანახმად არ შედის მათ საერთაშორისო კომპეტენციაში.

მხარეთა შორის შეთანხმების ფორმის ორ შესაძლო შემთხვევას ითვალისწინებს კანონი, ესაა "ა) წერილობით ან სიტყვიერად, წერილობითი დადასტურებით," და "ბ) საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობებისას იმ ფორმით, რომელიც შეესაბამება საერთაშორისო სავაჭრო ჩვეულებებს და რაც მხარეებისათვის ცნობილია ან ცნობილი უნდა ყოფილიყო."⁴⁷ ამასთან დაკავშირებით უნდა

⁴⁷ როგორც ზემოთ აღნიშნეთ, „ჩვეულება“—როგორც სამართლის წყარო, შეიძლება გამოხატულ იქნეს როგორც პრაქტიკაში გამოყენებით, ასევე კანონში გაწერილი ფორმით ან დიპლომატიური გზით. ამ შემთხვევაში, სავაჭრო ურთიერთობებში ჩამოყალიბებული „ჩვეულებები“, რომლებსაც ითვალისწინებს საქართველოს სსი-ის შესახებ კანონი, წარმოადგენს სამართლის წყაროს.

აღნიშნოთ, რომ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის განსაზღვრავს შეთანხმების ფორმას. კერძოდ, 21-ე მუხლის განმარტებით, იგი მხოლოდ წერილობითი ფორმით უნდა იყოს ჩამოყალიბებული. ე.ი. შეთანხმება იქნება სხვადასხვა ქვეყნის ფიზიკურ პირებსა თუ საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობებში მონაწილე იურიდიულ პირებს შორის, იგი უნდა გაფორმდეს წერილობით. ამასვე დროს შეთანხმება უნდა დაიდოს სარჩელის აღძვრამდე და აღძვრის შემდეგ მათ უნდა დაერთოს.

საქართველოს სასამართლოებს საერთაშორისო კომპეტენცია აქვთ მაშინაც, როდესაც "მოპასუხე სასამართლოს კომპეტენტურობაზე პროტესტის გარეშე თანხმდება პროცესში მონაწილეობაზე," ანუ როდესაც არ არსებობს მხარეთა შორის შეთანხმება სასამართლოს განსჯადობის თაობაზე.

მაგავს შემთხვევას ითვალისწინებს საპროცესო კოდექსის 21-ე მუხლის მე-2 ნაწილიც. არაგანსჯადი სასამართლო გახდება განსჯადი იმ შემთხვევაში, თუ მოპასუხე თანახმაა არაგანსჯადი სასამართლომ განიხილოს საქმე და იგი მონაწილეობს სამართალწარმოებაში. ამასთან ერთად, მოპასუხე შეიძლება წარმოდგენილი იყოს ადვოკატით, მაგრამ თუ არაა ადვოკატი, უნდა მიეცეს განმარტება, რომ თუ ის სასამართლოს არაგანსჯადობის გამო საქმის განხილვის ნიშნადმდეგ არ გამოთქვამს პროტესტს, შემდგომში მის მიერ აღნიშნული საფუძველით სასამართლო გადაწყვეტილების გასაჩივრება არ იქნება შემდგომი სასამართლოს მიერ გაზიარებული.

ისევე, როგორც სამართალწარმოებაში მონაწილეობაზე მოპასუხის თანხმობა, ასევე სასამართლოს მიერ განმარტების მოცემაც უნდა დაფიქსირდეს სასამართლო ოქმში.

ანალოგიური წესები ვრცელდება, საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი დავების არსებობის შემთხვევაშიც.

ბ) დეროგაციული შეთანხმების საფუძველზე, საერთაშორისო კომპეტენციის განსაზღვრული ნორმების თანახმად საქმის განხილვაზე განსჯადი ქვეყნის სასამართლო ხდება არაგანსჯადი.

საქართველოს მაგალითზე უნდა ითქვას, რომ კანონმდებლობით ასეთი შეთანხმება პირდაპირ არ არის აკრძალული. რაც იმას ხიშხავს, რომ გამორიცხული არ არის მხარეებს შორის მოხდეს დეროგაციული შეთანხმება. ამის თქმის საფუძველს გვაძლევს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის მე-18 მუხლის მე-3 პუნქტი, რომლის საფუძველზეც, მხარეებს შეუ-

ძლიათ შეთანხმდნენ უცხო ქვეყნის სასამართლოს საერთაშორისო კომპეტენციაზე, თუ ერთ-ერთ მათგანს საცხოვრებელი ადგილი, რეზიდენცია ან ჩვეულებრივი ადგილსამყოფელი უცხო ქვეყანაში აქვს. ასეთი შეთანხმება მართალია თავისი არსით პროროგაციულია, გამომდინარე იქიდან რომ ხდება უცხო სახელმწიფოს სასამართლოს განსჯადობაზე საქმის განხილვის დაქვემდებარება, მაშინ როცა კანონის თანახმად დავის გადაწყვეტაზე ეროვნულ სასამართლოსაც გააჩნია კომპეტენცია, მაგრამ ის არ გამორიცხავს დეროგაციული შეთანხმების დადებას ჩვენი ქვეყნის სასამართლოების მიმართ. ამასთან ერთად, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ორივე სახის შეთანხმების ფარგლები შეზღუდულია ამავე პუნქტით განსაზღვრული დახანების საფუძველზე, კერძოდ, აუცილებელია, რომ ერთ-ერთ მხარეს გააჩნდეს საცხოვრებელი ადგილი, რეზიდენცია (იურიდიული პირის შემთხვევაში) ან ჩვეულებრივი ადგილსამყოფელი უცხო ქვეყანაში. თუ ამ პირობიდან არ არსებობს ერთი მაინც შეთანხმების დადება დაუშვებელია, ანუ გამოინვეს მის ბათილობას.

ბათილობას ინვეს აგრეთვე უცხო ქვეყნის სასამართლოს საერთაშორისო კომპეტენციაზე დადებული შეთანხმებები, რომლითაც ხდება საქართველოს სასამართლოების განსაკუთრებული საერთაშორისო კომპეტენციის (მუხ. 10) უგულებელყოფა, ან და მოქალაქეობის კრიტერიუმით განსაზღვრულ (მე-11-16 მუხლები) საერთაშორისო განსჯადობაზე გვერდის ავლა.

ყველა ეს საფუძველი შეიძლება განესაზღვროთ, როგორც მხარეთა შორის განსჯადობის თაობაზე შეთანხმების წინაპირობები. ანუ თუ იარსებებს რომელიმე მათგანი, შეთანხმებას არ ექნება იურიდიული ძალა.

ამასთან ერთად, უნდა აღვნიშნოთ შემდეგი. მხარეთა შორის განსჯადობაზე შეთანხმება, სხვა არაფერია, თუ არა მათ შორის ხელშეკრულების დადება, რომლის მიმართ მოქმედებს როგორც მატერიალური, ასევე პროცესუალური სამართალი. კერძოდ, მისი ძალაში შესვლა, შესრულება, შეწყვეტა და სხვ. განისაზღვრება მხარეების მიერ არჩეული ქვეყნის მატერიალური სამართალით (Lex causae). ხოლო, მისი დაშვებადობა სამოქალაქო სამართალწარმოებაში, ანუ ის, რომ სასამართლომ გაითვალისწინოს ნათ შორის არსებული შეთანხმება და დაიწყოს საქმის წარმოება, ან პირიქით შეწყვიტოს, ექვემდებარება პროცესუალურ სამართალს (Lex fori). მაგ. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სსსკ-ის 21-ე მუხლით დადგენილია შეთანხმების ან წერილობითი ფორ-

მა, ან მხარის მონაწილეობა პროცესის გამოთქმის გარეშე, იმ პირობებით, რომლებიც უკვე განვიხილეთ.

2.2.2. საქართველოს სასამართლოების განსაკუთრებული საერთაშორისო კომპეტენცია.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი სასამართლოების შიდასახელმწიფოებრივი განსჯადობის სხვადასხვა სახეებს შორის ითვალისწინებს განსაკუთრებულ განსჯადობასაც. (მუხ. 16). განსაკუთრებული განსჯადობა ეს ისეთი განსჯადობაა, რომელიც უშვებს სარჩელის აღძვრის შესაძლებლობას მხოლოდ ერთ რომელიმე სასამართლოში და კრძალავს სხვა სასამართლოში მისი აღძვრის შესაძლებლობა. ანით განსხვავდება იგი ალტერნატიული განსჯადობისაგან, რომელიც უშვებს სარჩელის აღძვრის შესაძლებლობას რამდენიმე განსჯადი სასამართლოდან ერთ-ერთში. სსკ-ის მე-16 მუხლი მთლიანად განსაკუთრებულ განსჯადობას ეხება, მხოლოდ ერთი გამონაკლისის გარდა, კერძოდ ამ მუხლის მე-4 ხაზილი ითვალისწინებს ალტერნატიულ განსჯადობასაც: "თუ მამკვიდრებელი საქართველოს მოქალაქეა, მაგრამ გარდაცვალების მომენტი-სათვის იგი საზღვარგარეთ ცხოვრობდა, სასამართლოში სარჩელი შეიძლება აღიძვრას საქართველოში მისი უკანსკენელი საცხოვრებელი ადგილის ან სამკვიდრო ქონების ადგილსამყოფელის მიხედვით."

თავისუფლად შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს სსკ-ის მე-16 მუხლი ამომწურავად ჩამოთვლის საქმეთა იმ კატეგორიას, რომელთა მიმართ ვრცელდება განსაკუთრებული განსჯადობა.

როგორც წესი, სხვადასხვა ქვეყნის საპროცესო კანონმდებლობა თვითონ განსაზღვრავს ქვეყნის შიგნით განსაკუთრებული განსჯადობით განსაზღვრულ საქმეთა წრეს. რა თქმა უნდა აღნიშნული კატეგორიის დავები შეიძლება საკმაოდ განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან.

ჩვენ ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, თუ რა განსხვავებაა სასამართლოების შიდასახელმწიფოებრივი (ეროვნული) განსჯადობასა და საერთაშორისო განსჯადობას შორის. ქვეყნის შიგნით სასამართლოების განსაკუთრებული განსჯადობაც ასევე განსხვავდება საერთაშორისო განსაკუთრებული განსჯადობისაგან.

განსაკუთრებული საერთაშორისო განსჯადობა ესაა განსჯადობა, რომელიც უშვებს სარჩელის აღძვრას მხოლოდ ერთი

რომელიმე ქვეყნის სასამართლოში. ანუ თუ საქართველოს სასამართლოს გააჩნია საქმეზე საერთაშორისო განსაკუთრებული განსჯადობა, მხოლოდ ჩვენი ქვეყნის სასამართლომ უნდა განიხილოს იგი და გადაწყვიტოს. ამ შემთხვევაშიც, ისევე როგორც ჩვეულებრივი განსჯადობისას, შეიძლება ითქვას, რომ განსხვავებაა მასშტაბებშია.

განსაკუთრებული განსჯადობის პრინციპის დაცვას უალრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც საქმე გვაქვს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებათა საქართველოში ცნობასა და აღსრულებასთან. საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის" შესახებ კანონის 68-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად: "2) გადაწყვეტილების ცნობა არ ხდება, თუ: ა) საქმე საქართველოს განსაკუთრებულ კომპეტენციას განეკუთვნება;"

ის, თუ რა სახის კატეგორიის საქმეები შედის ჩვენი ქვეყნის სასამართლოების განსაკუთრებულ საერთაშორისო განსჯადობაში, მოცემულია სკს-ის შესახებ კანონის მე-10 მუხლში. კერძოდ, დავებზე, რომლებიც ედება:

"ა) უძრავ ქონებას, თუ ეს ქონება საქართველოშია;"⁹⁸

იმ უძრავი ქონების იურიდიული კვალიფიკაციისათვის, რომელიც იმყოფება საქართველოს ტერიტორიაზე, გამოყენებული უნდა იქნას ჩვენი ქვეყნის სამართალი. სამოქალაქო კოდექსის 149-ე მუხლის თანახმად: "უძრავ ნივთებს მიეკუთვნება მიწის ნაკვეთი მასში არსებული ნიადაგის უფლებით, მიწაზე აღმოცენებული მცენარეები, ასევე შენობა-ნაგებობანი, რომლებიც მყარად დგას მიწაზე." აღნიშნული ქონების მიმართ ნებისმიერი დავა, (ნამოშობილი საიჯარო ურთიერთობებიდან, ქირავნობის ხელშეკრულებებიდან და ა. შ.) განხილული უნდა იქნას მხოლოდ საქართველოს სასამართლოების მიერ. მათ რიცხვში შედის აგრეთვე სარჩელები, რომელთა დავის საგანს წარმოადგენს საიჯარო რეესტრში ჩანაწერთა სისწორე.

⁹⁸ შეაჯ. "Брюссельская конвенция по вопросам юрисдикции и принудительного исполнения судебных решений в отношении гражданских и коммерческих споров", მუხ. 16. პუნქტ. 1(ა) და 3

აგრეთვე ლუგანოს კონვენციის მე-16 მუხლი პირველი პუნქტი, რომლის თანახმად შიარის საცხოვრებელი ადგილისგან დაშორებული განსაკუთრებული განსჯადობა გააჩნია შემდეგ სასამართლოებს: ამ დავებზე, რომლის საგანს წარმოადგენს უძრავ ქონებაზე უფლება ან საიჯარო ურთიერთობა ამ ქონებაზე - ამ სულშემკრეული სახელწმიფოს სასამართლოს, სადაც იმყოფება ეს ქონება."

"ბ) იურიდიული პირის ან მისი ორგანოს გადაწყვეტილება - სახმდეილობას ან შეწყვეტას, როცა ამ იურიდიული პირის ან მისი ორგანოს რეზიდენცია საქართველოშია."⁹⁹

როგორც ცნობილია კონტინენტური ევროპის სამართალში იურიდიული პირის უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა განისაზღვრება იმ ქვეყნის სამართლით, სადაც იურიდიული პირის ადმინისტრაციას აქვს ფაქტობრივი ადგილსამყოფელი, (მისადრობის თეორია; Sitztheorie).

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 26-ე მუხლის თანახმად: "იურიდიული პირის ადგილსამყოფლად ითვლება მისი ადმინისტრაციის მდებარეობის ადგილი. იურიდიულ პირს შეიძლება პქონდეა მხოლოდ ერთი ადგილსამყოფელი (იურიდიული მისამართი)." აქედან გამომდინარე, თუ იურიდიული პირის ცენტრალური ადმინისტრაციის მისამართი საქართველოს ტერიტორიაზეა, მაშინ მისი ან მისი ორგანოს გადაწყვეტილებებზე დავების განხილვა შედის ჩვენი ქვეყნის სასამართლოების განსაკუთრებულ განსჯადობაში. ეს უკანასკნელი ვრცელდება აგრეთვე ისეთ შემთხვევებზე როგორცაა იურიდიული პირის შექმნა, რეორგანიზაცია (გარდაქმნა, შერწყმა, გაყოფა) და ლიკვიდაცია.¹⁰⁰

"გ) საქართველოს სასამართლოების ან სხვა ორგანოების მიერ იურიდიული პირების რეგისტრაცია."¹⁰¹

არასამეწარმეო იურიდიული პირების რეგისტრაცია ხორციელდება სახელმწიფო რეესტრში, რომელსაც აწარმოებს საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს უფლებამოსილი ორგანო.

⁹⁹ შეადარე ლუგანოს კონვენცია მუხ. 16. 3.2. დავებზე, რომლის საგანს წარმოადგენს იურიდიული პირის, იურიდიული პირების ან ფიზიკური პირების ასოციაციათა კანონიერება, კომპანიის სახმდეილობა ან ლიკვიდაცია, ან მათ ორგანიზაცია მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები - განსაკუთრებული განსჯადობა გააჩნიათ იმ ხელშეკრულს სახელმწიფოთა სასამართლოებს, სადაც აქვთ მათ ადმინისტრაციის ადგილსამყოფელი."

აგრეთვე ბრიუსელის კონვენციის მე-16 მუხლის მე-2 პუნქტი
¹⁰⁰ საქართველოს "შეწარმეთა შესახებ" კანონის მე-14 მუხლით გათვალისწინებული ქმედებები.

¹⁰¹ ლუგანოს კონვენციის მე-16 მუხ. მე-3 პ. დავებზე, რომლის საგანს წარმოადგენს სახელმწიფო რეესტრში ჩანაწერთა კანონიერება - განსაკუთრებული განსჯადობა გააჩნიათ იმ სახელმწიფოს სასამართლოს, სადაც მწარმოება ეს რეესტრი."

ნო. ხოლო სამეწარმეო იურიდიული პირების რეგისტრაციას სამეწარმეო რეესტრში ახორციელებს საგადასახადო ორგანო სანარმოს ადგილსამყოფელის მიხედვით.

სამეწარმეო რეესტრი არის საჯარო ნუსხა იმ ფაქტების, რომელთაც ეკონომიკურ ურთიერთობებში სამართლებრივი მნიშვნელობა აქვთ. ამავ დროს რეგისტრაცია სავალდებულოა არა მხოლოდ სანარმოთა დაფუძნებისას, არამედ რეგისტრაციისათვის სავალდებულო ფაქტების ყოველი ცვლილებისას. იგი შეიძლება შეეხებოდეს ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის შეცვლას, სანარმოს ადგილსამყოფელის (იურიდიული მისამართის) შეცვლას, პარტნიორების შეცვლას, დირექტორების ასამართვალყურეო საბჭოს შეცვლას და ა. შ. ყველაფერ ამას შეიძლება გადამწყვეტი მნიშვნელობა აღმოაჩნდეს ეკონომიკური ურთიერთობების ჩამოყალიბებისა თუ შემდგომი ურთიერთობების განვითარებისას. ამიტომ თუ დავა ეხება მაგ. იურიდიული პირების რეგისტრაციის სავალდებულო ფაქტების ან ცვლილებების (პარტნიორთა შეცვლა, სახესდებო კაპიტალის ან თითოეული პარტნიორთა წილის ცვლილება) კანონიერებას, დავის განხილვა განეკუთვნება საქართველოს სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციას.

დავა შეიძლება ეხებოდეს აგრეთვე:

“დ) პატენტის, საფაქრო ნიშნის ან სხვა უფლების რეგისტრაციას, როცა ამ უფლებათა რეგისტრაცია ან რეგისტრაციის მოთხოვნა საქართველოში განხორციელდა.”¹²

საქართველოში პატენტის, სასაქონლო ნიშნის ან სხვა ინტელექტუალური საკუთრების რეგისტრაციაზე უფლებამოსილ ორგანოს წარმოადგენს საჯარო სამართლის იურიდიული პირი - “საქპატენტი”. იგი სამართლებრივად უზრუნველყოფს ინტელექტუალური საკუთრების სფეროში ფიზიკური და იურიდიული პირების ქონებრივ და არაქონებრივ უფლებებს. როდესაც დავა ეხება “საქპატენტის” მიერ ფიზიკურ ან იურიდიული პირზე რეგისტრირებულ ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტების შექმნაა,

¹² ლუგანოს კონვენცია მუხ. 16. პ. 4. „დაეუბნეს რომლის საგანია პატენტის, საფაქრო ნიშნის ან სხვა მსგავსი ისეთი უფლება, რომელიც მოითხოვს დეპონირებას ან რეგისტრაციას - განსაკუთრებული განსჯადობა გააჩნია იმ მონაწიდე ქვეყნის სასამართლოს, სადაც ადგილი აქონდა რეგისტრაციის მოთხოვნას, ან მოხდა რეგისტრაცია, ან საერთაშორისო კონვენციის თანახმად, ითვლება რომ ადგილი აქონდა ასეთ ფაქტს.“

გამოყენებასა და სამართლებრივ დაცვას, აგრეთვე მათთან დაკავშირებით წარმოქმნილ ქონებრივ და არაქონებრივ ურთიერთობებს, საქმის განხილვა შედის ჩვენი ქვეყნის სასამართლოების განსაკუთრებულ საერთაშორისო კომპეტენციაში.

“ე) იძულებითი აღსრულების ღონისძიებებს, როცა მათი მოთხოვნა ან განხორციელება საქართველოში მოხდა.”¹³

სასამართლო გადაწყვეტილება შეიძლება აღსრულდეს ნაკლები მხარის მიერ ნებაყოფლობით, მაგრამ თუ ასე არ ხდება, მაშინ კანონმდებლობით გათვალისწინებული სასამართლო გადაწყვეტილების იძულებითი აღსრულება, კერძოდ “სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ” კანონის მე-2 მუხლის “ა” და “ი” პუნქტების თანახმად აღსრულებას ექვემდებარება:

“ა) კერძო სამართლის საქმეზე კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილება, განჩინება და დადგენილება;

“ი) სხვა სახელმწიფოს სასამართლოს, აგრეთვე სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს ის გადაწყვეტილებები, რომელთა აღსრულებაც გათვალისწინებულია საქართველოს კანონმდებლობით.”

ამავ კანონით გათვალისწინებულია კრედიტორისა და მოვალის უფლებამოსილებანი. (მუხ. 18). რომელთაგან ერთ-ერთს წარმოადგენს აღმასრულებლის მოქმედებათა სასამართლოში გასაჩივრების უფლება.

თუ მხარე აღძრავს სარჩელს ასეთი კატეგორიის დავაზე, მისი გადაწყვეტა მხოლოდ საქართველოს სასამართლოების კომპეტენციას განეკუთვნება. გამომდინარე იქიდან, რომ სასამართლო გადაწყვეტილებათა იძულებითი აღსრულება, წარმოადგენს სახელმწიფოს სუვერენული, უზენაესი ხელისუფლების განხორციელების აქტს და თითოეული ქვეყანა თავისი კანონმდებლობით დამოუკიდებლად განსაზღვრავს აღსრულების წესსა და პირობებს.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება გავაკეთოთ შემდეგი დასკვნა. უძრავ ქონებასთან დაკავშირებით, სახელმწიფო სასამართლოთა განსაკუთრებული განსჯადობა

¹³ ლუგანოს კონვენცია, მუხ. 16. პ. 5. „დაეუბნეს რომლის საგანია იძულებითი აღსრულების ღონისძიებები, განსაკუთრებული განსჯადობა გააჩნია იმ ქვეყნის სასამართლოს, სადაც მოხდა ან უნდა მოხდეს იძულებითი აღსრულება“

მხარე წესს მოიცავს. ბრუსელის კონვენციის მე-16 მუხლის მე-5 პუნქტი.

განისაზღვრება შემდეგი საფუძვლებით: ა) გამოსაყენებელი სამართლისა და სასამართლოს იურისდიქციული კომპეტენციის თანხვედრა, იმ მოსაზრებით, რომ უძრავ ქონებაზე უფლებამოვალეობების მარეგულირებელი ნორმები, ატარებენ იმპერატიულ ხასიათს. ბ) ამ საფუძვლით, შედარებით უფრო სრულყოფილი მართლმსაჯულების განხორციელების შესაძლებლობა და გ) გადანყვეტილების აღსრულების უფრო ფართო შესაძლებლობებით.

ზოგადად კი, ქვეყნის საერთაშორისო გასაკუთრებული განსჯადობა ვლინდება იმ შემთხვევაში, როდესაც აშკარაა იმ სახელმწიფოს სასამართლოს როგორც ტერიტორიული, ასევე რაც მნიშვნელოვანია სამართლებრივი სიახლოვე, კავშირი დაეასთან, სადაც იმყოფება ან/და რეგისტრირებულია დავის საგანი.

2.2.3. უცხო ქვეყნის სასამართლოს საერთაშორისო განსჯადობის დადგენა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, უცხო სახელმწიფოს სასამართლოსათვის საერთაშორისო განსჯადობის არსებობა წარმოადგენს ერთ-ერთ იმ უმნიშვნელოვანეს პირობას, რომლის საფუძველზეც ხდება შემდგომში ამ სახელმწიფოს სასამართლოს გადაწყვეტილების ცნობა და აღსრულება. ამლიარბელი ქვეყნის სასამართლო თავისი თანამდებობრივი მდგომარეობიდან გამომდინარე, ვალდებულია შეანონშოს ამ გადანყვეტილების გამოცხადების სახელმწიფოს სასამართლოს განსჯადობა. ამასთან დაკავშირებით, საერთაშორისო განსჯადობის განსაზღვრის ორ ურთიერთდაკავშირებული პრინციპი შეიძლება განვასხვავოთ, რომლებიც სხვადასხვა მიზანს ემსახურება.

პირველი პრინციპის თანახმად, განსჯადობის შემონახვა გულისხმობს საქმის განხილვაზე და გადაწყვეტილების გამოცხადებაზე ქვეყნის შიგნით სასამართლოს კომპეტენციას დადგენას. ანუ შედის თუ არა მხარეებს შორის წარმოშობილი დავის განხილვა კონკრეტული სახელმწიფოს სასამართლოს იურისდიქციაში. მაგ. საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის მე-2 თავში ჩამოყალიბებული ნორმები განსაზღვრავენ უცხოური ელემენტით დატვირთულ ისეთ საქმეებს, რომელთა განხილვაზე და გადაწყვეტილების გამოცხადებაზე ჩვენი ქვეყნის სასამართლოებს უშუალოდ გააჩნიათ საერთაშორისო კომპეტენცია. ანუ, თუ ამ ნორმებით დაგენილი ნუსებიდან რომელიმე არ არსებობს, მაშინ საქართველოს სასამართლოში სარჩელის აღძვრა დაუშვებელია.

აქვე მიზანშეწონილად მაგვიჩნია აღვნიშნოთ ისიც, რომ იურიდიულ მეცნიერებაში არსებობს სხვადასხვა მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, თუ რომელი საბის განსჯადობა უნდა შეამონშოს პირველ რიგში სასამართლომ, საერთაშორისო და შემდეგ შიდასახელმწიფოებრივი ტერიტორიული განსჯადობა თუ პირიქით. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობის ანალიზის შედეგად შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ ადგილი შეიძლება პქონდეს ორ შემთხვევას:

ა) საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 186-ე მუხლის თანახმად სასამართლო არ მიიღებს სარჩელს, თუ "საქმე ამ სასამართლოს განსჯადი არ არის;" აქედან გამომდინარე მხოლოდ იმ სასამართლოს შეუძლია გადანყვეტიოს საერთაშორისო განსჯადობის საკითხი, რომელსაც გააჩნია გვარეობითი ან ტერიტორიალური გასჯადობა საქმეზე. ამავე დროს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ისიც, რომ აღნიშნული საფუძვლით სარჩელის არ მიღებისას, სასამართლო ვალდებულია მიუთითოს განჩინებაში, თუ რომელ სასამართლოს შეუძლია ნოსარჩელემ მიმართოს; (მუხ. 187). ე. ი. სასამართლო ამონშებს ჯერ შიდასახელმწიფოებრივ განსჯადობას, ხოლო შემდეგ საერთაშორისო კომპეტენციას.

ბ) თუ საქართველოს სასამართლოსათვის არ არის ერთმნიშვნელოვნად დადგენილი შიდასახელმწიფოებრივი ტერიტორიული განსჯადობა, მაშინ მას შეუძლია გადანყვეტიოს საერთაშორისო განსჯადობის საკითხი მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მხარეები ამაზე თანახმა იქნებიან, ან მოპასუხე არ არის ამის წინააღმდეგი. (სსკ-ის 21-ე მუხ. ანალოგია).

საერთაშორისო განსჯადობის შემონახვის მეორე პრინციპი გარკვეული თვალსაზრისით შეფასებით ნუსებად შეიძლება ჩაითვალოს. მათი გამოყენებით ხდება უცხო ქვეყნის სასამართლოსათვის კომპეტენციის დადგენა, ანუ ფლობდა თუ არა უცხო ქვეყნის სასამართლო იმ გადანყვეტილების გამოცხადებაზე კომპეტენციას, რომელიც აღიარებული უნდა იქნეს ქვეყნის (საქართველოს) შიგნით.¹⁰⁴

განსჯადობის შემონახვის აღნიშნული წესის გამოყენებას ითვალისწინებს საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 48-ე მუხლის მე-2 პუნქტის "დ)" ევპუზნეტი, რომლის თანახმად გადანყვეტილების ცნობა არ ხდება, თუ:

¹⁰⁴ H. Schack Internationales Zivilverfahrensrecht. Moskau Verlag Beck, 2001 s.88

"დ) უცხო ქვეყნის სასამართლო, რომელმაც გამოიტანა გადაწყვეტილება, საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად კომპეტენტურად არ ითვლება."

აღნიშნული ნორმის შინაარსიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ მოსამართლე, თავისი "თანამდებობრივი მდგომარეობიდან" გამომდინარე და არა მარტო მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე, ვალდებულია შეამოწმოს გადაწყვეტილების აღიარებისას საქმეზე გადაწყვეტილების გამოშვების სასამართლოს საერთაშორისო კომპეტენტურობა.

როგორ უნდა განხორციელდეს უცხო საბელმნიფოს სასამართლოს საერთაშორისო განსჯადობის დადგენა?

უცხო ქვეყნის სასამართლოს საერთაშორისო განსჯადობის განსაზღვრისათვის საქართველოს სასამართლო ამონიშნებს: ა) - დავის განხილვა შედის თუ არა ჩვენი ქვეყნის სასამართლოების განსაკუთრებულ განსჯადობაში, ხოლო უარყოფითი დასკვნის შემდეგ დავინდებთ ბ) ფლობს თუ არა უცხო საბელმნიფოს სასამართლო საქმეზე საერთაშორისო განსჯადობას. ანუ საქმე გვაქვს ორსაფეხურიან შეფასებითი ნესების (საერთაშორისო განსჯადობის შემოწმების) გამოყენებასთან.

შეიძლება დავასკვნათ, რომ საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონში ჩამოყალიბებული ნორმები საერთაშორისო განსჯადობის შესახებ ასრულებენ ორმაგ ფუნქციას, პირველი - ისინი პირდაპირ, უშუალოდ ადგენენ ჩვენი ქვეყნის სასამართლოსადმი მიმართვის საფუძველებს, ხოლო მეორე მხრივ არაპირდაპირ ეწინააღმდეგებიან უცხო ქვეყნის სასამართლოთა ისეთი გადაწყვეტილებების ცნობასა და აღსრულებას, რომლებიც გამოტანილია საქმეზე, რომელთა განხილვა ჩვენი კანონმდებლობის თანახმად შედის საქართველოს სასამართლოების განსაკუთრებულ განსჯადობაში. ე. ი. თუ საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის მე-10 მუხლში ჩამოყალიბებული ნორმების შესაბამისად, დავის განხილვა განეკუთვნება საქართველოს სასამართლოების განსაკუთრებულ საერთაშორისო კომპეტენტციას, ასეთ საქმეებზე უცხო ქვეყნის სასამართლოს გადაწყვეტილების ცნობა ვერ მოხდება, რადგან ისინი განხილული და გადაწყვეტილი უნდა იქნას მხოლოდ საქართველოს სასამართლოების მიერ.

2.3. მხარისათვის უწყების ჩაბარების გზით სასამართლოში გამოძახების მნიშვნელობა

საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 68-ე მუხლის მეორე პუნქტის "ბ" ქვეპუნქტიდან გამომდინარე, აღიარებაზე უარის თქმის საფუძველია, როდესაც:

"ბ) გადაწყვეტილების გამოშვანი ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად მხარე უწყების ჩაბარების გზით არ იქნა გაფრთხილებული სასამართლოში გამოძახების თაობაზე ან მოხდა სხვა საპროცესო დარღვევები;"¹⁰⁵

მხარეებისათვის, სასამართლოში საქმის წარმოების შესახებ უწყების გზით შეტყობინების დიდ მნიშვნელობას, საზღვარგარეთის ევყენების აბსოლუტური უმრავლესობა აღიარებს. მათ შორისაა საქართველოც.

სამართლებრივი დაპირების განვიხილავთ, უწყების ჩაბარების წესსა და შექანიზმებს ჩვენ ზემოთ უკვე შევეხეთ. ამჯერად შევეცდებით ავხსნათ, რატომ იწვევს ამ პრინციპის დარღვევა საქართველოს მხრიდან უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარებაზე უარის თქმას.

აღნიშნული წესის დაუცველობა სამოქალაქო პროცესის სხვა ფუნდამენტური პრინციპების დარღვევას იწვევს. ჩვენი ქვეყნის მაგალითზე თუ განვიხილავთ, საპროცესო კოდექსის მე-4 მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად:

"1. სამართალწარმოება მიმდინარეობს შეჯიბრობითობის საფუძველზე. მხარეები სარგებლობენ თანაბარი უფლებებითა და შესაძლებლობებით, დაასაბუთონ თავიანთი მოთხოვნები, უარყონ ან გააქარწყლონ მეორე მხარის მიერ წამოყენებული მოთხოვნები, მოსაზრებები თუ მტკიცებულებები. მხარეები თვითონვე განსაზღვრავენ, თუ რომელი ფაქტები უნდა დაედოს საფუძველად მათ მოთხოვნებს ან რომელი მტკიცებულებებით უნდა იქნეს დადასტურებული ეს ფაქტები."

სასამართლო უწყება, როგორც ცნობილია "არის ის ძირითადი საპროცესო დოკუმენტი, რომლის მეშვეობითაც მხარეებს და მათ წარმომადგენლებს ეცნობებათ არამარტო სასამართლო სხდომის, არაჩედ, აგრეთვე, ცალკეული საპროცესო მოქმედების (მაგ. ადგილზე დათვალიერების, მტკიცებულებათა

¹⁰⁵ დუგანის კონვენციის მუხ. 27. პ. 2. „2. მოპასუხე არ იქნა სათანადოდ გაფრთხილებული სასამართლო სხდომის თაობაზე უწყების ჩაბარების გზით და ამ ვადით, რათა მომზადებულიყო თავის დასაცავად“.

უწრუნველყოფის და სხვა) შესრულების დრო და ადგილი. უწყებამ ვგზავნებთ როგორც მხარეებს, ისე მის წარმომადგენელს.¹¹⁶

თუ უწყება, რომელთან ერთადაც მოსამართლე მოპასუხეს უგზავნიას სასარჩელო განცხადებასა და თანდართულ საბუთების ასლს, ხოლო მოსარჩელეს მოპასუხის შესაგებელს, ან შეგებებულ სარჩელს, დროულად და კანონის დაცვით არ იქნება გაგზავნილი, მხარეები – მოსარჩელე და მოპასუხე, აგრეთვე შესაბამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით – მოკლებულნი იქნებიან ზემოთ აღნიშნული უფლებების (მუხ 4) განხორციელებას. მაგ. მოპასუხე ვერ შეძლებს მიმართოა მოსარჩელისაგან თავდაცვითი ისეთ საშუალებას, როგორცაა მისი წერილობითი შესაგებელი. შესაგებლის მეშვეობით მოპასუხე უთითებს სასამართლოს ცნობს თუ არა სარჩელს; რა გარემოებებზე ამყარებს ის თავის შესაგებელს მოსარჩელის სარჩელის წინააღმდეგ; რომელი მტკიცებულებებით განამტკიცებს აღნიშნულ გარემოებებს; ხომ არ აპირებს შეგებებული სარჩელის აღიზრას და ა. შ.¹¹⁷ მთავარია, რომ მოპასუხე ამ უფლებას მოკლებული არ იყოს. თავის მხრივ, მოსარჩელე არ კარგავს უფლებას, მოემზადოს ან/და პასუხი გასცეს მოპასუხის შესაგებელს თუ შეგებებულ სარჩელს.

საპროცესო კოდექსის მე-6 მუხლი განამტკიცებს კანონის და სასამართლოს წინაშე ყველა პირის, მათ შორისაა რა თქმა უნდა პირველ რიგში მხარეები, თანასწორობას. რაც თავის მხრივ მოიცავს კანონის ანა თუ იმ წესის მხარეების მიმართ თანაბარ-ზომიერად გამოყენებას და სასამართლოს წინაშე მხარეთა თანაბარ უფლებებს იქნან მოსმენილნი, მოუსმინონ მეორე მხარის მოსაზრებებს, აგრეთვე თავიანთი მოთხოვნები დასასაბუთებლად თანაბარ შესაძლებლობება.

იგივე პრინციპი ვრცელდება შესაბამე პირზე (ან პირებზე) დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით. როგორც ცნობილია, იგი შემოღის სამართალწარმოებაში საკუთარი უფლებებისა და ინტერესების დასაცავად, რომლებიც ეწინააღმდეგება როგორც მოსარჩელის, ასევე მოპასუხის ინტერესებს. მის მიერ

¹¹⁶ იხ. თ. დილუაშვილი, ე. ხრუსტალი; დასახელებული ნაშრომი, გვ. 123.

¹¹⁷ საქართველოს "სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის" 201-ე მუხლის მეორე ნაწილში ჩამოთვლილია ის საკითხები, რომლებზე მოპასუხემ უნდა გასცეს პასუხი. თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ სასამართლოს ან თვითონ მოპასუხეს არ აქვს უფლება, გააყაროსონ საკითხთა წრე.

აღიარული სარჩელი ითვლება ჩვეულებრივ სარჩელად და მას წიყენება ის მოთხოვნები, რომლებაც საერთოდ სარჩელს, გარდა ისეთი დამატებითი პირობებისა, როგორცაა: ა) სარჩელი შეიძლება აღიძრას მხოლოდ უშუალოდ დავის საგანზე ან მის ნაწილზე; ბ) იგი შეიძლება აღიძრას მოსამართლის საათბირო ოთახში გასვლამდე; (თუ მანამდე არ იქნა წარდგენილი საპატიო მიზეზების გამო). შესაბამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით, მიიღებს რა მოსამართლე მათ სარჩელს წარმოებაში, განიხილება როგორც ჩვეულებრივი მოსარჩელე, ამიტომ ისინი "სარგებლობენ მოსარჩელის ყველა უფლებით და მათ ეკისრებათ მისი ყველა მოვალეობა," (მუხ. 88, ნან. 2). აქედან გამომდინარე მათთვის უწყების ჩაბარებას ისეთივე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, როგორც აქვს მოსარჩელისა და მოპასუხისათვის.

აღნიშნული წესის დაცვას აგრეთვე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანისას. როგორც ცნობილია, მისი გამოტანა შეიძლება ერთ-ერთი მხარის დამოუკიდებლობის შემთხვევაში. თავის მხრივ მოსარჩელეს ან მოპასუხეს უფლება აქვს გაასაჩიეროს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება კახონით დადგენილი ვადაში¹¹⁸ იმ საფუძველით, რომ არ იყო დაბარებული სასამართლოში – დაუაწრებელი გადაწყვეტილების მიღების დაუშვებლობის ერთ-ერთი პირობაა მხარის შეუტყობინებლობა. უცხო ქვეყნის სასამართლოს ასეთი გადაწყვეტილების აღიარებისას, მოპასუხეს უფლება უნდა ჰქონდეს, აღიძრას შუამდგომლობა საქართველოს სასამართლოს წინაშე იმის თაობაზე, რომ მის მიერ გასაჩივრების ვადა გაშვებული იქნა ზემოთ აღნიშნული პირობის არსებობის საფუძველზე.

უწყების კანონის დაცვით და დროულად გაგზავნის მნიშვნელობაზე მიუთითებს ის ფაქტიც, რომ მისი დარღვევა იწვევს შედეგს, რომელიც გადაწყვეტილების გაუქმების აბსოლუტურ საფუძველს წარმოადგენს. საპროცესო კოდექსის 394-ე მუხლის თანახმად:

"გადაწყვეტილება ყოველთვის ჩაითვლება კანონის დარღვევით მიღებულად, თუ:

ა) სასამართლომ საქმე განიხილა ერთ-ერთი მხარის დაუსწრებლად, რომელსაც არ მიუღია შეტყობინება კახონით დადგე-

¹¹⁸ მაგ. საქართველოში იგი შეადგენს 10 დღეს მხარისათვის გადაწყვეტილების ასლის ჩაბარების დღიდან (მუხ. 237) გერმანიაში – ორ კვირას გადაწყვეტილების მხარისათვის გადაცემის დღიდან (გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 339-ე მუხლი).

ნილი წესით ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის ვარემე, თუ ასე
თი წარმომადგენლობა კანონით იყო გათვალისწინებული.”

სასამართლოს მართალია აქვს უფლება საქმე განიხილოს
მხარის დაუსწრებლად და გამოიტანოს დაუსწრებელი გადას-
ყვეტილება, მაგრამ მოაგარი პირობაა, რომ აღნიშნულ მხარეს
შეტყობინება სასამართლოში გამოცხადების ან/და სასამართლო
სხდომის შესახებ გადაცეც კანონით დადგენილი წესით.¹⁰⁹ სამარ-
თალწარმოებაში მონაწილეობის მიღება მხარის უფლებაა, ხოლო
უნწყების გაგზავნა სასამართლოს (მოსამართლის) მოვალეობა.

და ბოლოს, არ შეიძლება არ აღენიშნოთ, რომ ამით ირღვე-
ვა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის¹¹⁰ მე-6 მუხლით
გათვალისწინებული სამართლიანი სასამართლოს უფლება.¹¹¹

აუცილებლად უნდა აღენიშნოთ, რომ შეტყობინების მხარი-
სათვის გაგზავნა და გადაცემა, რომელიც ხორციელდება სა-
მართლებრივი დახმარების ფარგლებში, ექვემდებარება გამგ-
ზავნი სასამართლოს (გადაწყვეტილების გამომტანი სასამართ-
ლოს) კანონმდებლობას, აგრეთვე ორმხრივი თუ მრავალმხრივი
საერთაშორისო ხელშეკრულებებით განსაზღვრულ წესებს.

უნწყების ჩაბარებას არ უნდა ჰქონდეს მხოლოდ როგორც
ფაქტის არსებობის სახე. სხვა სიტყვებით რომ ეთქვათ, არ უნდა
იყოს მხოლოდ ფორმალურობა დაცული. განსაკუთრებული მნიშ-
ვნელობა ენიჭება მხარისათვის, მაგ მოპასუხისათვის ვადას,

¹⁰⁹ მხარის პროცესში მონაწილეობა, ისევე როგორც სხვა საპროცესო
მოქმედებები, როგორცაა მაგ. შესაგებლის აღებრა, ფაქტების მითითება,
მტკიცებულებათა წარდგენა და ა. შ. გაცრცელებული მოსახრების
თანახმად, რომელიც ძირითად ვერმანელი პროცესუალისტების თეორიის
ვერდისობა, წარმოადგენს მხარის უფლებას და არა მოვალეობას.
აღნიშნული დოკტრინის თანახმად მხარეს საპროცესო მოვალეობები
საერთოდ არ გააჩნია, გამომდინარე იქიდან, რომ არ არსებობს რაიმე
იურიდიული მექანიზმი, რომლის გამოყენებითაც შესაძლებელი იქნებოდა
საპროცესო მოვალეობის შესრულების უზრუნველყოფა სახელმწიფო
ბიუჯეტის დონისხიების გამოყენებით.

დაწერილებით იხ. თ. ლიდუაშვილი, დასახ. ნაშრომი გვ. 144-147.

¹¹⁰ ადამიანის უფლებებისა და ფუნდამენტური თავისუფლებების
ევროპის კონვენცია. საქართველოში ძალაშია საქართველოს
პარლამენტის 1999 წლის 12 მაისის №1940 დადგენილებით.

¹¹¹ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა კონვენციის
მხარე სასამართლო პრაქტიკის სახელმძღვანელო პრინციპების შესახებ
იხ. Микеле де салвиа. Прецеденты европейского суда по правам человека
изд. Санкт-Петербург: Юридический центр. 2004. ст. 279-322

რომლის გახმაგლობაშიც მათ შეუძლება მოემზადოს საქმის განხ-
ილვისათვის, აღძრას შესაგებელი, აიყვანოს ადვოკატი და სხვ.
როგორც გერმანელი პროცესუალისტი ჰ. შაკი აღნიშნავს "შეტ-
ყობინების გადაცემა ჩაითვლება ეადის დაცვით ჩაბარებულად,
თუ მოპასუხეს რჩება საკმარისი დრო იმისათვის, რომ მის წინააღმ-
დევ არ იქნას გამოტანილი დაუსწრებელი გადასყვეტილება."¹¹²
გამომდინარე აქედან, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მარტო გადა-
სყვეტილების გამომტანი ქვეყნის სასამართლოს კანონმდებლო-
ბით დადგენილი წესის დაცვა შეიძლება არ აღმოჩნდეს იმის
საფუძველი, რომ სხვა სახელმწიფოში უწყების ჩაბარება განხ-
ორციელდა დროულად. გადამწყვეტი მნიშვნელობა ასეთ ვი-
თარებაში ენიჭება სხვადასხვა გარემოებებს, რომლებიც არსე-
ბობენ ყოველ კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებით.¹¹³ თუმ-
ცა, უნდა აღენიშნოთ, რომ ყველა შემთხვევაში ძირითადს წარ-
მოადგენს ის გარემოებები, რომლებზეც ამ თავში ვსაუბრობთ.

მნიშვნელოვანია აგრეთვე საკითხი, აუცილებელია თუ არა
უნწყების ჩაბარება უშუალოდ მხარისთვის. ანუ ჩაითვლება თუ არა
უნწყება ჩაბარებულად, თუ იგი მოპასუხეს არ გადაეცა ა) მისი
მიზეზების გამო – მოპასუხე თავს არიდება შეტყობინების მიღე-
ბას სხვადასხვა ადგილზე გადასვლით, ან ბ) მისგან დამოუკიდე-
ბელი მიზეზების გამო.

საქართველოს, ისევე როგორც საზღვარგარეთის ქვეყნებ-
ის საპროცესო სამართალი ითვალისწინებს მსგავს შემთხვევებს
და ადგენს იმ საფუძვლებს, რომელთა არსებობის შემთხვევაში
უნწყება ითვლება მხარისათვის ჩაბარებულად. მაგ. თუ სასამართ-
ლო უწყების ჩამბარებულმა სასამართლოში გამოსაძახებელი მო-
ქალაქე ვერ ნახა საცხოვრებელ ან სამუშაო ადგილზე, იგი უწყე-
ბას აბარებს მასთან მცხოვრებ ოჯახის რომელიმე სრულწლო-
ვან პირს ან სამუშაო ადგილის ადმინისტრაციას; თუ მოპასუხის
ადგილსამყოფელი უცნობია, სასამართლო უწყებას აბარებს
ადგილობრივი თთვითმმართველობა ან მმართველობის ორგა-
ნოს ანდა გამოაქვს განიხილება საჯარო შეტყობინების შესახებ
პუბლიკაციის მეშვეობით და სხვ. უნდა აღენიშნოთ, რომ მოპა-
სუხეს ასეთ ვითარებაში, არ ექნება იმის სამართლებრივი საფუძ-
ველი, რომ განაცხადოს სასამართლო შეტყობინების არ ქონაზე.
კიდევ ერთხელ გვინდა შევხსნით ენობრივი ბარიერის
პრობლემას.

¹¹² H. Schack, დასახელ. ნაშრომი გვ. 413.
¹¹³ H. Schack, დასახელ. ნაშრომი გვ. 414.

მხარეს, რომელსაც ჩაბარდა უწყება კანონით გათვალისწინებული წესის თანახმად, მაგრამ არ არის თარგმნილ ქართულ ენაზე, აქვს თუ არა უფლება განაცხადოს, რომ იგი სათანადოდ არ იყო გამოძახებული სასამართლოში და აღძრას შუამდგომლობა, რათა გადაწყვეტილება არ იქნას აღიარებული საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონის თანახმად, უწყება და მასთან ერთად არსებული დოკუმენტები უნდა იყოს თარგმნილ ქართულ ენაზე. ვფიქრობთ, რომ აღნიშნული საფუძველი არ წარმოადგენს გადაწყვეტილების აღიარებაზე უარის თქმის მნიშვნელოვან პირობას, გამომდინარე იქიდან, რომ მთავარი უზრუნველყოფილი იყოს მხარის უფლება - ა) იცოდეს მის მიმართ საქმის წარმოების შესახებ და ბ) მოსძენილ იქნას სასამართლოს მიერ, მხოლოდ ერთი პირობის აუცილებელი დაცვით. კერძოდ, თუ მხარე თავიდანვე არ აღცხადებს პროტესტს უწყებისა და დოკუმენტების (სარჩელის) ქართულ ენაზე თარგმნის თაობაზე

გარდა უწყების ჩაბარების პრინციპის დარღვევისა, საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონი ითვალისწინებს გადაწყვეტილების აღიარებაზე უარის თქმის საფუძველად, აგრეთვე თუ „მოხდა სხვა საპროცესო დარღვევები“.

ვფიქრობთ, დარღვევებში უნდა ვიგულისხმოთ ის ძირითადი საპროცესო სამართლის პრინციპები, რომლებზედაც აგებულია საერთოდ საპროცესო კანონმდებლობა. კერძოდ, გათვალისწინებული უნდა იყოს არა ორგანიზაციული პრინციპები, რომლებიც ანესრიგებენ ზოგადად სასამართლოს ორგანიზაციულ საკითხებს, არამედ, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ფუნქციონალური პრინციპები, რომლების არეგულირებენ სასამართლოსა და პროცესში მონაწილე პირთა (მხარეთა) საქმიანობას.

აქედან გამომდინარე, შეიძლება ვთქვათ, რომ მხარეთა ზემოთ აღნიშნული უფლებები თუ იქნა დარღვეული, მიუხედავად იმისა, რომ მას ჩაბარდა სასამართლო დოკუმენტი (უწყება) კანონით დადგენილი წესით, ეს იქნებოდა ისეთი საპროცესო დარღვევები, რომელთა საფუძველზეც თავისუფლად შეიძლება გადაწყვეტილების აღიარებაზე უარის თქმა.

ასეთივე საფუძველს წარმოადგენს, მაგ. პრინციპი, რომლის თანახმად „სახელმწიფო ეწის არმცოდნე პირს მიეჩინება თარჯიმანი“.

საქართველოს კონსტიტუციის 85-ე მუხლის თანახმად, საქართველოში სამართალწარმოება ხორციელდება სახელმწიფო ენაზე. იგივე წესს განამტკიცებს სსკ-ის მე-9 მუხლი: „სა-

მართალწარმოება ხორციელდება სახელმწიფო ენაზე, სახელმწიფო ენის არმცოდნეს მიეჩინება თარჯიმანი“. ამასთან ერთად, „საერთო სასამართლოების შესახებ“ ორგანიზებული კანონის მე-10 მუხლის თანახმად: „სამართალწარმოება ხორციელდება სახელმწიფო ენაზე“. სახელმწიფო ენა საქართველოში არის ქართული, აფხაზეთში — აგრეთვე აფხაზური.

სამოქალაქო საქმისწარმოებაში უცხო ქვეყნის პირის მონაწილეობის შემთხვევაში, მართლზომიერი სასამართლო პროცესისა და ამ პირის სამართალწარმოებაში სრულყოფილად მონაწილეობა, შეუძლებელი იქნებოდა თარჯიმნის გარეშე. ყოველივე ეს გაითვალისწინა საქართველოს სსკ-მა და დაადგინა: „სახელმწიფო ენის არმცოდნეს მიეჩინება თარჯიმანი“, (მე-9 მუხლი). თარჯიმნის სამართალწარმოებაში მონაწილეობა, არა მარტო უცხოელის უფლებაა, არამედ სასამართლოს (მოსამართლის) ვალდებულებაცაა.

საერთოდ როდესაც აღვნიშნავთ, რომ სამართალწარმოება მიმდინარეობს სახელმწიფო — ქართულ ენაზე, ნიშნავს თუ არა ეს იმას, რომ სასამართლოს შეუძლია არ გაითვალისწინოს უცხო ენაზე შედგენილი ნებისმიერი წერილობითი ფორმის განაცხადი. პირველ რიგში ეს ეხება სარჩელს (განცხადებას). როდესაც შედგენილია სარჩელი (განცხადება) უცხო ენაზე, უნდა მოხდეს მისი (სარჩელის) უმოძრაოდ დატოვება, (სსკ-ის 185); სარჩელის განუხილველად დატოვება (მუხლი 275) თუ საერთოდ უარი უნდა ეთქვას სარჩელის მიღებაზე (მუხლი 186)?

სსკ-ის 186-ე მუხლით გათვალისწინებული სარჩელის მიღებაზე უარი თქმა უკავშირდება „სარჩელის უფლებას, ანუ დარღვეული უფლების დასაცავად პირის სასამართლოში ნიმართვის უფლებას“¹¹⁴. ანუ ააეთ შემთხვევაში დარღვეულია ის პრინციპები, რაც აუცილებელია უცხოელი თუ საქართველოს მოქალაქის მიერ საერთოდ სარჩელის აღძვრისთვის. ეს პრინციპები ანომწურავად არის ჩამოთვლილი აღნიშნულ მუხლში.

სარჩელის განუხილველად დატოვებით მთავრდება საქმის წარმოება სასამართლოში, რაზედაც მოსამართლეს გამოაქვს განჩინება, რომელზეც შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა. უცხო ენაზე სარჩელის სასამართლოში აღძვრა ალბათ არ შეიძლება ჩაითვალოს იმის პირობად, რომ გამოყენებული იქნეს სასამართლოს მიერ 275-ე მუხლი — სარჩელის განუხილველად დატოვება.

¹¹⁴ თ. დილუაშვილი, გ. ხრუსტალი. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი. თბ. 2004 წ. გვ. 327.

ასეთ შემთხვევაში გამართლებული იქნება მოხდეს სარჩელის უმოძრაოდ დატოვება, მოსამართლე გამოიტანს განჩინებას ხარვეზის შესახებ და მოსარჩელეს მისცემს ვადას მის გამოსასწორებლად. ხოლო თუ მოსარჩელე (უცხოელი) გამოასწორებს ხარვეზს, თარგმნის სარჩელს სახელმწიფო ენაზე, მოსამართლე გამოიტანს განჩინებას სარჩელის წარმოებაში მიღებულ შესახებ. ამასვე დროს მოსამართლე ვალდებულია ამომწურავად მოუთხოვოს ხარვეზის შესახებ და აგრეთვე რა ვადაში უნდა გამოსწორდეს ხარვეზი რაც შეეხება უცხო ენაზე შედგენილ სხვა სახის დოკუმენტებს, მაგ. მტკიცებულებას — აქტებს, საბუთებს, საქმიან და პირადი ხასიათის წერილებს, სასამართლოს უფლება აქვს, თუ ამას საჭიროდ ჩათვლის, (შეიძლება საჭირო არ გახდეს მაგ. რუსულ ენაზე შედგენილი წერილის თარგმნა), მოითხოვოს მათი სახელმწიფო ენაზე თარგმნა.

როგორც ვხედავთ, თარჯიმნის მონაწილეობა პროცესის ყველა სტადიაზეა საჭირო და აუცილებელი. იქნება ეს სარჩელის შეტანა სასამართლოში, შეგებებული სარჩელის აღძვრა, სასამართლო გადაწყვეტილების უცხოელისთვის გაცნობა თუ სხვ.

პროცესში უცხოელთა სრულყოფილად მონაწილეობის საქმეში კვალიფიციურ თარჯიმნებს ძალზედ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. მით უმეტეს, თუ გავითვალისწინებთ, როგორი აუცილებლობაა უცხოელისათვის, რაც შეიძლება სრულყოფილად მიიღოს მონაწილეობა სამართალწარმოებაში საქმის ზეპირი განხილვისას, ე.ი. იმ სტადიაზე, როდესაც საჭიროა მისთვის პროცესის მიმდინარეობის, საქმის გარემოებების თითქმის სიტყვა-სიტყვით თარგმნა. ასეთ შემთხვევაში, მოსამართლე ვალდებულია, შეძლებისდაგვარად, ყურადღება მიაქციოს, რომ თარჯიმნის მიერ განხორციელდეს უცხოელისთვის რაც შეიძლება ზუსტი და სრული თარგმნა. სწორედ ამიტომ ენიჭება საქართველოში და რა თქმა უნდა საზღვარგარეთის ქვეყნებშიც კვალიფიციურ თარჯიმნებს უაღრესად დიდი მნიშვნელობა.

აუცილებელია აღინიშნოს ისიც, რომ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანულმა კანონმა გაითვალისწინა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპის კონვენციის მე-6 მუხლით განმტკიცებული დებულება და განსაზღვრა თარჯიმნისათვის ხარჯების ანაზღაურება სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯზე. ამასვე კანონის მე-10 მუხლის ბოლო წინადადების თანახმად — „თარჯიმნის მომსახურება ანაზღაურდება სახელმწიფო ხარჯზე“.

2.4. უცხო ქვეყნის სასამართლოს გადაწყვეტილების აღიარების დაშვებადობა, მხარეებს შორის დავაზე კანონიერ ძალაში შესული სხვა გადაწყვეტილების არსებობის შემთხვევაში.

საქართველოს „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ კანონის 68-ე მუხლის მეორე პუნქტის „გ“ ქვეპუნქტის თანახმად, გადაწყვეტილების ცნობა არ ხდება, თუ:

„გ) ერთსა და იმავე მხარეებს შორის ერთსა და იმავე სასამართლებრივ დავაზე არსებობს საქართველოს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება ან მესამე ქვეყნის სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება, რომელიც ცნობილ იქნა საქართველოში;“¹¹⁵

ზოგჯერ ასეთ გადაწყვეტილებებს „შეთანხმებულ“ ან „ურთიერთსაინიანაღმდეგო“ გადაწყვეტილებებსაც უწოდებენ.

გადაწყვეტილების ცნობაზე აღნიშნული საფუძვლით უარის თქმას, ითვალისწინებს ზოგიერთი სხვა ქვეყნის კანონმდებლობაც. მაგ. გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 328-ე მუხლიდან გამომდინარე, აღიარება არ ხდება თუ ქვეყნის შიგნით უკვე გამოტანილია გადაწყვეტილება (გერმანიის სასამართლოს მიერ) ან არსებობს მესამე სახელმწიფოს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული და აღიარებული გადაწყვეტილება.¹¹⁶

შვეიცარიის „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ ფედერალური კანონის 27-ე მუხლი თანახმად, გადაწყვეტილების ცნობაზე უარი ითვმის, თუ: სამართალწარმოება უკვე დაწყებულია იგივე დავაზე და იმავე მხარეებს შორის ქვეყნის შიგნით, ან უკვე გამოტანილია გადაწყვეტილება, ან არსებობს მესამე სახელმწიფოს სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება, რომელიც შეიძლება აღიარებულ იქნას ქვეყნის შიგნით.¹¹⁷

იგივე პრინციპია ჩამოყალიბებული იტალიის კანონშიც საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ — კერძოდ, 64-ე მუხ-

¹¹⁵ ლუგანოს კონვენცია მუხ. 27. პ. 3-ის თანახმად, გადაწყვეტილების ცნობა არ ხდება: „3. თუ იმავე დავაზე და იმავე მხარეებს შორის უკვე არსებობს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება ან მესამე ქვეყნის აღიარებული გადაწყვეტილება იმ სახელმწიფოში, სადაც უნდა მოხდეს მისი აღიარება.“

¹¹⁶ «Гражданское процессуальное уложение Германии». Москва. изд-во «Ватерс Клувер». 2006. ст. 328. п. 3

¹¹⁷ Международное частное право. Иностранное законодательство. изд. СТАТУТ. Москва 2001. с. 634.

აგრეთვე ინტერნეტში, მისამართზე: <http://www.admin.ch/>.

ასეთ შემთხვევაში გამართლებული იქნება მოხდეს სარჩელის უმოძრაოდ დატოვება, მოსამართლე გამოიტანს განჩინებას ხარვეზის შესახებ და მოსარჩელეს მისცემს ვადას მის გამოსასწორებლად. ხოლო თუ მოსარჩელე (უცხოელი) გამოასწორებს ხარვეზს, თარგმნის სარჩელს სახელმწიფო ენაზე, მოსამართლე გამოიტანს განჩინებას სარჩელის წარმოებაში მიღების შესახებ. ამავდროს მოსამართლე ვალდებულია ამონაწერი შეადგინოს ხარვეზის შესახებ და აგრეთვე რა ვადაში უნდა გამოსწორდეს ხარვეზი. რაც შეეხება უცხო ენაზე შედგენილ სხვა ხანის დოკუმენტებს, მაგ. მიტკიცებულებას — აქტებს, საბუთებს, საქმიან და პირადი ხასიათის წერილებს, სასამართლოს უფლება აქვს, თუ ამას საჭიროდ ჩათვლის, (შეიძლება საჭირო არ ვახდეს მაგ. რუსულ ენაზე შედგენილი წერილის თარგმნა), მოითხოვოს მათი სახელმწიფო ენაზე თარგმნა.

როგორც ვხედავთ, თარჯიმნის მონაწილეობა პროცესის ყველა სტადიაზე საჭირო და აუცილებელი იქნება ეს სარჩელის შეტანა სასამართლოში, შეგებებული სარჩელის აღქერა, სასამართლო გადაწყვეტილების უცხოელისთვის გაცნობა თუ სხვა პროცესში უცხოელთა სრულყოფილად მონაწილეობის საქმეში კვალიფიციურ თარჯიმნებს ძალზედ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. მით უმეტეს, თუ გავითვალისწინებთ, როგორი აუცილებლობაა უცხოელისათვის, რაც შეიძლება სრულყოფილად მიიღოს მონაწილეობა სამართალწარმოებაში საქმის ზეპირი განხილვისას, ე.ი. იმ სტადიაზე, როდესაც საჭიროა მისთვის პროცესის მიმდინარეობის, საქმის გარემოებების თითქმის სიტყვა-სიტყვით თარგმნა. ასეთ შემთხვევაში, მოსამართლე ვალდებულია, შეძლებისდაგვარად, ყურადღება მიაქციოს, რომ თარჯიმნის მიერ განხორციელდეს უცხოელისთვის რაც შეიძლება ზუსტი და სრული თარგმნა. სწორედ ამიტომ ენიჭება საქართველოში და რა თქმა უნდა საზღვარგარეთის ქვეყნებშიც კვალიფიციურ თარჯიმნებს უაღრესად დიდი მნიშვნელობა.

აუცილებელია აღინიშნოს ისიც, რომ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანულმა კანონმა გაითვალისწინა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპის კონვენციის მე-6 მუხლით განმტკიცებული დებულება და განსაზღვრა თარჯიმნისათვის ხარვეზის ანაზღაურება სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯზე. ამავდროს კანონის მე-10 მუხლის ბილინიზაციაში და რა თქმა უნდა საზღვარგარეთის ქვეყნებშიც კვალიფიციურ თარჯიმნებს უაღრესად დიდი მნიშვნელობა.

აუცილებელია აღინიშნოს ისიც, რომ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანულმა კანონმა გაითვალისწინა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპის კონვენციის მე-6 მუხლით განმტკიცებული დებულება და განსაზღვრა თარჯიმნისათვის ხარვეზის ანაზღაურება სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯზე. ამავდროს კანონის მე-10 მუხლის ბილინიზაციაში და რა თქმა უნდა საზღვარგარეთის ქვეყნებშიც კვალიფიციურ თარჯიმნებს უაღრესად დიდი მნიშვნელობა.

2.4. უცხო ქვეყნის სასამართლოს გადაწყვეტილების აღიარების დაშვებადობა, მხარეებს შორის დავაზე კანონიერ ძალაში შესული სხვა გადაწყვეტილების არსებობის შემთხვევაში.

საქართველოს „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ კანონის 68-ე მუხლის მეორე პუნქტის „გ“ ქვეპუნქტის თანახმად, გადაწყვეტილების ცნობა არ ხდება, თუ:

„გ“ ერთსა და იმავე მხარეებს შორის ერთსა და იმავე სამართლებრივ დავაზე არსებობს საქართველოს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება ან მესამე ქვეყნის სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება, რომელიც ცნობილ იქნა საქართველოში;“¹⁵

ზოგჯერ ასეთ გადაწყვეტილებებს „შეუთანხმებელ“ ან „ურთიერთსაინააღმდეგო“ გადაწყვეტილებებსაც უწოდებენ.

გადაწყვეტილების ცნობაზე აღნიშნული საფუძვლით უარის თქმას, ითვალისწინებს ზოგიერთი სხვა ქვეყნის კანონმდებლობაც. მაგ. გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 328-ე მუხლიდან გამომდინარე, აღიარება არ ხდება თუ ქვეყნის შიგნით უკვე გამოტანილია გადაწყვეტილება (გერმანიის სასამართლოს მიერ) ან არსებობს მესამე სახელმწიფოს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული და აღიარებული გადაწყვეტილება.¹⁶

შვეიცარიის „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ ფედერალური კანონის 27-ე მუხლი თანახმად, გადაწყვეტილების ცნობაზე უარო ითქმის, თუ: სამართალწარმოება უკვე დაწყებულია იგივე დავაზე და იმავე მხარეებს შორის ქვეყნის შიგნით, ან უკვე გამოტანილია გადაწყვეტილება, ან არსებობს მესამე სახელმწიფოს სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება, რომელიც შეიძლება აღიარებულ იქნას ქვეყნის შიგნით.¹⁷

იგივე პრინციპია ჩამოყალიბებული იტალიის კახონშიც საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ – კერძოდ, 64-ე მუხ-

¹⁵ „ლუგანოს კონვენცია“ მუხ. 27. პ. 3-ის თანახმად, გადაწყვეტილების ცნობა არ ხდება: „... თუ იმავე დავაზე და იმავე მხარეებს შორის უკვე არსებობს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება ან მესამე ქვეყნის აღიარებული გადაწყვეტილება იმ სახელმწიფოში, სადაც უნდა მოხდეს მისი აღიარება.“

¹⁶ «Гражданское процессуальное уложение Германии». Москва. изд-во «Востерс Клаувер». 2006. ст. 328. п. 3

¹⁷ Международное частное право. Иностранное законодательство. изд. СТАТУТ. Москва 2001. с. 634.

აგრეთვე ინტერნეტში, სასამართლოზე: <http://www.admin.ch/>

ლის "ე" პუნქტი - "გადანყვეტილება არ ეწინააღმდეგება სხვა, კანონიერ ძალაში შესულ სასამართლოს გადანყვეტილებას, რომელიც გამოტანილია იტალიის სასამართლოს მიერ;"¹¹⁸

სამოქალაქო საქმეებზე საერთაშორისო დონეზე სამართალწარმოების მოწესრიგების დიდი მცდელობის მიუხედავად, ადგილი შეიძლება ჰქონდეს ისეთ ვითარებას, როდესაც მხარეებს შორის დაევაზე არსებობს ერთდროულად ორი სხვადასხვა ქვეყნის გადანყვეტილება. ამის ერთ-ერთი მიზეზი შეიძლება იყოს ის, რომ მოსამართლესთვის შემდგომში, გადანყვეტილების გამოტანის შემდეგ ვახდა ცნობილი იმავე საქმეზე საზღვარგარეთ გამოტანილი გადანყვეტილების არსებობის თაობაზე, ან გარკვეული ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზების გამო არ გაითვალისწინა უცხო ქვეყნის სასამართლოში უკვე მიმდინარე სამართალწარმოება. ამასთან ერთად, მხარის პროტესტი, სხვა ქვეყანაში დაევაზე უკვე მიმდინარე სამართალწარმოების თაობაზე, მნიშვნელობას კარგავს, როგორც კი ამ საქმეზე გამოვა გადანყვეტილება, რომელიც თავის მხრივ შევა კანონიერ ძალაში. ასეთ შემთხვევაში ადგილს იჭერს გადანყვეტილების აღიარების საკითხი.

რამდენიმე გადანყვეტილებასთან გვაქვს საქმე, როდესაც სახეზეა ან საქართველოს სასამართლოს და უცხო სახელმწიფოს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადანყვეტილებები, ან უცხო ქვეყნის კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადანყვეტილება და საქართველოში აღიარებული მესამე ქვეყნის სასამართლოს გადანყვეტილებები.

პრობლემის გადასაჭრელად, თუ რომელი გადანყვეტილება უნდა იქნეს აღიარებული, აუცილებელია ვიხელმძღვანელოთ შემდეგი, ერთმანეთისგან განსხვავებული შემთხვევიდან ერთერთით:

1. აღიარებული უნდა იქნეს უფრო გვიან გამოტანილი გადანყვეტილება, ("last-in-time-rule");

მისი გამოყენების საფუძვლად მიჩნეულია მოსაზრება, რომლის თანახმად გვიან გამოტანილი გადანყვეტილება ემყარება დროში შედარებით უფრო საბოლოო, აქედან გამომდინარე უფრო სარწმუნო გარემოებებს, (ფაქტობრივ გარემოებებს, მტკიცებულებებს და ა. შ.), ანუ იგი (გადანყვეტილება) უფრო მოტივირებულია და ობიექტური. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ მი-

¹¹⁸ Международное частное право. Иностранное законодательство. Изд. СТАТУГ. Москва 2001. с. 337.

უხედავად ასეთი საფუძვლებისა, ადგილი შეიძლება ჰქონდეს შემთხვევას, როდესაც ამკარად სჩანს, მეორე გადანყვეტილების გამოტანისას მოსამართლემ არ გაითვალისწინა უკვე არსებული, ქვეყნის შიგნით აღიარებას ქვეყნებარე გადანყვეტილება ან უცხო სახელმწიფოში უკვე დაწყებული სამოქალაქო პროცესი.

2. უპირატესობა ენიჭება დროში უფრო ადრე გამოტანილ გადანყვეტილებას.

უნდა აღვნიშნოთ რომ, საქართველოს კანონმდებლობით (სკს-ის მუხ. 68.2 "გ") ჩვენს ქვეყანაში დამკვიდრებულია მეორე პრინციპი.

მიუხედავად ამისა, ამ პრინციპის ცალსახად გავრცელება ადრე გამოტანილ გადანყვეტილებებზე მაზანსეუნონლად მიგვაჩნია. კერძოდ, ამ შემთხვევაშიც, გათვალისწინებული უნდა იქნეს პროცესის დაწყების დრო. მაგ. საქართველოში გადანყვეტილება გამოტანილი იქნა ადრე, მაგრამ სამართალწარმოება დაწყებული იყო უფრო გვიან. ან, პირიქით, უცხო ქვეყნის სასამართლოში პროცესი დაიწყო გვიან, მაგრამ გადანყვეტილება გამოტანილი იქნა უფრო ადრე, ვიდრე საქართველოში. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, როდესაც არ ხდება საქმის წარმოების შეჩერება სხვა ქვეყნის სასამართლოში სამართალწარმოების მიმდინარეობის მიუხედავად. სასამართლოს მიერ სხვა ქვეყანაში დაწყებული საქმის წარმოების გაუთვალისწინებლობის მიუხედავად, ვერ გავუქცევით ფაქტს, რომ სახეზე გვაქვს ორი კანონიერ ძალაში შესული გადანყვეტილება. ამის თქმის საფუძველს გვაძლევს შემდეგი გარემოებები, კერძოდ, სკს-ის შესახებ კანონის 68-ე მუხლის მეორე პუნქტის "ვ" ქვეპუნქტიდან გამომდინარე, გადანყვეტილების ცნობა არ ხდება, თუ იმავე მხარეებს შორის, იმავე დაევაზე საქართველოში მიმდინარეობს სამართალწარმოება. რაც ნიშნავს, რომ აღიარება დაუშვებელია მანამ, სანამ არ დაშთავრდება სასამართლო პროცესი. სასამართლო პროცესი კი მთავდება გადანყვეტილების გამოტანით. მხოლოდ ამის შემდეგ არის შესაძლებელი, აღიარებული იქნეს უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადანყვეტილება. ამას განამტკიცებს ამავე მუხლის მეორე პუნქტის დანაწესი: "უცხო ქვეყნის გადანყვეტილების ცნობა შესაძლებელია საქართველოში ამ საქმის დაშთავრების შემდეგ."

დროში პირველად გამოტანილი გადანყვეტილებისათვის უპირობოდ უპირატესობის მიანიჭებისათვის ვერ მივმართავთ

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 272-ე მუხლის "ბ" პუნქტით გათვალისწინებულ პრინციპს, კერძოდ:

"სასამართლო, მხარეთა განცხადებით ან თავისი ინიციატივით, შეწყვეტს საქმის წარმოებას, თუ:

ბ) არსებობს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება ან განჩინება, რომელიც გამოტანილია დავაზე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძვლებით მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის მიღების ან მხარეთა შორიგების დამტკიცების თაობაზე."

როგორც მუხლის შინაარსიდან ჩანს, ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს სასამართლოს მიერ საქმის წარმოების შეწყვეტასთან, როდესაც უკვე არსებობს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება.

ასევე ვერ დავეყრდნობით ანავე კოდექსის 266-ე მუხლის, რომლის თანახმად:

"გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ მხარეებს, აგრეთვე მათ უფლებამონაცვლეებს არ შეუძლიათ ხელახლა განაცხადონ სასამართლოში იგივე სასარჩელო მოთხოვნები იმავე საფუძვლებზე, აგრეთვე სადავო განადონ სხვა პროცესში გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტები და სამართლებრივი ურთიერთობები."

აღნიშნული მუხლით დადგენილია, როგორც სასამართლო გადაწყვეტილების სუბიექტური და ობიექტური ფარგლები, აგრეთვე მისი პრეიუდიციულობა, რომლის თანახმად, სხვა პროცესში იმავე მხარეებს შორის დავის შემთხვევაში აღარ არის საჭირო იმ ფაქტობრივი გარემოებების და სამართლებრივი ურთიერთობების ხელშეკრუდ დადგენა, რომლებიც განსაზღვრულია სასამართლო გადაწყვეტილებით.

მაგრამ ჩვენ საქმე გვაქვს, უკვე კანონიერ ძალაში შესულ გადაწყვეტილებებთან, ანუ როდესაც დავის გადაწყვეტის თაობაზე არსებობს ორი სხვადასხვა სასამართლო აქტი.

როგორ შეიძლება დაიცვას თავისი უფლებები მხარე "ურთიერთსაინააღმდეგო" გადაწყვეტილებების შემთხვევაში? უცხო სახელმწიფო სასამართლოს მიერ სამართალწარმოების გაგრძელება, ვერ იქნება იმის საფუძველი, რომ უარი ითქვას გადაწყვეტილების აღიარებაზე, თუ გავითვალისწინებთ იმასაც, რომ საზღვარგარეთ საქმის წარმოება სამართლებრივი მნიშვნელობით, უთანაბრდება საქართველოში საქმის წარმოებას. ამას ემატება ისიც, რომ უცხო ქვეყნის კანონმდებლობა შეიძლება საერთოდ არ ითვალისწინებდეს პროცესის შეჩერებას.

აქედან გამომდინარე, "ურთიერთსაინააღმდეგო" გადანწყვეტილებებისგან თავის დაცვის ერთადერთ გზად მიგვაჩნია საქმის წარმოების განახლება. რესტიტუციის ობიექტია მხოლოდ ის საქმე, რომელიც დამთავრებულია კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით ან განჩინებით. რასთანაც ჩვენ საქმე გვაქვს სასამართლო გადაწყვეტილებათა კოლიზია შემთხვევაში. საქმის წარმოების განახლებას (რესტიტუციას) უნდა საქართველოს სსკ-ის 423-ე მუხლი, რომლის შინაარსიდან გამომდინარე, კანონიერი ძალის მქონე გადაწყვეტილების გასაჩივრება საქმის განახლების მოთხოვნით დასაშვებია, თუ:

"ე) მხარე წარუდგენს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესულ გადაწყვეტილებას, რომელიც გამოტანილია იმავე სარჩელის მიმართ;"

პრობლემატურს არ წარმოადგენს პირობა, რომელიც თავის მხრივ საქმის წარმოების განახლების უმთავრესი საფუძველია, კერძოდ, რესტიტუცია დასაშვებია, თუ "მხარეს თავისი ბრალის გარეშე არ შექონდა შესაძლებლობა საქმის განხილვისა და გადაწყვეტილების მიღების დროს წარმოედგინა კანონიერ ძალაში შესული და იმავე სარჩელზე გამოტანილი გადაწყვეტილება". გამომდინარე იქიდან, რომ, როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ურთიერთგამომრიცხავი გადაწყვეტილებების არსებობის მთავარი საფუძველია მოსამართლის მიერ მიმდინარე სამოქალაქო პროცესის ან მიღებული გადაწყვეტილების გაუთვალისწინებლობა. ეს კი გამორიცხავს მხარის ბრალს, საქმის განხილვისა და გადაწყვეტილების მიღების დროს წარმოედგინა მეორე გადაწყვეტილება.

უმთავრესი საფუძველი იმისა, რომ ასეთი "ურთიერთსაინააღმდეგო" გადაწყვეტილებების შემთხვევასთან გვექონდეს საქმე, აუცილებელია, პირველ რიგში, ერთდროულად არსებობდეს ორი პირობა, კერძოდ მიღებული გადაწყვეტილებები გამოტანილი იყოს ა) ერთსა და იმავე მხარეებს შორის და ბ) ერთსა და იმავე დავაზე.

ა) ერთი და იმავე მხარეები.
სასარჩელო წარმოების დროს გვყავს ორი ურთიერთდაპირისპირებული მხარე – მოსარჩელე და მოპასუხე. მოსარჩელეა პირი, რომელიც აღძრავს სარჩელს თავისი დარღვეული უფლების დასაცავად. მოპასუხეა პირი, რომელმაც მოსარჩელის განცხადებით დაარღვია ან სადავოდ განადა მისი უფლებები.

აქედან გამომდინარე შეიძლება გვაკეთოთ დასკვნა, რომ: მხარეები სამოქალაქო პროცესში ენოდება იმ პირებს, რომელ-

თა სახელთ მიმდინარეობს საქმე და რომელთა შორის დასამოქალაქო უფლებების შესახებ სასამართლომ უნდა განიხილოს და გადაწყვიტოს.¹¹⁹

ე. ი. თუ უცხო ქვეყანაში სასამართლო სამართალწარმოების დროს გადაწყვეტილება გამოტანილია იმ მოსარჩელესა და მოპასუხეზე, რომელთა მიმართაც მიღებულია საქართველოს სასამართლოს ან აღიარებულია შესამე ქვეყნის სასამართლოს გადაწყვეტილება, ისინი ჩაითვლებიან ერთი და იმავე (იდენტური) მხარეებად.

ბ) ერთი და იგივე სამართლებრივი დაგა.

სამართლებრივი დავის საფუძველს სარჩელი წარმოადგენს. რომელიც შედგება ორი ელემენტისაგან: სარჩელის საგანი და სარჩელის საფუძველი.

ორივე მათგანს ჩვენ ზემოთ უკვე შევხეთ, ამიტომ მასზე აღარ შევჩერდებით, აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ სარჩელის იმ ორი ელემენტის მეშვეობით ხდება სარჩელის ინდივიდუალური ირება, მისი იგივეობრიობის დადგენა, აქედან გამომდინარე მისი გამოიჯნა თუ განსხვავება სხვა სარჩელებისაგან.¹²⁰

ე. ი. თუ სხვა ქვეყნის სასამართლოში გადაწყვეტილება გამოტანილია სარჩელზე იმ საგნით და საფუძველით, რომელზედაც მანამდე მიღებული იქნა საქართველოს სასამართლოს, ან აღიარებული იქნა უცხო სახელმწიფოს გადაწყვეტილება, საქმე გვექნება ერთი და იმავე სარჩელთან, ერთი და იმავე სამართლებრივ დაგასთან.

თუმცა აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ "შეუთანხმებელი" გადაწყვეტილებების განსაზღვრისათვის "ერთი და იგივე სამართლებრივი დაგა" უფრო ფართოდ უნდა იქნას გაგებული.

მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნები შეიძლება განსხვავებული იყოს, მაგრამ ის ფაქტობრივი გარემოებები, რომლებიც საფუძველად უდევს სარჩელს ერთმანეთის მსგავსაია. ანუ, სარჩელები იმდენად არის ერთმანეთთან დაკავშირებული, რომ, თუ სამართალწარმოება განხორციელდებოდა ქვეყნის შიგნით, აუცილებელი გახდებოდა საქმის წარმოების შეჩერება საქართველოს სსკ-ის 279-ე მუხლის "დ" პუნქტის თანახმად, კერძოდ, სასამართლო ვალდებულია შეაჩეროს საბართალწარმოება:

¹¹⁹ დაწვრილებით იხ. თ. ლალუაშვილი "სამოქალაქო საპროცესო სამართალი". გამ. ღიხიაი თბილისი 2005. გვ 114-117.

¹²⁰ დაწვრილებით იხ. თ. ლალუაშვილი. დასახელებული წიგნი გვ 271-279.

"დ) თუ საქმის განხილვა შეუძლებელია სხვა საქმის გადამწყვეტამდე, რომელიც განხილულ უნდა იქნეს სამოქალაქო, სისხლის სამართლის ან ადმინისტრაციული წესით."

ასეთ შემთხვევაში სასამართლო ვალდებულია¹²¹ ზუსტად განსაზღვროს სასამართლებრივი ურთიერთკავშირი მის მიერ განსახილველსა და სხვა სასამართლოს განსახილველ საქმეებს შორის. ანუ, შეიძლება თუ არა მიეცეს სხვა საქმეზე გამოტანილ გადაწყვეტილებას პრიუდიციული მნიშვნელობა აღნიშნული დავის გადაწყვეტისას.

საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში ურთიერთსაინანა-ალმდეგო გადაწყვეტილებებად შეიძლება ჩავთვალოთ, მაგ. უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილება ქორწინებაში მყოფი ბეუღლისათვის, მეორე მეუღლის მიმართ მატერიალური დახმარების განევის ვალდებულების თაობაზე და ქვეყნის შიგნით მიღებული გადაწყვეტილება ქორწინების შეწყვეტისა და ერთ-ერთი მეუღლისათვის საალიმენტო თანხის გადახდევინების შესახებ. ან, სხვა მაგალითი, ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე თანხის გადახდევინების (ზიანის ანაზღაურების) შესახებ გადაწყვეტილება და გადაწყვეტილება ხელშეკრულების ბაილიად ცნობის თაობაზე. ვალდებულების აღსრულებაზე გამოტანილი უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილება და საქართველოს სასამართლოს მიერ გამოტანილი, ან შესამე ქვეყნის კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება ვალდებულების შეწყვეტის თაობაზე.

ამის საპირისპიროდ, "ურთიერთსაინანაალმდეგო" გადაწყვეტილებებად არ უნდა მივიჩნიოთ, მაგ. გადაწყვეტილება განქორწინებასა და ალიმენტის დაკისრების თაობაზე და ქვეყნის შიგნით მიღებული გადაწყვეტილება შეცვლილი მატერიალური თუ ოჯახური მდგომარეობის გამო მატერიალური დახმარების ოდენობის ცვლილების შესახებ.

მსყვანილი შემთხვევებთან დაკავშირებით უნდა აღვნიშნოთ შემდეგი, ნებისმიერი სასამართლო გადაწყვეტილება, შეგარა კანონიერ ძალაში, სამართალსუბიექტებისათვის, რომლებზეც შეიძლება გავრცელდეს იგი, იწვევს გარკვეულ სამართლებრივ შედეგს. მას შეიძლება წარმოადგენდეს უფლებების აღიარება, უფლებებისა თუ კანონიერი ინტერესების დამრღვევი მოქმედების აღკვეთა, სამართლებრივი ურთიერთობის შეწყვეტა

¹²¹ საქმის წარმოების შეჩერების არასავალდებულო (ფაკულტატურ) საფუძველს მოიცავს საქართველოს სსკ-ის 280-ე მუხლი.

და სხვ. რომლებიც ნათლად და გარკვევით არის ჩამოყალიბებული გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში. აქედან გამომდინარე, შეუძლებელია არსებობდეს ორი სასამართლო გადაწყვეტილება, რომლებიც მხარეებისთვის ადგენენ ურთიერთგამომრიცხავ უფლებამოსილებებს.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ "ურთიერთსაწინააღმდეგო" გადაწყვეტილებებია ის გადაწყვეტილებები, რომლებიც იხვევენ ურთიერთდაპირისპირებულ ურთიერთგამომრიცხავ სამართლებრივ შედეგებს.

2.5. ნაცვალგების პრინციპი გადაწყვეტილების აღიარებისა და აღსრულებისას.

გადაწყვეტილების აღიარებაზე ან მასზე უარის თქმის ერთ-ერთ საფუძველს წარმოადგენს ნაცვალგების პრინციპი. 68-ე მუხლიდან გამომდინარე, საქართველოს სასამართლო უარს ამბობს გადაწყვეტილების ცნობაზე, თუ:

"ე) უცხო ქვეყანა არ ცნობს საქართველოს სასამართლო გადაწყვეტილებებს;"

უნდა აღვნიშნოთ, რომ განსხვავებით ზემოთაღნიშნული საფუძველებისა, ეს პრინციპი მეტწილად არის გავრცელებული საზღვარგარეთის ქვეყნებში. რიგ სახელმწიფოში იგი პირდაპირ კანონმდებლობაშია განმტკიცებული. მაგ. გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 328-ე მუხლის პირველი ნაწილის მე-5 პუნქტის თანახმად, გადაწყვეტილების აღიარება არ ხდება, თუ:

"5) არ არის უზრუნველყოფილი ნაცვალგების პრინციპი;" ჩეხეთის რესპუბლიკის "საერთაშორისო კერძო სამართლისა და პროცესის შესახებ" კანონის 64 მუხლის თანახმად, გადაწყვეტილების აღიარება და აღსრულება არ ხდება, თუ:

"ე) გარანტირებული არ არის ნაცვალგება; ნაცვალგება არ მოითხოვება, თუ უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილება არ არის ჩეხეთის მოქალაქისა და იურიდიული პირის წინაარმდეგ გამოტანილი;"¹²²

აღნიშნულ წესს ითვალისწინებს აგრეთვე თურქეთი და სხვა ქვეყნები.

ნაცვალგების პრინციპს არ ითვალისწინებს შვეიცარიის, ავსტრიის, საფრანგეთის და სხვა სახელმწიფოების კანონმდებ-

ლობა. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ შვეიცარია კანონის თანახმად "ნაცვალგებას" ითხოვს, როდესაც აღიარებული უნდა იქნას გაკოტრების საქმისწარმოებაზე მიღებული გადაწყვეტილება.¹²³

ხოლო ზოგიერთი ქვეყანა, როგორცაა შვეიცია, ნორვეგია და ფინეთი უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებებს აღიარებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს გათვალისწინებულია საერთაშორისო ხელშეკრულებებით.

საერთაშორისო პრაქტიკაში დამკვიდრებული ვანსხვავებული ნაცვალგების წესების აღსანიშნავად, შემდეგ ტერმინებია გამოყენებული: "ნეგატიური ნაცვალგება" – ერთი ქვეყანა არ აღიარებს მეორე სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილებებს, თუ ეს უკანასკნელი თავის მხრივ უარს ამბობს მისი სასამართლო აქტების ცნობასა და აღსრულებაზე, (მაგ. გერმანია, საქართველო, თურქეთი და სხვ). ნაცვალგება განმტკიცებულია კანონმდებლობით, ამიტომ მას "კანონისმიერ" ნაცვალგებასაც უწოდებენ; "მარტივი პოზიტიური ნაცვალგება" – პრინციპის მოქმედება გამოიხატება მხოლოდ ახელმწიფოთა შორის კეთილი ნებით თანამშრომლობასა და ურთიერთდახმარებაში, მაგრამ არა ხელშეკრულებებით; ("ფაქტიური" ნაცვალგება); "ორგანიზებული პოზიტიური ნაცვალგება" – სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღსრულება ხდება საერთაშორისო ორმხრივი თუ მრავალმხრივი ხელშეკრულებების საფუძველზე.¹²⁴

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ხელშეკრულებების მეშვეობით ყველაზე უფრო ნათლად სწავს სახელმწიფოთა შორის ნაცვალგების პრინციპის არსებობა. სხვა შემთხვევებში, თითოეული ქვეყანა დამოუკიდებლად გასაზღვრავს შეფასების კრიტერიუმებს.

ნაცვალგების, როგორც ინსტიტუტის აუცილებლობაზე, არსებობს როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი მოსაზრებები.

გავრცელებული აზრის თანახმად, ინსტიტუტის არსებობას ორი საფუძველით ხსნიან – უშუალოდ სახელმწიფოს ინტერესებ-

¹²² Международное частное право. Иностранное законодательство. изд. СТАТУТ. Москва 2001., с. 662. მუხ. 166.

აგრეთვე ინტერნეტ-მისამართზე: <http://www.admin.ch/>.

¹²⁴ Lagarde P. Reciprocity en droit international privé. RCADIN 1977 P. 139. მოსაზრების შესახებ იხ. Д. В. Литвинский. "Признание иностранных судебных решений по гражданским делам". с. 220-221. Издательство юридического факультета С.-Петербургского университета 2005 г.

¹²² Международное частное право. Иностранное законодательство. изд. СТАТУТ. Москва 2001., с. 619.

ის დასაცავად და თავისი მოქალაქეების ინტერესების საზღვარგარეთ დაცვის მიზნით. თუმცა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ თანამედროვე პირობებში აღნიშნული მიზნების განხორციელება ნაცვალგების პრინციპით პრაქტიკულად არაუფექტურია შემდეგი მოსაზრებების გამო:

ა) სახელმწიფოს სუვერენიტეტი, მისი დამოუკიდებლობა არ ილახება იმის გამო, რომ უცხო ევყენაში უარს ამბობენ მისი სასამართლოს გადაწყვეტილებების აღიარებაზე. გამომდინარე იქიდან, რომ ყოველი სახელმწიფოს ხელისუფლება, კერძოდ, სასამართლოს იურისდიქცია ვრცელდება მისსავე ტერიტორიაზე. ხოლო, უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულების პირობებს, ისევე სუვერენიტეტის პრინციპის თანახმად, თითოეული ქვეყანა თვითონ ადგენს.

ბ) ასევე ეჭვს იწვევს ის გარემოებაც, რომ ცალმხრივად "კეთილი ნების" გამოვლენა, ასეთივე "კეთილი ნების" გამომჟღავნებას გამოიწვევს უცხო სახელმწიფოს მიერ გადაწყვეტილების აღიარებისას, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მოუწოდებს მას საერთაშორისო თანამშრომლობისათვის.¹²⁵ პირიქით, აღიარებაზე სისტემატურად უარის თქმამ, შეიძლება აიძულოს გადაწყვეტილების გამომტანი ქვეყანა, მიმართოს ამ სახელმწიფოს წინააღმდეგ ანალოგიური ღონისძიებების გამოყენებისაკენ. ასეთ ვითარებაში, თავისუფლად შეიძლება ითქვას, რომ პირველ რიგში ზარალდება პროცესში მონაწილე მხარეთა (ფიზიკური თუ იურიდიული პირის) ინტერესები.

გ) "ნაცვალგების" პრინციპი ძირითადად მიმართულია უცხო სახელმწიფოსადმი, მაშინ როდესაც მისი შედეგების გამოვლენა ხდება კერძო სამართლებრივ ურთიერთობებში.¹²⁶ აღნიშნული ინსტიტუტი მოქმედებს ნებისმიერი მხარის და ნებისმიერი საშუაის მიმართ. აგრეთვე ყოველი სასამართლო გადაწყვეტილებისას, მიუხედავად იმისა, თუ რომელი მხარის სასარგებლოდ არის იგი გამოტანილი. ახუ უარი შეიძლება ეთქვას ისეთი გადაწყვეტილების აღიარებას, რომელიც მიღებულია ამლიარებული ქვეყნის მოქალაქის უფლებების დასაცავად.

გათვალისწინებული უნდა იყოს ის გარემოებაც, რომ "ნაცვალგების" ინსტიტუტის გამოყენებამ საკმაოდ უარყოფი-

თი შედეგები შეიძლება გამოიწვიოს ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარებაში. საფუძვლიან ეჭვს იწვევს ის ვითარება, რომ აღნიშნული პრინციპის გამო გადაწყვეტილების აღიარებაზე უარის თქმამ, ხელსაყრელი გარემოება შეუქმნას ამ სახელმწიფოს კომერციულ იურიდიულ პირებს, მით უმეტეს თუ ეს გადაწყვეტილება მათ სასარგებლოდ იქნება მიღებული. ამავე დროს, უცხო ქვეყნის სამენარმეო იურიდიული პირებისთვისაც სერიოზული დასაფიქრებელი იქნება, ღირს თუ არა ეკონომიკური ურთიერთობების დაწყება იმ სახელმწიფოს მენარმეებთან, რომელიც მკაცრად მიმართავს "ნაცვალგების" წესს.

შეიძლება ითქვას, რომ ზუსტად მსგავსი გარემოებები არსებობს ინვესტიციების მოზიდვის პოლიტიკის გატარების დროს. უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოში ცალკე კანონითაა დაცული უცხოელი ინვესტორების უფლებები. კერძოდ, "საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობისა და გარანტიების შესახებ" კანონით¹²⁷, რომლის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად: "საინვესტიციო და სამენარმეო საქმიანობის განხორციელებისას უცხოელი ინვესტორის უფლებები და გარანტიები არ შეიძლება იყოს იმ უფლებებზე და გარანტიებზე ნაკლები, რომლითაც სარგებლობს საქართველოს ფიზიკური და იურიდიული პირი." ხოლო ამავე კანონის მე-16 მუხლიდან გამომდინარე: დავა „წყდება მხარეთა შეთანხმებით დადგენილი წესით ან საქართველოს სასამართლოში." თუმცა ზემოთ აღნიშნული პრინციპის გამოყენების ყოველმა კონკრეტულმა შემთხვევამ შეიძლება ქვეყანაში საინვესტიციო გარემოს მკვეთრი გაუარესება გამოიწვიოს. გამომდინარე იქიდან, რომ უცხოელი ინვესტორისათვის ინვესტიციების განხორციელების საცემში სერიოზული დაბრკოლება იქნება, ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ საქართველოს სასამართლო, „ნაცვალგების" პრინციპის არარსებობის საფუძველზე მითითებით, არ აღიარებს მისი ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებებს.

პრობლემატურია აგრეთვე საკითხი, სახელმწიფო ხელისუფლების რომელი მტო – საკანონმდებლო თუ აღმასრულებელი – ადგენს, უზრუნველყოფილია თუ არა ამა თუ იმ ქვეყანაში "ნაცვალგების" პრინციპი საქართველოს სასამართლოებში გადაწყვეტილებათა მიმართ, ან/და მტკიცების ტვირთი ხომ არ გადადის

¹²⁵ H. Schack, *დასახელო. ნაშრომი* გვ. 81.

¹²⁶ იხ. А. В. Литвицкий. "Признание иностранных судебных решений по гражданским делам". с. 360. Издательство юридического факультета С.-Петербургского университета. 2005 г.

¹²⁷ საქართველოს კანონი "საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობისა და გარანტიების შესახებ" მიღებული იქნა 1996 წ. 12 ნოემბერს. გამოქვეყნებული საქართველოს პარლამენტის უწყებაში 1997 წ. №29-30/5

მხარეზე, რომელიც შუამდგომლობს გადაწყვეტილების აღიარებაზე. უნდა აღვნიშნოთ, რომ საკითხის მიმართ არ არსებობს ერთი მკვეთრად გამოხატული აზრი. ზოგიერთი მეცნიერი იზიარებს იდეას, რომლის თანახმად მეორე სახელმწიფოში "კეთილშესობის" არსებობას უნდა ადგენდეს უშუალოდ სასამართლო ისევე, როგორც საერთოდ ადგენს ანა თუ იმ გარემოებებსა და ფაქტებს. სხვა მეცნიერი საერთაშორისო წინააღმდეგია "ნაცვალებების" პრინციპის არსებობის.¹²⁸

ყველაზე უფრო მყარ საფუძველს იმისას, რომ "კეთილშესობის" (ნაცვალებების) გამოვლენა უზრუნველყოფილი იქნება სხვადასხვა სახელმწიფოებს შორის, წარმოადგენს საერთაშორისო ორმხრივი თუ მრავალმხრივი ხელშეკრულებები. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამასაც გააჩნია თავისი უარყოფითი მხარე. მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებებთან შედარებით, ორმხრივი ხელშეკრულებებია დადება კიდევ უფრო რთულ პრობლემას წარმოადგენს, თუნდაც ასეთი შეთანხმებების დადების შესაძლებლობების მრავალრიცხოვნობისა, რომ აღარ შეგვხვოთ საკითხს, ქვეყნებს შორის ასეთი შეთანხმების გაფორმების მიმართ დადებითი განწყობის არსებობას.

მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულების მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ "სამოქალაქო, საოჯახო და სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივი ურთიერთობების შესახებ" კონვენცია (შემდგომში მინსკის კონვენცია), რომლის 51-ე მუხლის თანახმად:

"ყოველი ხელშემკვრელი მხარე, კონვენციით გათვალისწინებული პირობებით, აღიარებს და აღასრულებს სხვა ხელშემკვრელი მხარის ტერიტორიაზე გამოტანილ გადაწყვეტილებებს, კერძოდ:

ა) სამოქალაქო და საოჯახო საქმეებზე იუსტიციის დაწესებულებების გადაწყვეტილებებს, მათ შორის ასეთ საქმეებზე მხარეთა მორიგების თაობაზე სასამართლოს მიერ დამტკიცებულ შეთანხმებას, აგრეთვე ყუულადი ვალდებულებების თაობაზე სანოტარო აქტებს (შემდგომში - გადაწყვეტილებები).

ბ) სისხლით სამართლის საქმეებზე ზიანის ანაზღაურების შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილებებს.¹²⁹

აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ საქართველო "ნაცვალებების" პრინციპის გამოყენების მიმართ, შედარებით ლიბერალური გზით წავიდა. კერძოდ, "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ კანონის 68-ე მუხლის შესამე პუნქტით თანახმად, აღნიშნული ინსტიტუტი შეიძლება არ იქნეს გამოყენებული, თუ:

"იგი ქონებრივ უფლებებს არ ეხება და საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი არ არის მათი ადგილობრივი განსჯადობა."

შეიძლება დავაკვირავთ, რომ საქართველოს სასამართლოს შეუძლია დაუშვას იმ ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარება, რომელიც თავის მხრივ არ ცნობს ჩვენი ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებებს, იმ შემთხვევაში, თუ იარსებებს ორი პირობა ერთდროულად - გადაწყვეტილება არ უნდა ეხებოდეს ქონებრივ უფლებებს და საქმის განხილვა კანონმდებლობის თანახმად არ უნდა შედიოდეს საქართველოს სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციაში.

აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ჩვენი ქვეყნის კანონმდებლობამ შეამსუბუქა "ნაცვალებების" პრინციპის მოქმედება ერთდროულად გარკვეული სახის დავის საგნისა და საერთაშორისო განსჯადობის საფუძველებზე დაყრდნობით.

ნიშნავს თუ არა ეს იმას, რომ სხვა გადაწყვეტილებების მიმართ საქართველოს სასამართლომ აუცილებლად უნდა მიმართოს აღნიშნულ ინსტიტუტს? ვფიქრობთ, ასე ცალსახად მიდგომა გაუშართლებელი იქნებოდა. ამას ერთად, კანონი არც მოითხოვს ერთმნიშვნელოვნად ნაცვალებების წესის გამოყენებას, უშვებს რა მხოლოდ მისი გამოყენების შესაძლებლობას.

თუ სასამართლო მაინც დადგება "ნაცვალებების" ინსტიტუტის საკითხის გამოყენების ნიშნზე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია გამოყენებულ იქნეს შეფაების რაც შეიძლება ნაკლებად მკაცრი კრიტერიუმები. რაც ნიშნავს, რომ საქართველოს სასამართლოს მიერ შონდება იმ პირობების თანახმად მიერ პირობების გათვალისწინება, რომელთა საფუძველზე უცხო სახელმწიფო უარს აცხადებს ჩვენი ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარებაზე.

მიუხედავად ყოველივე ამისა, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, ამ ეტაპზე თუ არა, უახლოეს მომავალში, საქართველომ უარს თქვას აღნიშნული პრინციპის გამოყენებაზე. მით უმეტეს, თუ გავითვალისწინებთ ჩვენი ქვეყნის შესაძლებლობებს, დაამყაროს სხვა სახელმწიფოებთან საერთაშორისო მრავალმხრივი

¹²⁸ იხ. შავ. H. Schack, დასახ. ნაშრომი გვ. 427.

¹²⁹ საქართველო შეუერთდა საქართველოს პარლამენტის 24.01.96 წ. დადგენილებით.

და ორმხრივი ხელშეკრულებებით პოლიტიკურ - ეკონომიკური და სამართლებრივი ეკვიპირთიერიაობანი.

2.6. უცხო ქვეყნის სასამართლოს გადაწყვეტილების ცნობა საქართველოში იმავე მხარეებსა და იმავე დავაზე სამართალწარმოების მიმდინარეობისას.

სხვადასხვა ქვეყანაში ერთდროულად სამართალწარმოებასთან შეიძლება საქმე გვეკონდეს იმ შემთხვევაში, როდესაც ერთსა და იმავე მხარეებს შორის ერთსა და იმავე საგანზე და საფუძვლით არსებული დავა აღმოჩნდება როგორც საქართველოში, ასევე სხვა ქვეყნის სასამართლოს განსჯადი. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, საკმის განხილვა, ეროვნული კანონმდებლობით განსაზღვრული საერთაშორისო განსჯადობის საფუძველზე, ორი ან მეტი სახელმწიფოს კომპეტენციაში შედის. ასეთ შემთხვევას ზოგჯერ "იურისდიქციის კონფლიქტსაც" უწოდებენ. მაგ. საფრანგეთის მოქალაქეს შეუძლია სარჩელი აღიზრას საქართველოს მოქალაქის წინააღმდეგ როგორც საქართველოში (მუხ. 8 - "მოპასუხეს საცხოვრებელი ადგილი აქვს საქართველოში"), ასევე საფრანგეთშიც, (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსი, მუხ. 14-15).

საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართალში გვხვდება ორი ურთიერთსაინანაღმდეგო იურისდიქციის კონფლიქტი.

ა) ზემოთ მოყვანილი მაგალითი, ანუ როდესაც რამდენიმე ქვეყნის სასამართლო საქმის განხილვაზე კომპეტენტური, წარმოადგენს პოზიტიურ კომპეტენტური კონფლიქტს. ("ფორუმ შოპინგი"; Forum shopping).

ბ) მეორე სახის კონფლიქტი უსაა - ნეგატიური კომპეტენტური კონფლიქტი, ანუ როდესაც გამოირიცხება დავის განხილვაზე რომელიმე ქვეყნის სასამართლოს საერთაშორისო კომპეტენცია.¹²⁰

"ფორუმ შოპინგის" დროს მოსარჩელეს ეძლევა შესაძლებლობა, საერთაშორისო განსჯადობის მქონე რამდენიმე ქვეყნის სასამართლოდან, აირჩიოს მისთვის ყველაზე უფრო ხელსაყრელი სასამართლო.

მოსარჩელის მიერ ასეთი არჩევანის გაკეთების რამდენიმე მიზეზი შეიძლება არსებობდეს: ა) მისთვის უფრო მისაღები (მეტი

სიკეთის მოტანი) მიტერიალური სამართლის გამოყენების შესაძლებლობა; მაგ სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადა კონტინენტური ევროპის სამართლის მიხედვით: განეკუთვნება მატერიალურ სამართალს; აქედან გამომდინარე, თუ ერთი ქვეყნის სამართლის თანახმად გასულია ხანდაზმულობის ვადა, ხოლო მეორე სახელმწიფოს სასამართლოში ჯერ კიდევ შესაძლებელია სარჩელის აღძვრა, მოსარჩელე შეეცდება რა თქმა უნდა ამ სახელმწიფოს სასამართლოში დაიცვა თავისი უფლებები და კანონით გათვალისწინებული ინტერესები. ხელსაყრელი მატერიალური სამართლის გამოყენების მაგალითად შეიძლება ჩავთვალოთ ზიანის ანაზღაურების მოცულობა, რომლებიც სხვადასხვა ქვეყნებში საკმაოდ განსხვავებულია და ა. შ. ბ) ხშირად მიზეზი შეიძლება უკავშირდებოდეს პროცესულურ სამართალს. მაგ. მხარეთა უფრო ფართო საპროცესო უფლებებს, სამართალწარმოების მოკლე ვადებს, შედარებით მცირე მოცულობის პროცესის ხარჯებს და სხვ.

განსჯადობის მქონე რამდენიმე ქვეყნის სასამართლოდან ერთ-ერთის არჩევისას, მოსარჩელისათვის უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება აგრეთვე მომავალში სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებას შესაძლებლობას. სასამართლო პროცესი დაკარგავდა აზრს, თუ გადაწყვეტილება, რომელიც უნდა აღსრულდეს სხვა ქვეყანაში, არ იქნებოდა ამ ქვეყნის მიერ აღიარებული.¹²¹

უნდა აღვნიშნოთ, რომ მიუხედავად კანონიერი საფუძვლებისა, მოსარჩელის მიერ Forum Shopping-ის გამოყენება პირველ რიგში მის ინტერესებს ემსახურება. რომლის დროსაც მოპასუხის ინტერესები შეიძლება ნაკლებად იყოს დაცული. ამიტომ სამართლიანობის პრინციპიდან გამომდინარე, იურიდიულ მეცნიერებაში Forum Shopping-ის არაკეთილსინდისიერად გამოყენებისაგან თავის არიდების შესახებ არსებობს სხვადასხვა მოსაზრება. ერთ-ერთს წარმოადგენს მხარეთა შორის სასამართლო პროცესამდე ხელშეკრულებით დადებული შეთანხმებები საერთაშორისო კომპეტენციის თაობაზე,¹²² მეორე ეს არის "Forum non conveniens"-ის პრინციპი. რომელიც ყველაზე მეტად

¹²⁰ იხ. ზ. გაბისონა. ქართული საერთაშორისო კერძო სამართალი. გამ. „მერსიდიანი“. თბ. 2006 წ. გვ. 191.

¹²¹ ამ მოსაზრებას ემხრობა გერმანელი მეცნიერი ზ. შაკი. იხ. ღიახედელებული ნაშრომი გვ. 107.

გაერცელებულა აშშ-ში. ამ პრინციპის თანახმად, აშშ-ის სასამართლო არ მიიღებს სარჩელს განსახილველად, თუ, საერთაშორისო განსჯადობის წესების დაცვით, აგრეთვე სხვა პროცესუალური პირობების არსებობის გაშო, საქმის უფრო ობიექტურად განხილვა და დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანა ცალსახად უკეთესი იქნებოდა სხვა ქვეყნის სასამართლოს მიერ.

იურისდიქციის კონფლიქტის მეორე სახეს, როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ, წარმოადგენს ნეგატიური კომპეტენციური კონფლიქტი.

როდესაც სასამართლო დაადგენს, რომ მას არ გააჩნია საქმის განხილვაზე განსჯადობა, გამოაქვს განზიზღება სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის შესახებ. (საქართველოს სსკ-ის 188-ე მუხ.). ამავ მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, თუ აცილებული იქნება უარის თქმის საფუძველი, ეს ხელს არ უშლის მოსარჩელეს განმეორებით მიმართოს სასამართლოს. ამასთან ერთად, საქართველოს სსკ-ის 23-ე მუხლი ითვალისწინებს არაგანსჯადი სასამართლოს მიერ საქმის გადაცემას განსჯადი სასამართლოსათვის. მაგრამ შეუძლებელია ასეთივე წესის გაერცელება სხვა სახელმწიფოს სასამართლოებზე, გამოძინარე იქიდან, რომ შიდასახელმწიფოებრივი ტერიტორიული განსჯადობისგან განსხვავებით, საერთაშორისო განსჯადობისას საქმე გვაქვს დამოუკიდებელ საპროცესო ინსტიტუტთან. საქართველოს სასამართლო თავისი გადაწყვეტილებით (ამ შემთხვევაში განჩინებით) ეერ დაუდგენს უცხო ქვეყნის სასამართლოს საერთაშორისო განსჯადობას. რომელიც თავის მხრივ, შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით ადგენს მის საერთაშორისო კომპეტენციას.

აქედან გამომდინარე, მოსარჩელის წინაშე შეიძლება დადგეს პრობლემა მისი უფლებების სასამართლო წესით დაცვის შესახებ.

აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტის მიზნით, საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის" შესახებ კანონი მე-17 მუხლით განმტკიცებულია წესი, რომელიც ჩვენი აზრით შეიძლება მივაკუთვნოთ იურიდიულ მეცნიერებაში ცნობილ "სათადარიგო განსჯადობას". ამ მუხლის თანახმად: "თუ საქართველოს კანონმდებლობა საქმის წარმოების შიდა კომპეტენციას არ ითვალისწინებს და ამავე დროს შეუძლებელია საქმის აღძვრა უცხო ქვეყანაში, ან საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე პროცესის იქ წარმოებას აზრი არა აქვს, კომპეტენტურია საქართველოს იმ

ტერიტორიაზე არსებული სასამართლო, სადაც უცხო ქვეყანაში მცხოვრებ საქართველოს მოქალაქეს ჰქონდა საბოლოო საცხოვრებელი ადგილი ან ჩვეულებრივი ადგილსამყოფელი." აღნიშნული მუხლით არა მარტო საქართველოს სასამართლოს საერთაშორისო განსჯადობის დადგენა ხდება, არამედ ქვეყნის შიგნით კონკრეტული სასამართლოსიც.

კომპეტენციური კონფლიქტს წარმოადგენს აგრეთვე ისეთი ვითარება, როდესაც სხვადასხვა ქვეყნის სასამართლოში სამართალწარმოება შეიძლება განხორციელდეს ერთდროულად. ასეთ შემთხვევას ითვალისწინებს საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის მე-19 მუხლი, კერძოდ: "1. თუ ერთი და იგივე სარჩელის თაობაზე ერთსა და იმავე მხარეებს შორის მომდინარეობს სამართალწარმოება საქართველოსა და უცხო ქვეყანაში და ეს სარჩელი პირველად უცხო ქვეყნის სასამართლოს ექვემდებარებოდა, საქართველოს სასამართლო აჩერებს საქმის წარმოებას. საქმის წარმოება არ შეჩერდება, თუ არაეობს შესაძლებლობა, რომ უცხო ქვეყნის სასამართლო შესაბამის ვადაში გადაწყვეტილებას არ მიიღებს ან საქართველოში ასეთი გადაწყვეტილების ცნობა არ მოხდება."

იმიათვის, რომ სხვადასხვა ქვეყნის სასამართლოში საქმეზე სამართალწარმოება განვიხილოთ როგორც ერთდროული, აუცილებელია რამდენიმე პირობის ერთად არსებობა. ესაა: ა) ერთი და იგივე მხარეები; ბ) ერთი და იგივე სარჩელი და გ) სარჩელი აღძრული უნდა იქნას ორივე ქვეყანაში.

პირველი ორი მათგანი ჩვენ უკვე განვიხილეთ, ამიტომ მათზე აღარ გავჩერდებით. განვიხილავთ მხოლოდ მესამე პირობას – სარჩელის აღძვრა ორივე ქვეყანაში.

გ) სამართალწარმოება ორ ქვეყანაში ნიშნავს, რაინ სარჩელი აღძრული იქნა უცხო ქვეყანაში, ხოლო შემდეგ იმავე მხარეებს შორის იგივე სარჩელი შეტანილი იქნა საქართველოს სასამართლოში, ან შეიძლება ადგილი ჰქონდეს საპირისპირო რეგითობას.

როგორც უკვე ზემოთ აღვიშნეთ, საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის მე-19 მუხლი ითვალისწინებს ასეთ ვითარებას. ამ მუხლიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ:

1. თუ საქართველოს სასამართლოში უფრო ადრე იქნა სარჩელი აღძრული და მიღებული, მაშინ საქართველოს სასამართლო განიხილავს და გადაწყვეტს დავას. აქ იგულისხმება რა თქმა

უნდა, რომ არ ხდებოდა კანონით დადგენილი საერთაშორისო კომპეტენციის დარღვევა.

2. თუ სარჩელი აღძრული და მიღებული იქნა უცხო ქვეყნის სასამართლოს მიერ და შემდეგ შემოვიდა იგი საქართველოს სასამართლოში, მაშინ საქართველოს სასამართლო მიიღებს სარჩელს, მაგრამ შეაჩერებს მის განხილვას იმ მოტივით, რომ სარჩელი უფრო ადრე აღძრული და მიღებული იქნა უცხო სახელმწიფოს სასამართლოს მიერ.

ე. ი. ხდება არა სარჩელის მიღებაზე უარის თქმა (მუხ. 186. 1. "გ" პ), ან სარჩელის განუხილველად დატოვება, არამედ საქმის წარმოების შეჩერება. მაგრამ გამომდინარე იქიდან, რომ პირის დარღვეული უფლების სასამართლო წესით დაცვის ერთ-ერთი მიზანია ამ უფლების რაც შეიძლება სწრაფად აღდგენა, საქმის წარმოების შეჩერება არაგონივრულად დიდი ვადით არ იქნებოდა გამართლებული. ამავე დროს საერთოდ არ იქნებოდა გამართლებული, თუ საქმის წარმოება შეჩერდებოდა იმ შემთხვევაში, როდესაც ჩვენი ქვეყნის სასამართლოსთვის ცნობილი გახდებოდა, რომ შემდგომში არ მოხდებოდა უცხო სახელმწიფოს სასამართლოს გადაწყვეტილების ცნობა და აღსრულება საქართველოში.

აღნიშნული მიზეზები გაითვალისწინა საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართალი შესახებ" კანონმა და მე-19 მუხლის 1-ლ პუნქტის მეორე ნინადადებით განამტკიცა წესი, რომლის თანახმად: "საქმის წარმოება არ შეჩერდება, თუ არსებობს შესაძლებლობა, რომ უცხო ქვეყნის სასამართლო შესაბამის ვადაში გადაწყვეტილებას არ მიიღებს ან საქართველოში ასეთი გადაწყვეტილების ცნობა არ მოხდება."¹³³

¹³³ შეად. შევიცარიის "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" ფუნდამენტური კანონი, მუხ. 9, პუნქტ 1 "შევიცარიის სასამართლო შეჩერებს საქმის წარმოებას, თუ იმავე სარჩელზე იმავე მხარეებს შორის საქმის წარმოება უცხო ქვეყნის სასამართლოში უფრო ადრე გაიხსნა და არსებობს იმის ვარაუდი, რომ უცხო ქვეყნის კომპეტენტური ორგანო გონივრულ ვადაში გამოიტანს გადაწყვეტილებას, რომელიც შეიძლება ცნობილი იქნეს შევიცარიაში."

ამავე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად: "შევიცარიის სასამართლო შეწყვეტს საქმის წარმოებას, როგორც კი მისთვის ცნობილი გახდება უცხო ქვეყნის სასამართლოს გადაწყვეტილების შესახებ, რომელიც შეიძლება აღიარებულ იქნას შევიცარიაში."

134. Современное зарубежное и международное частное право. „Международное частное право.“ Иностранное законодательство. изд. „СТАТУТ“, москва 2001 г.

თუ რა პირობების არსებობისას არ აღიარებს ჩვენი ქვეყნის სასამართლო უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილებას, განსაზღვრულია "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 68-ე მუხლით. აქედან გამომდინარე, შეგიძლია დაეასკვნათ, რომ უცხო სახელმწიფოში სამართალწარმოების ცნობა, მისთვის სამართლებრივად მნიშვნელობის მინიჭება, შეიძლება ითქვას, შემდგომში ამ გადაწყვეტილების ქვეყნის შიგნით აღიარების გარკვეულ წინაეტაპს წარმოადგენს.

რაც შეეხება "შესაბამის ვადაში გადაწყვეტილების არ მიღებას", ასეთ შემთხვევაში გათვალისწინებული უნდა იყოს აღნიშნულ ქვეყანაში სამოქალაქო საქმეთა განხილვის პრაქტიკა.

მე-19 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად: "2. საქართველოს სასამართლო საქმეს წარმოებაში არ მიიღებს, თუ არსებობს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილება, რომელიც შეიძლება ცნობილ იქნეს საქართველოში." ამ შემთხვევაში – "საქმეს წარმოებაში არ მიიღებს", ნიშნავს, რომ სასამართლო უარს ეტყვის მოსარჩელეს სარჩელის მიღებაზე საკ-ის 186-ე მუხლის პირველი ნაწილის "ბ" პუნქტის თანახმად: "არსებობს სასამართლოს გადაწყვეტილება ან განჩინება მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის, მოპასუხის მიერ სარჩელის ცნობის ან მხარეთა მორიგების დამტკიცების თაობაზე." ე. ი. გადაწყვეტილება გამოტანილი უნდა იყოს დავაზე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით. ხოლო თუ სარჩელი საქართველოს სასამართლოში მიღებული და შემდგომში შეჩერებული იქნა მე-19 მუხლის პირველი ნაწილის საფუძველზე, მაშინ საქართველოს სასამართლო შეწყვეტს საქმის წარმოებას (სსკ-ის 272-ე მუხ. "ბ" პუნ.) კერძოდ: თუ არსებობს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება, გამოტანილი დავაზე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა უნდა მიექცეს, თუ რა ითვლება სარჩელის წარმოებაში მიღების მოქმეტიად. საქართველო სასკ-ის 183-ე მუხლის თანახმად მოსამართლე ელდებულება სარჩელის ჩაბარებიდან ხუთი დღის განმავლობაში გამოიტანოს განჩინება მისი მიღების შესახებ. ხუთდღიანი ვადის ათვლა იწყება იმ დღიდან, როცა მოსამართლეს ჩაბარდა სარჩელი. სარჩელი წარმოებაში მიღებულად ითვლება მისი მიღების შესახებ განჩინების გამოტანის დღიდან. ხუთდღიან ვადაში მოსამართლემ, თუ არ არსებობს სარჩელის მიღების საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი მოთხოვნები, უნდა მიიღოს განჩინება სარჩელ-

ში ხარვეზის გამოსწორების შესახებ, ხოლო თუ სარჩელი პასუხობს კახონით დადგენილ ნორმებს, განჩინება სარჩელის წარმოებაში მიღების შესახებ. თუ არცერთი ეს განჩინება არ იქნა მიღებული, მაშინ სარჩელი აღნიშნული ხუთდღიანი ვადის ვასვლის შემდეგ ითვლება მიღებულად. ე. ი. როდესაც მოხდება უცხოელისთვის სასამართლო უწყების ჩაბარება, უნდა ჩაითვალოს, რომ სარჩელი საქართველოში უკვე მიღებულია წარმოებაში მიღების შესახებ განჩინების გამოტანის ან ხუთდღიანი ვადის ვასვლის შემდეგ.

უცხო სახელმწიფოში სარჩელის წარმოებაში მიღების მომენტად უნდა ჩაითვალოს ამ ქვეყნის საპროცესო კანონმდებლობის ნორმებით დადგენილი წესი. სხვადასხვა ქვეყნის საპროცესო სამართალი კი აღნიშნულ საკითხს შეიძლება განსხვავებულად არეგულირებდეს.

რაც შეეხება საქართველოს სკს-ის 68-ე მუხლის მეორე პუნქტის "ვ" ქვეპუნქტით გათვალისწინებულ სამართალწარმოების მიმდინარეობისას გადაწყვეტილების აღიარებაზე უარის თქმის საფუძველს. ასეთ ვითარებასთან შეიძლება საქმე გვექონდეს იმ შემთხვევაში, როდესაც ჩვენი ქვეყნის სასამართლო არ აჩერებს საქმის წარმოებას, პროცესი მიმდინარეობს და ამასთან ერთად, არსებობს უცხო სახელმწიფოში გამოტანილი გადაწყვეტილება. ასეთ შემთხვევაში საქართველოს სასამართლო, ვალდებულია დაამთავროს პროცესი და გადაწყვიტოს დავა. ეს წესი განმტკიცებულია სკს-ის შესახებ კანონის 68-ე მუხლის მეოთხე პუნქტით, რომლის თანახმად, თუ სამართალწარმოება მიმდინარეობს აღნიშნული შემთხვევის შესაბამისად, "უცხო ქვეყნის გადაწყვეტილების ცნობა შესაძლებელია საქართველოში ამ საქმის დამთავრების შემდეგ." თუმცა, ეს აუცილებლად გამოიწვევს "ურთიერთსაწინააღმდეგო" გადაწყვეტილებების არსებობას, რაც ჩვენი ზემოთ უკვე განვიხილეთ. აღნიშნავთ მხოლოდ, რომ სამართალწარმოების საერთაშორისო დონეზე მოწესრიგებას, უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სასამართლო გადაწყვეტილებათა კოლიზიის თავიდან აცილების საქმეში.

2.7. უცხო ქვეყნის გადაწყვეტილების საქართველოს ძირითად სამართლებრივ პრინციპებთან (საჯარო წესრიგთან) შეუთავსებლობა

ერთი ქვეყნის სამართალსუბიექტთა შორის ურთიერთობების დარღვევების, ისე, რომ იგი არ ეწინააღმდეგებოდეს იქ

დამკვიდრებულ საჯარო წესრიგს, მრავალი ქვეყნის სამართლებრივი სისტემა ითვალისწინებს. მათ შორისაა საქართველოც. მაგ. სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის თანახმად: "ბათილია გარიგება, რომელიც არღვევს კახონით დადგენილ წესსა და აკრძალვებს, ეწინააღმდეგება საჯარო წესრიგს ან ზნეობის ნორმებს." აღსანიშნავია, რომ იგივე წესია გაერო-საერთაშორისო კონვენციის, გერმანიაში და სხვ.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ "საჯარო წესრიგის" როგორც სამართლებრივმა ტერმინმა, ცნებამ, გაერო-საერთაშორისო კერძო სამართალშიც.

კერძოდ, უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარება არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს ამლიარებული სახელმწიფოს საჯარო წესრიგს. უფრო ზუსტად თუ ვიტყვით, აღიარების შედეგი, მისი კონკრეტული მოქმედება არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს საქართველოს ძირითად სამართლებრივ პრინციპებს.

ასეთ დათქმას შეიცავს როგორც საქართველოს საერთაშორისო კერძო სამართალი, კერძოდ, გადაწყვეტილების აღიარება არ ხდება, თუ: „ზ) გადაწყვეტილება ეწინააღმდეგება საქართველოს ძირითად სამართლებრივ პრინციპებს,"¹²⁴ (მუხ. 68 პ. 2 "ზ"), ასევე გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი (328-ე მუხლი), იტალიის (მუხ. 64), შვეიცარიის "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 27-ე მუხლი, ინგლისის "საზღვარგარეთის ქვეყნების სასამართლო გადაწყვეტილებათა შესახებ" კანონი (მუხ. 4) და ა. შ.

თავიდანვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ორივე შემთხვევაში "საჯარო წესრიგის" არსი ერთნაირად უნდა იქნას გაგებულნი. მაგრამ რამდენადმე განსხვავებულია მისი დანიშნულება ქვეყნის შიგნით და საერთაშორისო კერძო სამართალში. პირველ შემთხვევაში მისი მიზანია დაარეგულიროს კერძო სამართლის სუბიექტთა შორის წების თავისუფალი გამოსატყობი წარმოქმნილი ურთიერთობები, თუ ისინი კანონით შიშობი არ არის განსაზღვრული, ხოლო მეორე შემთხვევაში – უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარების დაშვებადობის საკითხის გადაწყვეტა. კერძოდ, სუბიექტური სასამართლო ეყრდნობა სამართლის ნორმას, რომელსაც იგი მოუთხოვს თავის გადაწყვეტილებაში. თუ ეს

¹²⁴ ლუგანოს კონვენციის 27-ე მუხლის პირველი პუნქტიდან გამომდინარე გადაწყვეტილების ცნობა არ ხდება, როდესაც „1. გადაწყვეტილების აღიარება ეწინააღმდეგება იმ ქვეყნის ძირითად სამართლებრივ პრინციპებს, სადაც უნდა მოხდეს მისი აღიარება."

ნორმა ენისაღმდეგება საქართველოს საჯარო წესრიგს, მაშინ მისი ცხოვრება და აღსრულება ჩვენს ქვეყანაში არ უნდა მოხდეს. ანუ ასეთ დროს ხდება გამოყენებული კანონის, სამართლის ნორმის შეფასება საქართველოს ძირითად სამართლებრივ პრინციპებთან.¹³⁴

საჯარო წესრიგის არსი, მისი შინაარსი შეიძლება განსხვავდებოდეს როგორც სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემის, ასევე ერთი სისტემის მქონე სახელმწიფოებს შორის. აქედან გამომდინარე, თითოეული ქვეყანა თვითონ განსაზღვრავს მის შინაარსს და მოცულობას. მაგრამ გამომდინარე იქიდან, რომ იგი მოიცავს არა მარტო სამართლებრივ, არამედ და არა ნაკლებ პოლიტიკურ, ზნეობრივ თუ ფილოსოფიურ შეხედულებებს, მისი ცალმხრივად სამართლებრივად, ან და ზოგადად განსაზღვრა, განმარტება შეიძლება ითქვას რომ შეუძლებელია. სხვა სიტყვებით რომ ეთქვას, არ არის ჩამოყალიბებული ერთიანი დოქტრინა, იგი განსაზღვრული არ არის არც სასამართლო პრაქტიკით და არც კანონმდებლობით.

თანამედროვე იურიდიულ მეცნიერებაში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, საჯარო წესრიგის დარღვევასთან შეიძლება გვეკონდეს საქმე როდესაც სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარება ნინაღმდეგობაში მოდის ქვეყნის ა) საპროცესო სამართლით ("საპროცესო-სამართლებრივი საჯარო წესრიგი") და ბ) მატერიალური სამართლით ("მატერიალურ-სამართლებრივი საჯარო წესრიგი") გათვალისწინებულ ძირითად პრინციპებთან.¹³⁵ ამას თან შეიძლება დაემატოს ამლიარებულ სახელმწიფოში გაბატონებული მორალური თუ ზნეობრივი მუხედულებები, რომლებიც განმარტებული არ არის სამართლის ნორმებში.

ა) ამომწურავად ყველა იმ საპროცესო ინსტიტუტის მიმოხილვა, რომლებიც შეიძლება განვიხილოთ როგორც საქართველოს საჯარო წესრიგის შემადგენელი პრინციპები, უნდა აღვნიშნოთ, რომ თითქმის შეუძლებელია. ჩვენ აქ შევეცდებით შევეხოთ მხოლოდ ზოგიერთ მათგანს.

გადაწყვეტილების აღიარებაზე უარის თქმას, საპროცესო სამართლით გათვალისწინებული ზოგიერთი ინსტიტუტის დარ-

¹³⁴ "საჯარო წესრიგი" და "ძირითადი სამართლებრივი პრინციპები" თავისუფლად შეგვისძლია განვიხილოთ, როგორც იდენტური ცნებები.

¹³⁵ იხ. ხ. შაკაძის დასახელებული ნაშრომი გვ. 418-425. აგრეთვე J. Kropholler, Europaisches Zivilprozessrecht; Verlag Recht und Wirtschaft GmbH Heidelberg 1996. s. 323-331.

ღვევასთან დაკავშირებით, ჩვენ ზემოთ უკვე შევეხეთ. აღნიშნული პრინციპები "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 68-ე მუხლის მე-2 პუნქტში ცალკე საფუძვლად არის გამოხატული. აქ შეიძლება მხოლოდ აღვნიშნოთ, რომ: 1) მხარის უწყების ჩაბარების გზით გაფრთხილების აუცილებლობა და 2) საქართველოში უკვე კანონიერ ძალაში არსებული გადაწყვეტილების შემთხვევაში სხვა გადაწყვეტილების აღიარების დაუშვებლობა ნარმოადგენს ისეთი საპროცესო ინსტიტუტებს, რომლებიც თავის მხრივ შეადგენენ საპროცესო-სამართლებრივი საჯარო წესრიგის თვალსაზრისით ძირითად, ამსავალ პრინციპებს — ზოგადად საჯარო წესრიგს. გამონაკლისი შეიძლება არსებობდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მხარე შეგნებულად არიდებს თავს უწყების მიღებას.

როგორც ცნობილია, საპროცესო სამართლის პრინციპების კლასიფიკაციაზე სხვადასხვა შეხედულება არსებობს. ჩვენ ვინაირებთ მოსაზრებას, რომ მათი დაჯგუფება მოხდეს დანიშნულების მიხედვით. აქედან გამომდინარე განახევავენ 1) ორგანიზაციულ (მაგ. სასამართლოსა და მოსამართლის დამოუკიდებლობა, მოსამართლის მხოლოდ კანონისადმი დაპორჩილება და ა. შ.) და 2) ფუნქციონალურ პრინციპებს, (სასამართლოსა და მხარეთა საქმიანობის მომწესრიგებელი ნესები).

სასამართლო ხელისუფლება და მოსამართლის დამოუკიდებლობა სახელმწიფოში წესრიგის, მართლმსაჯულების სრულყოფილად განხორციელების ერთ-ერთ უმთავრეს პირობას წარმოადგენს. მისი უზრუნველყოფის მიზნით აღნიშნული პრინციპი საქართველოში (რა თქმა არა მარტო საქართველოში) განმტკიცებულია სხვადასხვა საკანონმდებლო აქტებში. რომელთაგან პირველ რიგში უნდა აღვნიშნოთ კონსტიტუცია, კერძოდ, 82-ე მუხლის მესამე პუნქტის თანახმად: "სასამართლო ხელისუფლება დამოუკიდებელია და მას ახორციელებენ მხოლოდ სასამართლოები." ხოლო 84-ე მუხლის პირველი პუნქტიდან გამომდინარე, მოსამართლე დამოუკიდებელია თავის საქმიანობაში, იგი ემორჩილება მხოლოდ კონსტიტუციას და კანონს. გადაწყვეტილების მიღებაზე ზეგავლენის მიზნით მის საქმიანობაში ჩარევა აკრძალულია და ისჯება კანონით. აღნიშნული პრინციპი განმტკიცებულია ისეთ საკანონმდებლო აქტებში, როგორცაა საქართველოს ორგანული კანონები "საერთო სასამართლოების შესახებ" (მუხ. 1.), "უზენაესი სასამართლოს შესახებ" და სხვ. ამ კანონებით განმტკიცებულია არა მარტო სასამართლო ხელისუფლების

დამოუკიდებლობა სახელმწიფო ხელისუფლების სხვა შტოები-
საგან, არამედ ისეთი ფუნდამენტური გარანტიები, როგორცაა
მოსამართლის მხოლოდ კანონისადმი დამორჩილება, საქმეთა
განხილვა მიუკერძოებელი მოსამართლის (სასამართლოს) მიერ,
საქმის წარმოება უშუალოდ საპროცესო კანონმდებლობით დად-
გენილი წესების შესაბამისად და ა. შ.

თავისუფლად შეიძლება ითქვას, რომ საპროცესო სამართ-
ლის ორგანიზაციული პრინციპები წარმოადგენენ იმ ძირითად
სამართლებრივ პრინციპებს, რომლებიც სახელმწიფოს საჯარო
წესრიგის არსებით შემადგენელ ჩანილად უნდა იქნას განხილუ-
ლი. რომლის საფუძველზეც წარმოიშობა შემდგომში – სასა-
მართლოსა (მოსამართლისა) და მხარეთა საქმიანობის მომწეს-
რიგებელი – ფუნქციონალური პრინციპები. პრინციპების ორივე
ეს ჯგუფი ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებულ წესებს წარ-
მოადგენენ.

ფუნქციონალური პრინციპები მეტნაკლები მნიშვნელობით
საპროცესო კოდექსის სხვადასხვა მუხლებშია გამოხატული.

ერთმნიშვნელოვნად შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ ისეთი
ფუნდამენტური პრინციპები, როგორცაა დისპოზიციურობა და
შეჯიბრობითობა, წარმოადგენენ საქართველოს საჯარო წეს-
რიგის გამოხატვას. მაგ. დისპოზიციურობა სამოქალაქო პროცეს-
ში "სამოქალაქო მატერიალური სამართლის ერთ-ერთი ფუნდა-
მენტური პრინციპის – ნების ავტონომიის სრული ანარეკლია",¹⁷
მასზეა აგებული საპროცესო კანონმდებლობა. მისგან გამომ-
დინარეობს მაგ. მოპასუხის უფლება აღიაროს სარჩელი, მოსარ-
ჩელემ უარი თქვას სარჩელზე, გაასაჩივროს მხარემ სასამართ-
ლო გადაწყვეტილება და სხვ. მაგ. უფლების სასამართლო წესით
დაცვაზე ვერ ვილაპარაკებთ, თუ გადაწყვეტილება კანონიერ
ძალაში შედის გამოცხადებისთანავე, ანუ მისი გასაჩივრება დაუშ-
ვებელია დავის ნებისმიერი საგნისა და ღირებულების არსებობი-
სას. შეჯიბრობითობის პრინციპს საქართველოში კონსტიტუცი-
ური, სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივი მნიშვნელობა გააჩნია.
კონსტიტუციის 85-ე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად: "სამართალ-
წარმოება ხორციელდება მხარეთა თანასწორობისა და შეჯიბრო-
ბითობის საფუძველზე". იგი მოიცავს მოსარჩელის მოთხოვნისა
თუ მოპასუხის შესაგებლის ფაქტობრივი დასაბუთების შესაძლე-
ბლობას. ისინი თვითონ განააზღვრავენ რამელი ფაქტები

მიუთითონ თავიანთი მოთხოვნის საფუძველად და რომელი მტკი-
ცებულებებით გაამყარონ ეს მოთხოვნები. უმთავრეს პირობას
წარმოადგენს ის, რომ მხარეებს გააჩნდეთ თანაბარი შესაძლე-
ბლობა, სრულად გამოიყენონ აღნიშნული უფლება. წინააღმდეგ
შემთხვევაში წაგებულ მხარეს სრული უფლება ექნება იშუამდგო-
მლოს სასამართლოს წინაშე ამ პრინციპის დარღვევის შესახებ,
რაც თავის მხრივ წინააღმდეგობაში მოდის საქართველოს ძირი-
თადი სამართლებრივი პრინციპებთან.

ანალოგიურად საჯარო წესრიგის შეუთავსებლობასთან
შეიძლება ლაპარაკი, როდესაც საქმე გვაქვს სასამართლოს მიერ
მხარეთა თანასწორობის პრინციპის დაუცველობასთან. რომლის
თანახმად "მხარეები სარგებლობენ თანაბარი უფლებებითა და
შესაძლებლობებით დასაბუთონ თავიანთი მოთხოვნები, უარყ-
ონ ან გააქარწყლონ მეორე მხარის მიერ წამოყენებული მოთხ-
ოვნები, მოსაზრებები თუ მტკიცებულებები." ამ წესის მნიშ-
ვნელობა იმითაც ვლინდება, რომ ზემოთ ნახანები შეჯიბრობ-
ითობის პრინციპის რეალურად განხორციელება შეუძლებელი
იქნებოდა, თუ მხარეებს არ განვიხილავდით როგორც თანას-
წორს. მათ უნდა ჰქონდეთ თანასწორი შესაძლებლობები, უარყ-
ონ მოწინააღმდეგე მხარის ფაქტები თუ მტკიცებულებები და
წარადგინონ ის ფაქტები და მტკიცებულებები, რომლებიც ამ-
ყარებენ მათ პოზიციებს.

ზემოთ ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ უწყების დროულად ჩაბარე-
ბის მნიშვნელობაზე. უნდა აღვნიშნოთ, რომ მხარისათვის თა-
ნასწორობის პრინციპი ირღვევა, როდესაც იგი უწყების საშუ-
ალებით გებულობს მის წინააღმდეგ მხოლოდ საქმის წარმოების
დანყების შესახებ და არ ვგზავნება საქმის მასალები, რათა
მოემზადოს სასამართლოში თავის დასაცავად. იმ შემთხვევაში
თუ სასამართლო მხარის შუამდგომლობის მიუხედავად არ გადა-
დებს საქმის განხილვას და არ მისცემს მას დროს, რომლის გან-
ძალობაშიც მან შეიძლება აღძრას შესაგებელი ან შეგებებული
სარჩელი და მოსამართლე გამოიტანოს გადაწყვეტილებას, შეგ-
ვიძლია ვთქვათ, რომ საქმე გვაქვს არა მარტო უშუალოდ პირის
ფუნდამენტური უფლების დარღვევასთან, არამედ საქართვე-
ლოს საჯარო წესრიგთან შეუთავსებლობასთან. ასევე ჩვენ
ქვეყნის ძირითად სამართლებრივ პრინციპებთან წინააღმდე-
გობაზე შეიძლება ლაპარაკი, როდესაც უცხო სახელმწიფოს სასა-
მართლო (მოსამართლე) საერთოდ უარს ეუბნება მხარეს მტკი-
ცებულებების წარდგენაზე იმ მოტივით, რომ იგი თავისი წინა-

¹⁷ თ. ლილუაშვილი. დასახელებული ნაშრომი გვ. 77.

იპები, რომლებზეც დაფუძნებულია შემდგომში მთელი სამართლებრივი სისტემა, აქედან გამომდინარე, შეიძლება ჩავთვალოთ, რომ საჯარო წესრიგი მოიცავს შემდეგ პრინციპებს: კანონის წინაშე ყველა ადამიანის თანასწორობას განურჩევლად რასის, სქესის, რელიგიისა, წარმოშობისა და ა. შ. (კონსტიტუციის მე-14 მუხ.); საკუთრების ხელშეუვალობა (21-ე მუხ.); შრომის თავისუფლება; მონოპოლიური საქმიანობის დაუშვებლობა (მუხ. 30), ქალისა და მამაკაცის თანასწორობა და ქორწინების ნებაყოფლობა (36-ე მუხ.) და სხვ.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ ეს ამოსავალი პრინციპები დაკონკრეტებას პოულობენ სხვადასხვა ნორმატიულ აქტებში. მაგ. სამოქალაქო კოდექსის ეყრდნობა ისეთ ფუნდამენტურ პრინციპებს, როგორცაა — პირის კერძო ავტონომია და გარიგების დადებისას პირის თავისუფალი ნების გამოვლენა. სამართლის ნორმა, რომლის მოქმედებითაც მოხდა მათი დარღვევა, ცალსახად შეიძლება ითვტას, რომ ეწინააღმდეგება საქართველოს საჯარო წესრიგს.

აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ ის, რომ მხოლოდ კონსტიტუციაში განმტკიცებული პრინციპები არ წარმოადგენს საქართველოს ძირითად სამართლებრივ პრინციპებს. სხვადასხვა საკანონმდებლო აქტებში სამართლის ნორმებით დადგენილი ზოგიერთი წესის დაცვა, ასევე შეიძლება სასამართლოს მიერ განხილულ იქნას როგორც ჩვენი ქვეყნის საჯარო წესრიგის დარღვევის წინააღმდეგ მიმართული აუცილებლობა. იგი შეიძლება ეხებოდეს საქორწინო ასაკს, ან ქორწინების აკრძალვას იმ პირებს შორის, რომელთაგან ერთი მაინც იმყოფება კანონით დადგენილი წესით რეგისტრაციაში (პოლიგამიის აკრძალვა) ან პირდაპირ აღმავალი ან დამავალი შტოს ნათესავეებს შორის ქორწინების დაუშვებლობა; ასევე შეიძლება განვიხილოთ როგორც საქართველოს საჯარო წესრიგთან წინააღმდეგობრიობა საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსით დადგენილი წესი, რომელიც უკრძალავს ქალს ხელახალ ქორწინებას პირველი ქორწინების შეწყვეტიდან სამასი დღის განმავლობაში.¹⁴¹ მართალია ამ წესის ძირითად მიზანს წარმოადგენს შესაძლო ჩასახული ბავშვის ინტერესების დაცვა, მაგრამ საქართველოში იგი შეიძლება განხილულ იქნას როგორც მკუდლეთა თანასწორობის დარღვევა.

აღნიშნული ნორმები ადამიანის ღირსებას, მის თავისუფლებას იცავენ. მათ აგრეთვე მორალური დაცვია ნორმებსაც უწოდებენ.¹⁴²

ჩვენი აზრით, საქართველოში გაზიარებული უნდა იქნას ფრანგულ სამართალში გაბატონებული მოსაზრება, რომ ქვეყნის ordre public-ი მოიცავს სოციალურ და ეკონომიკურ საჯარო წესრიგსაც. მისი მნიშვნელობა გამომდინარეობს საბელმნიფოს ერთ-ერთი უმთავრესი მიზნის — სოციალურ სახელმწიფოდ წამოყალიბებისაგან. მაგალითის სახით შეიძლება მოყვებნათ სამოქალაქო კოდექსის 420-ე მუხლი, რომლის თანახმად: "სასამართლოს შეუძლია საქმის გარემოებათა გათვალისწინებით შეამციროს შეუსაბამოდ მაღალი პირგასამტეხლო". ასეთ შეთხვევაში სასამართლო მხედველობაში ღებულობს როგორც შესრულების ღირებულების, ასევე შეუსრულებლობისა თუ არასათანადოდ შესრულებიან გამოწვეული ზიანის თანაფარდობას პირგასამტეხლოს ოდენობასთან.

აუცილებლად მიგვაჩნია მოკლედ შევეხოთ ზნეობის, მორალის საკითხს სახელმწიფოში საჯარო წესრიგთან მიმართებაში. ნებისმიერი საზოგადოება მორალის (ზნეობის) განსაზღვრულ ნორმებს ეფუძნება. როგორც სამართალი, ასევე მორალი ანებს რიგებს ადამიანებს შორის ურთიერთობას.¹⁴² გამომდინარე იქიდან, რომ ზნეობის გარკვეული ნორმები არ არის კოდიფიცირებული, სასამართლოსათვის (მოსამართლისათვის) რაიმე ურთიერთობის მის ხანააღმდეგოდ აღიარება საკმაო სირთულეს წარმოადგენს, შედარებით სამართალთან, როდესაც არსებობს ამ ურთიერთობის წარმოშობის, შეცვლის თუ შეწყვეტის კანონ-სანააღმდეგოდ მიწვევის ხელთ არსებული ნორმატიული მასალა. მიუხედავად ამისა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ არ შეიძლება ზნეობის ნორმებს არ გააჩნდეს გარკვეული სამართლებრივი მნიშვნელობა. ისინი ერთმანეთთან ნჭიდროდ დაკავშირებულნი არიან გამომდინარე იქიდან, რომ სამოქალაქო სამართლის საკმაოდ ბევრი ნორმა ზნეობრივი იმპერატივიდან არის აღმოცენებული. იგი სამართლის ერთ-ერთ წყაროდ შეიძლება იქნას მიჩნეული. ეს არ ნიშნავს ამ ფასიულობათა ერთმანეთში აღრევას. ორივე ინარჩუნებს ავტონომიურობას. რაც ყველაზე მთავარია, სამარ-

¹⁴¹ იხ. დ. ჭანტურია. შეხავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში. გამომც. "სამართალი". 1997 წ. გვ. 363.

¹⁴² ვ. ხუბუა. სამართლის თეორია. გამომც. "მერიდიანი"; თბილისი 2004. გვ. 62.

¹⁴³ Code Civil. Editions Dalloz. 1994-1995. art. 228.

თალი არ უპირობსპირდება ზნეობრივ ღირებულებებს.¹⁴³ პირიქით, ისინი შეიძლება ითქვას, რომ აცხებენ ერთმანეთს. ამის ნათელი მაგალითია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს №1/2/15 გადაწყვეტილება. სადაც დავის საგანს წარმოადგენდა სამოქალაქო კოდექსის 529-ე მუხლის კონსტიტუციურობა კონსტიტუციის 21-ე მუხლთან დაკავშირებით. აღნიშნული მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად:

"1. ჩუქება შეიძლება გაუქმდეს, თუ დასაჩუქრებული მძიმე შეურაცხყოფას მიაყენებს ან დიდ უმადურობას გამოიჩენს მჩუქებლის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ."

როგორც საკონსტიტუციო სასამართლომ თავის გადაწყვეტილებაში მიუთითა: "მჩუქებლის უფლება უკან დაიბრუნოს გაჩუქებული ქონება, ჩუქების ურთიერთობის მაღალი ზნეობრივი ხასიათითაა განპირობებული. .... ნაჩუქრობა წარმოადგენს სამართლის და ზნეობის ურთიერთკავშირის იდეალურ გამოვლინებას. . . . მჩუქებლის მიერ ქონებრივი სიკეთის უსასყიდლოდ გადაცემა პირდაპირ ენასკება დასაჩუქრებულის მხრიდან მართალია არა სამაგიერო, მაგრამ ზნეობრივად ქცევის ვალდებულებას. ზნეობრივად საკლდებულო მოქმედების შესრულება კი არ შეიძლება განვიხილოთ თავისუფლების შეზღუდვად. სწორედ ასეთი ვალდებულება უნდა დაუპირობებდეს მჩუქებლის მიერ გაღებულ ქონებრივ სიკეთეს. . . .

ჩუქების მოშლას იწვევს არა ყოველგვარი შეურაცხყოფა და უმადურობა, რაც თავისთავად ზნეობის საწინააღმდეგო მოქმედებად ითვლება, არამედ დასაჩუქრებულის ისეთი ქცევა, რაც სერიოზულ საფრთხეს უქმნის საზოგადოების არსებობის ზნეობრივ საფუძველს. . . . ჩუქების გაუქმებით ამ შემთხვევაში სამართალი ასრულებს ზნეობრივ ფაუნდობათა მხარდაჭერისა და დაცვის ფუნქციას."¹⁴⁴

მორალის (ზნეობის) ერთ-ერთ ამკარა გამოხატულებაა პირის კეთილსინდისიერება. შეიძლება ითქვას, რომ მასზეა აგებული მთელი სამოქალაქო კოდექსი. მე-8 მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად: "3. სამართლებრივი ურთიერთობის მოხანილენი ვალდებულნი არიან კეთილსინდისიერად განაბორციელონ თავიანთი უფლებები და მოვალეობანი."

¹⁴³ ბესარიონ ზოიძე, საკონსტიტუციო კონტრალი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში. გამომც. GITZ. თბილისი, 2007. გვ. 139.

¹⁴⁴ იხ. ბ. ზოიძე, დასახელებული ნაშრომი გვ. 28-31.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო. გადაწყვეტილებები, 2005. თბ. 2004 წ. გვ. 101-103.

ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, რომ მოვლენის სპეციფიკიდან გამომდინარე, მორალის (ზნეობის) ნორმათა სრულად ტექსტუალური გამოხატვა თითქმის შეუძლებელია. აქედან გამომდინარე, ცხადია, რომ მოსამართლეს შეიძლება შეექმნას გარკვეული ხაზის სირთულეები. თუმცა იგი იმ საზოგადოების ჩვეულებრივი, რიგითი წევრიცაა და მათზე მეტად თუ არა ნაკლებად არ უნდა იცნობდეს და იცავდეს ამ საზოგადოებაში გაბატონებულ მორალურ ღირებულებებსა და ზნეობის წესებს. ამიტომ იგი ურთიერთობების შეფასებისას უნდა ხელმძღვანელობდეს არა პირადი შეხედულებების, არამედ პირველ რიგში საზოგადოებაში არსებული მორალური ფასეულობებით. ზოლო სამართლის სუბიექტთა შორის რაიმე ურთიერთობის აღიარება ზნეობასთან შეუსაბამოდ, ყოველთვის კონკრეტული ფაქტის საკითხია, რომელიც მოსამართლემ ყოველი კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით უნდა გადაწყვიტოს. მოსამართლეთა მარალზნეობრიობის მნიშვნელობაზე მიუთითებს ადამიანის უფლებებისა და ფუნდამენტური თავისუფლებების დაცვის ევროპის კონვენციის მე-21 მუხლი: "1. მოსამართლეები უნდა ხასიათდებოდნენ მაღალი მორალური თვისებებით და ქონდეთ მაღალი სამსახურის დაკავებისათვის აუცილებელი კვალიფიკაცია ან უხდა იყვნენ აღიარებული კომპეტენციის იურისკონსულტები."

ასევე მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მოკლედ შევეხოთ იმპერატიული ნორმების მნიშვნელობას საჯარო წესრიგთან მიმართებით. უნდა აღვნიშნოთ, რომ არ არსებობს ერთიანი მოსაზრება იმის შესახებ, იწვევს თუ არა ნებისმიერი იმპერატიული ნორმის დარღვევა ქვეყნის ძირითად სამართლებრივ პრინციპებთან წინააღმდეგობა. ზოგიერთი შეცნიერის აზრით, მხოლოდ იმ იმპერატიულ ნორმებს უნდა მიენიჭოთ მნიშვნელობა, რომელთაც გააჩნიათ შეუზღუდავი მოქმედების სფერო.¹⁴⁵ ფრანგულ სამართალში მათ "აბსოლუტური იმპერატიული ნესები" ეწოდებათ.¹⁴⁶ აღნიშნული ნორმების გამოყენების სფერო სამართლის სხვადასხვა დარგს შეიძლება მოიცავდეს. იგი შეიძლება ვრცობდეს ეკონომიკური ხასიათის ურთიერთობებს, მომხმარებელთა უფლებების დაცვას, ინტელექტუალურ საკუთრების და ა. შ.

¹⁴⁵ იხ. ხ. შაკი, დასახელებული ნაშრომი გვ. 422.

¹⁴⁶ იხ. დ. В. Литвинский "Признание иностранных судебных решений по гражданским делам". с. 503-504. Издательство юридического факультета С.-Петербургского университета 2005 г.

ამავე დროს არსებობს შეხედულება, რომლის თანახმად უცხო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულების სფეროში სახელმწიფოს საჯარო წესრიგი არ მოიცავს ქვეყანაში მოქმედ ყველა იმპერატიულ ნორმას, გამომდინარე იქიდან, რომ საკმაოდ რთულია იმის დამტკიცება, რომ ყოველი მათგანი მიმართულია იმ პრინციპების დაცვისაკენ, რომელიც წარმოადგენენ საზოგადოების უშალლეს ღირებულებებს.¹⁴⁷

აღბათ გამართლებული იქნება, თუ საქართველოში ზემოთ მოყვანილი შეხედულება ვპოვებს გავრცელებას. რა გვადლევს ამის თქმის საფუძველს? როგორც ცნობილია, სამოქალაქო სამართლის ნორმათა დაყოფა ხდება დისპოზიციურ და იმპერატიულ ნორმებად. ხშირად კი ცალსახად იმის დადგენა, ნორმა რომელ მათგანს განეკუთვნება, სასამართლოსთვის საკმაოდ პრობლემატური შეიძლება იყოს. რა თქმა უნდა არსებობს ნორმები, რომლებიც ერთმნიშვნელოვნად იმპერატიულად უნდა იქნას განხილული. ხოლო სხვა შემთხვევაში, შეიძლება აუცილებელი გახდეს მათი განმარტება (სუბიექტური და ობიექტური) სასამართლოს მიერ. ასეთ ვითარებაში კი განმარტება უნდა გამომდინარეობდეს ნორმის მიზნიდან. თუ დადგინდება, რომ ნორმის მიზანია სასამართლის ფუნდამენტური პრინციპების, საზოგადოებაში გავრცელებული და გაბატონებული ღირებულებების დაცვა, იგი უნდა განისაზღვროს როგორც იმპერატიული შინაარსის მქონე. აქედან გამომდინარე, მასთან წინააღმდეგობაში უნდა იქნას განხილული ის სამართლის ნორმა, რომელსაც ეყრდნობა უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილება.

გვ. აღიარების პროცესი

(აღიარების შესახებ საქმის წარმოების წესი)

როგორც უკვე ვთქვით, აღიარება ნიშნავს უცხო სახელმწიფოს სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის ცნობას და გავრცელებას ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიაზე იმ ფარგლებში, რომელსაც ითვალისწინებს შესაბამისად საქართველოს სასამართლოს მიერ აღიარების თაობაზე გამოტანილი გადაწყვეტილება.

¹⁴⁷ Radicati Di Brozolo L., G. Mondialisation, juridiction, arbitrage .... P. 1; 22. P.20. - ციტატა შეყვანილია: Л. В. Лизвинский, *დასახ. ნაშრომი* გვ. 565.

ყვეტილება (განჩინება). უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ თანამედროვე პირობებში სხვადასხვა ქვეყნებში აღიარების წესა გამართიყებისა და ერთმანეთთან დაახლოების ტენდენცია გააჩნია. მაგ. იტალიის "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 64-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად: "1. უცხო ქვეყნის სასამართლოს გადაწყვეტილების აღიარება იტალიის ტერიტორიაზე ხდება რაიმე პროცედურების ჩატარების აუცილებლობის გარეშე." სასამართლო ფორმალურად ამონებებს რიგ პირობებს, რომლებიც შეიძლება ითქვას, რომ იდენტურია საქართველოს კანონით დადგენილი პირობებისა, (კერძოდ, სკს-ის კანონი მუხ. 68). ინგლისის კანონმდებლობის თანახმად, აუცილებელია გადაწყვეტილების რეგისტრაცია უშალლესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა სასამართლოს რეესტრში. აქაც განსაზღვრულია ის პირობები, რომლებსაც უნდა პასუხობდეს სასამართლო აქტი. პირველ რიგში გათვალისწინებული უხდა იქნეს ნაცვალგების პრინციპი დიდ ბრიტანეთსა და გადაწყვეტილების გამომტან უცხო სახელმწიფოს შორის. თავისუფლად შეიძლება ითქვას, რომ მსგავსი პრინციპი მოქმედებს გარმანიაშიც.

საინტერესოა, როგორი ვითარებაა საქართველოში. ამის გასარკვევად, აუცილებლად მიგვაჩნია განვიხილოთ შემდეგი საკითხები. კერძოდ, ა) ვის შეუძლია აღძრას შუამდგომლობა; ბ) გადაწყვეტილება მოითხოვს მხოლოდ აღიარებას, თუ იგი უნდა აღსრულდეს კიდევ; გ) ვალდებულია თუ არა სასამართლო შეამოწმოს, არსებობს თუ არა აღიარებაზე უარის თქმის საფუძველები და რა წესით; დ) აღნიშნული საფუძველების დამტკიცების ტვირთის განაწილება მხარეებზე; ე) ქონებრივ-სამართლებრივ დავებზე გადაწყვეტილების აღიარებისას დავის საგანზე შესამე პირის პროტესტი; ვ) მოპასუხის მიერ გარკვეულ მოქმედებათა განხორციელების თაობაზე გადაწყვეტილებათა აღიარება და ზ) საქონის დაგებზე გადაწყვეტილების ცნობის საქმის წარმოება.

თავიდანვე შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ ზემოთ მოყვანილი საკითხები წარმოადგენს იმ ძირითადს, რომლებიც შეიძლება წარმოიშვას გადაწყვეტილების აღიარებაზე საქმის წარმოება-იასა.

ა) პირველ რიგში უნდა აღვნიშნოთ, რომ აღიარების საკითხს, სასამართლო განიხილავს მხოლოდ მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე. რა თქმა უნდა, ეს არ ნიშნავს, რომ იგი უნდა აღძრას უშუალოდ დაინტერესებულმა პირმა. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის თანახმად, მხარეს შეუძლია

საქმე ანარმობის სასამართლოში როგორც პირადად, ასევე წარმომადგენლის მეშვეობით. (სსკ-ის მუხ. 93). პრაქტიკაში ამის მრავალი მაგალითი არსებობს.¹⁴⁶

როგორც ნესი, საქართველოს სასამართლოში რა სახის წარმომადგენლობასთანაც არ უხდა გვქონდეს საქმე, ისინი გამოდიან მხოლოდ და მხოლოდ მხარეთა სახელით და მათი ინტერესების დასაცავად. მხოლოდ ერთ შემთხვევაში შეიძლება წარმომადგენელი წარმომადგენლად პროცესში როგორც მხარეს და როგორც წარმომადგენლად. ასეთ შემთხვევებს შეიძლება ქონდეს ადგილი მხოლოდ მაშინ, როდესაც თანამონაწილის გამოსვლა სამართალწარმოებაში წარმომადგენლად ხდება სხვა თანამონაწილეთა დავალებით, კანონის შესაბამისად გაფორმებული მინდობილობის საფუძველზე.

რაც შეეხებათ ადვოკატებს, მათთვის აუცილებელია, რომ თავიანთი ქვეყნის კანონმდებლობით, უფლება ჰქონდეთ განახორციელონ საადვოკატო საქმიანობა. რადგან არც საქართველოს კანონი "ადვოკატთა შუახეზ" და არც სსკ-ი არ კრძალავს ჩვენი ქვეყნის სასამართლოებში უცხოელი ადვოკატის მონაწილეობას.

ორგანიზაციის შემთხვევაში მინდობილობას გასცემს ამ ორგანიზაციის ხელმძღვანელი ან სხვა უფლებამოსილი პირი. უცხო ქვეყნის ორგანიზაციის შემთხვევაში, მინდობილობას გასცემს ის უფლებამოსილი პირი, რომელსაც ამის უფლება გააჩნია თავისი ქვეყნის კანონმდებლობის თანახმად.

საინტერესოა ქმედუნარიანი პირის წარმომადგენლად დამკვეთის საკითხი აღიარების საქმის წარმოებისას. ანუ შეიძლება თუ არა, რომ ნებისმიერი უცხოელი ან საქართველოს მოქალაქე ქმედუნარიანი პირი, გამოვიდეს წარმომადგენლად საქართველოს უზენაეს სასამართლოში გადანაცვლების აღიარების საქმის წარმოებისას. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსიში შეტანილი 2009 წ. 27 მარტის ცვლილების თანახმად, ქმედუნარიან პირებს უფლება აქვთ გამოვიდნენ სამართალწარმოებაში მხარის წარმომადგენლად მხოლოდ პირველი ინსტანციის სასამართლოებში. მიუხედავად ამისა, ვფიქრობთ შეიძლება შემდეგი დასკვნის გაკეთება, უზენაესი სასამართლოს საკასაციო პალატა, განიხილავს რა აღიარების საკითხს, როგორც პირველი ინსტანციის

სასამართლო, გამოიმდინარე აქედან, ქმედუნარიანი პირის წარმომადგენლად დაშვებისათვის რაიმე დაბრკოლება არ უნდა არსებობდეს. მთავარი პირობაა, რომ აღნიშნული უფლებამოსილება ჩამოყალიბდეს ჩვენი ქვეყნის კანონის შესაბამისად გაცემულ და გაფორმებულ მინდობილობაში.

ბ) ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, რომ უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების ცნობა (აღიარება), მისი შემდგომში აღსრულების აუცილებელ ნინაპირობას წარმოადგენს. მაგრამ სამართალწარმოების რამდენამდე განსხვავებულ ნესებთან გვაქვს საქმე, იმის მიხედვით, გადანაცვლებული მოთხოვნის მხოლოდ აღიარებას თუ მასთან ერთად აღსრულებასაც. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, გადანაცვლებული გამოტანილია სასარჩელო წარმოების დროს თუ უდავო წარმოებისას. მაგალითის სახით შეიძლება მოვიყვანოთ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა საკასაციო პალატის №3ა-53-შ-33-03 განჩინება, რომლითაც დადგინდა:

"ი. ჯანანაშვილის წარმომადგენლის, პ. ჯანანაშვილის შუამდგომლობა დაკმაყოფილდეს. გერმანიის ქ. შადაუს საუნსეზო სასამართლოს 2002 წ. 16 დეკემბრის გადანაცვლებული მოთხოვნის ცნობილ იქნა ე. სმოქტუნის მიერ ი. ჯანანაშვილის ძვილად აყვანის ფაქტი; შეიღად აყვანილმა ატაროს ე. სმოქტუნის გარდაცვლილი მეუღლის, პ. ფრიც სმოქტუნის გვარი.

აღნიშნული გადანაცვლებების ასლი გადაეგზავნოს შუამდგომლობის აღმძვრელ მხარეს.

პალატის განჩინება საბოლოოა და არ ხაზივრდება."¹⁴⁹

რამდენამდე განსხვავებულ ნესებთან გვაქვს საქმე, როდესაც გადანაცვლებული მოთხოვნა იძულებით აღსრულებასაც. ასეთ შემთხვევაში სასამართლო მისართავს პროცედურას, რომელსაც იურიდიულ მეცნიერებაში ხშირად "ეგზეკუტურასაც" უწოდებენ. აღსრულების პროცესზე ჩვენ ქვემოთ შევჩერდებით.

გ) ამ თავის დასაწყისშივე აღვნიშნეთ, რომ აღიარების ერთ-ერთ საფუძველს წარმოადგენს გადანაცვლებების კანონიერებაში შესვლა. აქედან გამომდინარე, ამავე პუნქტში სპეციალურად არის განსაზღვრული ის, რომ იგი უნდა იყოს კანონიერებაში შესული. ე. ი. იგი უნდა იყოს საბოლოო და აღარ უნდა არ-

¹⁴⁸ იხ. მაგ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეებზე, №6 2005 წ. გვ. 60-126.

¹⁴⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეებზე №7 2003 წ. გვ. 1858. განჩინება №3ა-53-შ-33-03. 2 ივნისი, 2003 წ. ქ. თბილისი.

სებობდეს მისი გასაჩივრების სამართლებრივი საფუძველი, ამის შესახებ შეიძლება არსებობდეს ცნობა, გაცემული გადაწყვეტილების გამოშვანი სასამართლოს მიერ, ანდა დასტურდებოდეს უშუალოდ გადაწყვეტილებიდან ან შუამდგომლობიდან.

მნიშვნელოვან დოკუმენტს შეიძლება წარმოადგენდეს ისეთი ცნობის წარდგენა, რომლითაც დასტურდება, რომ მხარე მართალია არ მონაწილეობდა სასამართლოში საქმის წარმოებისას, მაგრამ იგი გამოძახებული იყო კანონის სრული დაცვით და იმ ვადით, რომ მას პქონოდა სრული საშუალება თავის დაცვისათვის.

მნიშვნელოვან პროცედურას წარმოადგენს სასამართლოს მიერ აღიარების საფუძვლების შემოწმება, რომლებიც მოცემულია სკს-ის შესახებ კანონის 68-ე მუხლში, რომლებზეც შემოთ ვრცლად ვისაუბრეთ. მათი დადგენა სასამართლოს (მოსამართლეს) ევალება თავისი თანამდებობრივი მდგომარეობიდან გამომდინარე, მაგრამ შეიძლება დავსვათ კითხვა: რომელი უხდა დადგინდეს მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე და რომელი სასამართლოს მიერ, მიუხედავად იმისა, აღიწავს თუ არა მოპასუხე შუამდგომლობას.

აღბათ, ეჭვს არ უნდა იწვევდეს ის, რომ, როგორცაა ნაცვალგების პრინციპი და საჯარო წესრიგი, სასამართლოს მიერ უნდა დადგინდეს მოპასუხის შუამდგომლობის აღძვრის მიუხედავად. ასევე მოსამართლე, თანამდებობრივი მდგომარეობიდან გამომდინარე, განსაზღვრავს გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის არსებობას და მის მიღებას მართლმსაჯულების განმარტაციელებელი ორგანოს – სასამართლო ხელისუფლების მიერ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მათი განსაზღვრა სასამართლოს ვალდებულებას წარმოადგენს.

რაც შეეხება 68-ე მუხლით დაწესებულ სხვა წინაპირობებს, კერძოდ: ა) უწყების ჩაბარების გზით მხარის დროული გაფრთხილება; ბ) საქართველოში კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების არსებობა და გ) ერთდროულად სამართალწარმოების მიმდინარეობა — მათი არსებობა არარსებობის საკითხს სასამართლო არ კვევს მოპასუხის შუამდგომლობის საფუძველზე. თუმცა, ეს არ ართმევს სასამართლოს უფლებას, თავისი ინიციატივით განახორციელოს აღნიშნული საფუძვლების დადგენა.

სხვადასხვა შეხედულება არსებობს სასამართლოს საერთაშორისო განსჯადობის საკითხთან მიმართებით. ჩვენი აზრით, გამართლებული იქნება საერთაშორისო კომპეტენციის გარკვევა სასამართლომ განახორციელოს თავისი ინიციატივით, მიუხე-

დავად იმისა აღიძვრება თუ არა შუამდგომლობა. ამის საფუძველს გვაძლევს შემდეგი გარემოებები: პირველი – საქმის განხილვა საერთაშორისო კომპეტენციის წესების დარღვევით, წარმოადგენს გადაწყვეტილების აღიარებაზე უარის თქმის საფუძველს. მით უმეტეს, თუ დავის ჭანხილვა შედიოდა საქართველოს სასამართლოების განსაკუთრებულ საერთაშორისო კომპეტენციაში. ამასთან, აღნიშნული წესის დაცვა არა მარტო საერთაშორისო დონეზე მართლმსაჯულების მონესრიგებულად განსორციელების აუცილებელი პირობაა, არამედ ამ შემთხვევაში აშკარად იკვეთება სახელმწიფო დაინტერესება საერთაშორისო განსჯადობის დარეგულირების საკითხში. მეორე – მხარის მიერ შუამდგომლობის აღძვრის მიუხედავად საერთაშორისო განსჯადობის გარკვევის საკითხი განსაკუთრებით ნათლად ჩანს ისეთი გადაწყვეტილებების ცნობისას, რომლებიც გამოტანილია უდავო წარმოებით განხილულ საქმეებზე. ანუ იმ სახის სასამართლო პროცესზე, სადაც არ გვყავს მოწინააღმდეგე მხარე (მოპასუხე), რომელსაც შეეძლებოდა გამოეთქვა კომპეტენციის თაობაზე პროტესტი. აქედან გამომდინარე, მისი შემოწმება არ უნდა იყოს დამყარებული მხოლოდ შეჯიბრობითობის პრინციპზე, რომლის თანახმად თითოეული მხარე სარგებლობს თანაბარი უფლებით და შესაძლებლობით, დაასაბუთოს თავისი მოთხოვნა და გააქარწყლოს მეორე მხარის მოთხოვნები აუ მოსაზრებები. შესამე – აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ, რომ მხოლოდ მხარის (მოპასუხის) აქტიურობაზე საკითხის მიხედვით, არ შეიძლება არ გამოინვიოს რიგ შემთხვევებში ჩვენი ქვეყნის სასამართლოების განსაკუთრებული საერთაშორისო განსჯადობის კანონით გათვალისწინებული ნორმების დარღვევა.

ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ აღიარებისას სასამართლო არ განიხილავს გადაწყვეტილების გამოშვანი სასამართლოს ფაქტობრივ და სამართლებრივ საფუძვლებს. მაგრამ, საერთაშორისო კომპეტენციის "ირიბი" წესით დადგენა, შეიძლება ჩაითვალოს ერთადერთი გამოჩაკლისად, როდესაც შესაძლებელია საქრო გახდეს მათი გარკვეულ დონეზე გადამოწმება. თუმცა, არცერთ შემთხვევაში არ ხდება გადაწყვეტილების არსებისა – ფაქტობრივი თუ სამართლებრივი – შეფასება, ადგილი აქვს მხოლოდ იმ გარემოებების გარკვევას, რომელთა საფუძველზეც უცხო ქვეყნის სასამართლო ადგენს საერთაშორისო კომპეტენციის არსებობას.

ფ) აღიარების საქმის წარმოებისას ყურადღებას იმსახურებს ფაქტი, თუ რომელ მხარეს ეკისრება აღიარების საფუძვლების მიმართ მტკიცების ტვირთი.

დამტკიცების ტვირთი წარმოადგენს მხარის მოვალეობას შეასრულოს გარკვეული მოქმედებები. მაგრამ როგორც ფაქტების მითითების ტვირთი¹⁵⁰, ასევე დამტკიცების ტვირთიც წარმოადგენს მხარის ფაქტულტატურ მოვალეობას. ისევე როგორც საპროცესო სამართალში არსებული სხვა მოვალეობების შეუსრულებლობისას, ამ შემთხვევაშიც რაიმე საჩქეცია არ არსებობს, გარდა იმისა, რომ მხარის მიმართ შეიძლება დადგენს მისთვის არახელსაყრელი შედეგი. ხოლო თუ პირი ასრულებს დამტკიცების მოვალეობას მაშინ მან უნდა წარადგინოს სასამართლოში დასადგენ გარემოებებთან დაკავშირებული მტკიცებულებები.

ე. ი. "დამტკიცების ტვირთი - ესაა სამოქალაქო სამართალწარმოებაში საქმის სწორად გადაწყვეტისათვის მნიშვნელოვანი ფაქტების დამტკიცების მოვალეობის დაკისრება მხარეებზე."¹⁵¹ როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს მოვალეობის სწორად გადანაწილება მხარეებზე, ანუ რის საფუძველზე ხორციელდება იგი. როგორც ცნობილია, გარემოებებიდან გარკვეული ნაწილის დამტკიცების მოვალეობა ეკისრება მოსარჩელეს, ნაწილის კი მოპასუხეს. ამიტომ, იმის განსაზღვრას, რომელი გარემოებები უნდა დაამტკიცოს თითოეულმა მხარემ, შეიძლება გადაწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდეს სიმართლის დასადგენად.

ჩვენი აზრით, გამართლებული იქნება, თუ მტკიცების ტვირთის განაწილების საფუძველად მივიჩნიებთ ზემოთაღნიშნულ ზოგად წესს, კერძოდ: მოსარჩელე თავისუფლდება იმ ფაქტების დამტკიცებისაგან, რომლებიც ივარაუდება მის სასარგებლოდ; ხოლო, მოპასუხე თავისუფლდება იმ ფაქტების დამტკიცებისაგან, რომლებიც ივარაუდება მის სასარგებლოდ. აქედან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, გადაწყვეტილების ცნობისას, აღიარების წინაპირობების მიმართ მტკიცების ტვირთი დაეკისროს პირს, რომელიც აღიარავს გადაწყვეტილების აღიარების შესახებ შუამდგომლობას საქართველოს უზენაეს სასამართლოში. ამასთან, გასათვალისწინებელია ის შემთხვევაც,

როდესაც შუამდგომლობა აღძრულია გადაწყვეტილების არცნობის თაობაზე. უოველივე ამასთან დაკავშირებით, საჭიროდ მიგვაჩნია კიდევ ერთხელ აღვნიშნავთ, რომ პრეზუმციები არ ათავისუფლებს სრულად მტკიცების მოვალეობისაგან მეორე მხარეს.

ა) ქონებრივ-სამართლებრივ დავებზე გადაწყვეტილების აღიარებისას, შეიძლება განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიენიჭოს იმ შემთხვევას, როდესაც აღიარების წინააღმდეგ გამოდის შესაძე პირი. მაგ. გადაწყვეტილების საფუძველზე მოსარჩელეს მიაკუთვნეს გარკვეული ქონება, რომელზედაც პრეტენზიას აცხადებს სხვა პირი, რომელმაც მოგვიანებით შეიტყო სასამართლო პროცესის შესახებ.

აუცილებლად მიგვაჩნია, აღვნიშნოთ, რომ აღიარების კომპეტენცია რჩება ისევე უზენაეს სასამართლოს, რომელიც გადაწყვეტავს ცნობა არცნობის საკითხს კანონით (სკს კანონი) დადგენილი წესით. მესამე პირის პრეტენზია ვერავითარ შემთხვევაში ვერ იქნება აღიარების პროცესის დამამბრკოლებელი გარემოება. მას რჩება უფლება აღძრას დამოუკიდებელი სარჩელი საერთო წესების დაცვით. მხარეთა შორის დავის საგნის მიმართ თავისი ინტერესი, შესაძე პირმა შეიძლება დაიცვას ორი, ერთმანეთისგან განსხვავებული წესით. ერთი - აღძრას სარჩელი აღიარების შესახებ სამართალწარმოების მიმდინარეობისას, და მეორე - მიიღებს რა სასამართლო საქმეზე გადაწყვეტილებას, შემდგომ აღძრას სარჩელი იმ მხარის წინააღმდეგ, რომლის სასარგებლოდაც იქნა იგი გამოტანილი. სარჩელის უფლება, როგორც პირის ერთ-ერთი ფუნდამენტური უფლება, გაათვალისწინებულია როგორც საქართველოს კონსტიტუციით, ასევე სსკ-ის მეორე მუხლით. მთავარ საკითხად რჩება ის, რომ საქმეზე ჩვენი ქვეყნის სასამართლოს გააჩნდეს საერთაშორისო განსჯადობა.

ბ) საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი შეიცავს ერთ მნიშვნელოვან მუხლს (მუხ. 254), კერძოდ, იგი ეხება გადაწყვეტილებას, რომელიც მოპასუხეს ავალებს განსაზღვრული მოქმედების შესრულებას. ამ მუხლის პირველი პუნქტიდან გამომდინარე:

"1. ისეთი გადაწყვეტილების გამოტანისას, რომელიც მოპასუხეს ავალებს განსაზღვრული მოქმედების შესრულებას, რაც დაკავშირებული არ არის ქონების ან ფულადი თანხების გადაცემასთან, სასამართლოს იმავე გადაწყვეტილებაში შეუძლია

¹⁵⁰ ვ. ბოიკილინგო, დ. ჯანტურია. "სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდოლოგია". გამომც. "ჯიბიბი". თბ. 2003 წ. გვ. 29-37.
¹⁵¹ თ. ლაღვიშაშვილი. დასახელებული ნაშრომი გვ. 220-224

მიუთითოს, რომ, თუ მოპასუხე გადაწყვეტილებას არ შეასრულებს დადგენილ ვადაში, მოსარჩელეს უფლება აქვს ეს მოქმედება შეასრულოს მოპასუხისაგან აუცილებელი ხარჯების ანაზღაურებით.¹⁵²

ამ მუხლის თანახმად, თუ მოპასუხე არ ასრულებს რაიმე მოქმედებებს, იგი შეუძლია შეასრულოს მოსარჩელემ. მაგ. სასამართლომ გამოიტანა გადაწყვეტილება, საცხოვრებელი ფართის გამოყოფის შესახებ. ეს დაკავშირებულია გარკვეული სახის სამუშაოების ჩატარებასთან, რაც უნდა განეხორციელებინა მოპასუხეს. მოსამართლეს შეუძლია მიუთითოს გადაწყვეტილებაში, რომ თუ მოპასუხე არ შეასრულებს ამ სამუშაოს დადგენილ ვადაში, მაშინ იგი შეუძლია შეასრულოს მოსარჩელემ, მაგრამ ამ შემთხვევაში ხარჯება ანაზღაურებს მოპასუხე.

საინტერესოა, საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში, მხარეს, რომლის სარჩელიც სასამართლომ დააკმაყოფილა, სამართლებრივი დაცვის რა საშუალება გააჩნია ასეთი გადაწყვეტილების საქართველოში აღიარებისას. თუ არსებობს იმის ვარაუდი, რომ მოპასუხე ვერ (არ) ასრულებს დაკისრებულ ვალდებულებას (მოქმედებებს), მაშინ შუამდგომლობის აღიარას გადაწყვეტილების მხოლოდ ცნობის შესახებ, ანუ იმის შესახებ რომ მონინალმდგე მხარეს დაეკისრა რაღაც მოქმედებების შესრულება, გარკვეულად აზრს კარგავს. ასეთ შემთხვევაში, მოსარჩელეს, თუ მან განახორციელა აღნიშნული ღონისძიებები, უფლება უნდა გააჩნდეს, აღძრას სასამართლოში შუამდგომლობა როგორც გადაწყვეტილების აღიარების, ასევე მოვალის მიერ განსაზღვრული თანხის – კომპენსაციის – ანაზღაურების თაობაზე. მთავარი პირობაა ერთი, რომ მან დაამტკიცოს მის მართ სამართლებრივი დაცვის აუცილებლობის შესახებ (მოპასუხემ არ შეასრულა მასზე დაკისრებული მოქმედებები) და მეორე – რომ უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილებ

¹⁵² მიგავს დანაწევს შეიცავს სხვადასხვა ქვეყნის საპროცესო სამართალიც მაგ. გერმანიის საპროცესო კოდექსის 517 მუხლის თანახმად: "თუ გადაწყვეტილება, მოპასუხეს ვალდებს გარკვეული მოქმედების შესრულებას, ხოლო მოსარჩელე შუამდგომლობს სასამართლოს წინაშე, რომ აღნიშნული მოქმედებები არ იქნება შესრულებული დადგენილ ვადაში, სასამართლოს შეუძლია მიუთითოს ამავე გადაწყვეტილებაში მოპასუხის მიერ გარკვეული ოდენობის კომპენსაციის ანაზღაურების შესახებ; კომპენსაციის ოდენობას განსაზღვრავს სასამართლო თავისი შეხედულებით."

ბაში განსაზღვრული იყოს გადაწყვეტილების აღსრულების ნესი. მაგ. ჩვენი ქვეყნის სსკ-ის 251-ე მუხლის თანახმად: "თუ სასამართლო დაადგენს გადაწყვეტილების აღსრულების განსაზღვრულ ნესსა და ვადას, ან მიიღებს ზომებს გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველსაყოფად, ამის შესახებ მითითებული უნდა იქნეს გადაწყვეტილებაში." როგორც ამ მუხლის კომენტარიდან ჩანს, ზოგჯერ შეიძლება საჭირო გახდეს დამატებით ისეთ გარემოებაზე მითითება, რაც სხვა დროს არ აისახება ხოლმე სხვა გადაწყვეტილებაში. ასეთ გარემოებას მიეკუთვნება აღსრულების ნესის დადგენა მოსამართლის მიერ თავის გადაწყვეტილებაში.¹⁵³ (მაგ. მუხ. 254). ამ შემთხვევაში მიგვაჩნია, რომ ადგილი არ ექნება ერთსა და იმავე დავის საგახზე ორ სხვადასხვა პროცესს. სასამართლო ცნობს გადაწყვეტილებას და დაადგენს კომპენსაციის ანაზღაურებას. ამასთან, გათვალისწინებული უნდა იქნეს საქართველოს "სააღსრულებო ნარმოებათა შესახებ" კანონის 36-ე მუხლი, რომლის თანახმად: "თუ მოვალე არ ასრულებს ისეთ ვალდებულებას, რომელიც შეიძლება შეასრულოს მესამე პირმა, მაშინ აღმასრულებლის მეშვეობით კრედიტორს უფლება აქვს, თავისი ხარჯით, რომელიც სასამართლო ნესით ეკისრება მოვალეს, თვითონ შეასრულოს ეს მოქმედება."

აღნიშნული პროცესუალური მოქმედებების (პრინციპის) სააარგებლოდ მეტყველებს შემდეგი ფაქტიც: კერძოდ, ამავე მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებულია შემთხვევა, როდესაც გადაწყვეტილება გამოტანილია მხარის ისეთ შესასრულებელ ვალდებულებებზე, რომელთა აღსრულება, მხოლოდ მის ნებაზეა დამოკიდებული (მაგ. ღირსების შემლახავი ცნობების უარყოფა):

"2. თუ აღნიშნული მოქმედება შეიძლება შეასრულოს მხოლოდ მოპასუხემ, სასამართლო გადაწყვეტილებაში დაადგენს ვადას, რომლის განმავლობაშიც გადაწყვეტილება უნდა აღსრულდეს."

საქართველოს სსკ-ი იძლევა იმის საშუალებას, რომ 251-ე მუხლის საფუძველზე, ჩვენი ქვეყნის სასამართლოს განიხილება, უცხო სახელმწიფოს გადაწყვეტილების ცნობის თაობაზე, მიუთითოს აგრეთვე აღსრულების ნესი და ვადა.

¹⁵³ იხ. თ. ლილეუშვილი ე. ხრუსტალი, "საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი". გამომცემლობა "საინ". 2004 წ. გვ. 444-447.

ბ) ყურადღებას იმსახურებს საქორწინო დავების მიმართ გადანყვეტილებებშია აღიარების პროცესი. როგორც წესი, თუ არ არსებობს მეუღლეთა შორის ქონებრივი დავა, იძულებითი აღსრულება აუცილებელი არ არის. მაგრამ მათ მნიშვნელობა გააჩნიათ შემდგომში პირის სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრისათვის. პირველი ქორწინების არსებობა არ არსებობის ფაქტზე დამოკიდებული შემდგომში შავ. მენკვიდრების უფლება, მეუღლეთა თანასაკუთრების ქონებიდან წილის გამოყოფის ამტკიცება და ა. შ. შავ. მეუღლეთა კონებიდან წილის გამოყოფის ამტკიცების უფლების შესახებ საქმის განხილვისას თუ არსებობს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადანყვეტილება, რომლითაც დადგენილია ქორწინების არსებობის ან პირის მამობის საკითხი, მაშინ საჭიროა ჯერ აღნიშნული გადანყვეტილების ცნობა-არცნობის საკითხის გადაჭრა, ანუ ნამდვილად არსებობდა თუ არა ქორწინება. თავისუფლად შეიძლება ითქვას, რომ აღიარება წარმოადგენს ისეთ მნიშვნელოვან წინაპირობას, რომლის გარეშეც შეუძლებელი იქნება შემდგომში ქვეყნის შიგნით ისეთი ობიექტური და დასაბუთებული გადანყვეტილების გამოტანა, რომელიც თავის მხრივ მოითხოვს აღსრულებას.

ამასთან ერთად, გასათვალისწინებელია შემდეგი გარემოებაც. კერძოდ, შეიძლება თუ არა აღიარებული იქნეს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადანყვეტილება, შავ. მეუღლეთა თანასაკუთრების ქონებიდან წილის გამოყოფის თაობაზე, თუ არ იქნება მანამდე აღიარებული გადანყვეტილება ქორწინების შეწყვეტის შესახებ? ვფიქრობთ, კითხვაზე უარყოფითად უნდა გავცეთ პასუხი. გამომდინარე იქიდან, რომ, სანამ არ იქნება ჩვენს ქვეყანაში აღიარებული ქორწინების არსებობის და შემდგომში მისი შეწყვეტის ფაქტი, გაუმართლებელი იქნებოდა გაგვევრცელებინა იმ გადანყვეტილების კანონიერი ძალა, რომელიც თავის მხრივ, გამომდინარეობს პირვანდელი გადანყვეტილების ასევე კანონიერი ძალისგან, რომლის აღიარება აუცილებელი იყო ჩვენს ქვეყანაში.

კიდევ ერთხელ გვსურს შევხვით ხანდაზმულობის ვადას. კერძოდ, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2005 წ. 8 სექტემბრის № ა-2464-შ-81-05 განჩინებას.¹⁵⁰ განჩინების თანახმად, რუსეთის ფედერაციის იოშკარ-ოლას საქალაქო სასამართ-

¹⁵⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებასი სამოქალაქო, სამწარმოო და გაკაცრების საქმეებზე. №6 2005 წ. გვ. 99.

ლოს 1992 წ. 20 მარტის დადგენილებით მოპასუხეს (ო. ტარნიყერ-დიევს) დაეკისრა არსრულწლოვანი ვაჟიშვილის სარჩენად აღი-მენტის გადახდა. გადანყვეტილება ძალაში შევიდა 1992 წ. 20 მარტს. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს შესაბამისმა პალატამ შუამდგომლობა დააკმაყოფილა 2005 წ. 8 სექტემბერს. ანუ გადანყვეტილების გამოტანიდან გასული იყო 13 წელზე მეტი. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 142-ე მუხლი თანახმად: "1. სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადანყვეტილებით დადასტურებული მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადაა ათი წელი მაშინაც კი, როცა ეს მოთხოვნა უფრო ნაკლებ ხანდაზმულობას ექვემდებარება." გამომდინარე იქიდან, რომ გადანყვეტილების აღიარებისა და აღსრულებისას სასამართლო მიმართავს უროვნულ კანონმდებლობას, მიგვაჩნია, რომ ეს შუამდგომლობა არ უნდა დაკმაყოფილებულიყო. პრობლემას წარმოადგენს ამ შემთხვევაში აღიარებაზე უარის თქმის საფუძველი. სკს-ის შესახებ კანონის 68-ე მუხლი არ მოიცავს გადანყვეტილების ცნობაზე უარის თქმის მსგავს საფუძველს. ასეთ ვითარებაში, ალბათ გამართლებული იქნებოდა სასამართლოს მიეთითებინა ძირითადი სამართლებრივი პრინციპებისათვის. ხანდაზმულობის ვადის შეცვლა (გაზრდა ან შემცირება) სასამართლოს არ შეუძლია. მის გასელასთან ერთად უქმდება მოთხოვნის იძულებით აღსრულების მატერიალური შესაძლებლობაც. განჩინებაში მი-თითებულია "სამოქალაქო, საოჯახო და სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივ ურთიერთობათა შესახებ" მინსკის 1993 წ. კონვენცია. ამ კონ-ვენციის 55-ე მუხლის "ე" პუნქტის თანახმად კი, გადანყვეტილებ-ის აღიარება და აღსრულება არ ხდება თუ: "ე) იმ ხელშემკერელი სახელმწიფოს კანონმდებლობის თანახმად, რომელმაც უნდა ცნოს და აღასრულოს გადანყვეტილება, გასულია იძულებითი აღსრულების ხანდაზმულობის ვადა."

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1123-ე მუხლის თანახმად, განქორწინება დაიშვება სასამართლოს წესით, თუ მეუღლეებს შორის არსებობს დავა, სხვა შემთხვევებში კი – სააგენტოს ტერიტორიული სამსახურში. უნდა აღვნიშნოთ, რომ თუ უცხო ქვეყანაში განქორწინება დაშვებულია სასამართლოს გარდა სხვა ორგანოს მიერ, მაშინ მისი აღიარება საქართველო-ში უნდა განხორციელდეს სკს-ის შესახებ კანონის

72-ე მუხლის პირველი პუნქტის საფუძველზე, თუ პირს აქვს მისი სასამართლო წესით ცნობის იურიდიული ინტერესი. კერძოდ:

1. სასამართლოს მიერ მხარეთა მორიგება და უცხო ქვეყნის საჯარო ხასიათის დოკუმენტები, რომლებიც ექვემდებარება აღსრულებას შუამდგომლობის საფუძველზე ამ კანონის 70-ე და 71-ე მუხლების შესაბამისად აღსრულდება." მართალია აქ ლაპარაკია აღსრულებაზე, მაგრამ როგორც უკვე აღვნიშნეთ, აღსრულება ნუშდღებელია თუ არ მოიხდება მისი ცნობა.

ქორწინების საქმეებზე გადაწყვეტილების ცნობისას, მნიშვნელობა ენიჭება თვითონ ქორწინების ფაქტის არსებობას, ანუ რა ფორმით განხორციელდა იგი. სკს-ის შესახებ კანონის 44-ე მუხლის შესამე პუნქტის თანახმად: "3. ქორწინების ფორმის საკითხი განისაზღვრება იმ ქვეყნის სამართლით, სადაც განხორციელდა ქორწინება." მაგალითის სახით შეიძლება მოვიყვანოთ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2005 წ. 15 ივნისი № 0-1366-შ-51-04 განჩინება,¹⁵⁵ რომლითაც დაკმაყოფილებულ იქნა მოსარჩელის შუამდგომლობა გერმანიის ფედერაციის დეტმოლდის პირველი ინსტანციის სასამართლოს 2005 წ. 3 თებერვლის განჩინების საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობის შესახებ. აღნიშნული განჩინებით გერმანიის ფედერაციის დეტმოლდის მმანის ბიუროს მიერ 2000 წ. 28 აპრილს №74\2000 სააქტო ჩანაწერით რეგისტრირებული ქორწინება საქართველოს მოქალაქესა და გერმანიის მოქალაქეს შორის შეწყვეტილ იქნა და ისინი გამოცხადდნენ განქორწინებულად. შუამდგომლობის დაკმაყოფილებით, უზენაესმა სასამართლომ, მართალია არაპირდაპირ, მაგრამ მაინც აღიარა უშუალოდ ქორწინების ფაქტის არსებობა, (დეტმოლდის მმანის ბიუროს მიერ).

აქედან გამომდინარე შეიძლება გავაკეთოთ შემდეგი დასკვნაც: თუ დადგება საქართველოში ისეთი ქორწინების შეწყვეტის შესახებ გადაწყვეტილების ცნობის საკითხი, რომლის განხორციელების კანონიერ ფორმას არ იცნობს ჩვენი ქვეყნის სამართალი (მაგ. რელიგიური), უნდა გადაწყდეს დადებითად, თუ რა თქმა უნდა არ იარსებებს სხვა, კერძოდ სკს-ის კანონის 68-ე მუხლით

¹⁵⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი საშუალო, სამეწარმეო და გაკორტრების საქმეებზე, №6 2005 წ. გვ 95. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ გერმანიაში საქორწინო ურთიერთობების დაკავშირებით გადაწყვეტილების აღიარების ფუნქცია გადაცემულია აქვთ იუსტიციის მიწების ადგილობრივ ორგანოებს. იხ. შაკი დახასხულებული საშრობი გვ. 432-438. აგრეთვე Кох, Манус, Нинишер фон Моренфельс. Международное частное право и сравнительное правоведение. Изд. "Международные отношения". 2001 г. ст. 284-303.

გათვალისწინებული საფუძველები. შეიძლება განვიხილოთ ასეთი მაგალითი: საქართველოს მოქალაქე თეირანში დაქორწინდა ირანის მოქალაქეზე. ქორწინება შედგა რელიგიური (მართმადიდებლური) ფორმით, რომელსაც აღიარებდა აღნიშნული სახელმწიფო. შემდგომში საქართველოს მოქალაქე საცხოვრებლად გადმოვიდა საქართველოში და გადაწყვიტა ხელმეორედ დაქორწინება. მისი გარდაცვალების შემდეგ დადგა სამკვიდრო ქონების მიღების საკითხი. შეუძლია თუ არა ირანის მოქალაქეს განაცხადოს პრეტენზია სამკვიდრო ქონებაზე და მეორე ქორწინების უკანონობაზე, გამომდინარე იქიდან, რომ მათ შორის ქორწინება არ შემწყდარა?¹⁵⁶ როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ასეთ ვითარებაში, სასამართლომ პირველ რიგში უნდა გადაწყვიტოს ქორწინების არსებობის აღიარება არ აღიარების საკითხი, რაც ჩვენი აზრით, ამ კონკრეტული შემთხვევაში დადებითად უნდა გადაწყდეს, ანუ შუამდგომლობის აღმძვრელი მხარის მოთხოვნა უნდა დაკმაყოფილდეს.

ასეთ საფუძველებს, საერთაშორისო კერძო სამართალში აღიარების "მატერიალურ სისაპირობებიც" შეიძლება ვუნოდოთ. ანუ, გათვალისწინებული უნდა იქნეს იმ ქვეყნის სამართალით განსაზღვრული ქორწინების ფორმა, სადაც განხორციელდა დაქორწინება. თუნდაც ერთ-ერთი მათგანი საქართველოს მოქალაქე იყოს.

განსხვავებულად რეგულირდება ქორწინების საქმეებზე გადაწყვეტილების აღიარება, როდესაც მეუღლეები უცხო ქვეყნის მოქალაქეები არიან. სკს-ის შესახებ კანონის 69-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, ასეთ შემთხვევაში გადაწყვეტილების ცნობა საჭირო არ არის. მაგრამ თუ მაინც დადგა აღიარების საკითხი, მაშინ ქორწინება კანონიერი უნდა იყოს მეუღლეთა პირადი კანონის თანახმად, ახ იმ ქვეყნის სამართლის მიხედვით, სადაც იგი (ქორწინება) განხორციელდა.

ბოლოს, შეიძლება დავსვათ კითხვა, აღიარების პროცესში თავის დაცვის რა უფლებები გააჩნია მოსარჩელეს და მოპასუხეს? უნდა აღვნიშნოთ, რომ მათზე გრცელდება ყველა ის საპროცესო უფლებები, რომლებსაც ითვალისწინებს ჩვენი ქვეყნის საპროცესო სამართალი. განსხვავება მდგომარეობს შემდეგში, მათ უფლება აქვთ იდავონ შესაბამისად გადაწყვეტილების ცნობასა თუ არაღიარებაზე მხოლოდ იმ საფუძველებით, რაც დადგენილია საქართველოს საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ კანონის 68-ე მუხლით.

¹⁵⁶ М.М. Богуславский. "Международное частное право" изд. "Международные отношения". 1999 г. ст. 296

**უცხო სახელმწიფოს სასამართლოების
გადანყვეტილებათა იძულებითი აღსრულება**

**§1. გადანყვეტილებათა იძულებითი აღსრულების ტემა და
მნიშვნელობა**

სასამართლო თავისი გადანყვეტილებით ახდენს მხარეთათვის სამოქალაქო უფლებებისა და ვალდებულებების განსაზღვრას და დადგენას. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოს კონსტიტუციით ან/და სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით განმტკიცებული უფლები, პირის მიერ თავისი უფლებისა და კანონიერი ინტერესების სასამართლო წესით დაცვია შესახებ, გარკვეულად აზრს დაკარგავდა, თუ შეუძლებელი იქნებოდა მისი რეალურად განხორციელება. ეს კი შეაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც კანონმდებლობა ითვალისწინებს გადანყვეტილების იძულებით აღსრულებას, რა თქმა უნდა იმ შემთხვევაში, თუ მოვალე არ ასრულებს მას ნებაყოფლობით.

ჩვენ ზემოთ უკვე შევხეთ სასამართლო გადანყვეტილებების დაყოფას ა) აღიარებითი; ბ) გარდაქმნითი და გ) მიკუთვნებით (აღსრულებით) გადანყვეტილებებად.

ა) უნდა აღვნიშნოთ, რომ აღიარებითი სარჩელის შემთხვევაში, მოსარჩელე არ მოითხოვს მოპასუხისაგან რაიმე სახის მოქმედების შესრულებას ან და რაიმე მატერიალური ეონების მისთვის გადაცემას. აღიარებითი სასარჩელო მოთხოვნია მიზანს წარმოადგენს, ერთი - მხარეთა შორის არსებული სამართლებრივი ურთიერთობის (ან/და უფლების) სასამართლო წესით (გადანყვეტილებით) დადასტურება, ან მეორე - მათ შორის სამართლებრივი ურთიერთობის არარსებობის სასამართლო წესით გადანყვეტა. რომლებსაც შესაბამისად შეიძლება ვუწოდოთ პოზიტიური და ნეგატიური აღიარებითი სარჩელები.

აღიარებითი სარჩელების შემთხვევაში, ისევე როგორც სხვა სახის სარჩელების შემთხვევაშიც, არსებობს მოდავე მხარეები. მაგრამ, იგი მიკუთვნებითი, ანუ აღსრულებითი სარჩელისგან განსხვავდება იმით, რომ მოსარჩელე არ ითხოვს უკვე დარღვეული უფლების აღდგენას. ანუ, ჯერ კიდევ არ არის დარღვეული მისი უფლება, ის მას გააჩნია, თუმცა ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზების საფუძველზე მიმობს, რომ მონინააღმდეგე მხარის (მხარეების) მიერ მომავალში შეიძლება დაირღვეს

მისი კანონიერი ინტერესი (უფლება). სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მოსარჩელე არ მოითხოვს, სასამართლო გადანყვეტილებით მოპასუხეს დაევალოს რაიმე მოქმედებების შესრულება. უფლების დარღვევა, როგორც ფაქტის არსებობა, რის საფუძველზეც მონინააღმდეგე მხარე ვალდებული იქნება მის სასარგებლოდ განახორციელოს გარკვეული მოქმედებები, არ წარმოადგენს სარჩელის საგანს. მოსარჩელის სურვილია თავისი მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნისა — უფლების, სამართლებრივი ურთიერთობის არსებობა ან პირიქით არარსებობა, სასამართლო გადანყვეტილებით იქნეს დადასტურებული.

აღიარებითი სარჩელი, შეიძლება ითქვას, გარდა იმისა, რომ მხარეებს შორის ურთიერთობას აწესრიგებს, იგი მომავალში უფლების დარღვევისგან თავის დაცვის მნიშვნელოვან გზას წარმოადგენს.

ბ) გარდაქმნითი სარჩელები, რომლის მიზანია, მხარეებს შორის წარმოშობილი სამართლებრივი ურთიერთობის სხვა სახის ურთიერთობად გარდაქმნა სასამართლო გადანყვეტილებით. უნდა აღვნიშნოთ, რომ შეცვლა ან შეწყვეტა, ხშირ შემთხვევებში შეიძლება მხარეთა ნების გამოვლენით, ხოლო რიგ შემთხვევებში, კანონის მოთხოვნიდან გამომდინარე, ამისათვის აუცილებელია სასამართლო გადანყვეტილება.

როგორც აღიარებითი სარჩელების შემთხვევაში, გარდაქმნითი სარჩელების დროსაც, მოსარჩელის სურვილია არა მოპასუხისგან რაიმე კონკრეტული მოქმედების შესრულება ან მისგან თავის შეკავება, ან რაიმე ქონების გადაცემა, არამედ წარმოშობილი სამართლებრივი ურთიერთობის შეცვლა ან და შეწყვეტა. ამით განსხვავდება იგი მიკუთვნებითი სარჩელებისაგან. მაგალითის სახით შეიძლება მოვიყვანოთ საქართველოს სკ-ის 1123-ე მუხლი, რომლის პირველი ნაწილის თანახმად: "1. განქორწინება ზდება სასამართლოს წესით, თუ მკულღვეს შორის არსებობა დავა, სხვა შემთხვევაში - სააგენტოს ტერიტორიულ სამსახურში." ასეთ დროს, მათ შორის არსებული სამართლებრივი ურთიერთობა - ქორწინება - შეწყვეტილად ითვლება სააგენტოს ტერიტორიულ სამსახურში რეგისტრაციის მომენტიდან.

შეიძლება დავასკვნათ, რომ გარდაქმნითი სარჩელების საგანს - მოსარჩელის მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნას - წარმოადგენს უკვე არსებული სამართლებრივი ურთიერთობის შეცვლა ან შეწყვეტა. ამით განსხვავდება იგი არა მარტო აღსრულებითი, არამედ აღიარებითი სარჩელებისგანაც.

გ) აქედან გამომდინარე, სააღსრულებო წარმოებისათვის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს მიკუთვნებით: სარჩელე ბზე გამოტანილ გადაწყვეტილებები. ასეთი სახის სარჩელე ბზე არა მარტო მხარეთა შორის არსებული სამართლებრივი ურთიერთობების (სამოქალაქო უფლებების და ვალდებულებების) არსებობა ან/და არარსებობის დადასტურება ხდება, არამედ სასამართლო აკისრებს პროცესის მონაწილე მხარეს, განახორციელოს მეორე მხარის მიმართ და მის სასარგებლოდ, გარკვეული სახის მოქმედებები, (ქონების გადაცემა, თანხის დაბრუნება, გადახდევინება, ბავშვის მიკუთვნება ერო-ერთი მშობლისთვის ა. შ.).

იძულებითი აღსრულების მნიშვნელობა გამოისატება ფიზიკური და იურიდიული პირების მიმართ, სასამართლო გადაწყვეტილებით აღიარებული უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის რეალურად განხორციელების უზრუნველყოფაში.

შეიძლება ითქვას, რომ იგივე ხარისხის და დონის მნიშვნელობა გააჩნია მას საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართალში. იგი ერთგვარი გარანტია სამართალსუბიექტისთვის, პროცესში მონაწილე პირისთვის სამართლებრივი დაცვის, თავისი უფლებების რეალურად აღდგენის, აგრეთვე სახელმწიფოთა შორის ეკონომიკური თუ სხვა სახის ურთიერთობების ნორმალური განვითარების საქმეში.

სასამართლო გადაწყვეტილებათა იძულებითი აღსრულება, ერთმნიშვნელოვნად გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, რომელსაც არ შეიძლება არ დავეთანხმოთ, წარმოადგენს სახელმწიფოს სუვერენული, უზენაესი ხელისუფლების განხორციელების აქტს. თითოეული ქვეყანა თავისი კანონმდებლობით დამოუკიდებლად განსაზღვრავს აღსრულების წესსა და პირობებს. ჩვენს ქვეყანაში იგი განსაზღვრულია "სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ" საქართველოს კანონით.¹⁵⁷ აღნიშნული კანონის მე-3 მუხლის თანახმად, ამავე კანონით გათვალისწინებული გადაწყვეტილებები აღსრულდება იუსტიციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში შენაგალი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – აღსრულების ეროვნული ბიუროს და მისი ტერიტორიული ორგანოების, სააღსრულებო ბიუროების მიერ.

ამასთან ერთად, 2008 წ. 19 დეკემბრის ცვლილებით, აღსრულება შეიძლება განახორციელოს კერძო აღმასრულებელმა. შეიძლება დავსვათ კითხვა, შეიძლება თუ არა მან აღსარუ-

ლოს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილება? კანონით დადგენილი წესიდან გამომდინარე, კითხვაზე უარყოფითად უნდა ვუპასუხოთ. კერძოდ, 14⁷ მუხლით განსაზღვრულია კერძო აღმასრულებლის კომპეტენცია, რომლის თანახმად მას უფლება აქვს აღსარულოს მხოლოდ ამავე კანონის მეორე მუხლის „ა“, „ბ“ და „ე-თ“ ქვეპუნქტებით გათვალისწინებული გადაწყვეტილებები, კერძოდ:

„ა) კერძო სამართლის საქმეზე კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილება, განჩინება და დადგენილება;

ბ) სისხლის სამართლის საქმეზე კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო განაჩენი, განჩინება, დადგენილება და ბრძანება ქონებრივი გადახდევინების ნაწილში;

აგრეთვე:

„ე) გადახდის ბრძანება და ბრძანება ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების თაობაზე;

ვ) კერძო არბიტრაჟის გადაწყვეტილება;

ზ) საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 268-ე მუხლით გათვალისწინებული სასამართლოს მიერ დაუფოვნებლივ აღსარულებლად მიტყეული გადაწყვეტილება;

თ) იმ არბიტრაჟის გადაწყვეტილება, რომლის აღსრულებაც გათვალისწინებულია საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებით.

როგორც ვხედავთ, კერძო აღმასრულებლის კომპეტენციის კანონით ამომწურავ ჩამონათვალთან გვაქვს საქმე. რომელშიც არ შედის უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილება. მართალია, საქართველოს უზენაეს სასამართლოს, უცხო სახელმწიფოს სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულებაზე გამოაქვს დადგენილება, კერძო აღმასრულებლის უფლებამოსილებაში იგი მაინც არ შედის. ამის თქმის საფუძველს გვაძლევს ის, რომ ანეთი სასამართლო აქტის აღსრულება, გათვალისწინებულია კანონის მეორე მუხლის ცალკე „ი“ ქვეპუნქტით. ვფიქრობთ, არ უნდა არსებობდეს რაიმე ისეთი დაბრკოლება, რომლის საფუძველზეც კერძო აღმასრულებლის კომპეტენციას არ შეიძლება განეკუთვნებოდეს კერძო სამართლის საქმეზე გამოტანილი უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების შესახებ ჩვენი ქვეყნის უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარჩეო და გაკოტრების საქმეთა საკასაციო პალატის მიერ გამოტანილი დადგენილება. მით უმეტეს, რომ აღსრულების მხარეებს წარმოადგენენ ფიზიკური პირები ან/და

¹⁵⁷ "სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ" კანონი; გამოქვეყნებულია საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე" №13(20) 1999 წელს.

ქართო სამართლის იურიდიული პირები. (ამავე კანონის 14 მუხლეს მე-3 პუნქტი).

როგორც წესი, გადაწყვეტილების აღსრულებისათვის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს მისი სარეზოლუციო ნაწილი. სასამართლო გადაწყვეტილება რამდენიმე ნაწილისაგან შედგება. კერძოდ ესენია: ა) შესავალი, ბ) აღწერილობითი, გ) სამოტივაციო და დ) სარეზოლუციო ნაწილები.¹⁵⁸

უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღიარებისა და აღსრულებისას ისინი სხვადასხვა დონის მნიშვნელობას იძენენ.

პირველ რიგში აღვნიშნავთ, რომ ყოველ მათგანს თავისი განსაკუთრებული დანიშნულება აქვს. რომელთა დარღვევას, უფრო ზუსტად თუ ვიტყვი, არასწორად მითითებას, მოშავალძი შეიძლება სერიოზული სამართლებრივი შედეგი მოყვეს. მაგ ა) შესავალ ნაწილში აღინიშნება გადაწყვეტილების გამოტანის დრო, ადგილი, სასამართლოს შემადგენლობა, სხდომის მდივანი, მხარეები, მათი წარმომადგენლები და დავის საგანი. თუ გადაწყვეტილება გამოტანილია არა იმ სასამართლო შემადგენლობის მიერ, რომელიც მითითებული სხდომის ოქმში, იგი ვახდება ამ გადაწყვეტილების გაუქმების აბსოლუტური საფუძველი, 394-ე მუხლის "ა" პუნქტის საფუძველზე. იგივე შედეგი დადგება უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარებისას. ამ შემთხვევაში გამოყენებული უნდა იყოს სკს-ის შესახებ კანონის ან 68-ე მუხლის მე-2 პუნქტის "ბ" ქვეპუნქტი, კერძოდ, "მოხდა სხვა საპროცესო დარღვევები", ან/და ვფიქრობთ, სრულიად მისაღები იქნება საქართველოს ძირითად სამართლებრივ პრინციპებთან წინააღმდეგობრიობაზე მითითება.

ბ) აღწერილობით ნაწილში მოკლედ, მაგრამ გასაგებად აღინიშნება მოსარჩელის სასარჩელო მოთხოვნა, ანუ დავის საგანი; 1) გარემოებები, რომლებზეც ამყარებს მოსარჩელე თავის მოთხოვნას, ანუ სარჩელის საფუძველი და 2) მტკიცებულებები. ამასთან, ასევე მოკლედ და ნათლად აღინიშნება მოპასუხის შესაგებლის შინაარსი, გარემოებები და მის მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებები.

¹⁵⁸ გადაწყვეტილების მსგავს სტრუქტურას იცნობს მაგ. გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო სამართალიც, მუხ. 313. განსხვავება მხოლოდ რეკვიზიტებისა, კერძოდ, შესავალი ნაწილის შემდეგ მოდის სარეზოლუციო ნაწილი, ხოლო შემდეგ აღწერილობითი და სამოტივაციო. ეს აიხსნება სარეზოლუციო ნაწილის მნიშვნელობით.

გ) სამოტივაციო ნაწილში აიხსნება სასამართლოს (მოსამართლის) შეფასება ფაქტების არსებობა-არარსებობის შესახებ. იგი აღნიშნავს ფაქტებს, რომლებსაც გააჩნიათ საქმისათვის მნიშვნელობა. აგრეთვე მიუთითებს იმის შესახებ, დადგენილად უნდა ჩაითვალოს თუ არა ფაქტი და რის საფუძველზე. ამასთან, უნდა იყოს მოკლე ანალიზი იმ მტკიცებულებებისა, რომლებსაც ემყარება სასამართლო. ამ ნაწილში მიეთითება აგრეთვე იმ მტკიცებულებებზე, რომლებიც უარყო სასამართლომ.

საბოლოოდ კი სასამართლომ უნდა დაასაბუთოს ის მატერიალურ-სამართლებრივ ნორმა, რომლის საფუძველზეც შეაფასა მან დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებები.

გადაწყვეტილების დასაბუთებას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სამოქალაქო საპროცესო სამართალში. იგი სხვადასხვა ასპექტში შეიძლება გამოვლინდეს. ჩვენ აქ მხოლოდ რამდენიმე მათგანს შევხებით მოკლედ: ა) გადაწყვეტილების გასაჩივრების შემთხვევაში, მეორე ინსტანციის სასამართლოს უნდა შეეძლოს ზუსტად გარკვევა, თუ რის საფუძველზე გამოიტანა საქმის განმხილველმა სასამართლო ასეთი სახის გადაწყვეტილება და არა სხვა სახის; ბ) დასაბუთებულმა გადაწყვეტილებამ უნდა წარმოქმნას წარმოდგენა ზოგადად მართლმსაჯულებაზე; გ) დასაბუთებულმა გადაწყვეტილებით არამართმართეთა შორის დავა უნდა გადაწყდეს იურიდიულად, არამედ მათ შორის არსებული კონფლიქტიც ფაქტობრივად.¹⁵⁹ და ბოლოა, დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილება ან არასრული დასაბუთება მისი გაუქმების აბსოლუტურ საფუძველს წარმოადგენს, (მუხ. 394. პ. "ე", "ე¹"). თუმცა, აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ, რომ უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულებისას ეს წესი არ მოქმედებს, გამომდინარე იქიდან, რომ ამან შეიძლება გამოიწვიოს აღნიშნული გადაწყვეტილების მთლიანად გადახედვა ფაქტობრივი და სამართლებრივი თვალსაზრისით. ეს კი, რაც არაერთიერ უკვე აღვნიშნეთ, დაუმეგებელია საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში.

დ) აღსრულების საქმეში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილს. იგი უპირველეს ყოვლისა მხარეთათვისაა გახელთხილი, გამომდინარე

¹⁵⁹ სამოტივაციო ნაწილზე დაწერილებით ის პაის პოლინგა, დადო ჭანტურია. "სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდიკა". გამომც. "ჯიხია" 2003 წ. გვ. 70-84.

იქიდან, რომ სარეზოლიციო ნაწილით საბოლოოდ ხდება იმის დადგენა, პროცესის მონაწილეთაგან, რომელმაც რა სახის ქმედება უნდა განახორციელოს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, როგორ უნდა მოხდეს მხარეთა უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვა და ვალდებულებების აღსრულება.

სარეზოლიციო ნაწილის ზუსტად და მკაფიოდ წამოყალიბებას, ასევე დიდი მნიშვნელობა გააჩნია სააღსრულებო ორგანოებისათვის. როდესაც გადანყვეტილება არ სრულდება მოვალის ნაბაყოფლობით, მაშინ იგი უნდა აღსრულდეს იძულებით, სააღსრულებო ფურცლის (დედანიის) საფუძველზე.¹⁶⁰ სარეზოლიციო ნაწილი მთლიანად გადადის სააღსრულებო ფურცელში, აქედან გამომდინარე, მასში ზედმინეწით ნათლად უნდა იყოს მითითებული კრედიტორისა და მოვალის სახელი, გვარი, მისამართი, თუ იურიდიული პირია - სახელწოდება და იურიდიული მისამართი. აგრეთვე, თუ უნდა მოხდეს მაგ. თანხის გადახვედვა, მისი ოდენობა, ქონების გადაცემისას მისი ზუსტი მისამართი, აგრეთვე სხვა მნიშვნელოვანი რეკვიზიტები და არსებითი ნიშნები.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ასეთივე მოთხოვნები წაეყენება უცხო ქვეყნის სასამართლო გადანყვეტილებას, რომელიც უნდა აღსრულდეს საქართველოში.

პრაქტიკაში შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც ა) გადანყვეტილება (ნებით თუ უნებლიედ) არ არის გამოტანილი მთელი მოცულობით სასარჩელო მოთხოვნებზე. მაგ. გადანყვეტილია ვალის გადახვედვის შესახებ, განსაზღვრულია მისი ოდენობა, მაგრამ არ არის გადანყვეტილება პროცენტის დაკისრების შესახებ, რომლის მოთხოვნაზეც ჰქონდა მოსარჩელეს წარდგენილი მოთხოვნა. ასეთი სახის უცხო ქვეყნის სასამართლო გადანყვეტილება, საქართველოს სასამართლოს მიერ განხილული უნდა იქნეს, ნაწილობრივი გადანყვეტილების ანალოგიით. ანუ აღიარებულ და კანონით დადგენილი წესით აღსრულებულ იქნეს სასარჩელო მოთხოვნების ის ნაწილი, რომელიც დადგენილია და გადანყვეტილი სასამართლო აქტით (გადანყვეტილებით).

ამის საწინააღმდეგოდ, საქართველოში ვერ აღსრულდება ისეთი გადანყვეტილება, რომლითაც, ბ) მართალია გარკვეულია

¹⁶⁰ "სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ" კანონის მე-20 მუხლი, გამოყვეწილია "საქართველოს საკანონმდებლო მაცესე" №13(20) 1990 წელი.

უფლების საკითხი, მაგრამ არ არის მითითებული გადასახდელი თანხის ოდენობა, გადასაცემი ქონება ან მოქმედება, რომელიც მოპასუხემ უნდა შეასრულოს.

ქვეყნის შიგნით ასეთი სახის გადანყვეტილებების გამოტანისას საქართველოს სასამართლო 261-ე მუხლის საფუძველზე მიმართავს "დამატებითი გადანყვეტილების" ინსტიტუტს. კერძოდ, ამავე მუხლი 1-ლი ნაწილის "ა" და "ბ" პუნქტების თანახმად, სასამართლოს შეუძლია გამოტანოს დამატებითი გადანყვეტილება, თუ:

ა) იმ მოთხოვნის გამო, რომლის შესახებაც მხარეებმა წარადგინეს მტკიცებულებანი და მისცეს ახსნა-განმარტებახი, გადანყვეტილება არ გამოტანილა;

ბ) სასამართლოს, რომელმაც გადანყვეტილა უფლების საკითხი, არ მოუთითებია გადასახდელი თანხის ოდენობა, გადასაცემი ქონება ან მოქმედება, რომელიც მოპასუხემ უნდა შეასრულოს".

თუმცა, ამ წესს ვერ გავავრცელებთ უცხო სახელმწიფოს სასამართლოს გადანყვეტილების მიმართ. გამოდინარე იქიდან, რომ ასეთ შემთხვევაში ვერ ავცდებით საქმის ხელშეორედ განხილვას.

პირველი პირობის არსებობის შემთხვევაში, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, უცხო ქვეყნის სასამართლოს გადანყვეტილება შეიძლება აღსრულდეს მხოლოდ იმ მოთხოვნებთან მიმართებით, რომელთა მიმართაც მიღებულია გადანყვეტილება. რაც შეეხება მეორე პირობას, აღსრულება ვერ მოხდება იმ მარტივი მიზეზით, რომ არ არსებობს სასამართლო აქტი, რომლითაც გადანყვეტილია ვალდებულების შესრულების წესი და მოცულობა. ამით განსხვავდება იგი ნაწილობრივი გადანყვეტილებისაგან, რომელსაც, როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ, სასამართლო ლებულობს იმ შემთხვევაში, როდესაც გაერთიანებული მოთხოვნებიდან ერთი ან რამოდენიმე უკვე გარკვეულია. ყოველი გადანყვეტილება, და განსაკუთრებით მისი სარეზოლიციო ნაწილი, მჭიდროდ არის დაკავშირებული სასარჩელო მოთხოვნასთან და სამოტივაციო ნაწილთან. საქართველოს სასამართლოს მიერ მოთხოვნის ოდენობის ან მისი სახეობის დადგენა გამოინვევდა გადანყვეტილების ფაქტობრივ გადახვედვას, და შეიძლება სასამართლებრივად შემონმებასაც, რაც ეწინააღმდეგება "არსებითად გადამონმების აკრძალვის" (დევისიონ ოფ ფონდ) პრინციპს. ამასთან ერთად, უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ დამატებითი

გადანყვეტილების გამოტანის უფლება აქვს მხოლოდ ძირითადი გადანყვეტილების გამოტან სანსამართლოს, ანუ რომელმაც განიხილა მხარეთა შორის არსებული დავა. მხარეს რჩება ერთი გამოსავალი, მიაღწიოს საქართველოში გადანყვეტილების აღიარებას, ხოლო მოთხოვნის უსუსტი განსაზღვრისათვის მიმართოს მიმღები ქვეყნის სანსამართლოს დამატებითი გადანყვეტილების გამოსატანად. აღიარებულ გადანყვეტილებას ასეთ შემთხვევაში საქართველოში მომავალში მიენიჭება პრევიდენციული ძალა.

სარეზოლუციო ნაწილს უკავშირდება აგრეთვე საპროცესო სანართლის მეორე ინსტიტუტი – გადანყვეტილების განმარტება.

გადანყვეტილება, კერძოდ, მისი სარეზოლუციო ნაწილი, შეიძლება არ იყოს უსუსტად და ვასაგებად ჩამოყალიბებული, ანუ შეიცავდეს ურთიერთსაწინააღმდეგო და ურთიერთგამომრიცხავ მოსაზრებებს თუ დასკვნებს. მაგ. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, ასეთ შემთხვევაში მიმართავს გადანყვეტილების განმარტების ინსტიტუტს, 262-ე მუხლის პირველი ნაწილის საფუძველზე: "1. გადანყვეტილების გამომტან სანსამართლოს უფლება აქვს მხარეთა ან აღმასრულებლის ვაცხადებით, გადანყვეტილების აღსრულების ხელშეწყობის მიზნით განმარტოს გადანყვეტილება სარეზოლუციო ნაწილის შეუცვლელად მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გადანყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის შინაარსი ბუნდოვანია".

გამომდინარე იქიდან, რომ გადანყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილი მჭიდროდ არის დაკავშირებული მის სამოტივაციო ნაწილთან, სადაც ხდება მოსამართლის მიერ იმის დასაბუთება, თუ რატომ მიიღო მან ასეთი და არა სხვაგვარი გადანყვეტილება,¹⁶¹ ჩვენი ქვეყნის სანსამართლოს მიერ, უცხო ქვეყნის სანსამართლო გადანყვეტილების (სარეზოლუციო ნაწილის) განმარტებამ შეიძლება მიგვიყვანოს ლევისონ იო ფონდ-ის პრინციპი დარღვევასთან. ამას ემატება ისიც, რომ განმარტება წარმოადგენს გადანყვეტილების ორგანულ ნაწილს და მას ისეთივე კანონიერი ძალა აქვს, როგორც უშუალოდ გადანყვეტილებას. ე. ი. მის მიმართ ისევე უნდა მოხდეს კანონით დადგენილი წესით ცნობა და აღსრულება, როგორც იმ გადანყვეტილების მიმართ, რომელიც ითხოვს განმარტებას.

ასეთ შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, ვერ მოხდება მისი აღსრულება. გამომდინარე იქიდან, რომ შეუძლებელია პირის კანონი-

იერი ინტერესების რეალურად დაცვა – მხარეთა უფლება-მოვალეობანი არ არის უსუსტად და ნათლად განსაზღვრული.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ იმ გადანყვეტილების აღსრულება, რომელიც მოითხოვს განმარტებას, შეიძლება გადაიდოს მხოლოდ მხარეთა ან აღმასრულებლის შუამდგომლობის საფუძველზე. მაგ. „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ კანონის 36-ე მუხლს მეორე პუნქტის თანამხადა, აღმასრულებელი უფლებამოსილია აღსრულება შეაჩეროს:

„ბ) აღმასრულებლის მიერ აღსასრულებელი გადანყვეტილების განმარტების მოთხოვნით სანსამართლოსათვის შუამდგომლობით მიმართვის შემთხვევაში, სანსამართლოს მიერ გადანყვეტილების გამოტანისათვის დადგენილი ვადით“.

მხარისათვის გადანყვეტილების განმარტებაზე შუამდგომლობის უფლებას კი ითვალისწინებს საქართველოს სსკ-ის 262-ე მუხლი.

აქედან გამომდინარე, შუამდგომლობა, უცხო ქვეყნის ისეთი სახის გადანყვეტილების აღსრულებაზე, რომელიც აუცილებლად მოითხოვს განმარტებას, ვერ დაკმაყოფილდება.

მხარეს ან შემთხვევაში რჩება უფლება, მიმართოს გადანყვეტილების გამომტან სანსამართლოს შუამდგომლობით და მოითხოვოს მისი განმარტება.

ასეთივე პრინციპი მოქმედებს, როდესაც საჭირო ხდება გადანყვეტილებაში, ანუ მის სარეზოლუციო ნაწილში უსწორობათა ან ამკარა არითმეტიკულ შეცდომათა გასწორება. შეუძლია თუ არა საქართველოს სანსამართლოს გამოასწოროს უცხო ქვეყნის სანსამართლოს გადანყვეტილებაში დაშვებული ამკარა შეცდომები? პირველ რიგში უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 260-ე მუხლის პირველი ნაწილიდან გამომდინარე, თავისი ინიციატივით მას ამის ვაკეთების უფლება არა აქვს. მხოლოდ მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე შეუძლია მას ამკარა შეცდომების შესწორება, თუ ამავ დროს მოწინააღმდეგე მხარე არ გამოთქვამს პროტესტს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მხარე ვალდებული იქნება, მიმართოს უცხო ქვეყნის სანსამართლოს, რომელიც თავის მხრივ შეიტანს შესწორებას გადანყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ შესწორების შეტანით, არ უნდა შეიცვალოს არსებითად გადანყვეტილების აზრი და შინაარსი.

ყოველივე ზემოთთქმულიდან ამკარად სჩანს, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს სარეზოლუციო ნაწილის ნათლად და

¹⁶¹ იხ. შინ ბოლდინგი, ლადო ჭანტურია. დასახელებული ნაშრომი, გვ. 71.

გარკვევით ჩამოყალიბებას უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულების საქმეში.

საბოლოოდ, კი შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ უცხო ქვეყნის გადაწყვეტილების იძულებითი აღსრულების მნიშვნელობა მდგომარეობს, საერთაშორისო ურთიერთობებში ფიზიკურ თუ იურიდიულ პირთა იმ უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის რეალურად განხორციელების უზრუნველყოფაში, რომლებიც დადასტურებულია სასამართლო ნესით.

§2. აღსასრულადელი გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის ფარგლები

(ოპიკატური და სუბიექტური)

ისევე როგორც ზოგადად სასამართლო გადაწყვეტილები-სათვის, ასევე უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილები-სათვის კანონიერი ძალის არსებობას, საქართველოში მისი ცნობისა და განსაკუთრებით იძულებითი აღსრულების დაწყებისათვის, უაღრესად დიდი დანიშნულება გააჩნია.¹⁶² თავისუფლად შეიძლება ითქვას, ასეაივე უმნიშვნელოვანესი ადგილი უჭირავს გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის გავრცელების ფარგლებს – ობიექტურს და სუბიექტურს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, პირველი – გადაწყვეტილების რა ნაწილი შედის კანონიერ ძალაში, ანუ რა ნაწილის მოქმედება შეიძლება გავრცელდეს სახელმწიფოს ტერიტორიაზე და მეორე – ვისზე ვრცელდება იგი. ამაზე პასუხს გავცემთ, თუ განვიხილავთ სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის ობიექტურ და სუბიექტურ ფარგლებს.

ობიექტური ფარგლების განსაზღვრა, პასუხს გვცემს კითხვაზე, კანონიერი ძალა ვრცელდება მთლიანად გადაწყვეტილებაზე თუ მის ნაწილზე. როგორც ნინა თავში აღვნიშნეთ, უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების ცნობა და აღიარება

¹⁶² „კანონიერი ძალის მქონე გადაწყვეტილება, ე. ი. გადაწყვეტილება, რომლის შემდგომი გასაჩივრება დაუშვებელია, გამოაკლისის გარეშე წარმოადგენს სასამართლო გადაწყვეტილების იძულებითი აღსრულების წინაპირობას.“ იხ. Wolfgang Kallwass, *Privatrecht. Ein Basishuch*. 15. Auflage. Verlag U. Thieme & Co. Köln 1996. s. 392.

წარმოადგენს მისი კანონიერი ძალის, კერძოდ მისი მატერიალური კანონიერი ძალის მოქმედების გავრცელებას საქართველოს ტერიტორიაზე. აქედან გამომდინარე, საინტერესოა გადაწყვეტილების მატერიალური კანონიერი ძალის რა ნაწილი შეიძლება გავრცელდეს საქართველოში.

სამპროცესო სამართლის თეორიაში არ არსებობს დავა იმის შესახებ, რომ კანონიერი ძალა პირველ რიგში ვრცელდება გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილზე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სარეზოლუციო ნაწილი წარმოადგენს მატერიალური კანონიერი ძალის საგანს.

ურთიერთსაწინააღმდეგო მოსაზრება არსებობს სამოტივაციო ნაწილის შესახებ, სადაც მოცემულია სასამართლოს მიერ დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებები და სამართლებრივი ურთიერთობანი. გერმანული სამპროცესო სამართლის იეორიის მიხედვით, იგი არ განეკუთვნება გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის ობიექტურ ფარგლებს.¹⁶³ ანგლო-ამერიკული თეორიის მიხედვით, კანონიერი ძალა ვრცელდება აგრეთვე მის სამოტივაციო ნაწილზეც. ასევე ფართო საზღვრები მოიაზრება ფრანგულ დოქტრინაშიც.¹⁶⁴

რაც შეეხება ქართულ სამპროცესო სამართალს, ვიზიარებთ შეხედულებას, რომლის თანახმად, გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა მოიცავს მის სამოტივაციო ნაწილსაც.¹⁶⁵

ეს უკანასკნელი სარეზოლუციო ნაწილის საფუძველს წარმოადგენს. სამოტივაციო ნაწილში სასამართლოს დასკვნები ფაქტობრივი გარემოებების არსებობა-არარსებობის შესახებ, დასაბუთებული უნდა იყოს გარკვეულ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით. ასევე დასაბუთებული უნდა იყოს აღნიშნული ფაქტების (ფაქტობრივი გარემოებების) სწორი იურიდიული შეფასება. აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ არაკანონიერი გადაწყვეტილება, არ შეიძლება იყოს დასაბუთებული. იგი ან არაა დასაბუთებული ფაქტობრივად, (მაგ. ფაქტების არსებობა-არარსებობის შესახებ სასამართლოს მიერ გამოტანილი დასკვნები არ

¹⁶³ გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის ობიექტური ფარგლების შესახებ იხ. Rosenberg, Schwab, Gottwald, დასახელებ. ნაშრომი გვ. 926-931. აგრეთვე Grunsky, *Zivilprozessrecht. Elfte, neubearbeitete Auflage. Lueterhand* 2003. s. 210-224 Baur/Grunsky, *Zivilprozessrecht. Neunte, überarbeitete Auflage. Lueterhand Verlag GmbH, Neuwied, Krefeld, Berlin* 1997. s. 226-241.

¹⁶⁴ იხ. მ. შაკი, დასახელებული ნაშრომი გვ. 445-446.

¹⁶⁵ იხ. დიდიუაშვილი, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 378-381.

ეფუძნება ამავე საქმეში არსებულ მტკიცებულებებს), ან არაა დასაბუთებული იურიდიულად, (გამოიყენა კანონი, რომელიც არ უნდა გამოეყენებინა, არასწორად განმარტა კანონი და სხვ. რაც საკასაციო საჩივრის საფუძვლებს წარმოადგენს).

ბოლოს, დასაბუთების მნიშვნელობა გამოიხატება გადაწყვეტილების შემდგომი ინსტანციის სასამართლოში გასაჩივრების შემთხვევაში. კერძოდ, სააპელაციო სასამართლოში, რომელიც ამონებს გადაწყვეტილების დასაბუთებულობას როგორც ფაქტობრივი, ისევე იურიდიული თვალსაზრისით და საკასაციო სასამართლოში, სადაც ხდება მხოლოდ კანონიერების, მისი იურიდიული მხარის შემოწმება, (იურიდიული დასაბუთება).

ყურადღებას იმსახურებს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 266-ე მუხლი, რომლის თანახმად:

“გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ მხარეებს, აგრეთვე მათ უფლებამონაცვლებებს არ შეუძლიათ ხელახლა განაცხადონ სასამართლოში იგივე სასარჩელო მოთხოვნები იმავე საფუძველზე, აგრეთვე სადავო გახადონ სხვა პროცესში გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტები და სამართლებრივი ურთიერთობანი.” როგორც ვხედავთ, კანონით პირდაპირ არის გახსაზღვრული, რომ ობიექტური ფარგლები მოიცავს გადაწყვეტილებით დადგენილ ფაქტობრივ და სამართლებრივ ურთიერთობებს, რომლებსაც თავის მხრივ ადგილი ჰქონდა ამ გადაწყვეტილების გამოტანის დროს. ამავე დროს დადგენილია მათი პრეიუდიციულობა გადაწყვეტილების საფუძველზე. პრეიუდიციულობა კი ნიშნავს, რომ სხვა სამოქალაქო საქმეში თუ მონაწილეობენ იგივე მხარეები, წინა გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტები და სამართლებრივი ურთიერთობები აღარ საჭიროებენ ხელშეორედ დადგენას. ეს პრინციპი განმტკიცებულია აგრეთვე სსკ-ის 106-ე მუხლით: სადაც ლამარაკია მხარის გათავისუფლებაზე ნტიციებულებათა წარმოდგენაზე ისეთი ფაქტების მიმართ, რომლებიც დადგენილია კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილებით. ანუ სამოტივაციო ნაწილის კანონიერი ძალის შედეგი, ფაქტებისა და სამართლებრივი ურთიერთობებისათვის პრეიუდიციულობის მნიშვნელობის მნიშვნელობაში მდგომარეობს. მთავარია დაცული უნდა იყოს პირობა: საქმეში უნდა მონაწილეობდნენ იგივე პირები, ან იგივე მესამე პირი დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნითა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ანუ თუ ერთ-ერთი მხარე სხვა პირია, ფაქტები ხელშეორედ უნდა დადასტურდეს და დადგინდეს.

მიუხედავად ამისა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ სამოტივაციო ნაწილი მთლიანად ვერ შეევა კანონიერ ძალაში, მაგ. ისეთი საკითხები, როგორიცაა მოსამართლის ლოგიკური დასკვნები, კანონზე წითილება და სხვ.

აქედან გამომდინარე, ვიზიარებთ მოსაზრებას, რომ კანონიერ ძალაში შეიძლება შევიდეს გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილით დადგენილი ის ფაქტობრივი გარემოებები, რომლებიც კანონის საფუძველზე ადასტურებენ სარეზოლუციო ნაწილს.¹⁶⁶

როდესაც ვლაპარაკობთ სამოტივაციო ნაწილის კანონიერი ძალის არსებობის შესახებ, გათვალისწინებული უნდა იყოს გადაწყვეტილების დროითი ფარგლები. ანუ, ფაქტებსა და სამართლებრივ ურთიერთობებზე, რომლებიც წარმოიშენენ გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ, კანონიერი ძალა ვერ გავრცელდება. ისინი შეიძლება წარმოადგენდნენ მხოლოდ და მხოლოდ ახალი სარჩელის აღძვრის ან/და მის წინააღმდეგ შესაგებლის საფუძველებს. ეს არ უნდა აგვერიოს საქმის წარმოების განახლების პრინციპში, რომელიც თავის მხრივ ითვალისწინებს განახლების ორ სახეს: 1. გადაწყვეტილების ბათილად ცნობას და 2. ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლებას. გადაწყვეტილების ბათილად ცნობის ან/და საქმის წარმოების განახლების საფუძველი მოიცავს ორ უმთავრეს პირობას: ა) გადაწყვეტილების გამოტანამდე ფაქტი, ფაქტობრივი გარემოება არსებობდა, მაგრამ იგი ცნობილი გახდა გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ და ბ) მხარემ არ იცოდა ფაქტის არსებობის შესახებ და მას თავისი ბრალის გარეშე არ ჰქონდა შესაძლებლობა გადაწყვეტილების გამოტანამდე, საქმის განხილვის დროს მიეთითებინა მის შესახებ სასამართლოსათვის. როგორც ვხედავთ განსხვავება დროით ფაქტორშია – წარმოების განხლების შემთხვევაში, ფაქტი უკვე არსებობდა, მაგრამ მის შესახებ არ იყო ცნობილი.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოა სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, ზოგიერთი ქვეყნისგან განსხვავებით, (მაგ. გერმანია)¹⁶⁷, ითვალისწინებს გადაწყვეტილების კანონიერ

¹⁶⁶ იხ. ვ. ხრეცხელი. „კასაცია სამოქალაქო სამართალწარმოებაში“. სადისერტაციო ნაშრომი 2004 წ. გვ. 36-37

¹⁶⁷ Wolfgang Golasowski. Endgültigkeit richterlicher Entscheidungen und Durchbrechung der Rechtskraft nach deutschen Recht. Tagungsband I Kaukasische Richterkonferenz 2002. Tbilisi 2003. s. 77-87.

ძალის უფრო ფართო ობიექტურ ფარგლებს. თუმცა, ეს არ ნიშნავს, რომ აღიარებასა და აღსრულებაზე უარის თქმისას, ხდება სამოტივაციო ნაწილია არსებითად გადახედვა.

მეორე, რაც ასევე მნიშვნელოვანია უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულებისაა, კანონიერი ძალის გავრცელების თვალსაზრისით, არის მისი სუბიექტური ფარგლები.

როგორც წესი, მეჯიბრობითობა და მხარყთა თანასწორობის პრინციპები წარმოადგენენ იმის უმთავრეს საფუძვლებს, რომ სასამართლომ გამოიტანოს დავაზე სწორი და სამართლიანი გადაწყვეტილება, შეგვიძლია დავსკვნათ, რომ სამართალწარმოებაში მონაწილეობა არის ის აუცილებელი პირობა, რომლის საფუძველზე შეიძლება შეძღვროს გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა გავრცელდეს ამა თუ იმ სამართალსუბიექტზე. ანუ, არ შეიძლება კანონიერი ძალა გავრცელდეს პირებზე, რომლებიც, კანონით გათვალისწინებული შემთხვევების გარდა, არ მონაწილეობდნენ საქმის განხილვაში და შეიძლება არც იცოდნენ საერთოდ გადაწყვეტილების არსებობის შესახებ. რაც თავის მხრივ, შეიძლება განგვეზილა მათთვის კონსტიტუციით გათვალისწინებული ერთ-ერთი ძირითადი უფლების დარღვევად.

აქედან გამომდინარე უნდა აღვნიშნოთ, რომ სუბიექტურ ფარგლებში მოიაზრება ფიზიკურ და იურიდიულ პირთა ის წრე, რომელზედაც უნდა გავრცელდეს გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა.

ვისზე ვრცელდება საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართლის თანახმად გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა? ამ კითხვაზე პასუხს გვცემს კოდექსის 26-ე მუხლი, რომლის მიხედვით: "გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ მხარეებს, აგრეთვე მათ უფლებამოსაცვლებებს არ შეუძლიათ ხელახლა განაცხადონ სასამართლოში იგივე სასარჩელო მოთხოვნები იმავე საფუძველზე, აგრეთვე სადავო გახადონ სხვა პროცესში გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტები და სამართლებრივი ურთიერთობანი."

აღნიშნული მუხლის ანალიზი საფუძველს გვაძლევს ვთქვათ, რომ სუბიექტური ფარგლები ვრცელდება 1. მოსარჩელეზე; 2. მოპასუხეზე; 3. მესამე პირებზე დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით და 4. მათ უფლებამოსაცვლებებზე.

ზოგადად, მხარეებს – მოპასუხესა და მოსარჩელეს – ვინ შეიძლება წარმოადგენდნენ პროცესში, ჩვენ ზემოთ უკვე შევხებით. მაგრამ მათი ზუსტად დადგენისა და განსაზღვრის (ლექსიმაციის) მნიშვნელობასთან დაკავშირებით საჭიროდ მიგვაჩნია მოკლედ განვიხილოთ საპროცესო სამართლის ისეთი ინსტიტუტი, როგორცაა პროცესში არასათანადო მხარის შეცვლა.

არასათანადო მხარის შეცვლას ადგილი აქვს, როდესაც, სარჩელის წარმოებაში მიღების შემდეგ, ირკვევა, რომ მოსარჩელე არ არის ის პირი, ვისაც ეკუთვნის სადავო უფლება ან მოპასუხე არ არის ის პირი, რომელმაც უნდა აგოს პასუხი მოსარჩელის დარღვეული უფლებისა თუ კანონიერი ინტერესების გამო. (მუხ. 84 და 85). ეს წესი არა მარტო პროცესის ეკონომიის პრინციპიდან გამომდინარეობს, არამედ, მისი მნიშვნელობა ვლინდება იმითაც, რომ სასამართლო ვერ გამოიტანს გადაწყვეტილებას იმ პირის მიმართ, რომელიც არ არის სადავო სამართლებრივი დავის მონაწილე. ანუ მას არანაირი კავშირი არა აქვს აღნიშნულ მატერიალურ – სამართლებრივ ურთიერთობასთან და აქედან გამომდინარე ვერც იქნება კონკრეტულ შემთხვევაში სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობის მონაწილე.

რაც შეეხება საკითხს – მხარის მონაწილეობას საქმის განხილვაში. რა შემთხვევაში შეიძლება დავუშვათ რომ იგი მონაწილეობდა სამართალწარმოებაში კანონით დადგენილი წესით, ჩვენ უკვე განვიხილეთ და მასზე აქ აღარ შევჩერდებით.

კანონიერი ძალის სუბიექტურ ფარგლებთან დაკავშირებით, აუცილებლად მიგვაჩნია განვიხილოთ ისეთი საპროცესო ინსტიტუტები, როგორცაა: 1) საპროცესო თანამონაწილეობა; 2) უფლებამოსაცვლეობა და 3) მესამე პირები სამოქალაქო პროცესში.

1) იმისთვის, რომ პასუხი გავცეთ რატომ და რა წესით შეიძლება გავრცელდეს გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის სუბიექტური ფარგლები თანამონაწილეობაზე, საჭიროდ მიგვაჩნია მოკლედ განვიხილოთ, რას წარმოადგენს თანამონაწილეობა, აგრეთვე მისი საფუძვლები, მიზნები და სახეები.

სასამართლო პრაქტიკაში საკმაოდ ხშირია ისეთი შემთხვევები, როდესაც სარჩელი აღიძვრის არა ერთი პირის მიერ მეორის წინააღმდეგ, არამედ ორი ან მეტი სამართალსუბიექტის მიერ ორი ან მეტი პირის წინააღმდეგ.

საქართველოს, ისევე როგორც უცხო ქვეყნის საპროცესო სამართალი ითვალისწინებს რამდენიმე პირის მიერ ან რამდენიმე მოპასუხის წინააღმდეგ სარჩელის აღძვრის შესაძლებლობას, მის საფუძვლებს და სახეებს.

ისეთ შემთხვევაში, როდესაც პროცესში (საქმის განხილვაში) მონაწილეობს რამდენიმე მოსარჩელე ან რამდენიმე მოპასუხე, ან რამდენიმე მოსარჩელე და რამდენიმე მოპასუხე ერთდროულად - უნოდებენ საპროცესო თანამონაწილეობას.

ე. ი. საპროცესო თანამონაწილეობა - ესაა ერთი საქმეში რამდენიმე მოსარჩელის, ან რამდენიმე მოპასუხის ან/და რამდენიმე მოსარჩელისა და მოპასუხის ერთად მოხანილეობა. მოსარჩელის მხარეზე მონაწილე პირებს უნოდებენ თანამოსარჩელებს, ხოლო მოპასუხის მხარეზე მონაწილე პირებს უნოდებენ თანამოპასუხეებს.

თანამონაწილეობად შეიძლება მოგვევლინონ არამართო ფიზიკური პირები, არამედ, აგრეთვე იურიდიული პირები ფიზიკურ პირებთან ერთად ან მხოლოდ იურიდიული პირები.

მნიშვნელოვანია, თუ რა მიზანი გააჩნია საპროცესო სამართალში თანამონაწილეობის ინსტიტუტს.

აღნიშნული მიზნები შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოვყალიბოთ:

1. ანგადასხვა პირთა მოთხოვნების განხილვა საშუალებას აძლევს სასამართლოს ერთდროულად განიხილოს ისინი და ამასთან ერთად ერთ სასამართლო სხდომაზე გადაწყვიტოს დავა. რაც თავის მხრივ იძლევა იმის საშუალებას, რომ თავიდან იქნეს აცილებული თითოეული თანამონაწილის მიმართ ცალკე საქმის წარმოება. ეს თავის მხრივ დაკავშირებულია მრავალი სხვადასხვა საპროცესო მოქმედებების ჩატარებასთან, როგორცაა საქმის მომზადება, მტკიცებულებათა მოპოვება, მონაწილეთა დაკითხვა, მთავარის სხდომის ჩატარება, მრავალი გადაწყვეტილებების გამოტანა თუ სხვ.

2. თანამონაწილეთა მიმართ საქმის ერთობლივად განხილვა ამცირებს პროცესის ხარჯებს, ანუ საქმის განხილვასთან დაკავშირებულ ხარჯებს.

3. თანამონაწილეთა მიმართ საქმის განხილვა საშუალებას იძლევა უფრო სრულყოფილად იქნეს გამოკვლეული ფაქტიური გარემოებები და აქედან გამომდინარე გამოტანილი იქნეს უფრო ობიექტური გადაწყვეტილება.

4. ერთობლივად განხილვით და გადაწყვეტით უზრუნველყოფილია ურთიერთსაინააღმდეგო გადაწყვეტილებათა

გამოტანის თავიდან აცილების საშიშროება. რასაც თავის მხრივ დიდი მნიშვნელობა გააჩნია ჩვენს თემასთან დაკავშირებით.

მხოლოდ პირთა სურვილი, გაერთიანდნენ და აღძვრან სასამართლოში სარჩელი, ვერ იქნება თანამონაწილეობის წინაპირობა. ამისათვის აუცილებელია არსებობდეს კანონით გათვალისწინებული საფუძვლები. ასეთ საფუძვლებს ითვალისწინებს როგორც საქართველოს, ასევე საზღვარგარეთის ქვეყნების საპროცესო კანონმდებლობაც. მაგ. გერმანიის სსკ-ის 59-ე მუხლიდან გამომდინარე, რამდენიმე პირი შეიძლება გამოვიდეს პროცესში როგორც მოსარჩელები ან როგორც მოპასუხეები თანამონაწილეების სახით, "თუ დავის საგნის მიმართ ისინი ქმნიან სამართლებრივ ერთიანობას ან მათი უფლებები და მოვალეობები ერთსა და იმავე ფაქტიურ და იურიდიულ საფუძვლებს. ამავე კოდექსის მე-60 მუხლს თანახმად, თანამონაწილეობა დასაშვებია იმ შემთხვევაშიც, თუ "დავის საგანს შეადგენს ერთგვაროვანი მოთხოვნები ან ვალდებულებები და რომლებიც ეფუძნება თავისი არსით ერთგვაროვან ფაქტიურ ან სამართლებრივ საფუძვლებს." ¹⁶⁸

ასეთივე საფუძვლებია გათვალისწინებული ავსტრიის სსკ-ით, რომლის მე-14 მუხლი უშვებს თანამონაწილეობას, როდესაც მოსარჩელები ან მოპასუხეები ქმნიან სამართლებრივ ერთიანობას ან მოპასუხის უფლება ან მოვალეობა გამომდინარეობს ერთი და იგივე ფაქტობრივი და სამართლებრივი საფუძვლებიდან.

აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ როგორც გერმანიის ისე ავსტრიის საპროცესო კანონმდებლობის თანახმად თანამონაწილეობისათვის აუცილებელია, რომ უფლებები და მოვალეობები ეფუძნებოდეს ან ერთსა და იმავე სამართლებრივ და ფაქტობრივ საფუძვლებს, ან ერთგვაროვან ფაქტობრივ და სამართლებრივ საფუძვლებს.

თანამონაწილეობის ინსტიტუტს იცნობს აგრეთვე საფრანგეთის ახალი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი. თანამონაწილეობა (Participation) განხილულია ამ კოდექსის იმ ნაწილში, რომელსაც ეწოდება "მხარეთა აიმრავლე" (La pluralité des parties) (მუხლები: 323-324).¹⁶⁹

¹⁶⁸ Thomas/Putzo. დასახელ. ნაშრომი, გვ. 129-130
¹⁶⁹ Nourc code de procedure civile. Dalloz, 1997 s.100.

აშშ-ის სამართალწარმოების ფედერალური წესების მე-20 მუხლის თანახმად ერთ სარჩელში შეიძლება გაერთიანდნენ მოსარჩელები, რომლებსაც შეუძლიათ დაადასტურონ თავიანთი უფლება მიიღონ სასამართლო დაცვა ერთობლივად. ასევე ერთ სარჩელში შეიძლება გააერთიანონ მოპასუხეებად ყველა პირი, რომელთა წინააღმდეგ მიმართული იქნება სარჩელი.¹⁷⁰

ასევე საპროცესო კანონმდებლობით არის განსაზღვრული თანამონაწილეობის საფუძვლები საქართველოს შემთხვევაშიც. სსკ-ის 86-მუხლი მოიცავს თანამონაწილეობის რამდენიმე საფუძველს, ესენია:

1. სარჩელი საგანს წარმოადგენს საერთო უფლება; სარჩელის საგანს ჩვენ უკვე შევხვით და მასზე აღარ შეეხებოდით; მაგრამ როგორ უნდა გავიგოთ “საერთო უფლება”? ესაა უფლება, როდესაც იგი ერთობლივად რამდენიმე პირს ეკუთვნის. საერთო უფლება შეიძლება წარმოიშვას როგორც კანონის, ასევე გარიგების საფუძველზე (სკ-ის 173-ე მუხ.). იგი შეიძლება არსებობდეს ორი სახით: ა) წილადი საკუთრება, როდესაც თითოეულ თანამესაკუთრეს გარკვეული წილი ეკუთვნის საერთო საკუთრებაში, და ბ) საზიარო, როდესაც რამდენიმე პირს ესა თუ ის უფლება ერთობლივად ეკუთვნის ანუ თითოეულის უფლება ვრცელდება მთელ ქონებაზე.¹⁷¹

საერთო საკუთრების ფლობის, სარგებლობისა და გასკარგვისას, მაგ. მისი წილის გასხვისებისას, საზიარო საკუთრე-

¹⁷⁰ Federal rules of civil procedure. West Publishing co. 1994. s.88.

ერთი სარჩელის ირგვლივ შეიძლება გაერთიანდეს რამდენიმე მოსარჩელე, თუ სარჩელის საგანი და საფუძველი საერთოა. შესაძლებელია რომ სასამართლომ ერთი სარჩელიდან გამოეყოს რამდენიმე მოთხოვნა და დაიწიოს დამოუკიდებელი წარმოება.” იხ. Jack H. Friedenthal; Mary Kay Kane; Arthur R. Miller. Civil Procedure. 2005. Thomson-west. s. 351.

აგრეთვე: 1) Geoffrey C. Hazard; Michele Taruffo. „American civil procedure. 1993. Yale University. S. 113. 2) Civil Procedure. Mary Kay Kane. 1990. West publishing company. s. 106-127. 3) Joseph W. Glannon. Civil procedure. Examples and explanations. 2001. Aspen publishers. s. 247-258 ე. წ. “ჯგუფური სარჩელების” შესახებ, რასაც ითვალისწინებს ფედერალური წესების 23-ე მუხლი. დაწვრილებით განხილული გვაქვს პირველ სახეობის წარმოებაში.

¹⁷¹ იხ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეორე 1999 წ. გვ. 88-89

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე ტომი II. თბ. 2001 წ. გვ. 331.

ბის გაუქმების ან გაყოფის მოთხოვნისას და ა. შ. შეიძლება წარმოიქმნას დაფა მესაკუთრეებს შორის და აქედან გამომდინარე სასამართლოსადმი მიმართვის აუცილებლობა. ასეთ შემთხვევაში საქმე გვექნება სამართალწარმოებაში საპროცესო თანამონაწილეობასთან.

2. როდესაც სასარჩელო მოთხოვნები გამომდინარეობს ერთი და იგივე საფუძველებიდან;

აღნიშნული საფუძვლისას, თანამონაწილეები არ წარმოადგენენ საერთო უფლების სამართალსუბიექტებს. მათი ერთობლივი მიმართვა სასამართლოსადმი განპირობებული იმით, რომ სასარჩელო მოთხოვნები ემყარება ერთსა და იმავე საფუძველს

3. თუ სასარჩელო მოთხოვნები ერთგვაროვანია, მიუხედავად იმისა ერთგვაროვანია თუ არა მათი საფუძველები.

ამ შემთხვევაშიც თანამონაწილეები არ არიან საერთო საკუთრების მქონე პირები, ამას გარდა მათ არ აკავშირებთ საერთო უფლებები ან არ აკისრიათ მოვალეობები ერთმანეთის მიმართ, მაგრამ შეუძლიათ მიმართონ სასამართლოს ერთობლივი სარჩელით. სარჩელის წარდგენის საფუძველია მოთხოვნების დამყარება ერთგვაროვან ფაქტურ გარემოებებზე. მაგ. მუშა-მოსამსახურეთა უკანონო დათხოვნა საწარმოდან და შემდგომში მათ მიერ ერთობლივი სარჩელის შეტანა სასამართლოში. რა თქნა უნდა მათ შეეძლოთ ცალ-ცალკე მიემართან სასამართლოსათვის, მაგრამ ასევე გააჩნიათ უფლება გააერთიანონ თავიანთი მოთხოვნები ერთ სარჩელში. მთავარი პირობაა მოთხოვნები იყოს ერთგვაროვანი.

თანამონაწილეობა შეიძლება წარმოიშვას უკვე აღძრული სარჩელების გაერთიანებამ. მაგ. საქართველოს სსკ-ის 182-ე მუხლის მეოთხე ნაწილიდან გამომდინარე, აღძრული სარჩელები შეიძლება მოსამართლემ თავისი ინიციატივით ან მხარეთა შუამდგომლობით გააერთიანოს ერთ წარმოებად, თუ იარსებებს ორი პირობა ერთდროულად: 1. თუ გაერთიანებული საქმეები ერთგვაროვანია და საბაროლებრივად ერთმანეთთან დაკავშირებულია და 2. საქმეთა გაერთიანებას მოუკება დავის უფრო სწრაფად და სწორად განხილვა. განსხვავება მდგომარეობს იმაში, რომ თანამონაწილეობა ამ შემთხვევაში წარმოიქმნება სარჩელების აღძვრის შემდეგ. ამას, ეს შეიძლება განხორციელდეს არა მარტო მხარეთა შუამდგომლობით, არამედ მოსამართლის ინიციატივითაც.

აქვე აუცილებლად მიგვაჩნია შევეხეთ ამავე მუხლის პირველ ნაწილს. კერძოდ: “1. მოსარჩელეს შეუძლია ერთ სარჩელში გააერთიანოს ან სასამართლოს განსჯადი რამდენიმე მოთხოვნა

ერთი და იმავე მოპასუხის მიმართ, იმისგან დამოუკიდებლად, ერთსა და იმავე საფუძვლებს ემყარება ეს მოთხოვნები, თუ – არა.”

როგორც ვხედავთ, საქმე გვაქვს სარჩელების ობიექტურ გაერთიანებასთან. მაგრამ უნდა დავსვათ კითხვა: საჭირო თუ არა, რომ სარჩელების ობიექტური გაერთიანების დროს ერთ სარჩელში გაერთიანებულ რამდენიმე მოთხოვნა დაკავშირებული იყოს ერთმანეთთან ან ფაქტობრივად (მოთხოვნების საფუძვლით), ან სამართლებრივად?

ვფიქრობთ, “საფუძვლებში” უნდა მოვიაროთ არა სამართლებრივი საფუძვლები, არამედ ფაქტობრივი გარემოებები. ნინაალმდეგ შემთხვევაში, შესაძლებელი იქნებოდა ისეთი მოთხოვნების ერთ სარჩელში გაერთიანება, რომლებიც არც სამართლებრივად არის დაკავშირებული ერთმანეთთან და არც ფაქტობრივად. მაგ. ისეთი მოთხოვნების გაერთიანება, როგორცაა ქირაუნობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე დავა და უხარიხხო პროდუქტით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

ცხადია, რომ ასეთი, ერთმანეთთან არც ფაქტობრივად და არც იურიდიულად დაკავშირებული მოთხოვნების ერთ სარჩელში გაერთიანების დასაშვებობა არც საქმის სწორად და სწრაფად განხილვას და არც დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანას არ შეუწყობდა ხელს.

აქედან გამომდინარე, ვფიქრობთ 182-ე მუხლის პირველი ხაზილი ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით:

“1. მოსარჩელეს შეუძლია ერთ სარჩელში გააერთიანოს ამ სასამართლოს განსჯადი რამდენიმე მოთხოვნა ერთსა და იმავე მოპასუხის მიმართ, თუ ეს მოთხოვნები ემყარება ერთსა და იმავე ან ერთგვაროვან ფაქტობრივ და სამართლებრივ საფუძვლებს.”

თანამონაწილეობის ორი სახე არსებობს, ესაა: 1. სავალდებულო თანამონაწილეობა და 2. არასავალდებულო (ფაკულტატიური) თანამონაწილეობა.¹⁷²

¹⁷² იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს მოსაზრება კიდევ ორი სახის თანამონაწილეობის შესახებ, როგორცაა აქტიური და პასიური და შერეული თანამონაწილეობა. თანამონაწილეობა აქტიური თუ ისინი მონაწილეობენ მხოლოდ მოსარჩელის მხარეზე თანამონაწილეობა პასიურა თუ ისინი მონაწილეობენ მხოლოდ მოპასუხის მხარეზე. თანამონაწილეობა შერეულია, თუ ისინი მონაწილეობენ როგორც მოსარჩელის, ისე მოპასუხის მხარეზე. იხ. შ. ქურდაძე. „სამოქალაქო საქმეთა განხილვა პირველი ინსტანციის სასამართლოში“. გამომცემლობა შერიდიანი. 2005 წ., გვ. 139.

აგრეთვე Jack H. Friedenthal; Mary Kay Kane; Arthur R. Miller. Civil Procedure. 2005. Thomson-west. s. 355.

სავალდებულო თანამონაწილეობასთან გვაქვს საქმე, თუ მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობიდან გამომდინარე, შეუძლებელია სასამართლოში საქმის განხილვა ამ ურთიერთობის ყველა სუბიექტის მონაწილეობის გარეშე.

სავალდებულო თანამონაწილეობის უკეთ გაგებისათვის, განვიხილოთ ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობა.

გერმანიის სსკ-ის 62-ე მუხლიდან გამომდინარე, თუ სადავო სამართლებრივი ურთიერთობა შეიძლება დადგენილ იქნეს ყველა საპროცესო თანამონაწილეობისათვის მხოლოდ ერთგვაროვანად, ან თუ საპროცესო თანამონაწილეობა აუცილებელია სხვა საფუძვლით – საპროცესო თანამონაწილეობა აუცილებელია.

თანამონაწილეობის სავალდებულობა შეიძლება განპირობებული იყოს როგორც საპროცესო სამართლებრივი, ისე მატერიალურ სამართლებრივი საფუძვლით.¹⁷³

ავსტრიის საპროცესო კანონმდებლობა თანამონაწილეობის სამ სახეს გამოყოფა: ა) საპროცესო (ფორმალური) თანამონაწილეობა; ბ) მატერიალურ-სამართლებრივი თანამონაწილეობა და გ) ერთიანი მხარე, როგორც თანამონაწილეობის სახეცხვაობა.

ამასთან, ავსტრიის სსკ-ის მე-14 მუხლის თანახმად, იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლო გადაწყვეტილება უნდა გავრცელდეს სადავო სამართლებრივი ურთიერთობის თავისებურების გამო ყველა თანამონაწილეზე, მაშინ ეს პირები ქმნიან ერთიან მხარეს. (Die einheitliche Streitpartei)¹⁷⁴.

აშშ-ის სამოქალაქო სამართალწარმოების ფედერალური ნუსხების მე-19 მუხლით გათვალისწინებულია სავალდებულო თანამონაწილეობა. რომლის თანახმად, პირი შეიძლება ჩაბმულ იქნეს პროცესში მხარედ, თუ ამ პირის გარეშე სამართლებრივი დაცვის ააშუალება არ შეიძლება გამოყენებული იქნეს სრული მოცულობით იმ პირების მიმართ, რომლებიც უკვე მონაწილეობენ საქმეში ან, თუ ეს პირი აღძრავს ისეთ მოთხოვნას ინტერესის შესახებ, რომელიც დაკავშირებულია დავის საგანთან, რის

¹⁷³ 1) Thomas/putzo. Zivilprozessordnung. Verlag C.H.Beck. München. 1997. გვ. 133

2) O. Jauernig. Zivilprozessrecht, 24 Auflage. verlag C. H. Beck. München 1993. s.298-300

¹⁷⁴ Н. П. Елиссев. Гражданское процессуальное право зарубежных стран. 2-е издание. изд-ва проспект. 2004 г. ст. 442

გამოც საქმის წარმოებას მისი მონაწილეობის გარეშე შეუძლია გამოიწვიოს ამ პირის ინტერესის დაცვის გართულება. აგრეთვე შეუქმნას იმ მხარეებს, რომლებიც მონაწილეობენ საქმეში, იმის რისკი, რომ განმეორებით და არაერთგზის იქნან ჩაბმულნი საქმის წარმოებაში.¹⁷⁵ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ თუ პირი არ ჩაებმება საქმის წარმოებაში, იგი შეიძლება ჩაბმულ იქნას საქმეში როგორც იძულებითი მოსარჩელე.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოს საპროცესო კანონმდებლობით არ არის ცალმხრივად განსაზღვრული სავალდებულო და ფაკულტატური თანამონაწილეობა. თუმცა, როგორც სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი, ასევე იურიდიულ მეცნიერებაში გავრცელებული მოსაზრება, საფუძველს გვაძლევს ვთქვათ, რომ სავალდებულო თანამონაწილეობა, როდესაც მატერიალურ სამართლებრივი ურთიერთობიდან გამომდინარე შეუძლებელია ამ ურთიერთობის ყველა სუბიექტის პროცესში მონაწილეობის გარეშე საქმის განხილვა და ყოველმხრივ სრულყოფილი და დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანა. ანუ იმ შემთხვევაში, როდესაც სარჩელის საგანია საერთო უფლება ან საერთო მოვალეობა.

არასავალდებულო თანამონაწილეობასთან კი გვაქვს საქმე იმ შემთხვევაში, როდესაც სარჩელი ემყარება ერთსა და იმავე საფუძველს (სსკ-ის მნ-ე მუხლს პირველი ნაწილის "ბ" პუნქტი), ან სასარჩელო მოთხოვნები ერთგვაროვანია მოზნედავად იმისა ერთგვაროვანია თუ არა მათი საფუძველი და საგანი. რაც ნიშნავს იმას, რომ თანაწილარჩელებს შეუძლიათ ცალ-ცალკე აღძრას სარჩელი თავიანთი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება გავაკეთოთ შემდეგი დასკვნები:

1. სავალდებულო თანამონაწილეობა ემყარება საერთო უფლებას. ხოლო საერთო უფლების საკითხი ვერ გადაიჭრება ამ უფლების მქონე პირების სამართალწარმოებაში აუცილებელი მონაწილეობის გარეშე. ანუ, შეტყობინება პროცესის შესახებ უნდა გაეგზავნოს ყველა თანამონაწილეს.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა შეიძლება გავრცელდეს მხოლოდ იმ პირებზე, რომლებიც მონაწილეობდნენ საქმის განხილვაში. აქედან გამომდინარე, თუ საერთო უფლების მატარებელი რომელიმე პირი ვერ მიიღებს

მონაწილეობას სასამართლო პროცესში, უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილება ვერ აღსრულდება. ასეთ შემთხვევაში, თავისუფლად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მხარე არ იყო სათანადოდ გაფრთხილებული საქმის წარმოების შესახებ. ე. ი. გადაწყვეტილება არა მარტო არ აღსრულდება, არამედ ვერ მოხდება მისი აღიარებაც.

მაგრამ ეს ნესი ვერ გავრცელდება იმ შემთხვევაში, თუ თანამონაწილეებმა საქმის წარმოება მიანდეს ერთ-ერთ თანამონაწილეს ან წარმოადგენელს. აგრეთვე, როდესაც თანამონაწილე თავისი ნებით არ ცხადდება პროცესზე, მიუხედავად იმისა, რომ მას შეტყობინება გაეგზავნა კანონით დადგენილი წესით. უნდა გაეზიაროთ ის მოსაზრება, რომ სავალდებულო თანამონაწილეობის დროს ერთი თანამონაწილის გამოცხადება ნიშნავს ყველა თანამონაწილის გამოცხადებას, როდესაც მათ შეტყობინება გაეგზავნათ კანონის თანახმად. სხვა სიტყვებით, იგი ვერ იქნება უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარების და აღსრულების დამაბრკოლებელი გარემოება.¹⁷⁶

2. არასავალდებულო თანამონაწილეობის შემთხვევაში, თუ არ გამოცხადდება არცერთი თანამოსარჩელე ან არცერთი თანამონაწილე, სასამართლოს შეუძლია გამოიტანოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება გამოუცხადებელი მხარის მიმართ. რომლის აღიარება და აღსრულება საქართველოში ჩვეულებრივად, საერთო წესების თანახმად უნდა განხორციელდეს.

3. იმ შემთხვევაში, როდესაც ფაკულტატური თანამონაწილეობისას არ ცხადდება ნაწილი თანამონაწილეებისა, სასამართლოა გამოაქვს ჩვეულებრივი გადაწყვეტილება გამოცხადებუ-

¹⁷⁵ მაგ. გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 62-ე მუხლი: ამ მუხლის თანახმად, თუ სადავო საპროცესო კოდექსითა და შვიდგზის დადგინდეს ყველა თანამონაწილის მიმართ მხოლოდ ერთგვაროვანად, ან თუ საპროცესო თანამონაწილეობა აუცილებელია სხვა საფუძველის მიხედვით, მაშინ, როდესაც ერთ-ერთი თანამონაწილე გაუშვებს (არ გამოცხადდება) სასამართლო სხდომას, სხვა გამოცხადებული თანამონაწილეები გახისდება როგორც მათი წარმომადგენლები.

გერმანიის სსკ-ის 62-ე მუხლი.

იხ. აგრეთვე Thomas/Putzo, *დასახ. ZPO*, 20 Auflage, Verlag C.H.Beck, München 1997, s.128-138

Baur/Grunskur - *zivilprozessrecht*, Berlin, Luchterhand, (Juristische Lernbücher) 1997, 9 Auflage, s. 103-114.

¹⁷⁶ Federal Rules of civil procedure, West Publishing Company, 1994, s.85

ლი თანამონაწილეების მიმართ და დაუსწრებელი გადაწყვეტილება გამოუცხადებელი თანამონაწილეების მიმართ. შეიძლება თუ არა, აღიარებული და აღსრულებული იქნეს უცხო ქვეყნის იაეთი ჩვეულებრივი (არა დაუსწრებელი) გადაწყვეტილება, რომელიც გამოტანილია გამოუცხადებელი თანამონაწილის მიმართ? ვფიქრობთ, ეს არ წარმოადგენს ისეთ საპროცესო დარღვევას, რომლის საფუძველზეც შეიძლება უარი ეთქვას გადაწყვეტილების ცნობას. ამ შენთხვევაშიც მთავარია სუბიექტი გაფრთხილებული იქნას საპროცესო წარმოების შესახებ.

4. ვფიქრობთ, თანამონაწილეობის ინსტიტუტთან დაკავშირებით საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში უნდა შევიდეს გარკვეული ცვლილებები:

1. სსკ-ის 86-ე მუხლის პირველი ნაწილის "ა" პუნქტი ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით:

"ა) სარჩელის საგანს წარმოადგენს მოსარჩელეთა საერთო უფლება ან მოპასუხეთა საერთო ვალდებულება;

2. ამავე მუხლის "ბ" პუნქტი ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით:

"ბ) რამდენიმე მოსარჩელის ან რამდენიმე მოპასუხის უფლებებები და მოვალეობები გამომდინარეობენ ერთი და იგივე საფუძვლებიდან;"

3. ამავე მუხლს დაემატოს "გ" პუნქტი, შემდეგი რედაქციით:

"გ) სარჩელის საგანს წარმოადგენს ერთგვაროვანი უფლებები და მოვალეობები;"

2) ყურადღებას იმსახურებს გადაწყვეტილების კაინონიერი ძალის სუბიექტური ფარგლების გაერცელება მხარეთა უფლებამონაცვლეებზე.

უფლებამონაცვლეობის ინსტიტუტს იცნობს თითქმის ყველა სამართლებრივი სისტემა. მათი საფუძვლები შეიძლება მეტნაკლებად განსხვავდებოდეს ერთმანეთისაგან სხვადასხვა ქვეყანა საპროცესო სამართლის დოქტრინის მიხედვითა. საერთოს წარმოადგენს ის, რომ პროცესში მხარის შეცვლია საფუძველს უფლებამონაცვლით, წარმოადგენს მატერიალურ სამართალში უფლებამონაცვლეობა.

ნორმის შინაარსიდან გამომდინარე, შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ უფლებამონაცვლეობა დამოკიდებულია ერთი: უშუალოდ უფლებამონაცვლეზე, მაგ. როდესაც იგი უნდა განხორციელდეს მოსარჩელის მხრიდან. ასეთ შემთხვევაში აუცილებელია თავდაპირველი მოსარჩელის შემცვლელი პირის სურვილი,

საქმის გავრძელების თაობაზე. მეორე – მეორე მხარის, კერძოდ მოსარჩელის სურვილზე, შეიცვალოს თავდაპირველი მოპასუხე უფლებამონაცვლით.

აქვე მოკლედ გვსურს შევეხოთ უფლებამონაცვლეობის იმ საფუძვლებს, რომლებსაც ითვალისწინებს საქართველოს სსკ-ი. კერძოდ:

ა) მოქალაქის გარდაცვალების შემთხვევაში მის უფლებამონაცვლეს შეიძლება წარმოადგენდეს კანონისმიერი ან ანდერძისმიერი მემკვიდრე. სკ-ის 1306-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად: "1. გარდაცვლილი პირის (მამკვიდრებლის) ქონების გადასეულა სხვა პირებზე (მემკვიდრეებზე ხორციელდება კახონით ან ანდერძით, ანდა ორივე საფუძველით." ე. ი. თუ მემკვიდრე რამდენიმეა, ყველა ისინი წარმოადგენენ უფლებამონაცვლეებს, რა თქმა უნდა მათ უფლება ექნებათ ყავდეთ წარმომადგენელი, ან ერთ-ერთმა მათგანმა წარმოადგინოს სხვა უფლებამონაცვლეები კანონით დადგენილი წესით. (მუხ. 96).

ბ) იურიდიული პირის რეორგანიზაციის (გარდაქმნა, შერწყმა და გაყოფა) შედეგად უფლებამონაცვლეობის საკითხი გათვალისწინებულია სკ-ის 38-ე მუხლით და "წენარმეთა შესახებ" საქართველოს კანონის მე-14 მუხლით, რომლია თანახმად, საწარმოთა შერწყმის შედეგად "საწარმო, რომელმაც საწარმო მიიერთა, ან ახლადშექმნილი საწარმო, არის აღრინდელი საწარმოს (საწარმოების) უფლებამონაცვლე;" ხოლო გაყოფის შემთხვევაში "გაყოფის შედეგად წარმოქმნილი საწარმოები სოლიდარულად აგებენ პასუხს თავდაპირველი საწარმოს გაყოფამდე არსებული ვალდებულებებისათვის";

გ) უფლებამონაცვლეობას მოთხოვნის დათმობის (ცესია) გზით, ითვალისწინებს სკ-ის 199-ე მუხლი. კერძოდ, მოთხოვნის მფლობელს (ცუდენტს) შეუძლია მოვალის თანხმობის გარეშე მოთხოვნა დაუთმოს მესამე პირს (ცესიონერს), თუ ეს არ ეწინააღმდეგება ვალდებულების არსს, მოვალესთან მის შეთანხმებას ან კანონს. მოთხოვნის დათმობა უნდა დაიდოს ხელშეკრულებით და ასეთ შემთხვევაში თავდაპირველი მფლობელის ადგილს იკავებს მესამე პირი. ხელშეკრულება აუცილებელია სასამართლოში, როგორც უფლებამონაცვლეობის დაამატურებელი მტკიცებულება.

დ) უფლებამონაცვლეობა შეიძლება განხორციელდეს ვალის გადაკისრებით, (სკ-ის 203-ე მუხ). კრედიტორის მიმართ ვალდებულების შესრულება შეიძლება იკისროს მესამე პირმა;

ასეთ შემთხვევაში თავდაპირველი მოვალის აღვიღს იკავებს მესამე პირი. ამ შემთხვევაშიც აუცილებელია შეთანხმების ხელშეკრულებით გაფორმება.

ე) დავის საგნის გასხვისებით (გაყიდვა, გაჩუქება) უფლებამოსიანთა ითვალისწინებს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 184-ე მუხლის მეორე ნაწილი, რომლის თანახმად, სარჩელის წარმოებაში მიღებით: "მხარეებს არ ერთნევით უფლება გაყიდონ ან სხვა გზით გაასხვიონ დავის საგანი, ანდა დათმონ მათ მოთხოვნა." ეს წესი ვერ განხორციელდება, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლოს მიერ გატარებულია სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებები. (სსკ-ის XXIII-ე თავი).¹⁷⁷

ამასთან დაკავშირებით შეიძლება წარმოიშვას შემდეგი საკითხი, კერძოდ, რა სტატუსით შეიძლება ჩაება უფლებამოსიანთა პროცესში, თუ მოსარჩელე არ არის თანახმა შეიცვალოს თავდაპირველი მხარე, მოპასუხე. ამ შემთხვევაში, ვფიქრობთ, მას უნდა შეეძლოს უფლება ჩაება პროცესში მესამე პირად დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე. ძირითად მოპასუხეს ვერ შეეცვლით არასათანადო მხარის შეცვლის წესით, გამომდინარე იქიდან, რომ არასათანადოა მხარე, რომელიც სინამდვილეში არ ფლობს სადავო უფლებას ან დაპირისპირებული მხარე არ არის ის პირი, რომელმაც პასუხი უნდა აგოს სარჩელზე.

ზემოთთქმულიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, ცვლილების შეტანა 184-ე მუხლში. კერძოდ, დავმატოს მესამე ნაწილი, შემდეგი რედაქციით:

"3. პროცესის მსვლელობაზე ვერ მოახდენს ზეგავლენას სადავო ნივთის გასხვისება ან მოთხოვნის დათმობა. სადავო სა-

¹⁷⁷ დავის საგნის გასხვისებას და ცეხიას ითვალისწინებს გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 265-ე მუხლი. ამასთან, დავის საგანი გასხვისება ან მოთხოვნის დათმობა გაკლებას არ ახდენს პროცესზე უფლებამოსიანთა უფლება არა აქვს მოწინააღმდეგე მხარის თანხმობის გარეშე ჩაერთოს საქმეში როგორც ძირითადი მხარე, ან მესამე პირი, დავის საგანზე დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით.

ამვე მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, თუ დავის საგნის გასხვისება ან მოთხოვნის დათმობა განხორციელდა მოსარჩელის მიერ, მაშინ მოწინააღმდეგე მხარეს შეუძლია გააპროტესტოს, რომ მოსარჩელეს არ აქვს მოთხოვნის აღტყობის უფლება.

ახლოდროულ წესს ითვალისწინებს ავსტრიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 234-ე მუხლი.

გნის შემტყებს ან იმ პირს, ვისაც მოთხოვნა დაუთმეს, უფლება არა აქვს მოწინააღმდეგე მხარის თანხმობის გარეშე ჩაება პროცესში იმ მხარის ნაცვლად, რომელმაც გაასხვისა დავის საგანი ან დათმო მოთხოვნა. მათ შეუძლიათ ჩაება პროცესში მესამე პირებად დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე."

ამასთან ერთად, უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილება ვერ გავრცელდება მოპასუხის მიერ დავის საგნის გასხვისების შედეგად წარმოქმნილ უფლებამოსიანთა ცვლილებაზე იმ შემთხვევაში, თუ ეს უკანასკნელი დაამტკიცებს, რომ იგი უფლების კეთილსინდისიერი შემტყნია და ამავდროულად არ ცდილობს პროცესის მიმდინარეობის შესახებ.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საპროცესო უფლებამოსიანთა ცვლილების საფუძველს წარმოადგენს უფლებამოსიანთა ცვლილება ნატურალურ სამართალში. აქედან გამომდინარე, თუ დაუშვებელია უფლებამოსიანთა ცვლილება ნატურალურ სამართალში, ასევე დაუშვებელი იქნება საპროცესო უფლებამოსიანთა ცვლილებაც.

როდესაც ადგილი აქვს მოსარჩელის უფლებამოსიანთა ცვლეს, მაშინ, თუ იგი თანახმაა მიანაწილეობა მიიღოს სამართალწარმოებაში, უნდა მიმართოს სასამართლოს განცხადებით, რათა დაშვებულ იქნას მხარედ, მოსარჩელის უფლებამოსიანთა ცვლილებით და დადგინდეს შემთხვევაში საქმის განხილვა უნდა შეწყდეს მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის საფუძველზე; (მუხ. 272. პ. "გ"). მას აქვს ვალდებულება, წარადგინოს უფლებამოსიანთა ცვლილების დამადასტურებელი მტკიცებულებანი.

თუ საქმე გვაქვს მოპასუხის შეცვლასთან უფლებამოსიანთა ცვლილებით, მაშინ ასეთ შემთხვევაში თვითონ მოსარჩელე ან უფლებამოსიანთა ცვლილებით მიმართავს სასამართლოს განცხადებით. შუამდგომლობის აღმძვრელი, წარუდგენს სასამართლოს უფლებამოსიანთა ცვლილების დამადასტურებელ მტკიცებულებას.

სასამართლო უფლებამოსიანთა ცვლის დადგენის შემდეგ, განახლებს საქმის წარმოებას, რაც უნდა ეცნობოს მას კანონით დადგენილი წესით. რის საფუძველზეც მისი გამოუცხადებლობა ვერ გახდება საქმის შეწყობის ან გადანყვეტილების გაუქმების საბაზი, შეტყობინების არარსებობის გამო.

ყოველივე ზემოთთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ გადანყვეტილების (ასევე უცხო ქვეყნის სასამართლო გადანყვეტილების) კანონიერი ძალის სუბიექტური ფარგლები ვრცელდება აგრეთვე უფლებამოსიანთა ცვლილებაზეც, მიუხედავად იმისა, რა სტადიაზეც არ უნდა მოხდეს უფლებამოსი-

ნაცვლეობა, გადაწყვეტილების გამოცანამდე, გადანყვეტილებს ის კანონიერ ძალაში შესვლამდე თუ მის აღსრულებამდე.

ამასთან, უფლებამონაცვლეობის საკითხი უნდა გადაწყდეს იმ ქვეყნის მატერიალური სამართლის მიხედვით, რომლითაც ხდება უფლებამონაცვლეობის საკითხის განსაზღვრა. ასეუხდება ზეს ცაუსაე-ს პრინციპის გამოყენება.

3) ასევე, განსაკუთრებული მნიშვნელობა გააჩნია გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის სუბიექტური ფარგლების გავრცელებას მესამე პირებზე.

ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, რომ პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც მოსარჩელის, მოპასუხის ან ორივე მხარეზე ერთი პროცესში გამოდის რამდენიმე პირი (საპროცესო თანამონაწილეობა). მიუხედავად ამისა, ითვლება, რომ სახეზე გვყავს ორი ურთიერთდაპირისპირებული მხარე – მოსარჩელე და მოპასუხე. ასეთ ვითარებაში, მხოლოდ მონაწილე პირთა რაოდენობაა გაზრდილი.

ასევე, ხშირია პრაქტიკაში ისეთი ვითარება, როდესაც სამართალწარმოებაში ებმევა სრულიად სხვა პირი და მისი ინტერესები არ ემთხვევა პროცესში უკვე მონაწილე მხარეთა ინტერესებს. ზოგ შემთხვევაში ასეთი პირის ინტერესი ენაბალმდეგება როგორც მოსარჩელის, ასევე მოპასუხის ინტერესებს. ხოლო, ზოგ შემთხვევაში მისი დაინტერესება შეიძლება გამოიხატოს სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის მოქმედებით რომელიმე მხარის მიმართ მის უფლებებსა და მოვალეობებზე.

ინტერესებია განსხვავებულობა წარმოადგებს, პროცესში ორი სხვადასხვა კატეგორიის მესამე პირების არსებობის საფუძველს – ა) მესამე პირები, დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით და ბ) მესამე პირები, დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე.

მესამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით შემოდიან პროცესში საკუთარი ინტერესების და უფლებების დასაცავად. ისინი აცხადებენ დამოუკიდებელ მოთხოვნას მთლიანად დავის საგანზე ან მია ნაწილზე და აღძრვენ დამოუკიდებელ სარჩელს ერთ-ერთი ან ორივე მხარის წინააღმდეგ. აქედან გამომდინარე, ისინი ითვლებიან ჩვეულებრივ მოსარჩელეებად და მათ გააჩნიათ ყველა ის საპროცესო უფლებები, რაც გათვალისწინებულია მხარეებისთვის კანონით. (გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლების ჩათვლით). მათზე გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის სუბიექტური ფარგლების გავრცელების მხრივ რაიმე კვლევა არ არსებობს.

გარკვეული თავისებურებით ხასიათდება მესამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 89-ე მუხლიდან გამომდინარე, ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს, რომელიც არ აცხადებს დამოუკიდებელ მოთხოვნას დავის საგანზე ან მის ნაწილზე, შეუძლია მიმართოს სასამართლოს განცხადებით, რათა დაუშვას იგი საქმეში მესამე პირად მოსარჩელის ან მოპასუხის მხარეზე, რადგან სასამართლო გადაწყვეტილებას ამ საქმეზე შეუძლია შემდგომში გავლენა მოახდინოს მის უფლებებსა და მოვალეობებზე ერთ-ერთი მხარის მიმართ.

ასეთივე პრინციპია გავრცელებული საზღვარგარეთის ზოგიერთ ქვეყნებში, მაგალითად, გერმანიის სსკ 66-ე მუხლის თანახმად, ის, ვისაც აქვს სამართლებრივი ინტერესი იმისათვის, რომ სასამართლოში მიმდინარე დავა სხვა პირებს შორის გადაწყდეს ერთ-ერთი მხარის სასარგებლოდ, შეუძლია შეუერთდეს ამ მხარეს მისთვის მხარდაჭერის მიზნით, მესამე პირმა დამოუკიდებელი მოთხოვნის გარეშე თავის განცხადებაში სასამართლოს მიმართ უნდა მიუთითოს სამართლებრივ ინტერესზე, რის გამოც ჩაერთვის პროცესში.¹⁷⁸

დამოუკიდებელი მოთხოვნის გარეშე მესამე პირის პროცესში ჩაბმის იგივე სამართლებრივ საფუძველს ითვალისწინებს (იურიდიულ ინტერესს) ავსტრიის სსკ მე-17 და 21-ე მუხლები.¹⁷⁹

დამოუკიდებელი მოთხოვნის გარეშე მესამე პირის პროცესში ჩაბმის იგივე სამართლებრივ საფუძველად მითითებულია იურიდიული ინტერესი საფრანგეთის ახალი სსკ 325-ე მუხლით.¹⁸⁰

როგორც ვხედავთ, იურიდიული ინტერესი, საქართველოს, ასევე უცხო ქვეყნის საპროცესო სამართალში, წარმოადგენს დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე მესამე პირების პროცესში დაშვების უმთავრეს სამართლებრივ საფუძველს. ამიტომ, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მოკლედ განვიხილოთ იგი, მესამე პირების და აგრეთვე ზოგადად მხარის პროცესში დაშვების როგორც ერთ-ერთი წინაპირობა.

როგორც წესი, უფლებამოსარიანობით და ქმედუნარიანობით არ ამოიწურება მოთხოვნები, რომლებიც წაყვეტება მხარეებს. როგორც საქართველოს, ისე სხვა ქვეყნის კანონმდებლო-

¹⁷⁸ Rosenberg /schwab/ Gottwald. Zivilprozessrecht. 15& Auflage, Verlag C.H. Beck. München. 1993. s. 115

¹⁷⁹ Fasching H. W. Osterreichischen zivilprozessrechts, Wien. Manz. 1990, s. 8.85

¹⁸⁰ Gerard Couchez. Procedure Civile, Dalloz. 9^e edition 1996. p. 90

ბა ითვალისწინებს ზოგიერთ ისეთ მოთხოვნას, რომელსაც უნდა პასუხობდეს პირი, რათა იგი დაშვებულ იქნეს პროცესში მხარედ ამ მოთხოვნებს შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება იურიდიულ ინტერესს, რადგან უფლებაუნარიანობასთან დაქმედუნარიანობასთან ერთად პირს უნდა გააჩნდეს ინტერესის მიერ აღძრული სარჩელის გადანყვეტისადმი, რათა იგი დაშვებულ იქნეს პროცესში მხარედ.

უნდა აღინიშნოს, რომ საზღვარგარეთის ქვეყნების სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა ითვალისწინებს იურიდიულ ინტერესს, როგორც პირის მხარედ დაშვების აუცილებელ პირობას, განსხვავება ამ ქვეყნების საპროცესო კანონმდებლობას შორის მდგომარეობს მხოლოდ ინტერესის მოცულობაში. ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობის თანახმად ინტერესი ვრცელდება ყველა სახის სარჩელზე, ანუ როგორც მიკუთვნებით, ისე აღიარებით სარჩელებზე. ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობის მიხედვით კი მხარეს უნდა გააჩნდეს ინტერესი მხოლოდ აღიარებითი სარჩელების მიმართ.

მაგალითად, საფრანგეთის ახალი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის თანახმად საქმის წარმოება სასამართლოში ხელმისაწვდომია ყველასათვის, ვისაც გააჩნია მოთხოვნის დაკმაყოფილების კანონიერი ინტერესი ან ამ მოთხოვნის წინააღმდეგ თავდაცვის ინტერესი.

იურიდიულ ლიტერატურაში ინტერესის ცნება მიჩნეულია, როგორც რთული და ძნელად აღსაქმელი ცნება. მიჩნეულია, რომ რაბან პირი მიმართავს სასამართლოს სარჩელით უფლების დაცვის შესახებ მას, როგორ ჩანს, აქვს ინტერესი ამ სარჩელის გადანყვეტისადმი. ინტერესი მხარეს გააჩნია ყოველთვის, თუ გადანყვეტილებას საქმეზე შეუძლია რაიმე სარგებლობა მოუტანოს მას.¹⁸¹

აშშ სამოქალაქო სამართლის ფედერალური წესებიც ასევე ფართო მნიშვნელობას ანიჭებს იურიდიულ ინტერესს პროცესში. ამ წესების თანახმად „ყოველი სარჩელი შეიძლება აღიძრას რეალურად დაინტერესებული პირის სახელით.“ ეს იმას ნიშნავს, რომ თუ პირს არ გააჩნია ინტერესი, ხოლო სარჩელის აღძვრა ვერ კიდევ არ ნიშნავს, რომ მას ასეთი ინტერესი გააჩნია, იგი ვერ იქნება დაშვებული პროცესში მხარედ.¹⁸²

რამდენადმე განსხვავებულად აწესრიგებს ამ საკითხს გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა. გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 256-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად აღიარებითი სარჩელები, ანუ სარჩელები სამართლებრივი ურთიერთობის არსებობა-არარსებობის შესახებ, დოკუმენტის ნამდვილობის თუ სიყალბის აღიარების შესახებ და ა.შ. შეიძლება აღიძრას თუ მოსარჩელეს აქვს ამისათვის სამართლებრივი (იურიდიული) ინტერესი.¹⁸³

იურიდიული ინტერესი სრულიად გარკვეულ როლს ასრულებს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობითაც. სსკ 79-ე მუხლის თანახმად „სასამართლო საქმის განხილვას შეუდგება დაინტერესებული პირების განცხადებით.“

ნიშნავს თუ არა ეს იმას, რომ იურიდიული ინტერესი საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობით წარმოადგენს პირის (განმცხადებლის) ისეთ თვისებას, რომლის გარეშე იგი ვერ იქნება დაშვებული პროცესში მხარედ, ანუ, რომლის გარეშე სასამართლო ვერ მიიღებს განსაზღვრულად სარჩელს?

კითხვაზე უარყოფითად უნდა ვუპასუხოთ. სსკ 79-ე მუხლის პირველი ნაწილი მხოლოდ იმაზე მიუთითებს, რომ ნებისმიერ პირს (ფიზიკურს თუ იურიდიულს) შეუძლია მიმართოს სასამართლოს უფლების დაცვისათვის, ხოლო, თუ პირმა მიმართა სასამართლოს, უეცე თავისთავად იგულისხმება, რომ იგი დაინტერესებულია ამ საქმის გადანყვეტით, სხვა სიტყვებით, მას აქვს იურიდიული ინტერესი.

რაც შეეხება აღიარებით სარჩელებს, ასეთი სარჩელების მიმართ საკითხი სხვაგვარად უნდა გადანყვეტოს. სსკ 180-ე მუხლის თანახმად სარჩელი შეიძლება აღიძრას უფლებისა თუ სამართლებრივი ურთიერთობის არსებობა-არარსებობის დადგენის, დოკუმენტების ნამდვილობის აღიარების ან დოკუმენტების სიყალბის დადგენის შესახებ, თუ მოსარჩელეს აქვს ამის იურიდიული ინტერესი, რომ ასეთი აღიარება სასამართლოს გადანყვეტილებით მოხდეს.

როგორც ვხედავთ, იურიდიული ინტერესი წარმოადგენს აღიარებითი სარჩელის მიღებისა და განხილვის ერთ-ერთ აუცილებელ წინაპირობას. აქედან გამომდინარე, დიდ პრაქტიკულ მნიშვნელობას იძენს საკითხი იმის შესახებ, თუ როდის შეიძლება პქონდეს მხარეს აღიარებითი სარჩელის განხილვის ინტერესი.

¹⁸¹ Nouveau Code de Procedure civile. 96^e edition. Cuche A. Procedure civile Dalloz, 1997, P. 101

¹⁸² Federal Rules Of civil procedure. West publishing CO.1994. S.6

¹⁸³ დაწკრილებით იხ. Luke, Zivilprozessrecht. Verlag C.H. Beck. Munchen. 1999, s.100-107

იურიდიული ინტერესის არსებობისთვის საჭიროა:

1. არსებობდეს დავა მხარეთა შორის უფლებისა თუ სამართლებრივი ურთიერთობის შესახებ, ე.ი. მოპასუხე უნდა ეცილებოდეს მოსარჩელეს უფლებაში (მაგალითად, საკუთრების უფლებაში, მოთხოვნის უფლებაში და ა.შ.);

2. ასეთი დავა უნდა ქმნიდეს სადავო უფლების მომავალში დარღვევის რეალურ საშიშროებას;

3. აღიარებითი სარჩელის გადაწყვეტა დაეის გადაწყვეტის საუკეთესო საშუალება უნდა იყოს, ანუ ამ გადაწყვეტილებას სრულიად გარკვეული სარგებლობა უნდა მოჰქონდეს მოსარჩელისათვის.

4. აღიარებითი სარჩელი დაუშვებელია და იგი არ უნდა მიიღოს სასამართლომ განსახილველად, თუ უკვე შესაძლებელია სარჩელი თვით ცალდებულების შესრულების თაობაზე, ე.ი. თუ შესაძლებელია აღიძრას მიკუთვნებითი სარჩელი.¹⁸⁴

როგორც ცნობილია, იურიდიული ინტერესი შეფასებითი მსჯელობაა. ამიტომ, მისი დადგენა-დადსტურება მტკიცებულებების მეშვეობით შეუძლებელია, რადგან, ვიმეორებთ, იურიდიული ინტერესი არის არა ფაქტობრივი მდგომარეობა, არამედ შეფასებითი მსჯელობა. სწორედ ამიტომ, საქართველოს კანონმდებლობამ უპირატესობა მიანიჭა საქმეში პირის ჩაბმის ისეთ კრიტერიუმს, რომელიც უფრო გასაგები და მისაღები იქნებოდა როგორც მხარეებისათვის, ისე სასამართლოსთვის.

ზენოაღნიშნულიდან შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა:

იურიდიული ინტერესი საქართველოს კანონმდებლობითაც აუცილებელია დამოუკიდებელი მოთხოვნის გარეშე შესამე პირის საქმეში ჩაბმისათვის, მაგრამ იგი არსებობს მაშინ, როდესაც სასამართლო გადაწყვეტილებას შეუძლია გავლენა მოახდინოს ამ პირის უფლებებზე და მოვალეობებზე ერთ-ერთი მხარის მიმართ.

ზოგ შემთხვევაში კანონმდებელი თვითონ განსაზღვრავს თუ რა შემთხვევაში შეუძლია საქმეზე გამოტანილ გადაწყვეტილებას მოახდინოს გავლენა შესამე პირის უფლებებზე და მოვალეობებზე. (იხ. მაგალითად სამოქ. კოდექსის 703 და 706-ე მუხლი, აგრეთვე, ამავე კოდექსის 704-ე მუხლი, რომლებიც განსაზღვრავენ უკუმოთხოვნის (რეგრესული მოთხოვნის) უფლებას.

¹⁸⁴ იხ. თ. ლილეუაშვილი, ე. ხრუსტალი. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი. გამომცემლობა "სანი". 2004, გვ. 305-306

რაც შეეხება უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის სუბიექტური ფარგლების გავრცელებას შესახებ პირებზე დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე. ამ შემთხვევაში უნდა განვიხილოთ გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის მოქმედება და ამ გადაწყვეტილების მოქმედება აღნიშნულ მესამე პირებზე.

ასეთი კატეგორიის მესამე პირები არ განიხილებიან როგორც პროცესში მონაწილე მხარეები. მათი სამართალწარმოებაში მონაწილეობის საფუძველია მხოლოდ ის გავლენა, რომელიც შეიძლება შემდგომში მოახდინოს გადაწყვეტილებამ მათ უფლებებსა და მოვალეობებზე ერთ-ერთი მხარის მიმართ. ისინი არ უპირისპირდებიან მონინაალმდგე მხარეს. მათ მხოლოდ მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობა აკავშირებთ პროცესის იმ მხარესთან, რომლის მხარეზეც გამოდიან საქმის განხილვისას და შეიძლება ითქვას, ეხმარებიან მას პროცესის მოგებაში. რადგან სასამართლო გადაწყვეტილებით ასეთ პირებზე რაიმე მოვალეობების ან თუნდაც უფლებების დაკისრება გამოირიცხებულია, ამიტომ მათზე ვერ გავრცელდება გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილი.

შეიძლება დაგსვათ კითხვა, გავრცელდება თუ არა მათზე უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილი, უფრო ზუსტად თუ ვიტყვი, გადაწყვეტილება ფაქტების დადგენის ნაწილში? ასეთ შემთხვევაში ერთადერთი მნიშვნელობა გააჩნია იმას, იყო თუ არა პირი ჩაბმული საქმის განხილვაში. ამის მაგალითად, შეიძლება ისევ სკ-ის 706-ე მუხლს მივმართოთ, რომლის მიხედვით, გადამზიდველს, რომლის მიმართ განხორციელდა უკუმოთხოვნა, არ შეუძლია საცილო გახადოს, რომ "მან უსაფუძვლოდ გადაიხადა თანხა, თუკი გადაწყვეტილება გადახდის შესახებ მიღებულია სასამართლოს მიერ და თუ ეს გადაზიდველი ამ სასამართლო პროცესის შესახებ სათანადოდ იქნა გაფრთხილებული და შეეძლო კიდევ მიეღო მონაწილეობა ამ პროცესში." აქედან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ თუ შესამე პირი სათანადოდ¹⁸⁵ არ იქნება ჩაბმული საქმის განხილვაში, მაშინ მას რჩება უფლება შემდგომში, მის წინააღმდეგ უკუმოთხოვნის წაყენებისას, ამტკიცოს, რომ ზიანის ანაზღაურება უსაფუძვლოდ დაეკისრა მხარეს (გადამზიდველს).

¹⁸⁵ მხარის სათანადოდ ჩაბმის ნაბიჯში, ან სათანადოდ გაფრთხილებაში იგულისხმება კანონით დადგენილი წესით მისთვის შეტყობინების ნაბიჯები. ხელს თანხის ნებით პირის გამოუცხადებლობის შედეგებს, წევნ სემოთ უკვე შეიძლება.

ამასთან დაკავშირებით უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ სასამართლოს თავისი ინიციატივით არ შეუძლია მესამე პირი ჩართოს საქმის განხილვაში. მხოლოდ უშუალოდ ამ პირს, წერილობითი შუამდგომლობით ან ერთ-ერთ მხარეს (როგორც წერილობით, ასევე ზეპირი განცხადებით) აქვს უფლება მიმართოს სასამართლოს პროცესში მესამე პირად ჩაბმის თაობაზე.

ყოველივე აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ დამოუკიდებელი მოთხოვნის გარეშე მესამე პირებზე, უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარებისას, მხოლოდ სამოტივაციო ნაწილი (გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის ობიექტური ფარგლების ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი) შეიძლება გავრცელდეს იმ შემთხვევაში, თუ ისინი კანონით დადგენილი წესით გაფრთხილებული იქნენ საქმის წარმოების შესახებ.

§3. ეგზეკუტორა¹⁸⁶

ქვეყნის შიგნით სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების დანყების საფუძველია, კანონმდებლობიდან გამომდინარე, სააღსრულებო ფურცლის (დედანის) არსებობა, რომელსაც გასცემს გადაწყვეტილების გამოტანი ორგანო – სასამართლო. "სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ" კანონის მე-20 მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად: "1. სააღსრულებო წარმოება არ დაიშვება სააღსრულებო ფურცლის (დედანი) გარეშე, გარდა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებებთან და უცხოელთა საქართველოდან გაძევებასთან დაკავშირებული საქმეებისა." ამავე მუხლის მეორე პუნქტის მიხედვით, სააღსრულებო ფურცელი გაიცემა იმ გადაწყვეტილებაზე, რომელიც ამ კანონით ექვემდებარება აღსრულებას.

კანონის 26-ე მუხლის თანახმად, იმისათვის, რომ აღმასრულებელმა დაინყოს სააღსრულებო მოქმედება, სააღსრულებო ფურცელთან ერთად აუცილებელია კრედიტორის წერილობითი განცხადება.

¹⁸⁶ Exequatur – (ლათ); ფრანგული ტერმინი, რაც ნიშნავს სასამართლო დადგენილებას (გადაწყვეტილება, განჩინება, ჩვენ შემთხვევაში დადგენილება) ქვეყანაში უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების შესახებ.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ აღნიშნული დოკუმენტების გარდა, ქვეყნის შიგნით სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილების აღსრულებისათვის, კანონმდებლობით სხვა რაიმე საბუთისათუ პროცედურების ჩატარება არ არის გათვალისწინებული.

განსხვავებულ ვითარებასთან გვაქვს საქმე, უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებისას. საქართველოს სააღსრულებო ორგანოებისათვის იურიდიული ძალის მქონე დოკუმენტი შეიძლება იყოს მხოლოდ საქართველოს სასამართლოს მიერ მიღებული სამართლებრივი აქტი (გადაწყვეტილება, განჩინება, დადგენილება). უცხო ქვეყნის სასამართლოს სააღსრულებო ფურცელი აღმასრულებელს ვერ დაავალდებულება დაინყოს სააღსრულებო წარმოება. გარდა იმისა, რომ გადაწყვეტილებათა აღსრულება, ანუ სააღსრულებო წარმოება წარმოადგენს, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სახელმწიფოს მიერ სუვერენული ხელისუფლების განხორციელების აქტს¹⁸⁷, ასევე შეუძლებელი იქნებოდა მისი გატარება იმ უმთავრესი მიზეზის გამოც, რომ სააღსრულებო ორგანო ვერ შეამონებს გადაწყვეტილების აღიარების კანონით გათვალისწინებულ წინაპირობებს. აღიარება წარმოადგენს, შემდგომში აღსრულების აუცილებელ წინაპირობას.

პირველ რიგში უნდა ითქვას, რომ გადაწყვეტილების იძულებითი აღსრულება შეიძლება მხოლოდ მისი კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ და შესაბამისი სააღსრულებო ფურცლის არსებობის შემთხვევაში, რომელსაც გასცემს გადაწყვეტილების გამომტანი სასამართლო (მოსამართლე).

უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონი პირდაპირ ითვალისწინებს, რომ უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულება დაშვებულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მის აღსრულებაზე მიღებული იქნება სასამართლოს მიერ სამართლებრივი აქტი. კერძოდ, საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონის 70-ე მუხლის მეორე პუნქტის თანახმად: "2. აღსრულებაზე გადაწყვეტილება მიიღება დაინტერესებული მხარის მიერ შესაბამისი შუამდგომლობის აღძვრის შემდეგ."

¹⁸⁷ როგორც უცხო ქვეყნის გადაწყვეტილების ცნობისას, ითხოვნილი ქვეყანა ასევე დამოუკიდებელია წარებს უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების საკითხს". იხ. P. Gotwald. Die internationale Zwangsvollstreckung. IPRax 1991. s. 285.

საზღვარგარეთის სახელმწიფოს სააღსრულებო ფურცელს, როგორც ოფიციალურ დოკუმენტს, მხოლოდ იმ შემთხვევაში ექნება კანონიერი ძალა, თუ საქართველოს სასამართლოს გადაწყვეტილებით დადგენილი იქნება მისი აღსრულება. "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 71-ე მუხლის მეოთხე პუნქტის თანახმად: "4. უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებაზე გადაწყვეტილებას საქართველოს სასამართლო იღებს დადგენილების ფორმით." გადაწყვეტილების აღსრულებადაც დადგენილების გამოცხადებას ეგზეკუატურას უწოდებენ.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ სასამართლო გადაწყვეტილების ცნობა და მის აღსრულებაზე დადგენილების გამოცხადება ერთდროულად მიმდინარეობს.

თუმცა ადგილი შეიძლება ჰქონდეს ისეთ შემთხვევებსაც, როდესაც აღსრულებადი გადაწყვეტილების აღსრულებაზე მთლიანად ან ნაწილობრივ ეგზეკუატურის გავრცელება არ მოხდეს. მაგ. მოვალემ სრულად ან რაღაც ნაწილით უკვე შეასრულა ვალდებულება.

ეგზეკუატურა ვერ გავრცელდება წინასწარ გადაწყვეტილებებზე, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი შეიძლება აღიარებული იქნან. მაგრამ იგი შეიძლება გავრცელდეს ნაწილობრივ გადაწყვეტილებებზე. აგრეთვე, ეგზეკუატურა შეიძლება ისეთ სასამართლო აქტებზე (მაგ. დადგენილება), როგორცაა ა) გადახდის ბრძანება, ბ) სასამართლო ხარჯების ანაზღაურება და გ) საადვოკატო მომსახურების ხარჯების ანაზღაურება.

ა) დავალიანების გადახდის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილება გამოაგვს გადახდის ბრძანების სახით (მუხ. 302). იგი ჩვეულებრივი გადაწყვეტილებაა, რომლითაც განსაზღვრულია მხარეთა უფლებები მოვალეობები. ამასთან, განსაზღვრულია გადახდის ბრძანების თაობაზე როგორც განცხადების დაშვებადობის, ასევე მისი შინაარისი წინაპირობები. გასათვალისწინებელია ის ვითარებაც, რომ საქმის წარმოება ასეთ შემთხვევაში მიმდინარეობს მოპასუხის მონაწილეობის გარეშე. თუმცა, მას გააჩნია სრული უფლება და შესაძლებლობა დაიცვას თავისი ინტერესები, თუ არ ეთანხმება გადახდის ბრძანებას. კერძოდ, აღძრას შესაგებელი კანონით დადგენილ ვადაში. წინააღმდეგ შემთხვევაში, უცხო ქვეყნის სასამართლო გასცემს სააღსრულებო ფურცელს. რომლის მიმართაც ეგზეკუ

ვატურა საქართველოში შეიძლება განხორციელდეს საერთო ნესების დაცვით.¹⁸⁹

ბ) ეგზეკუატურა ვრცელდება პროცესის ხარჯების ანაზღაურების შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე (დადგენილებაზე, განჩინებაზე).

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საქმე შეიძლება გვქონდეს გადაწყვეტილებებთან, რომლებისთვისაც საკმარისია მხოლოდ აღიარება.¹⁹⁰

თუ ასეთი სასამართლო აქტი მოიცავს პროცესის ხარჯების დაკისრებას მოპასუხის მიმართ, მაშინ ეგზეკუატურა გამოტანილი უნდა იქნეს ხარჯების ანაზღაურების თაობაზე, რომელიც განხორციელდება სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ კანონმდებლობის თანახმად.

ადგილი შეიძლება ჰქონდეს ისეთ შემთხვევებსაც, როდესაც სასამართლოს გამორჩა გადაწყვეტილებაში ხარჯების განაწილების თაობაზე და შემდგომში დადგენილებაში (განჩინებაში) მოახდინა მისი განსაზღვრა. მაგ. საქართველოს სსკ-ის 54-ე მუხლის თანახმად, მოპასუხეს შეიძლება დაეკისროს მოსარჩე-

¹⁸⁹ გადახდის ბრძანების გამარტივებული წესით მიღების ინსტიტუტს იცნობს ვერმანის (წიგნი მე-7, მუხლები 688-703°), რუსეთის (თავი II, მუხლები 121-130, იხ. Гражданское процессуальное право. Учебник. С.А. Алексина. В.В. Блажес и др. Изд. „Проспект“ 2004.) და სხვა ქვეყნების საპროცესო სამართალი.

¹⁹⁰ მაგ. აშშ ში: „უცხოეთის სასამართლო გადაწყვეტილებების აღიარება და აღსრულება არის ურთიერთდაკავშირებული, მაგრამ ურთიერთგანსხვავებული კონცეფციები.“

უცხოეთის სასამართლო გადაწყვეტილებების „აღიარება“ ხდება, როდესაც ამერიკის სასამართლო ემყარება უცხოეთის სასამართლო წესს და თავიდან ირიდებს სასამართლო დავის პროცესს.

აღიარება არის ამერიკაში დამკვიდრებული res judicata-ს დოქტრინის შესაბამისი ინსტიტუტი.

უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებების „აღსრულება“ ხდება, როდესაც სასამართლო მტკიცედ იქნება მის ძალაუფლებას, რათა აიძულოს მოპასუხე შეასრულოს უცხოეთის სასამართლოს გადაწყვეტილება.“ იხ. Gary Born, International civil litigation in United States courts: commentary & materials. Kluwer Law International. 1996. s. 936. აგრეთვე, Restatement (second) Conflict of Laws, Chap. 5 Topic 2. 1971. Restatement (third) Foreign relations Law 1987.

res judicata — ეროვნულ უკვე გადაწყვეტილი საქმის, ხელმოწერულ გახსილვის დაუშვებლობის პრინციპი.

ლის მიერ განუვლი ხარჯების ანაზღაურება, თუ იგი ნებაყოფლობით დააკმაყოფილებს სარჩელს მისი აღძვრის შემდეგ. რაზედაც სასამართლოს გამოაქვს განჩინება. მაგრამ თუ განჩინებაში არ აღინიშნება ამის შესახებ, მაშინ სასამართლომ, მოსარჩელის შუამდგომლობით უნდა გამოიტანოს დამატებითი განჩინება და განსაზღვროს ანაზღაურების წესი.

გ) ასევე აღსრულებას ექვემდებარება სასამართლო გადაწყვეტილებები საადვოკატო მომსახურების თანხის დაკისრების თაობაზე.

მაგალითი:

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარშეო და გაკოტრების საქმეთა საკასაციო პალატამ:

განიხილა ბელორუსიის რესპუბლიკის ქ. გომელის ცენტრალური რაიონის სასამართლოს შუამდგომლობა აღნიშნული სასამართლოს 2002 წ. 6 მაისის დადგენილების საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობისა და აღსრულების შესახებ.

როგორც აღწერილობითი ნაწილიდან ირკვევა: ბელორუსიის რესპუბლიკის ქ. გომელის ცენტრალური რაიონის სასამართლოს 2002 წ. 6 მაისის დადგენილებით ა. ცხოვრებოვს დაეკისრა ადვოკატის მომსახურებისათვის – 22784 რუსული რუბლის გადახდა.

აღნიშნული გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულების შესახებ ბელორუსიის რესპუბლიკის ქ. გომელის ცენტრალური რაიონის სასამართლომ შუამდგომლობით მიმართა საქართველოს უზენაეს სასამართლოს.

“პალატამ იხელმძღვანელა “საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ” კანონის 68-69 მუხლებით, სსკ-ის 285-ე მუხლით და

დაადგინა:

ბელორუსიის რესპუბლიკის ქ. გომელის ცენტრალური რაიონის სასამართლოს შუამდგომლობა დაკმაყოფილდეს. ცნობილ იქნეს ბელორუსიის რესპუბლიკის ქ. გომელის ცენტრალური რაიონის სასამართლოს 2002 წ. 6 მაისის კანონიერ ძალაში შესული დადგენილება 22784 რუსული რუბლის დაკისრების ნაწილში და იგი დაექვემდებაროს აღსრულებას.

აღნიშნული დადგენილების ასლი და სააღსრულებო ფურცელი იუსტიციის სამინისტროს მეშვეობით აღსასრულებლად გადაეგზავნოს შესაბამის სააღსრულებო ბიუროს.

განჩინება საბოლოოა და არ გასაჩივრდება.”¹⁰⁰

ეგზეკუტურა ვრცელდება სასამართლოს მიერ დადგენილ მხარეთა ისეთი სახის მორიგებებზე და უცხო ქვეყნის საჯარო ხასიათის დოკუმენტებზე, რომლებიც თავის მხრივ ექვემდებარება აღსრულებას. (სკს-ის შესახებ კანონის 72-ე მუხლი).

მაგალითი:

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარშეო და გაკოტრების საქმეთა საკასაციო პალატამ:

საქმის ზუპირი მოსმენის გარეშე განიხილა რუსეთის ფედერაციის ქ. მოსკოვის “არბატის” რაიონის შინაგან საქმეთა განყოფილების უფროსის ი. მ. ტრანჩის შუამდგომლობა და მასალები ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის საქმეზე – ქ. მოსკოვის “არბატის” რაიონის შინაგან საქმეთა განყოფილების უფროსის ი. მ. ტრანჩის 2003 წ. 4 დეკემბრის დადგენილების საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობისა და აღსრულების შესახებ მოქალაქე მ. ტლაშაძის მიმართ ჯარიმის დაკისრების შესახებ.

როგორც აღწერილობითი ნაწილიდან ირკვევა: მ. ტლაშაძეს ქ. მოსკოვის “არბატის” რაიონის შინაგან საქმეთა განყოფილების უფროსის ი. მ. ტრანჩის 2003 წ. 4 დეკემბრის დადგენილებით დაეკისრა ადმინისტრაციული სასჯელი ჯარიმის სახით 500 რუბლის ოდენობით, რუსეთის ფედერაციის ადმინისტრაციული სამართალდარღვევათა კოდექსის 20.1 მუხლის მიხედვით.

პალატამ იხელმძღვანელა “საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ” კანონის 68-69 მუხლებით, სსკ-ის 284-ე მუხლით, “სამოქალაქო, საოჯახო და სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივ ურთიერთობათა შესახებ” 1993 წ. მინსკის კონვენციით და

დაადგინა:

ქ. მოსკოვის “არბატის” რაიონის შინაგან საქმეთა განყოფილების უფროსის ი. მ. ტრანჩის შუამდგომლობა დაკმაყოფილდეს.

ქ. მოსკოვის “არბატის” რაიონის შინაგან საქმეთა განყოფილების 2003 წ. 4 დეკემბრის დადგენილებით, რომლითაც მ.

¹⁰⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო, სამენარშეო და გაკოტრების საქმეებზე №10 2003 წ. გვ. 2678. განჩინება №გა-108-02. 1 ოქტომბერი, 2003 წ. ქ. თბილისი.

ტლაშაძეს დაეკისრა ადმინისტრაციული სასჯელი ჯარიმის სახით 500 რუსული რუბლას ოდენობით, ცნობილ იქნეს საქართველოს ტერიტორიაზე და დაექვემდებაროს აღსრულებას.

აღნიშნული განჩინების ასლი და სააღსრულებო ფურცელი აღსასრულებლად გადაეგზავნოს სამინისტროს სააღსრულებო დეპარტამენტს.

საკასაციო პალატის განჩინება საბოლოოა და არ გასაჩივრდება.¹⁰¹

შეიძლება დავსვათ კითხვა: ვრცელდება თუ არა ეგზეკუტურა უცხო ქვეყნის სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე ეგზეკუტურის შესახებ? კითხვაზე უარყოფითად უნდა ვუპასუხოთ.¹⁰² პირველი – ყოველი სახელმწიფო თვითონ განსაზღვრავს, თუ რომელი, ანუ რა სახის გადაწყვეტილებები შეიძლება იქნეს მის ტერიტორიაზე აღიარებული და აღსრულებული. ამისთვის იგი ადგენს გადაწყვეტილების ცნობის საფუძვლებს (წინაპირობებს), ხოლო ქვეყნის შიგნით პროცესუალური სამართლით გათვალისწინებული აგრესიე მისი ობიექტური თუ სუბიექტური ფარგლები. აქედან გამომდინარე, ეგზეკუტურა ეგზეკუტურის შესახებ, შეიძლება განგვეხილა, როგორც უცხო ქვეყნის მიერ მეორე სახელმწიფოსათვის ყველა აღნიშნული საფუძვლისა თუ ფარგლების განსაზღვრა და დადგენა. რაც თავის მხრივ ეწინააღმდეგება თვითონ ეგზეკუტურის არსს, მის დანიშნულებას.

მეორე – ეგზეკუტურა წარმოადგენს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების დაშვებას, ანუ აღსრულებისთვის კანონიერი ძალის მინიჭებას სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. ამიტომ, კანონიერი ძალის გავრცელება (მინიჭება) არ შეიძლება იყოს შემდგომში, ხელმეორედ და ისევ კანონიერი ძალის გავრცელების საგანი. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, აღსრულება ვერ იქნება აღსრულების საგანი. (აღსრულებული იქნეს გადაწყვეტილების აღსრულება).

და ბოლოს – ეგზეკუტურა ნიშნავს კანონიერი ძალის გავრცელებას მხოლოდ მის გამომტან სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. საქართველოს კანონმდებლობიდან გამომდინარე, ეგზეკუტურა შეიძლება განხორციელდეს უცხო ქვეყნის სასამართ-

ლო გადაწყვეტილების აღსრულებაზე მხოლოდ მხარის მიერ შუამდგომლობის აღძვრის საფუძველზე. “საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ” კანონის 70-ე მუხლის მეორე პუნქტის თანახმად: “2. აღსრულებაზე გადაწყვეტილება მიიღება დაინტერესებული მხარის მიერ შესაბამისი შუამდგომლობის აღძვრის შემდეგ.”

ვინ შეიძლება განვიხილოთ დაინტერესებულ მხარედ? ანუ ვინ არის უფლებამოსილი, აღძვას შუამდგომლობა უზენაეს სასამართლოში, ეგზეკუტურის თაობაზე. პირველ რიგში უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამის დადგენა უნდა მოხდეს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებიდან გამომდინარე.

მოსარჩელისა და მოპასუხის გარდა, დაინტერესებულ მხარედ შეიძლება გამოვიდნენ უფლებამონაცვლეები. მნიშვნელობა არა აქვს, უფლებამონაცვლეობა განხორციელდა საქმის განხილვისას თუ გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ. საკითხი მართლმართლად გადაიჭრება, თუ უფლებამონაცვლეობა წარმოიქმნება პროცესის დასრულებამდე, ასეთ შემთხვევაში გადაწყვეტილებაში თავდაპირველი მხარის ადგილს იჭერს მისი უფლებამონაცვლე. მაგრამ თუ უფლებამონაცვლეობა წარმოიქმნება გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ, ანუ კანონიერ ძალაში შესვლის შემდგომ საქართველოში მის აღსრულებამდე, მაშინ უნდა მივმართოთ გადაწყვეტილების განმარტების ინსტიტუტს, (სსკ-ის 262-ე მუხლის ანალოგია).

ასევე ეჭვს არ უნდა იწვევდეს ეგზეკუტურის შესახებ დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის ბქონე შესაძენ პირების უფლებამოსილება შუამდგომლობის აღძვრის თაობაზე.

ყოველივე აქედან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ყველა იმ პირს, ვისზეც ვრცელდება გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა, უფლება აქვთ აღძვან შუამდგომლობა იძულებითი აღსრულების შესახებ საქართველოს უზენაეს სასამართლოში.

სასამართლოსადმი შუამდგომლობით მიმართვა მხარეებს შეუძლიათ წარმომადგენლითაც. სსკ-ის 93-ე მუხლის თანახმად, ფიზიკურ პირებს შეუძლიათ სასამართლოში საქმე აწარმოონ პირადად ან წარმომადგენლის მეშვეობით, ხოლო იურიდიულ პირებს ან სხვა ორგანიზაციებს ნესდებით ან დებულებით გათვალისწინებული თანამდებობის პირის მეშვეობით.

სასამართლო წარმომადგენლობა წარმოშობის საფუძვლების მიხედვით შეიძლება დაყვით შემდეგ სახეობად:

¹⁰¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი საბოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტების საქმეებზე №6 2005 წ. გვ. 77. განჩინება №ა-641-შ-54-04. 3 თებერვალი, 2005 წ. ქ. თბილისი.

¹⁰² Excoquatutur sur excoquatutur ne vaut – ეგზეკუტურას ეგზეკუტურის შესახებ არ გააჩნია არახიარი ძალა.

1. ნებაყოფლობითი ანუ ხელშეკრულებითი წარმომადგენლობა;

2. იურიდიული პირის წარმომადგენლობა;

3. კანონიერი წარმომადგენლობა.

1. ნებაყოფლობითი წარმომადგენლობა თავის მხრივ მოიცავს:

ა) ადვოკატებს;

ბ) ორგანიზაციის თანამშრომლებს — ამ ორგანიზაციის საქმეებზე.

გ) ერთ-ერთ თანამონაწილეს დანარჩენ თანამონაწილეთა დავალებით.

დ) სხვა ქმედუნარიან პირებს.

1. ხელშეკრულებითი წარმომადგენლობის საფუძველს წარმოადგენს მარწმუნებელსა და წარმომადგენელს შორის დადებული სამოქალაქო სამართლით განსაზღვრული დავალების ხელშეკრულება, რომელიც იდება მონაწილეთა მხოლოდ თავისუფალი ნების გამოვლენის საფუძველზე.

2. რაც შეეხება იურიდიული პირის წარმომადგენლობას, იგი წარმოიშობა კანონის, წესდების ან დებულების საფუძველზე, მაგ. შპს-ს სასამართლოში და მესამე პირებთან ურთიერთობაში წარმომადგენენ დირექტორები. როდესაც სასამართლოში ერთ-ერთ მხარედ გამოდის შპს, მის დირექტორს არ სჭარდება რაიმე სპეციალური მინდობილობა. საკმარისი იქნება, სასამართლოს წარუდგინოს წესდება ან ამონაბეჭდი წესდებიდან, სადაც აღნიშნული იქნება ამ დირექტორის სასამართლოში წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების შესახებ. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ იურიდიული პირის წარმომადგენელს თავის მხრივ, უფლება აქვს აპეციალური მინდობილობის საფუძველზე სასამართლოში საქმის წარმოება მიანდოს სხვა პირს, იქნება ეს ადვოკატი, ამავე საზოგადოების იურისკონსულტი თუ სხვა.

3. კანონიერ წარმომადგენელს განსაზღვრავს უშუალოდ თვითონ კანონი. კერძოდ სსკ-ის 101-ე მუხლის თანახმად, ქმედუნარიან მოქალაქისა და შეზღუდული ქმედუნარიანობის მქონე პირის უფლებებს სასამართლოში იცავენ მათი მშობლები, მშვილებლები, მეურვეები და მზრუნველები. უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ცნობილი მოქალაქის უფლებებს იცავს პირი, რომელსაც გადაეცა სამართალად დაკარგული პირის ღონება. გარდაცვლილი ან გარდაცვლილად ცნობილი პირის უფლებებს იცავს შექვიდრე, ხოლო თუ ქონება (მენკვიდრობა) არავის მი-

ულია, ამ ქონების დაცვისა და მართვისათვის დანიშნული პირი. ამავე მუხლის თანახმად, კანონიერ წარმომადგენლებს უფლება აქვთ საქმის წარმოება მიანდონ ადვოკატს და თვითონაც მიიღონ მონაწილეობა საქმის წარმოებაში. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ კანონიერ წარმომადგენლებს თავისუფლად შეუძლიათ საქმის წარმოება მიანდონ არამართო ადვოკატს, არამედ, გამომდინარე 94-ე მუხლიდან, სხვა ნებისმიერ ქმედუნარიან პირსაც.

აუცილებელია აღინიშნოს, რომ რა სახის წარმომადგენლობასთანაც არ უნდა გვქონდეს საქმე, ისინი შეიძლება გამოვიდნენ მხოლოდ და მხოლოდ მხარეთა სახელით და მათი ინტერესების დასაცავად. მხოლოდ ერთ შემთხვევაში შეიძლება წარმომადგენელი წარმომადგენელს პროცესში როგორც მხარეს და როგორც წარმომადგენელს. ეს ეხება სსკ-ის 94-ე მუხლის "გ" პუნქტის მიხედვით ვათვალისწინებულ თანამონაწილის გაშლისას საპართალწარმოებაში წარმომადგენლად სხვა თანამონაწილეთა დავალებით, კანონის შესაბამისად გაფორმებული მინდობილობის საფუძველზე.

როგორც წესი, უცხოელი ადვოკატის თუ სხვა სასამართლო წარმომადგენლის საქართველოს სასამართლოებში მონაწილეობის მხრივ, რაიმე შეზღუდვა არ არსებობს.

ჩვენ ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, თუ რა სახის სასამართლო წარმომადგენლობა შეიძლება არსებობდეს, და რომ, ნებაყოფლობითი წარმომადგენლობა მოიცავს:

ა) ადვოკატებს;

ბ) ორგანიზაციის თანამშრომლებს — ამ ორგანიზაციის საქმეებზე;

გ) ერთ-ერთ თანამონაწილეს დანარჩენ თანამონაწილეთა დავალებით;

დ) სხვა ქმედუნარიან პირებს.

ა) რაც შეეხებათ ადვოკატებს, მათთვის აუცილებელია, რომ თავიანთი ქვეყნის კანონმდებლობით, უფლება შექონდეთ განახორციელონ საადვოკატო საქმიანობა. რადგან არც საქართველოს კანონი "ადვოკატთა შესახებ" და არც სსკ-ი არ კრძალავს ჩვენი ქვეყნის სასამართლოებში უცხოელი ადვოკატის მონაწილეობას.

ბ) ორგანიზაციის შემთხვევაში მინდობილობას ვასცემს ამ ორგანიზაციის ხელმძღვანელი ან სხვა უფლებამოსილი პირი. უცხო ქვეყნის ორგანიზაციის შემთხვევაში, მინდობილობას ვასცემთ ის უფლებამოსილი პირი, რომელსაც ამის უფლება გააჩნია

თავისი ქვეყნის კანონმდებლობის თანახმად. ვ) როდესაც სარჩელი აღძრულია, ვთქვათ, რანდენიმე უცხოელი თანამონაწილის მიმართ, მათ თავისუფლად შეუძლიათ საქმის წარმოება მიანდონ ერთ-ერთ მათგანს. რაც გაფორმებული და დადასტურებული იქნება კანონით დადგენილი წესით.

დ) ქმედუნარიანი პირის წარმომადგენლად დაშვების შემთხვევაში შეიძლება ითქვას, რომ ნებისმიერი უცხოელი ქმედუნარიანი პირი თავისუფლად შეიძლება გამოვიდეს წარმომადგენლად საქართველოს სასამართლოებში. მთავარი პირობაა, რომ აღნიშნული უფლებამოსილება ჩამოყალიბდეს ჩვენი ქვეყნის კანონის შესაბამისად გაცემულ და გაფორმებულ მინდობილობაში.

მიუხედავად იმისა, საქმე ეხება გადანყვეტილების მხოლოდ აღიარებას თუ მასთან ერთად მის აღარულებასაც, ჩვენს ქვეყანაში განსჯადია საქართველოს უზენაესი სასამართლო, კერძოდ სამოქალაქო, სამენარშეო და გაკოტრების საქმეთა საკასაციო პალატა. „საერთაშორისო კერძო სამართლის შეახებ“ კანონის 68-ე მუხლის მეხუთე პუნქტის თანახმად: „5. უცხო ქვეყნის სასამართლო გადანყვეტილების ცნობის საკითხს იხილავს საქართველოს უზენაესი სასამართლო“.

მაგალითი 1-ლი:

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარშეო და გაკოტრების საქმეთა საკასაციო პალატამ

განიხილა გერმანიის ფულდას სამხარეო სასამართლოს 2004 წ. 23 აპრილის გადანყვეტილების საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობის საკითხი.

როგორც აღწერილობითი ნაწილიდან ირკვევა, გერმანიის ფულდას სამხარეო სასამართლომ 2004 წ. 23 აპრილს მიიღო გადაწყვეტილება, რომლითაც: 1. გერმანიის მოქალაქე პ. დანგელმა იმჟილა საქართველოს მოქალაქე ა. მ. 2. საქართველოს მოქალაქემ ა. მ. გვარად მიიღო დანგელი.

საქართველოს მოქალაქის წარმომადგენელმა კ. დანგელმა შუამდგომლობით მიმართა საქართველოს უზენაეს სასამართლოს და ითხოვა აღნიშნული გადანყვეტილების საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობა.

საკასაციო პალატამ ა. მ. წარმომადგენლის შუამდგომლობა დააკმაყოფილა. საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობილ იქნა გერმანიის სასამართლოს გადანყვეტილება, რომლითაც: 1. გერ-

მანიის მოქალაქე დანგელმა იმჟილა საქართველოს მოქალაქე ა. მ.; 2. საქართველოს მოქალაქე ა. მ. გვარად მიიღო დანგელი.¹⁹³

როგორც განჩინებდა სჩას, ამ შემთხვევაში ადგილი აქვს მხოლოდ აღიარებას.

ასეთივე დასკვნის გაკეთების უფლებას გვაძლევს ამავე კანონის 71-ე მუხლის მეოთხე პუნქტი, კერძოდ: „4. უცხო ქვეყნის სასამართლო გადანყვეტილების აღსრულებაზე გადანყვეტილებას საქართველოს სასამართლო იღებს დადგენილების სახით.“

მაგალითი 2:

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარშეო და გაკოტრების საქმეთა საკასაციო პალატამ:

საქმის ზეპირი განხილვის გარეშე განიხილა ვ. გ-ს შუამდგომლობა და სასამართლოს დოკუმენტები ბელორუსიის რესპუბლიკის იუსტიციის სამინისტროდან შემოსული, გომელის ოლქის სასამართლოს 2003 წ. 23 დეკემბრის გადანყვეტილების საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობისა და აღსრულების შესახებ აღიშენების დაკისრების თაობაზე.

საკასაციო პალატამ ვ. გ-ს შუამდგომლობა დააკმაყოფილა. საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობილ იქნა და დაექვემდებარა აღსრულებას გომელის ოლქის სასამართლოს 2003 წ. 23 დეკემბრის გადანყვეტილება. აღნიშნული გადანყვეტილებით, საქართველოს მოქალაქე გ. კ-ს დაეკისრა:

„აღიშენების გადახდა შვილის სარჩოდ მისი შემოსავლიდან 25%-ის ოდენობით, ყოველთვიურად შვილის სრულწლოვანებამდე.“

საქართველოს მოქალაქე გ. კ-ს სახელმწიფოს სასარგებლოდ დაეკისრა სახელმწიფო ბაჟის გადახდა 124745 რუბლის ოდენობით.¹⁹⁴

აღნიშნული დადგენილება კი ეხება გადანყვეტილების ეგზეკუტურას.

საქართველოს სკს-ის შეახებ კანონის 68-ე მუხლის მეხუთე პუნქტის თანახმად: „5. უცხო ქვეყნის სასამართლო გადან-

¹⁹³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო, სამენარშეო და გაკოტრების საქმეებზე №6 2005 წ. გვ. 82. განხილება №ა-2332-შ-74-04. 10 თებერვალი, 2005 წ. ქ. თბილისი.

¹⁹⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო, სამენარშეო და გაკოტრების საქმეებზე №6 2005 წ. გვ. 112. განხილება №ა-1259-შ-42-05. 8 დეკემბერი, 2005 წ. ქ. თბილისი.

ყვეტილების ცნობის საკითხს იხილავს საქართველოს უზენაესი სასამართლო". რაც შეეხება აღსრულებას, ამავდროულად კანონის 70-ე მუხლის მესამე პუნქტიდან გამომდინარე: "3. შუამდგომლობაზე გადაწყვეტილების მიღების საკითხი საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კომპეტენციას განეკუთვნება."

შეგვიძლია დავსკვნათ, რომ მხოლოდ საქართველოს უზენაესი სასამართლოა ის ორგანო, რომელსაც გააჩნია უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობასა და აღსრულებაზე განსჯადობა.⁹⁵

უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღსრულებისას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საქართველოს სასამართლოების იურისდიქციის გაგრძელება იმ მხარის მიმართ, რომლის მიმართაც უნდა გახსორციელდეს აღსრულება. აუცილებელი არ არის იგი იყოს საქართველოს მოქალაქე, ან გააჩნდეს ჩვენს ქვეყანაში რაიმე ქონება საკუთრებაში. მთავარია, იგი რაღაცა სახის იყოს დაკავშირებული სახელმწიფოსთან, (მაგ. არის სხვა ქვეყნის მოქალაქე, არ გააჩნია ქონება საკუთრებაში, მაგრამ შრომითი ხელშეკრულების საფუძველზე მუშაობს და იღებს ხელფასს საქართველოში). მას რაიმე სახის სამართლებრივი ურთიერთობა უნდა აკავშირებდეს სახელმწიფოსთან.

მაგალითი:

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარშეო და გაკოტრების საქმეთა საკასაციო პალატამ

ზეპირი მოსმენის გარეშე განიხილა რუსეთის ფედერაციის მოსკოვის ოლქის შინაგან საქმეთა მთავარი სამართველოს

⁹⁵ ევზიკატორაზე სასამართლოს განსჯადობა სხვადასხვა ქვეყნის განსხვავებულად შეადგება რეგულირებულად. მაგ. გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 722-ე მუხლის თანახმად, გადაწყვეტილების აღსრულების (ევზიკატორის) თაობაზე სარჩული შეტანილი უნდა იქნეს რაიმეხელ ან მიწის სასამართლოში, იმის მიხედვით, არე მოვალე განსჯადობის საერთო წესების დაცვით, რბმელ სასამართლოს განეკუთვნება. სხვა შემთხვევებში, კერძოდ, როცა პირს არ გააჩნია საცხოვრებელი ადგილი გერმანიაში- ქონების ადგილსამყოფელის ან სასარჩულო მთხოვნის საგნის მდებარეობის მიხედვით. (მუხ. 722. 2)

შვეიცარიის "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 29-ე მუხლიდან გამომდინარე, შუამდგომლობა გადაწყვეტილების ცნობისათუ აღსრულებაზე უნდა აღიძრას იმ კახტიონის სასამართლოში, სადაც უნდა მოხდეს აღსრულება.

შუამდგომლობა რუსეთი ფედერაციის შინაგან საქმეთა სამინისტროს მოსკოვის ოლქის შინაგან საქმეთა მთავარი სამართველოს საგზაო-საპატრულო სამსახურის 2004 წ. 11 ოქტომბრის დადგენილება-ქვეთრის საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობისა და აღსრულების შესახებ ა. კოლინკეროვის მიმართ, ჯარიმის გადახდევინების თაობაზე.

როგორც აღწერილობითი ნაწილიდან ირკვევა:

შინაგან საქმეთა მთავარი სამართველოს წარმომადგენელმა შუამდგომლობით მიმართა საქართველოს უზენაეს სასამართლოს დადგენილება-ქვეთრის საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობისა და აღსრულების შესახებ.

შუამდგომლობის მასალებიდან ირკვევა, რომ ა. კ. საცხოვრებელი მისამართი მდებარეობს საქართველოს ფარგლებს გარეთ, რუსეთის ფედერაცია კრასნოდარის მხარე, . . .

სამოტივაციო ნაწილში საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ . . . "რუსეთი ფედერაციის შინაგან საქმეთა სამინისტროს მოსკოვის ოლქის შინაგან საქმეთა მთავარი სამართველოს საგზაო-საპატრულო სამსახურის 2004 წ. 11 ოქტომბრის დადგენილება-ქვეთარი საქართველოს ტერიტორიაზე ვერ აღსრულდება, ვინაიდან საქმის მასალებიდან არ ირკვევა, რომ ა. კ-ს საცხოვრებელი ადგილი ან რაიმე ქონება გააჩნია საქართველოს ტერიტორიაზე, მის მუდმივ მისამართად შუამდგომლობაში აღნიშნულია რუსეთის ფედერაცია. ამდენად, განსახილველ შემთხვევაში საქართველოს უზენაესი სასამართლო ზემოხსენებული ნორმით გათვალისწინებულ კომპეტენტურ სასამართლოდ ვერ ჩაითვლება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საკასაციო სასამართლოს მიანიჩა, რომ რუსეთის ფედერაციის მოსკოვის ოლქის შინაგან საქმეთა მთავარი სამართველოს შუამდგომლობა უნდა დარჩეს განუხილველი."

საკასაციო პალატამ იხელმძღვანელა "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 68-ე მუხლით, სსკ-ის 284-ე მუხლით, "სამოქალაქო, საოჯახო და სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივ ურთიერთობათა შესახებ" 1993 წ. მინსკის კონვენციით და

დაადგინა:

"რუსეთის ფედერაციის მოსკოვის ოლქის საქმეთა მთავარი სამართველოს შუამდგომლობა დარჩეს განუხილველი.

საკანონმდებლო პალატის განჩინება საბოლოოა და არ გასაწივრდება.¹⁹⁶

საქართველოს სკს-ის შესახებ კანონის 71-ე მუხლის პირველი პუნქტით დადგენილია ის დოკუმენტები, რომლებიც უნდა ახლდეს აღსრულების მიზნით შუამდგომლობას. ესენია "სასამართლო გადაწყვეტილების დაპროექტებული ასლი და დანომრებული ქართული თარგმანი, აგრეთვე ცნობა გადაწყვეტილების ძალაში შესვლისა და მისი აღსრულების აუცილებლობის შესახებ, თუ ეს შუამდგომლობის ტექსტიდან არ გამომდინარეობს."

საინტერესოა, გადაწყვეტილების აღსრულებისაგან მოპასუხესათვის (მოვალეს) თავის დაცვის რა გზები არსებობს, ამასთან დაკავშირებით, შეიძლება გამოეყოთ ორი შემთხვევა.

პირველი, ესაა მის მიერ შუამდგომლობის აღდგრა პალატის მიმართ, საქმის ზეპირი განხილვის მოთხოვნით, სკს-ის შესახებ კანონის 71-ე მუხლია ნებსამე პუნქტის საფუძველზე.

უზენაესი სასამართლოს შესაბამისი პალატა, აღსრულების შესახებ შუამდგომლობის მიღების შემდეგ, ვალდებულია აღნიშნული შუამდგომლობა და განჩინება, (აგრეთვე თუ არსებობს სხვა დოკუმენტებიც) გადაუგზავნოს მოპასუხეს საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით, (მუხლები 70-78). ამასთან, მოვალეს განემარტება, რომ მას აქვს უფლება მოითხოვოს საქმის ზეპირი განხილვა და გამოთქვას თავისი აზრი. მას ეძლევა გარკვეული ვადა, რომელსაც განსაზღვრავს მოსამართლე აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ მოპასუხეს არა აქვს უფლება გაასაჩივროს უშუალოდ გადაწყვეტილება საერთო წესით. მას შეუძლია მხოლოდ ნამოადგინოს საკუთარი მოსაზრებები აღსრულების (აქედან გამომდინარე – ცნობის) დაშვებადობის ნიხააღმდეგ სკს-ის 68-ე მუხლზე მითითებით, (მაგ. არ იყო გაფრთხილებული უწყების ჩაბარების გზით საქმის წარმოების შესახებ, საქმეზე უკვე არსებობს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება და სხვ.).

მეორე პირობას წარმოადგენს საქმის წარმოების განახლების (რესტიტუციის) ინსტიტუტი. როგორც ცნობილია მისი ობიექტია მხოლოდ ის საქმე, რომლის მიმართ არსებობს კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილება. უცხო ქვეყ-

ნის სასამართლო გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულებისათვის, ანუ მისი კანონიერი ძალის ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიაზე გავრცელებისათვის აუცილებელია რა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დადგენილება, გამომდინარე აქედან, თავისუფლად შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ რესტიტუციის ინსტიტუტი, კანონით დადგენილი პირობების არსებობის შემთხვევაში, ვრცელდება სწორედ ამ კატეგორიის სასამართლო აქტზე და არა უშუალოდ უცხო სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილებაზე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ვერ უნდა განხორციელდეს ეგზეკუატურა, რომლის შემდეგ შეუძლია მიმართოს მხარეს თავის დაცვის აღნიშნულ წესს. საქმის წარმოების განახლების ინსტიტუტი ვერ გავრცელდება საზღვარგარეთის ქვეყნებში მიღებულ სასამართლო გადაწყვეტილებაზე.

ამასთან დაკავშირებით, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, მოკლედ განვიხილოთ რესტიტუცია საქართველოს მაგალითზე. კერძოდ, მისი ა) სახეები, ბ) საფუძვლები და გ) განახლებულ საქმის წარმოებაზე სასამართლო განსჯადობა.

ა) საქმის წარმოება განახლებას ეხება საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 421-432 მუხლები, რომელთა საფუძველზე რესტიტუციის ორი სახე შეიძლება გამოეყოს: 1. გადაწყვეტილების ბათილად ცნობა და 2. ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლება.

ბ) ორივე მათგანი სხვადასხვა საფუძვლებს ენყარება. სკს-ის 422-ე მუხლიდან გამომდინარე ბათილად შეიძლება იქნეს ცნობილი გადაწყვეტილება, თუ:

ა) გადაწყვეტილება მიიღო მოსამართლემ, რომელსაც კანონით არ ჰქონდა ამ გადაწყვეტილების მიღების უფლება;

ბ) მხარე ან მისი კანონიერი წარმომადგენელი არ იყო კანონით დადგენილი წესით გაფრთხილებული საქმის წარმოების შესახებ;

გ) პირი, რომლის უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს უშუალოდ ეხება მიღებული გადაწყვეტილება, არ იყო მონეული საქმის განხილვაზე.¹⁹⁷

¹⁹⁶ გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 579-ე მუხლი მოვალისწინებს ბათილად ცნობის შესახებ საფუძვლებს, მაგ. 1. საქმე განიხილა სასამართლოს არაკანონიერმა შემადგენლობამ 2. გადაწყვეტილების მიღებაში მონაწილეობდა მოსამართლე, რომელსაც კანონის თანახმად არ ჰქონდა უფლება გაეხილავდა მისამართლის ფუნქციები, რადგან აღნიშნული საფუძვლით ვაცხადებუი აცილება ან შუამდგომლობა არ იქნა მოსამართლის მიერ უარყოფილი 3. არსებობდა მოსამართლის მიმართ

¹⁹⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაში სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაცოტრების საქმეებზე №6 2005 წ. გვ. 83. განიხილება. №ა-557-შ-43-05. 24 მარტი, 2004 წ. ქ. თბილისი.

სამივე შემთხვევაში აუცილებელ პირობად რჩება განცხადების დაშვებადობის საფუძვლის არსებობა. კერძოდ, მხარეს არ შეუძლო გარკვეული ობიექტური და არა სუბიექტური მიზეზების გამო შუამდგომლობის (განცხადების) დაყენება პროცესის ადრეულ სტადიაზე, ანუ მანამ სანამ გადაწყვეტილება ძალაში შევიდოდა.

უფრო მეტ საფუძვლებს მოიცავს ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლება. საქართველოს სსკ-ის 423-ე მუხლის თანახმად, ესენია: ა) იმ დოკუმენტის სიყალბე, რომელსაც გადაწყვეტილება ემყარება; ბ) დადგინდა მონმის შეგნებულად ცრუ ჩვენება, ექსპერტის შეგნებულად ყალბი დასკვნა, არასწორი თარგმანი, რასაც მოჰყვა უკანონო ან დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილება; გ) დადგინდა მხარეთა ან მათ წარმომადგენელთა დანაშაულებრივი ქმედება ან მოსამართლის ანალოგიური ქმედება; დ) გაუქმდა სასამართლოს გადაწყვეტილება, განჩინება ან სხვა ორგანოს ია დადგენილება, რომელიც საფუძვლად დაედო გამოტანილ გადაწყვეტილებას; ე) არსებობს მანამდე უკვე კანონიერ ძალაში შესული იმავე სარჩელის მიმართ სასამართლო გადაწყვეტილება; ვ) მხარისათვის ცნობილი ვახდა ისეთი გარემოებები და მტკიცებულებები, ადრე რომ ყოფილიყო მისთვის ცნობილი, გამოიწვევდა ამ მხარისათვის ხელსაყრელი გადაწყვეტილების გამოტანას.¹⁹⁸

ქვეა მოუკრისებლობაში, რომელიც შემდგომ დასაბუთებული იქნა 4. მხარეთა წარმომადგენლობა არ შეესაბამებოდა კანონით დადგენილ წესს, გამოძინარე იქიდან, რომ მან პირდაპირ ან დუმილით არ განცხადა თანხმობა პროცესის წარმოებაზე. იმავე მუხლის მეორე პუნქტით დადგენილია აუცილებელი პირობა, რომ 1-ლი და მე-3 საფუძველით სარჩელის აღძვრა დაუშვებელია იმ შემთხვევაში, თუ გადაწყვეტილების ბათილად ცნობის საკითხი შეიძლება გარკვეული ადნიშნული გადაწყვეტილების გასაჩივრების შემთხვევაში. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ამ საფუძვლების არსებობის შესახებ მხარისათვის ცნობილი უნდა ვაჩივროს, გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ. ამის მიხედვით წარმოადგენს კანონიერ ძალაში უკრ არ შესული გადაწყვეტილების სააპელაციო და საკასაციო გასაჩივრების წესის არსებობა.

¹⁹⁸ ანალოგიურ საფუძვლებს თვითდასწინებს გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 580-ე მუხლი.

ამასთან, უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქმის წარმოების განახლების შესახებ განცხადების დასაშვებობისა და საფუძვლიანობის მსგავსი პირობებია დაწესებული საფრანგეთის ახალი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 593-603-ე მუხლებით.

აუცილებლად მიგვაჩნია აღვნიშნოთ, რომ ზემოთ ჩამოთვლილ საფუძვლებიდან პირველ სამ შემთხვევაში, ისინი დადასტურებული უნდა იქნენ სასამართლო განაჩენით.

ბ) გადაწყვეტილების ბათილად ცნობის ან ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საჯმის წარმოების განახლების შესახებ სარჩელია აღძვრისას, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება განსჯადობას. ანუ, შეიძლება თუ არა აღნიშნული მოთხოვნით სარჩელის შეტანა საქართველოს უზენაეს სასამართლოში, თუ იგი შეტანილი უნდა იქნას იმ სასამართლოში, რომელმაც გამოიტანა ჩვენს ქვეყანაში აღსასრულებელი გადაწყვეტილება? კითხვაზე პასუხის გასაცემად უნდა მივმართოთ საქართველოს საპროცესო კანონმდებლობას.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 424-ე მუხლი ითვალისწინებს რესტიტუციის შემთხვევაში განსჯადობის წესს – სად შეიძლება შეტანილ იქნეს სარჩელი. ამ მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად: "1. განცხადება გადაწყვეტილების ბათილად ცნობის ან ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლების შესახებ შეტანილ უნდა იქნეს გადაწყვეტილების (განჩინების) გამოშტან სასამართლოში. განცხადებას განიხილავს გადაწყვეტილების გამოშტანი სასამართლო იმ შემთხვევაშიც, როდესაც არსებობს ზემდგომი სასამართლოს განჩინება ამ გადაწყვეტილების უცვლელად დატოვების შესახებ. სააპელაციო ან საკასაციო სასამართლო მხოლოდ იმ შემთხვევაში განიხილავს განცხადებას გადაწყვეტილების ბათილად ცნობისა და ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლების შესახებ, თუ იგი მია მიერ გამოტანილ გადაწყვეტილებას ეხება." ასეთ ვითარებაში შეიძლება რამდენიმე შემთხვევას ჰქონდეს ადგილი: ა) თუ გადაწყვეტილება გამოტანილია საქალაქო სასამართლოს მიერ პირველი ინსტანციით, სარჩელი უნდა აღიძრას ამ სასამართლოში. ბ) თუ სააპელაციო ან საკასაციო სასამართლო აუქმებს ქვემდგომი სასამართლოს გადაწყვეტილებას და თვითონ გამოიტყვს ახალი გადაწყვეტილება, მაშინ განცხადება უნდა შეტანილ იქნეს შესაბამისად სააპელაციო ან საკასაციო სასამართლოში. გ) როდესაც ხდება ზემდგომი სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების ნაწილობრივი გაუქმება და მის (გაუქმებულის) მაგივრად ახალი გადაწყვეტილების მიღება, სარჩელი უნდა აღიძრას იმის მიხედვით, რომელი სასამართლო მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილების ნაწილის გაუქმებას ან განახლებას ითხოვს მხარე.¹⁹⁹

¹⁹⁹ შეად. გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 584-ე მუხლი.

სამივე ზემოთ განხილული შემთხვევებიდან ამკარად იკვეთება, რომ სარჩელი გადაწყვეტილების ბათილად ცნობის ან საქმის განახლების შესახებ შეტანილ უნდა იქნეს მხოლოდ გადაწყვეტილების გაბოჭვას სასამართლოში. აქედან გამომდინარე, ერთი შეხედვით შეიძლება დავასკვნათ, რომ უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებისას თუ წარმოქმნება ასეთი კატეგორიის სარჩელის აღძვრის პირობები და საფუძვლები, იგი გაცხადებული უნდა იყოს იმ სასამართლოში, რომელმაც გამოიტანა საქართველოში აღსასრულებელი გადაწყვეტილება.

მიუხედავად ამისა, მოპასუხის მიერ თავის დაცვის აღნიშნულ გზა ვერ გავრცელდება საკასაციო სასამართლოს მიერ გამოტანილი განჩინების შემთხვევაში. თუ საკასაციო პალატა გამოიტანს აღსრულებაზე დადგენილებას, მხარეს რჩება უფლება მოითხოვოს ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო ამ განჩინების ბათილად ცნობა, ანუ აღიარებისა და აღსრულების შესახებ საქმის წარმოების განახლება საქართველოში და არა უცხო სახელმწიფოში განხილული საქმეზე ხელმეორედ სამოქალაქო სამართალწარმოება ჩვენს ქვეყანაში.

გამომდინარე იქიდან, რომ უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღიარებით ხდება მათი კანონიერი ძალის გავრცელება საქართველოს ტერიტორიაზე, თავისუფლად შეიძლება მივაკუთვნოთ უზენაესი სასამართლოს მიერ ეგზეკუტურის თაობაზე მიღებული დადგენილება სასამართლოს იმ აქტითა წრეს, რომელთა მიმართ შეიძლება საქმის წარმოების განახლების შესახებ განცხადების აღძვრა.

ამასთან, საქართველოს კანონმდებლობა არ ავალდებულებს მოვალეს, ამონუროს უცხო სახელმწიფოში დაცვის ყველანაირი საშუალება. მას უფლება უნდა ჰქონდეს, რესტიტუციის ინსტიტუტის გამოყენებით შეეცადოს თავისი ინტერესების დაცვას ჩვენს ქვეყანაში. იქნება ეს უცხოელი თუ საქართველოს ფიზიკური და იურიდიული პირი.

ამავე დროს, გამოირიცხება იმის ვარაუდი, რომ რესტიტუცია წარმოადგენს უცხო ქვეყნის სასამართლო*ხელისუფლების განხორციელებაში რაიმე სახით ჩარევას.

მაგალითი:

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა საკასაციო პალატამ განიხილა სს საზოგადოების "გ. ნიკოლაძის სახელობის ზესტანოფონის ფეროშენადნობთა ქარხნის" აღმასრულებელი დირექტორის

კ. კოკიას განცხადება გასჩინების ბათილად ცნობისა და ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლების შესახებ.

აღნიშნული განცხადებით მხარე ითხოვდა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2004 წლის 2 აპრილის განჩინების ბათილად ცნობას, საქმის წარმოების განახლებას და ლონდონის საარბიტრაჟო ტრიბუნალის 2003 წლის 25 აპრილის გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე უარისთქმას.

2004 წლის 2 აპრილის განჩინებით დაკმაყოფილდა შპს "რონლი ჰოლდინგზ ლიმიტედის" შუამდგომლობა და ცნობილ იქნა ლონდონის საარბიტრაჟო ტრიბუნალის 2003 წლის 25 აპრილის გადაწყვეტილება და სს "ფეროს" დაეკისრა 750 100 აშშ დოლარი, აღნიშნულ თანხაზე დარიცხულ სარგებელთან ერთად, რომელიც გამოითვლება ნლიური 5%-ია განაკვეთით. დარიცხვა იწარმოებს 2002 წლის 1 სექტემბრიდან გადახდის დღემდე.

მოსარჩელემ განჩინების ბათილად ცნობის საფუძვლად მიუთითა, რომ 2004 წლის 28 მარტის სხდომაზე, როდესაც პალატის მიერ განიხილებოდა გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულების საკითხი, "მხარე არ იყოს მონეული საქმის განხილვაში კანონით დადგენილი წესით." (422-ე მუხლის პირველი ნაწილის "ბ" ქვეპუნქტი). ხოლო საქმის წარმოების განახლება მოითხოვა 423-ე მუხლის "გ" და "ვ" ქვეპუნქტებით გათვალისწინებული საფუძვლებით. ანუ, როგორც განცხადებაში აღნიშნავს, დადგინდა მხარეთა დანაშაულებრივი ქმედება და ცნობილი გაადა ისეთი გარემოებები და მტკიცებულებები ადრე რომ ყოფილიყო მისთვის ცნობილი, გამოიწვევდა ამ მხარისათვის ხელსაყრელი გადაწყვეტილების გამოტანას.

უზენაესი სასამართლოს პალატამ, დაეკრძა რა საქმეში არსებულ მასალებს, არ გაიზიარა მოსარჩელის არგუმენტები და 2004 წლის 11 ივნისის განჩინებით უარი უთხრა მხარეს განცხადების დაკმაყოფილებაზე.²⁰⁰

ყურადღებას იმსახურებს შემთხვევა, კერძოდ, თუ მოხდებოდა ზემოთ აღნიშნული განცხადების დაკმაყოფილება. ასეთ ვითარებაში მნიშვნელობა ენიჭება თუ რა საფუძვლებს ემყარება მოსარჩელის განცხადება. მაგ. თუ განმცხადებელი დაამტკი-

²⁰⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2004 წლის 11 ივნისის №ა-1300-ა-22-04 განჩინება.

ცებდა 422-ე მუხლში მითითებულ საფუძვლებს, მაშინ სასამართლო გამოიჩინა და განჩინებას გადაწყვეტილების ბაზისად ცნობისა და საქმის წარმოების განახლების შესახებ. ხოლო თუ მოსარჩელე დაასაბუთებდა 423-ე მუხლში აღნიშნული საფუძვლებიდან ერთ-ერთს, მაშინ პალატა მიიღებდა განჩინებას გადაწყვეტილების გაუქმებისა და ანლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლების შესახებ.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პალატა, მხარის განცხადების დაკმაყოფილების შემთხვევაში, სსკ-ის 432-ე მუხლის თანახმად, ვერ შეაჩერებს აღსრულებას. მას შეუძლია თავისი განჩინებით მხოლოდ დროებით შეაჩეროს გადაწყვეტილების აღსრულება, თუ იქნება ამის თაობაზე განმცხადებლის შუამდგომლობა. ამასთან, აღსრულების შეჩერებამ, შეიძლება ზიანი გამოიწვიოს მოწინააღმდეგე მხარესათვის, ამიტომ სასამართლო ვალდებულია საკუთარი ინიციატივით მოსთხოვოს მოსარჩელეს ზიანის ანაზღაურების უზრუნველყოფის გარანტიები საქართველოს სსკ-ის დადგენილი წესების თანახმად, (მუხ. 57).

ზემოთ განხილულ საქმეზე მოსარჩელე მიუთითებს მხარეთა დანაშაულებრივ ქმედებაზე (423-ე მუხლის "გ" პ.) და ითხოვს საკასაციო პალატამ უარი თქვას ლონდონის საარბიტრაჟო ტრიბუნალის 2003 წლის 25 აპრილის გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე (გვ.ზეკვატურაზე). ამასთან დაკავშირებით უსდა ითქვას, რომ მოსარჩელეს აღნიშნული საფუძვლით უფლება ჰქონდა მიემართა უზენაესი სასამართლოსათვის, რადგან გადაწყვეტილება უკვე აღიარებული იქნა ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიაზე და გაცემული სააღსრულებო ფურცელი.

განსაკუთრებული განსჯადობიდან გამომდინარე, უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებაზე გვ.ზეკვატურა (შესაბამისად აღიარება) ვერ გავრცელდება უძრავი ქონების მიმართ. ხოლო სხვა შემთხვევებში, იძულებითი აღსრულება დაიშვება "სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ" კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად. კერძოდ, იგი შეიძლება განხორციელდეს ა) მოძრავი ნივთების გადაცემის და მოქმედების შესრულების მიზნით, ბ) მოვალის მოთხოვნებზე აყადალის დადებით, თუ კანონმდებლობა ამას ითვალისწინებს, გ) ალიმენტის გადახდევინების საქმეებზე, დ) ბავშვის გადაცემის და ე) საჯარო სამართლის იურიდიული პირების მიმართ აღსრულება.

ა) "სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ" კანონის 83-ე მუხლიდან გამომდინარე, თუ მოვალე ვალდებულია გადასცეს

მოძრავი ნივთი, აღმასრულებელი ჩამოართმევს მას ნივთს და გადასცემს კრედიტორს. როგორც ვხედავთ, აღსრულება მხოლოდ იმ შემთხვევაში ჩაითვლება შესრულებულად, როდესაც ნივთი გადაეცემა უშუალოდ კრედიტორს. ამასთან, გადაცემა უნდა მოხდეს ქვეყნის შიგნით, ტერიტორიაზე, კრედიტორისთვის ან მისი წარმომადგენლისათვის მისი ჩაბარებით ან კრედიტორის ხარჯზე საზღვარგარეთ მითითებულ მისამართზე გაგზავნით.

საქმე შეიძლება გვექონდეს ისეთ შემთხვევასთან, როდესაც გადასაცემა ხივთი იმყოფება ქვეყნის საზღვრებს გარეთ და მოვალე თავს არიდებს ვალდებულების შესრულებას. ამ შემთხვევაში გამოიყენება "სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ" კანონის 87-ე მუხლის პირველი პუნქტი, რომლის თანახმად, თუ მოქმედების შესრულება დამოკიდებულია მხოლოდ და მხოლოდ მის ნებაზე და იგი არ ასრულებს ამ მოქმედებას, მაშინ "მოვალეს შეიძლება დაეკისროს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობა."²⁰¹ ეს ნესი გამოიყენება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც ნივთი იმყოფება საქართველოს ტერიტორიაზე, მაგრამ მოვალე თავს არიდებს გადაწყვეტილების აღსრულებას. ამის საწინააღმდეგოდ, აღნიშნული პრინციპი ამავე მუხლის მეორე პუნქტის თანახმად, ვერ გავრცელდება ისეთი სახის გადაწყვეტილებებზე, რომლებიც გამოქანულია საქონლით ურთიერთობებზე და შრომითი ხელშეკრულების საფუძველზე მომსახურების განკვეთზე. ანუ მათზე ეგ.ზეკვატურა დაუშვებელია.

გარკვეული პრობლემი შეიძლება შექმნას სიტუაციაში, როდესაც გადასაცემა ნივთი იმყოფება მესამე პირის მფლობელობაში, რომელიც ცდილობს არ გადასცეს იგი კრედიტორს. ამ უკანასკნელის განცხადების საფუძველზე, აღმასრულებელს "სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ" კანონის 85-ე მუხლის თანახმად, შეუძლია გამოსცეს გარკვეული ნივთზე ყადაღის

²⁰¹ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის XIV-ე თავით განხაზღვრულია სასამართლო აქტების აღსრულების წინააღმდეგ დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობა, კერძოდ, 377-ე მუხლის თანახმად:

"მოვალის მიერ სასამართლო გადაწყვეტილებით დაკისრებული იმ მოქმედების შესრულებლობა, რომლის შესრულება მხოლოდ მას შეუძლია – ისჯება ჯარიმით ან საპროცესუალისათვის სასარგებლო შრომით ვადით ან ორმოცდაათიდან სამას საათამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთ წლამდე.

დადების თაობაზე. ამასთან, კრედიტორს უფლება აქვს განცხადებით მიმართოს აღმასრულებელს გამოსცეს გასაკარგულება მოვალის მოთხოვნებზე ყადაღის დადების შესახებ (მუხ. 56), რაც ანიჭებს მას უფლებას, მოსთხოვოს მესამე პირს ისეთი მოქმედების მის სასარგებლოდ შესრულება, რაც უნდა შეესრულებინა ნოვალე პირის მიმართ, (მუხ. 57).

აღმასრულებლის მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებებისაგან სამართლებრივი დაცვის საფეროს განეკუთვნება კრედიტორის ან/და მოვალის მიერ მათი სასამართლოში გასაჩივრების უფლება. იგი გათვალისწინებულია "სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ" კანონის მე-18 მუხლის პირველი პუნქტით: "1. კრედიტორს და ნოვალეს უფლება აქვთ, დაესწრონ აღსრულების მიმდინარეობას, გაეცნონ სააღსრულებო მასალებს, ... გასაჩივრონ აღმასრულებლის მოქმედება სასამართლოში სააღსრულებო მოქმედების განხორციელებიდან ერთი თვის ვადაში. ვადის ათელა იწყება იმ მომენტიდან, როდესაც მხარისათვის ცნობილი გახდა ან უნდა გამხდარიყო მისი უფლების დარღვევის შესახებ." ამასთან, შეჩერდება თუ არა სააღსრულებო მოქმედებები, დამოკიდებული იქნება, გაცემს თუ არა სასამართლო შესაბამის განჩინებაზე სააღსრულებო ფურცელს. (მუხლი 33-ე).

შეიძლება დაესვათ კითხვა, რომელი სასამართლოს განსჯადია აღმასრულებლის კანონსაწინააღმდეგო მოქმედებების შესახებ სარჩელზე საქმის განხილვა?

უჭვს არ უნდა იხვევდეს ის, რომ ასეთ შემთხვევაში საერთაშორისო განსჯად სასამართლოდ მიჩნეული უნდა იყოს საქართველოს უზენაესი სასამართლო. ჯერ ერთი – სასამართლოს, რომელსაც გამოაქვს დადგენილება გადანყვეტილების აღსრულების (ეგზეკუტურის) თაობაზე, უფლება უნდა ჰქონდეს გამოიტანოს განჩინება აღმასრულებლის მიერ განხორციელებულ მოქმედებათა შეცვლის ან გაუქმების შესახებაც. აღსრულება, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სახელმწიფოს მიერ სუვერენული ხელისუფლების გამოვლენის აქტს წარმოადგენს. მეორე – დავის საგანს ამ შემთხვევაში წარმოადგენს არა მხარეთა შორის არსებული ურთიერთობა, არამედ კრედიტორსა ან მოვალესა და სააღსრულებო ორგანოს შორის წარმოქმნილი ურთიერთობა, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მართლსაწინააღმდეგო სააღსრულებო წარმოება (მოქმედებები). რაც შეეხება ქვეყნის შიგნით განსჯადობას, იგი გამომდინარეობს საქართველოს "საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" კანონის 70-ე მუხ-

ლის მესამე პუნქტიდან. აღსრულების შესახებ "3. შუამდგომლობაზე გადანყვეტილების მიღების საკითხი საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კომპეტენციას განეკუთვნება."

აღნიშნული წესი ვერ გავრცელდება გადანყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე საკასაციო პალატის დადგენილების გამოტანამდე. ასეთი დასკვნის საფუძველს ვაძლევს სსსკ-ის 263-ე მუხლი, კერძოდ, პირველი ნაწილიდან გამომდინარე: "1. სასამართლოს, რომელმაც გამოიტანა საქმეზე გადანყვეტილება, უფლება აქვს, მხარეთა თხოვნით, მათი ქონებრივი მდგომარეობისა და სხვა გარემოებათა გათვალისწინებით, ერთჯერადად, მ თავმდე ვადისა გადადოს ან ერთ წლამდე ვადით გაანაწილვადოს გადანყვეტილების აღსრულება, აგრეთვე შეცვალოს მისი აღსრულების საშუალება და წესი."

ამასთან, კრედიტორსა და მოვალეს შორის აღსრულების პროცესში მორიგების საკითხის გადანყვეტა ასევე განეკუთვნება უზენაესი სასამართლოს კომპეტენციას. გამომდინარე იქიდან, რომ მხარეთა შორის მორიგებით ხდება არა მათ შორის დადგენილი უფლებებისა და მოვალეობების ხელშეორედ დადგენა და გადანყვეტა, არამედ უკვე გადანყვეტილი უფლება-მოვალეობების რეალურად განხორციელების საშუალებებისა და წესის, რაც თავის მხრივ წარმოადგენს აღსრულების ღონისძიებებს, შეცვლა.

იგივე უნდა ითქვას "სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ" კანონის მე-18 მუხლის მესამე ნაწილით განსაზღვრულ კრედიტორისა და მოვალის უფლებაზე, მიმართონ სასამართლოს აღსრულების გადადების, განაწილვადების შესახებ ან აღსრულებასთან დაკავშირებულ სხვა მოქმედებათა თაობაზე.

§ 4. მოთხოვნა გადანყვეტილების შეცვლის შესახებ და აღიარება ზაჰარის თქმის შედეგად

სასამართლო გადანყვეტილება, კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, აღარ შეიძლება გასაჩივრდეს. ამ გადანყვეტილებით დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებები და სამართლებრივი ურთიერთობები არ შეიძლება კვლავ ეჭვის ქვეშ დააყენონ სამართლის იმ სუბიექტებმა, რომლებზეც ვრცელდება გადანყვეტილების კანონიერი ძალა. მაგრამ ამ საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპიდან არსებობს

გამონაკლისები, კერძოდ, პირველი – საქმის წარმოების განახლება ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო, რომელსაც ჩვენ ზემოთ უკვე შევხებით; მეორე – გადაწყვეტილების შეცვლა იმ გარემოებების ცვლილების საფუძველზე, რომლებსაც გააზრდათ ძირითადი (გადამწყვეტი) მნიშვნელობა თავდაპირველი გადაწყვეტილების გამოტანისას. ორივე ეს პირობა, გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის შეწყვეტის საფუძველს წარმოადგენს.

საქართველოს სკ-ით განსაზღვრულია ის შემთხვევები, რომელთა დადგომის შემთხვევაში შეიძლება მოხდეს სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის შეწყვეტა და ახალი გადაწყვეტილების გამოტანა. მაგ. სკ-ის 1221-ე მუხლის თანახმად, მშობელს, რომელიც იხდის ალიმენტს, სასამართლო გადაწყვეტილების საფუძველზე დადგენილი ოდენობით, უფლება აქვს აღძრას სარჩელი მისი შემცირების თაობაზე. ასეთივე უფლება გააზრია სხვა დაინტერესებულ პირს. ამასთან, 1222-ე მუხლით განსაზღვრულია მატერიალური ან ოჯახური მდგომარეობის შეცვლის გამო ალიმენტის ოდენობის ცვლილება სრულწლოვანი შრომისუუნარო შეიღების მიმართ, ან შეიღების მიერ შრომისუუნარო მშობლების სასარგებლოდ. ხოლო, სასამართლოს უფლებაზე, შეცვალოს გადაწყვეტილებით დადგენილი ალიმენტის ოდენობა შემდგომში ისევე სასამართლო წესით, პირდაპირ მითითებულია 1231-ე მუხლში, ალიმენტის ოდენობის სასამართლო წესით დადგენის შემდეგ, ალიმენტის მიწლების ან გადაამზღელის მატერიალური თუ ოჯახური მდგომარეობის შეცვლის შემთხვევაში "სასამართლოს უფლება აქვს, ერთ-ერთი მათგანის სარჩელის საფუძველზე შეცვალოს დადგენილი ალიმენტის ოდენობა."

ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ალიმენტის ოდენობის შეცვლის თაობაზე სარჩელის საფუძველს შეიძლება წარმოადგენდეს მხოლოდ ის გარემოებები, რომლებიც წარმოიშვა სასამართლოს მიერ თავდაპირველი გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ. ისინი წარმოადგენენ იმ ერთადერთ გარემოებებს, რომელთა გადაწყვეტილების გამოტანის შემდგომ წარმოქმნის შემთხვევაში, წარმოადგენენ ამ გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის შეწყვეტის საფუძველს. ამით განსხვავდება იგი ახლად აღმოჩენილი გარემოების საფუძველზე კანონიერი ძალის შეწყვეტის საფუძველებისაგან, რომლებიც არსებობდნენ გადაწყვეტილების გამოტანამდე.

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, შევეხოთ უცხო ქვეყნის სასამართლოს გადაწყვეტილების აღიარების შემდგომ, საქართველოს სასამართლოს მიერ მისი შეცვლის შესაძლებლობის საკითხს.

უმთავრეს წინაპირობას წარმოადგენს ის, რომ შეცვლა დასაშვებია მხოლოდ იმ გადაწყვეტილების, რომელიც უკვე აღიარებული იქნა საქართველოს ტერიტორიაზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სარჩელი იქნება არა გადაწყვეტილების შეცვლის შესახებ, გამომდინარე იქიდან რომ აღიარებამდე არ არსებობს ის რაც უნდა შეიცვალოს, არამედ მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნის თაობაზე. რაც პრინციპში შეიძლება განვიხილოთ როგორც ახალი, დამოუკიდებელი სარჩელი.

მეორე, რაც ასევე მთავარია, ამლიარებული ქვეყნის მიერ გადაწყვეტილების შემდგომში შეცვლის დაუშვებლობისთვის არ არსებობს რაიმე მნიშვნელოვანი საფუძველი. ამით არ ხდება უცხო სახელმწიფოს სასამართლო ხელისუფლების სუვერენობის შელახვა. თუნდაც იმიტომ, რომ თითოეული სახელმწიფო თვითონ ადგენს საერთოდ აღიარებს თუ არა გადაწყვეტილებებს და რა მოცულობით. ამას ემატება ისიც, რომ საკითხი არ ეხება მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნას, იგი უცვლელი რჩება. ცვლილება შეეხება მხოლოდ ოდენობას, რომელიც შეიძლება ახლებურად განსაზღვროს სასამართლომ მხოლოდ გარემოებების პატივსადები მიზეზებით შეცვლის საფუძველზე.

მაგრამ, გარკვეული პრობლემები შეიძლება უკავშირდებოდეს საკითხს, რომელი ქვეყნის სამართლით უნდა განისაზღვროს ალიმენტის დაკისრების სამართლებრივი ურთიერთობის საკითხი – სადაც გადაწყვეტილება იქნა გამოტანილი, სადაც გადაწყვეტილება იქნა აღიარებული თუ იმ ქვეყნის სამართლით, რომლითაც დარეგულირდა ალიმენტის დაკისრების თაობაზე სამართლებრივი ურთიერთობა.

ექვს არ იწვევს ის, რომ საკითხი უნდა გადაიჭრას როგორც გადაწყვეტილების შეცვლის ადგილის სასამართლოს, ასევე ალიმენტის დაკისრებისას გამოყენებული სამართლის მიხედვით.

როდესაც ვამბობთ გადაწყვეტილების შეცვლის ადგილის სამართალს, პირველ რიგში იგულისხმება შემდეგი, ითვალისწინებს თუ არა საქართველოს კანონმდებლობა გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის შეწყვეტის ამგვარ საფუძველს. კითხვაზე დადებითად უნდა ვუპასუხოთ. სკ-ის ზემოთ მოყვანილი მუხლები საფუძველს გვაძლევს აღვნიშნოთ, რომ ჩვენი ქვეყ-

ნის სასამართლოებისათვის გადაწყვეტილების შეცვლის წინაპირობები განსაზღვრულია მატერიალური სამართლის ნორმებით. აქედან გამომდინარე, შეცვლის სამართლებრივი საფუძველი ჩვენი ქვეყნის სასამართლოს გააჩნია. თუმცა, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, აღნიშნული საფუძვლის განმტკიცება სამოქალაქო საპროცესო სამართალში. იმ მიზნით, რომ სასამართლოს გააჩნდეს გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის შეწყვეტის ასევე პროცესუალური ჩორმით განსაზღვრული წესი.

ხოლო ალიმენტის შეცვლის პირობებისა და ოდენობის დადგენისათვის, სასამართლომ უხდა მიმართოს იმ ქვეყნის სამართალს, რომელიც გამოყენებული იქნა თავდაპირველი გადაწყვეტილების გამოტანისას. ამის თქმის საფუძველს გვაძლევს აგრეთვე სკს-ის შესახებ კანონის 48-ე მუხლი, რომლის თანახმად: „რჩენის მოვალეობის მიმართ გამოიყენება იმ ქვეყნის სამართალი, სადაც პირს, რომელსაც რჩენა ესაჭიროება, აქვს ჩვეულებრივი ადგილსამყოფელი.“ ამასთან, გადაწყვეტილების არსებითად შემოწმების (გადახედვის) დაუშვებლობის პრინციპი მისი შეცვლისას დაცულია იმით, რომ არ იდება მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნის (ალიმენტის დაკისრების), ან/და ამ მოთხოვნის კანონიერების გადახედვა. ამასთან, ცვლილებებიც უნდა წარმოადგენდნენ ისეთ მნიშვნელოვანს, რომ არ მოხდეს მომავალში პერმანენტულად სარჩელის აღძვრა ისევ და ისევ გადაწყვეტილების შეცვლის მოახლოებით.

რაც შეეხება განსჯადობას, ამ შემთხვევაში გათვალისწინებულ უნდა იქნას საქართველოს სკს შესახებ კანონის დადგენილი წესები საერთაშორისო განსჯადობის შესახებ, რათა არ წამოიჭმნას მომავალში ამ მხრივ რაიმე პრობლემა საზღვარგარეთ მისი აღიარების მომენტში. რაც შეეხება ქვეყნის მიგრით განსჯადობას, იგი უნდა გადაწყდეს საპროცესო კოდექსით დადგენილი ზოგადი წესების შესაბამისად.

გადაწყვეტილების შეცვლის თაობაზე სარჩელის აღძვრის უფლება გააჩნია დაინტერესებულ პირს. იქნება ეს ალიმენტის მიძღები თუ მისი გადასხდელი, აგრეთვე სხვა პირი, რომელზედაც გარკვეული გავლენას ახდენს გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის მოქმედება, (მაგ. ალიმენტის გადასხდელის ახალი მეუღლე და სხვ.)

რაც შეეხება გადაწყვეტილების ცნობაზე უარს. საქართველოს მიერ უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარებაზე უარის თქმის, შეიძლება ორი, ერთმანეთისგან განსხ-

ვავებული ქედგი მიეილოთ. პირველი – ეს არის გადაწყვეტილების ნაწილობრივი აღიარება და მეორე – მთლიანად გადაწყვეტილების არცნობა, არ აღიარება.

გადაწყვეტილების ნაწილობრივ ცნობასთან გვექნება საქმე, როდესაც, სარჩულების ობიექტური ან სუბიექტური გაერთიანების შემთხვევაში, რასაც ჩვენ ზემოთ უკვე შევხებით თანამონაწილეობის ინსტიტუტის განხილვისას, შეიძლება გამოტანილი გადაწყვეტილება გარკვეული მოთხოვნების მიმართ იქნეს აღიარებული, ხოლო ზოგი მოთხოვნის მიმართ არ იყოს აღიარებული. ამის საფუძველს შეიძლება წარმოადგენდეს მაგ. ამ უკანასკნელი მოთხოვნებიდან ერთ-ერთის მიმართ გადაწყვეტილების შეუსაბამობა საქართველოს საჯარო წესრიგთან, ან გარკვეულ მოთხოვნაზე გადაწყვეტილების მიღებაზე საერთაშორისო განსჯადობის არ ქონა.

ამ მხრივ რაიმე პრობლემა არ არსებობს საქართველოს უზენაესი სასამართლოსათვის, გამომდინარე იქიდან, რომ მას სრული უფლება აქვს ცნობისა და აღსრულების თაობაზე მირებული დადგენილებაში მათითოს, გადაწყვეტილება რა ნაწილში შეიძლება იქნეს აღიარებული და აღსრულებული და რა ხაზილის ცნობაზე რა საფუძველით განაცხადებს უარს.

ასევე, არ უნდა წარმოადგენდეს პრობლემას, გადაწყვეტილების ნაწილის ცნობა იმ შემთხვევაში, როდესაც მოვალემ უკვე გადაიხადა დაკისრებული თანხის ნაწილი. რა თქმა უნდა, თუ ის იქნება დადასტურებული აღიარების თაობაზე საქმის წარმოებისას.

ხოლო, რაც შეეხება გადაწყვეტილების აღიარებაზე სრულად უარის თქმას, შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ იგი ნიშნავს, საქართველოს ტერიტორიაზე მისი კანონიერი ძალის გავრცელებაზე უარს. ანუ, ვერ გავრცელდება მისი მატერიალური კანონიერი ძალა, და, რა თქმა უნდა, დაუშვებელი იქნება მისი აღსრულება.

სკს - „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ საქართველოს კანონი.

სკ - საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი.

სსსკ - საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი.

სუსგ - საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაცოტრების საქმეებზე.

ბიბლიოგრაფია

გამოყენებული საკანონმდებლო ბაზა:

1. საქართველოს კონსტიტუცია. თბ. 1995.
2. გავროს 1948 წ. 10 დეკემბრის „ადამიანის უფლებათა ხელოვნური დეკლარაცია“.
3. „ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების დაცვის“ 1950 წ. 4 ნოემბრის კერძოპის კონვენცია; საქართველო შეუერთდა პარლამენტის 1999 წ. 12 მაისის №1940 დადგენილებით.
4. „სამოქალაქო, ხაჯაჯო და სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივი ურთიერთობის შესახებ“ კონვენცია. საქართველოში ძალაშია 1996 წ. II ივნისად.
5. „სამოქალაქო და ხაჯაჯრო საქმეებზე სასამართლო და არასამართლო დოკუმენტების ჩაზღვარვარეთ გადაცემის შესახებ“ 1965 წ. 15 ნოემბრის პაავის კონვენცია.
6. პაავის 1961 წ. 5 ოქტომბრის „კონვენცია, რომელიც აუქმებს უცხოეთის ოფიციალური დოკუმენტების ლეგალიზაციის მოთხოვნას.“
7. პაავის 1970 წლის კონვენცია „სამოქალაქო და ხაჯაჯრო საქმეებზე სახელვარვარეთ მტკიცებულებათა ჩაპოუების შესახებ“.
8. ვენის კონვენცია დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ, — საქართველო შეუერთდა პარლამენტის 1993 წ. 13 მაისის დადგენილებით.
9. ვენის კონვენცია საკონსულო ურთიერთობების შესახებ — საქართველო შეუერთდა პარლამენტის 1993 წ. 8 ივნისის დადგენილებით.
10. „ევროპული კონვენცია უცხოეთის კანონმდებლობაზე ინფორმაციის შესახებ“ ღონდონი 1968 წ. 7 ივნისი. საქართველოს შეუერთდა საქართველოს პარლამენტის 1999 წ. 2 მარტის №1819 დადგენილებით.

11. უცხოეთის კანონმდებლობაზე ინფორმაციის შესახებ ევროპული კონვენციის დამატებითი ოქმი. საქართველო შეუერთდა საქართველოს პარლამენტის 2000 წ. 16 მაისის №310 დადგენილებით.
12. ბრიუსელის „სასამართლო განსჯადობისა და სამოქალაქო და სამეურნეო დავებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღსრულების შესახებ“ 27. 09. 1968 წ. კონვენცია.
13. ევროსაბჭოს დადგენილება „სასამართლო განსჯადობისა და სამოქალაქო და სამეურნეო (სავაჯრო) საქმეებზე გამოტანილ სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულების შესახებ“. ძალაშია 2002 წ. 1 მარტიდან.
14. ლუგანოს 16. 09. 1988 წ. კონვენცია „სასამართლო განსჯადობისა და სამოქალაქო და სამეურნეო დავებზე მდებრულ სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღსრულების შესახებ“.
15. „უცხოეთის საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულების შესახებ“ კონვენცია; საქართველოსთვის ძალაშია საქართველოს პარლამენტის 1994 წლის 3 თებერვლის დადგენილებით.
16. საქართველოს ორგანული კანონი „ხერთო სასამართლოების შესახებ“ გამ. „პარლამენტის უწყებანი“ 1997წ. №33
17. საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს უზენაესი სასამართლოს შესახებ“. გამ. „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე“ 1999 წ. №14(21)
18. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი. გამ. „პარლამენტის უწყებანი“ 1997 წ. №47-48
19. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. გამ. „პარლამენტის უწყებანი“ 1997 წ. №31
20. საქართველოს კანონი „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“. გამ. „პარლამენტის უწყებანი“ 1998წ. №19-20
21. საქართველოს კანონი „უცხოელთა სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ“ — გამ. „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე“ №3; 16. 01. 2006 წ.
22. საქართველოს კანონი „საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობისა და გარანტიების შესახებ“. გამ. „საქართველოს პარლამენტის უწყებანი“. 1997 წ. №29-30/5.
23. საქართველოს კანონი „ნორმატიული აქტების შესახებ“. გამ. საქართველოს პარლამენტის უწყებანი. 1996 19 ნოემბერი. გვ.1.
24. საქართველოს კანონი „საქართველოს ხერთაშორისო ხელშეკრულებების შესახებ“. გამ. საქართველოს პარლამენტის უწყებანი 1997 წ. №44
25. საქართველოს კანონი „ხაჯაჯრულეობ წარმოების შესახებ“. გამ. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე 1999 წ. №13(20).
26. საქართველოს კანონი „დიპლომატიური სამხახუროს შესახებ“. გამ. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. 21. 12. 2007. №45.

27. საქართველოს კანონი „მეწარმეთა შესახებ“. გამ. საქართველოს პარლამენტის უწყებები. 1994 წ. №21-22.
27. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე (სსმ) 32. 31. 07. 2006.

გამოყენებული ლიტერატურა:

28. იხ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეორე. 1999 წ.
29. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე ტომი II. თბ. 2001 წ.
30. თენგიზ ლილუაშვილი.
„სამოქალაქო საპროცესო სამართალი“. გამომცემლობა „ჯისიაი“. თბილისი. 2005 წ.
თ. ლილუაშვილი „სამოქალაქო საქმეთა წარმოება სასამართლოში.“ პრაქტიკული სახელმძღვანელო. II გამოცემა. გამ. „ჯისიაი“ 2003 წ.
31. თენგიზ ლილუაშვილი. ვაფერი ხრუსტალი.
„საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი“. გამომცემლობა „სანი“. 2004 წ.
32. თენგიზ ლილუაშვილი.
„საერთაშორისო კერძო სამართალი“. გამომცემლობა „ჯისიაი“ თბილისი 2001 წ.
33. ბ. ზოსიძე. „საქონსტიტუციით კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში“; თბილისი 2007. გამომც. გურმანის ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოება (GTZ).
34. პინ ბოულდინგი, ლადო ჭანტურია. „სამოქალაქო საქმეებზე ხასამართლო გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდიკა“. გამ. „ჯისიაი“, თბილისი 2003 წ.
35. გ. ხუბუა. სამართლის თეორია. გამ. „მერიდიანი“. თბილისი 2004 წ.
36. ლ. ალექსიძე „თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი“. თბილისი 1998 წ. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
37. ქ. კორკელია. „საერთაშორისო ხელშეკრულება საერთაშორისო და შიდა სახელმწიფოებრივ სამართალში“. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. 1998 წ.
- ბ. ქირია „სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა გასანიღრების თავისებურებანი.“ ჟურნალი „სამართალი“, 1997.
38. ზ. გაბისონია. ქართული საერთაშორისო კერძო სამართალი. გამ. „მერიდიანი“. თბ. 2006 წ.
39. როდფ კნი პერი. „საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართალი: სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობა (აღიარება) და აღსრულება ევროკავშირის სამართალთან შესაბამისობაში“. გამოქვეყნებული: თენგიზ ლილუაშვილი, სიბუბიდუო კრებული“; გამომც. „ჯისიაი“.

40. ლ. ჭანტურია. შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში. გამომც. „სამართალი“. 1997 წ.
ვ. ხრუსტალი „სასაცია სამოქალაქო სამართალწარმოებაში“. სადოკტრაციო ნაშრომი 2004 წ.
41. შ. ჭურდაძე. „სამოქალაქო საქმეთა განხილვა პირველი ინსტანციის სასამართლოში“. გამომცემლობა მერიდიანი. 2005 წ.
42. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო. გადაწყვეტილებები, 2003. თბ. 2004 წ.
43. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტების საქმეებზე №7 2003 წ.
44. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტების საქმეებზე №10 2003 წ.
45. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტების საქმეებზე. 2005 წ. №6.
46. საქართველოს უზენაესი სასამართლო, განჩინება №ა-1805-04, 29 ივლისი, 2004 წელი. ქ. თბილისი.
47. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინება №ა-1959-შ-80-05. 12 დეკემბერი, 2005 წ. ქ. თბილისი.
48. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტების საქმეებზე. 2001 წ. II სემესტრი გვ. 193.
49. Международное частное право. Иностранное законодательства. изд. СТАТУТ. Москва 2001.
50. Ю. А. Тимохов. Иностранное право в судебной практике. изд. Wolterskluwer.
51. М. М. Богуславский. Международное частное право. Москва. изд. международные отношения. 1994.
52. «Гражданское процессуальное уложение Германии». Москва. изд-во «Волтерс Клувер». 2006.
53. Гражданское уложение германии. изд. „Wolters kluwer“. 2004.
54. Французский гражданский Кодекс. Санкт-Петербург. Юридический центр пресс. 2004.
55. Н. Г. Елисеев. „Гражданское процессуальное право зарубежных стран.“ 2-е издание. изд. „проспект“. Москва 2004 г.
56. Л.А. Луиц. „Международный гражданский процесс“. Изд-во „Юридическая литература“. М. 1966.
57. Л.А. Луиц. „Международное частное право“. Изд-во „госюриздат“. М. 1959.
58. М. Иссад. „Международное частное право“, изд-ва „Прогресс“. Москва 1989.
59. Д. В. Листвинский. „Признание иностранных судебных решений по гражданским делам“. Издательство юридического факультета С.-Петербургского университета. 2005 г.

60. Кох, Магнус, Вияклер фон Моренфельс. Международное частное право и сравнительное правоведение. изд. "Международные отношения". 2001 г.
61. М.М. Богуславский. "Международное частное право" изд. "Международные отношения". 1994 г.
62. М.М. Богуславский. "Международное частное право" изд. „ЮРИСТЪ“. Москва 1999.
63. Т. Н. Нешагаева. Международный гражданский процесс. Москва. Изд. дело 2001 г.
64. Л.П. Ануфриева "Международное частное право". Том 3. Москва. Изд. БЕК. 2001 г.
65. Гражданское процессуальное право. С.А. Алехина, В.В. Блажесв и др. Изд. „Проспект“ 2004.
66. Немецко-русский юридический словарь. Berlin verlag „Die Wirtschaft“. Москва изд. „русский язык“. 1985.
67. А.Г. Давтян. Гражданское процессуальное право германии. изд. гордец 2000 г.
68. I.J.I. Raape. „Международное частное право“. Изд. иностранной литературы. 1960.
69. А.Г. Давтян. Гражданское процессуальное право зарубежных стран. М. 2009 г.
70. В. Б. Евдокимов К. Е. Михайленко. „Международная правовая помощь по гражданским и уголовным делам. На примере стран СНГ.“ изд. „ОЛМА-ПРЕСС.“ 2004.
71. Rozenberg, Schwab, Gottwald. "Zivilprozessrecht". Verlag C.H. Beck. München. 2009.
72. Rozenberg, Schwab, Gottwald. "Zivilprozessrecht". Verlag C.H. Beck. München. 1993.
73. Wolfgang Lüke. „Zivilprozessrecht. Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung“. Verlag C.H. Beck. München. 1999.
74. Othwar Jauernig. „Zivilprozessrecht“. Verlag C.H. Beck. München 1993.
75. Zivilprozessordnung Deutschlands. Verlag Wolters Kluwer 2006.
76. Thomas/putzo. ZPO. 20 Auflage. Verlag C.H. Beck. München 1997.
77. Nour code de procedure civile. Dalloz, 1997 s.100.
78. Federal rules of civil procedure. West Publishing co. 1994. s.88
79. Brox, Hans. Allgemeiner Teil des BGB. 15 Aufl. Köln, Berlin, Bonn, München 1991.
80. Fesching H. W. Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts. 2. Aufl. Wien. Manz. 1990.
81. Grunsku. Zivilprozessrecht. Elfte, neubearbeitete Auflage. Lucterhand 2003.
82. Baun/Grunsky. Zivilprozessrecht. Neunte, überarbeitete Auflage. Lucterhand Verlag GmbH, Neuwied, Krefeld, Berlin 1997.
83. H. Schack. Internationales Zivilverfahrensrecht. verlag C.H. Beck, 2001.
84. Jurisdiktionsnorm und Zivilprozessordnung. Herausgegeben von Dr. Rudolf Stohanzl. 15. Auflage. Wien 2002.
85. Zivilprozessordnung, Kommentar von Prof. Dr. Heinz Thomas, Dr. Klaus Reichold, Prof. Dr. Hans putzo, Dr. Rainer Husstege, 24 neubearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2002.
86. Die Revision in den zivil- und verwaltungsgerichtlichen Verfahren, Eine Systematische Darstellung unter besonderer Berücksichtigung der hochstrichterlichen Rechtsprechung von Artur Mey, 2 überarbeitete und erweiterte Auflage, Carl heymanns verlag, koln, Berlin, Bonn, München, 1997
87. R. Haase, R. Keller, Grundlagen und Grundformen des Rechts, Stuttgart, Berlin, Köln, mainz, Kohlhammer.
88. Kegel Gerhard. Internationales Privatrecht. 6 Auflage. Verlag C. H. Beck, München 1987
89. Fontiman R. Foreign Law in English Courts. Oxford, 1998.
90. North P.M. Fawcett J.J. Cheshire and North's Private International Law. 13th ed. London; Edinburgh; Dublin, 1999.
91. Geimer r. internationales Zivilprozessrecht. 3. Aufl. Köln: O. Schmidt, 1997
92. Legarde P. Lareciprocite en droit international prive. 1977. RCADIH (Recueil des cours de l'Academie de droit international (de la Heye)).
93. Kropholler, Europaisches Zivilprozessrecht; Verlag Recht und Wirtschaft GmbH Heidelberg 1996.
94. Civil kode.
95. Wolfgang Golasowski. Endgultigkeit richterlicher Entscheidungen und Durchbrechung der Rechtskraft nach deutschen Recht. Tagungsband I Kaukasische Richterkonferenz 2002. Tbilisi 2003.
96. Gerard Couchez. Procedure Civile, Dalloz. 1996.
97. Wolfgang Kallwass. Privatrecht. Ein Basisbuch. 15. Auflage. Verlag IJ. Thiemoonds Köln 1996.
98. Peter Gottwald. Die internationale Zwangsvollstreckung. IPRax 1991
99. Gary Born, International civil litigation in United States courts: commentary & materials. Kluwer Law International. 1996.
100. Jack h. Friedenthal; Mary Kay Kane; Arthur R. Miller. Civil Procedure. 2005. Thomson-west.
101. Geoffrey c. Hazard; Michele Taruffo. „American civil procedure. 1993. Yale University.
102. Civil Procedure. Mary Kay Kane. 1990. West publishing company.
103. Joseph W. Glannon. Civil procedure. Examples and explanations. 2001. Aspen publishers.
104. Black's Law Dictionary. Definitions of the Terms and Phrases of American and english Jurisprudence. St. Paul, minn. West publishing Co. 1991.

105. თ. დიდუაშვილი. „სამოქალაქო პროცესის საკითხები საქართველოს სასამართლოების პრაქტიკაში“. ნაწილი I. თბ. 2202 წ.
106. ხ. ვაჩერელიძე. „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესავალი“. პირველი წიგნი. თბ. 2000 წ.
107. კ. კორკელიძე. „სასამართლოს როლი საერთაშორისო ხელშეკრულების გამოყენებაში“. შურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“. 1998 წ. №1.
108. ზ. ახვლედიანი. „ვალდებულებითი სამართალი“. მე-2 გამოცემა. გამ. „სამართალი“. 1999 წ.
109. რომან შენგელიძე. „საოჯახო სამართალი“. გამ. „მერიდიანი“. 1999 წ.
110. ზ. ვაბიანიძე. „იურიდიული პირები, როგორც უცხოური ინვესტიციების სუბიექტები“. შურნ. „სამართალი“. 2000 წ. № 5.
111. ჟ. ენეკერუს. „Курс Германского гражданского право“. Изд. „Иностранной литературы“. М. 1950 г.
112. А. К. Романов. „Правовая система Англии“. М. Изд. „ДЕЛО.“ 2000 г.
113. Принципы международных коммерческих договоров. М. 1996.
114. Уильям Бернам. „Правовая система США.“ 3-й выпуск. М. Изд. РИО „Новая юстиция.“ 2007.
115. „Гражданский процесс зарубежных стран“. Под редакцией А. Г. Давтян. М. Изд. „Прспект.“ 2008.
116. В. М. Шумилов. „Правовая система США.“ М. Изд. „Международные отношения“. 2006 г.
117. „Международное частное право.“ Сборник документов. Изд. „БЕК“ М. 1997.
118. Д. Гомьен, Д. Харрис, Л. Зваак. „Европейская конвенция о правах человека и Европейская хартия: право и практика“. Перевод с английского. М. Изд. Московского независимого института международного право. 1998 г. Научный редактор Л. Б. Архилова.
119. Данилов Е. П. „Гражданский процессуальный кодекс“. М. Изд. „Право и закон“. 2000 г.
120. Большой Англо-Русский словарь. Том 1. М. изд. Русский язык. 1979.
121. Большой Англо-Русский словарь. Том 2. М. изд. Русский язык. 1979.
122. А. С. Скадиров. „Международное частное право.“ Изд. В. А. Михайлова. Изд. „Полюс“ Санкт-Петербург 1998.
123. Blacks Law Dictionary. ST. Paul. West Publishing Co. 1991.
124. Bürgerliches Gesetzbuch Allgemeiner Teil. Faust. Ver. „Nomos“. 2005.

1. <http://www.ris.bka.gv.at/>
2. <http://dejure.org/>
3. <http://www.cac-civillaw.org/land/georgien.html>
4. http://www.supremccourt.ge/dc/default.aspx?sec_id=191&lang=1
5. http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=17
6. http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral/texts/arbitration/NYConvention_status.html
7. <http://www.gtz.de/dc/weltweit/europa-kaukasus-zentralasien/26450.htm>
8. <http://amlaw.us/emmcrt1.shtml>

პატივცემული მკითხველო!

იურიდიული ფირმა „ბონა კაუსა“ დაარსების დღიდან სისტემატურად გაბოძდეს ახალ წიგნებს სამართლის სხვადასხვა დარგში. წიგნი ძალიან მკვეთრ არაერთმა საინტერესო გამოცვლევამ იხილა მზის სინათლე. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ „ბონა კაუსა“ იქცა იურისტის ბიბლიოთეკის გაძლიერების საუკეთესო საშუალებად.

ქართული სამართლებრივი პროცესების შემდგომი განვითარებისა და ნიჭიერ მეცნიერთა წახალისების მიზნით „ბონა კაუსა“ სამართლის მკვლევარებს ვთავაზობთ ურთიერთხელსაყრელ თანამშრომლობას.

• „ბონა კაუსა“ უზრუნველყოფს იურისპრუდენციაში თქვენი სამეცნიერო ნაშრომების გამოცემას.

• წიგნები დაიბეჭდება ფირმის ფინანსური მხარდაჭერით. ავტორებს გადაეცემათ პონორარი.

მზად ვართ, ვანიხილოთ აგრეთვე თქვენი წინადადებები თანამშრომლობის სხვა ფორმატთან დაკავშირებით.

• „ბონა კაუსა“ ვთავაზობთ წიგნების ოპერატიულ გამოცემას მაღალ პოლიგრაფიულ დონეზე შედაკათიანი, ხელმისაწვდომი პირობებით.

დანიტურესებულმა პირებმა გთხოვთ მოგვმართოთ მისამართზე: ქ. თბილისი, რ. თაბუკაშვილის ქ. N12.

☎ 990 071 მობილური 8(99) 78 61 77

ელ. ფოსტა: bonacausa@yahoo.com

ვებ-გვერდი: www.bonacausa.ge

ქალაქი თფილური, ბეჭდვა რიზოგრაფზე

ქალაქის ზომა 70X84 1/32

ფასი სახელმწიკრულეობ